

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİN PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN ‘ALFRED
ADLER PSİKOLOJİSİ’NİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Engin UYGUR

2501070147

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Mehmet ATALAY

İSTANBUL 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S T E Z O N A Y I

Ö Ğ R E N C İ N İ N

Adı ve Soyadı : Ali Engin UYGUR Numarası : 2501070147
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri Danışman Öğretim Üyesi : Doç.Dr. Mehmet ATALAY
Tez Savunma Tarihi : 29/05/2015 Tez Savunma Saati : 15:00
Tez Başlığı : Din Psikolojisi Açısından 'Alfred Adler Psikolojisi'nin Değerlendirilmesi.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç.Dr. Mehmet ATALAY		KABUL
2- Yrd.Doç.Dr. Ümit HOROZCU		KABUL
3- Yrd.Doç.Dr. M. Emre DORMAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof.Dr. Ali Ulvi MEHMEDOĞLU		
2- Yrd.Doç.Dr. Gülüşan GÖCEN		

DİN PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN ‘ALFRED ADLER PSİKOLOJİSİ’NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Engin UYGUR

ÖZ

Bu çalışmada Alfred Adler’in Bireysel Psikoloji Teorisi, bu teorinin temel kavramları ve psikoterapi sürecinde danışana yaklaşım boyutu ele alınmış, tek tanrılı dinlerin kutsal metinlerindeki bireysel ve toplumsal hayata yaklaşım biçimi ile birlikte karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Birinci bölümde, Adler’in kısa biyografisi ele alınmıştır. İkinci bölümde, Bireysel Psikoloji Teorisi ile temel kavramları olan ‘toplumsal ilgi’, ‘yaşamın görevleri’, ‘aşağılık hissi ve aşağılık kompleksi’ ile ‘üstünlük hedefi’ incelenmiş, Freud ve Adler’in akademik ilişkisiyle, bu sürecin teoriye etkilerinden bahsedilmiş, son olarak Bireysel Psikoloji’nin holistik (bütüncül) bakış açısı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Bireysel Psikoloji’nin temel kavramları ile tek tanrılı dinlerin kutsal metinlerindeki bireysel ve toplumsal yaklaşım ilişkisinin kurulduğu, literatürde günümüze kadar yapılmış olan bazı çalışmalara değinilmiş, pastoral danışmanlığın yaklaşımıyla benzeyen noktalar incelenmiştir. Karşılaştırmada tespit edilen benzerliklerden hareketle, Bireysel Psikoloji’nin psikoterapi sürecine sağladığı manevi katkı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Bireysel Psikoloji ile tek tanrılı dinler arasında yaşamın anlamını sorgulama, nihai yaşam hedefi belirleme, aşkın bir varlıktan yardım bekleme, umut, işbirliği ve dayanışma gibi sosyal ve manevi kavramlar açısından ortak yanların bulunduğu gözlenmiştir. Buradan hareketle, Bireysel Psikoloji tekniklerinin psikoterapi sürecindeki danışanlar üzerinde sosyal ve manevi açıdan olumlu etkiler doğurabileceği sonucuna varılmıştır. Bireysel Psikoloji’nin şekillendiği dönemde, bilim-din ilişkisine olan yaklaşımın, teoriyi olabileceğinden çok daha seküler kıldığı anlaşılmaktadır. Son olarak, teorinin manevi yönünün; hayatın anlamı ve nihai yaşam amacı konularına ilişkin olarak zamanla önem kazandığı ileri sürülebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alfred Adler, Bireysel Psikoloji, Aşğılık Kompleksi,
Din, Tanrı, Maneviyat

AN EVALUATION OF ‘ADLERIAN PSYCHOLOGY’ IN TERMS OF THE PSYCHOLOGY OF RELIGION

Ali Engin UYGUR

ABSTRACT

In this thesis, Alfred Adler’s ‘Individual Psychology Theory’, its basic concepts, and the approach to clients in psychotherapy are studied. Also, a comparison is made between the individual and social approaches of Adler’s theory and that of monotheistic religions are made.

In the first part, Alfred Adler’s short biography is presented. In the second part, the theory is studied with such basic concepts as “social interest”, “life tasks”, “inferiority feelings and inferiority complex” and “striving for superiority”. Adler’s academic relationship with Sigmund Freud and its influences to the theory are presented and, finally, holistic perspective of the theory is laid out. In the third part, studies conducted up until our time about the relationship between the fundamental concepts of the theory and the individual and social approaches of monotheistic religions are introduced and the similarities found between Individual Psychology and Pastoral Counseling are evaluated. Based on these similarities, the spiritual contribution of Individual Psychology to psychotherapy is also evaluated.

As a result, some commonalities between the theory and monotheistic religions are observed concerning social and spiritual concepts like ‘questioning the meaning and the goals of life’, expecting help from a transcendental being, hoping, cooperation and solidarity. It has been concluded that Individual Psychology might have positive effects in terms of social and spiritual aspects on the clients in psychotherapy. It has also been concluded that the secular approach to science-religion relationship when Individual Psychology was being formed caused the theory to be strictly secular. Finally, one can contend that the spiritual aspect of the theory has in time gained importance regarding the meaning and ultimate goal of life.

Key Words: Alfred Adler, Individual Psychology, Inferiority Complex, God, Religion, Spirituality

ÖNSÖZ

19. yüzyıla kadar felsefenin çatısı altında ele alınmış olan psikoloji bilimi, 19. yüzyılda ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmış, dönemin özgür iradeyi yadsıyan mekanist ve deterministik akımından etkilenmiş ve bu dönemde ortaya atılan ilk psikoloji teorileri de çağın ruhunun etkisi altında şekillenmişlerdir. Alfred Adler, böyle bir dönemde Bireysel Psikoloji Teorisi'ni ortaya koymuş, ancak döneminin mekanist ve deterministik bakış açısına zıt bir duruş sergileyerek ılımlı determinist bir bakış açısını benimsemiş, insanın kendi seçimlerini yapabilen, özgür irade sahibi bir varlık olduğunu, ancak seçimlerinin sonuçlarını bilemeyeceği için bir noktadan sonra kaderine teslim olmak durumunda kaldığını savunmuştur. Dönemin bilim anlayışının etkisiyle Tanrı'nın varlığının bilimsel açıdan ispat edilemeyeceğini kabul eden Adler, buna karşın teorisine yaşamın anlamının önemi, yaşamın bireye yüklediği görevler, topluma karşı sorumluluk, nihai hayat amacı gibi tek tanrılı dinlerin inanç sistemleri açısından da önem taşıyan unsurları dâhil etmiş, 20. yüzyılda ise Adler'in teorisi önemli takipçileri tarafından içerdiği manevi unsurlara vurgu yapılarak yeniden ele alınmıştır.

Tedavi edici ve yapılandırılmış bir psikoterapi metodu olan Bireysel Psikoloji'nin, aynı zamanda içerdiği toplumsal bağlılık, işbirliği, nihai yaşam hedefi, yaşamın anlamının önemi gibi unsurlarla, tek tanrılı dinlerin inanç sistemlerindeki bireysel ve toplumsal yaşamı düzenleyici hedeflere paralel bir çerçevede terapi sürecini ilerletmesi tarafımızca önemli görüldüğü için çalışmamıza konu edinilmiştir. Bireysel Psikoloji'de terapistin eğitici ve yol gösterici rolü, kendini danışanın yerine koyabilmesinin ve ihtiyaçlarını anlayabilmesinin terapötik ilişkideki önemi; özellikle dindar bireylerin yaşam biçimlerinin anlaşılması ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması açısından önem taşımaktadır. Aşkın bir varlık kavramını psikoterapi sürecine dâhil etmenin teist, ateist ve deist olmak üzere tüm danışanlarda umut aşılایıcı ve olumlu bir etkisinin bulunduğunu belirten Adlerci terapistler mevcuttur. Bu tezde Bireysel Psikoloji'nin temel unsurları, tek tanrılı dinlerin kutsal metinlerindeki bireysel ve toplumsal yaşama yönelik yaklaşımlar ile karşılaştırılmış ve paralel yönleri masaya yatırılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, Alfred Adler'i daha yakından tanımak amacıyla kısaca biyografisi ele alınacaktır. İkinci bölümde, Bireysel Psikoloji'deki temel kavramlar olan 'toplumsal ilgi', 'yaşamın görevleri', 'aşağılık hissi ve aşağılık kompleksi' ile 'üstünlük hedefi' detaylıca ele alınacak, Bireysel Psikoloji'nin insan tabiatına yönelik holistik yaklaşımı değerlendirilecek ve Adler'in Freud ile bir süre devam eden akademik işbirliği sürecine değinilerek, bu sürecin Adler'in gelişimine etkisinden bahsedilecektir. Üçüncü bölüm ise, Adler'in yaklaşımının tek tanrılı dinler açısından anlaşılmasına çalışılacağı, Bireysel Psikoloji'nin temel kavramları ile kutsal kitaplarda bireysel ve toplumsal konularda vurgulanan belli noktalar arasındaki benzerliklerin masaya yatırılacağı, bu benzerliklerin literatürde özellikle Adlerci psikologlar tarafından nasıl değerlendirildiğine ilişkin bazı çalışmaların ele alınacağı ve Pastoral Danışmanlık ile Bireysel Psikoloji arasında anlamlı bir yakınlık olduğuna ilişkin görüşlerin inceleneceği bölümdür. İlişki kurulan benzerliklerden hareketle, Bireysel Psikoloji'nin psikoterapi sürecine sağladığı manevi katkının tedavi üzerindeki etkilerinden söz edilecektir.

Şüphesiz ki bu çalışmaya pek çok kişi katkıda bulunmuştur. Başta tez süresi boyunca sabırla desteğini ve motivasyonunu esirgemeyen, tezimi okuyup yönlendiren, danışmanım Doç. Dr. Mehmet Atalay'a şükranlarımı sunuyorum. Makalelere ulaşmamdaki katkılarından dolayı desteğini ve inancını her fırsatta hissettiren yengem Feryal Kalkavan Taslaman'a, çalışmamı bitirmemdeki motivasyonlarından dolayı aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü borç biliyorum. Son olarak 2012 yılında vefat eden babam Orhan Uygur'u tıp alanındaki başarılı çalışmalarıyla bana her zaman gurur veren ilham kaynağı olmasından ve beni insan üzerine araştırıp, öğrenmeye teşvik etmesinden dolayı rahmetle anıyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: I. ADLER'İN KISA BİYOGRAFİSİ	6
A. Çocukluk ve Gençlik Yılları	6
B. Adler'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Yaşamının, Bireysel Psikoloji Teorisi Üzerindeki Etkileri	7
C. Evlilik Sonrası Aile Hayatı	11
D. Amerika'ya Gidişi Sonrası Akademik Hayatı	12
E. Adler'in Hayatının Son Yılları ve Ölümü	16
İKİNCİ BÖLÜM: II. ADLER'İN BİREYSEL PSİKOLOJİ SİSTEMİ	20
A. Bireysel Psikoloji Nedir?.....	22
B. Toplumsal İlgi	28
1. Bireyde Toplumsal Duygunun Gelişimine Engel Teşkil Eden Faktörler.....	31
a. Doğum Sırası.....	35
b. Fiziksel Yetersizlikler	38
c. Şımarık Çocuk	39
d. İhmal Edilmiş Çocuk	43
C. Yaşamın Görevleri	44
1. İş Problemi	47
2. Toplum Problemi.....	49
3. Evlilik Problemi.....	50
D. Aşağılık Hissi ve Aşağılık Kompleksi	52
E. Üstünlük Hedefi.....	60
F. Bireysel Psikoloji'nin Gelişimine Etki Eden Akımlar.....	65
1. İnsan Davranışına Holistik (Bütüncül) Yaklaşım	65
2. Freud ve Adler İlişkisi: Psikanaliz'in Adler'in Çalışmalarına Etkisi	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: III. DİN PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN BİREYSEL PSİKOLOJİ TEORİSİ	75
A. Bireysel Psikoloji ve Din	77
B. Toplumsal İlgisi ve Din İlişkisi	82
C. Yaşamın Görevleri ve Din İlişkisi	100
1. İş Problemi	103
2. Toplum Problemi.....	108
3. Evlilik Problemi.....	111
4. Kendiyle Baş Edebilme Problemi ve Maneviyat Problemi	119
D. Aşağılık Hissi ve Din İlişkisi	125
E. Üstünlük Hedefi ve Din İlişkisi	132
F. Bireysel Psikoloji ve Pastoral Danışmanlık	143
1. Pastoral Danışmanlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	144
2. Bireysel Psikoloji ve Pastoral Danışmanlık İlişkisi.....	147
3. Terapötik İlişkide Dini ve Manevi İhtiyaçların Entegrasyon Eksikliği	149
4. Adlerci Psikoterapi Yöntemi ve Tek Tanrılı Dinler Arasında Kurulmuş Olan Bazı Benzerlikler	155
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA.....	176

KISALTMALAR

A.e. : Aynı eser

a.g.e. : Adı geçen eser

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

ev. / Trans. by : Çeviren

Ed. : Editör

et. al. : ve diğerleri

s. : sayfa

GİRİŞ

Psikoloji bilimi, insanı ve onun kişiliğini anlama çabasında geliştirilen çeşitli teorilerle sistemli açıklamalar yapmaktadır. Din psikolojisi alanında yapılan gözlem ve araştırmalar ise psikoloji bilimine insanı ve kişiliğini anlamada, ruhunun derinliklerindeki varoluşsal çığıklarına cevap bulmada önemli bir bakış açısı kazandırır. İnsanlığın başlangıcından itibaren süregelen din olgusuna yaklaşım, tarih boyunca bilimsel ve felsefi akımların etkisine göre değişkenlik göstermiştir. Din öncelikle sosyal bilimlerden felsefenin konusu olarak ele alınırken, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarından itibaren psikoloji, sosyoloji ve antropoloji bilimlerinin de konusu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Antropolog ve sosyologlar dini toplum bazında ele alırken, psikologlar ise dinin birey üzerindeki tezahürlerini incelemişlerdir. Psikologlar dinin ne olduğu ve ne olması gerektiğinden ziyade insan ruhu üzerindeki etkilerini incelemiş, insana hangi açılardan fayda ve ne tür bir gelişim sağladığına odaklanmışlardır.

19. yüzyıla kadar felsefenin çatısı altında ele alınmış olan psikoloji bilimi, 19. yüzyılda ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasıyla dönemin bilimsel akımlarının etkilerinden nasibini almış, özellikle ilk dönem araştırmalarıyla ortaya çıkan psikoloji teorileri dine karşı oldukça seküler bir duruş sergilemişlerdir. 1870 doğumlu olan Alfred Adler ise, 20. yüzyılın başlarında ortaya koyduğu Bireysel Psikoloji Teorisi ile dönemin Psikanaliz gibi katı determinist psikoloji teorileri karşısında ılımlı determinist bir tavrı benimseyerek özgür iradenin varlığına önem vermiştir. Bireyin davranışını anlamada kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkisinin bulunduğunu ancak en büyük etkinin bireyin bu faktörlerin ışığında edindiği hayat izlenimleri olduğunu, bu izlenimler doğrultusunda kendi nihai yaşam hedefini belirlediğini savunmuştur.

Adler, psikolojinin amacının bireyin duygu ve düşünce içeriğine anlam kazandırmak, tutum ve davranışlarını ele almak, nihai yaşam hedefini bulmak ve bunu başkalarının hedefleriyle karşılaştırmak olduğunu belirtmiştir. Psikolojinin amacının bireyin aklının, deneyimlerini nasıl yorumladığını göstermek ve bedeni ile çevresinden aldığı izlenimlere hangi eylemlerle tepki verdiğini keşfetmek olarak tanımlayan Adler, bireyin yaşam biçiminde yaptığı yanlış varsayımlar ile çevresi ve toplumla işbirliğinde

sergilediği kusurlar hakkında bireyin farkındalık kazanması gerektiğini savunmuştur. Adler, bu yaklaşım doğrultusunda Bireysel Psikoloji Teorisi'ni ortaya koymuş ve geliştirmiştir. İnsan davranışını yaşam biçimlerinden farklı bir malzemeye anlamaya odaklanan psikoloji teorilerinin, esas olarak fizyoloji ve biyoloji ile meşgul olduklarını belirten Adler, travmatik deneyimleri, uyarıları, kalıtım yoluyla edinilen becerileri inceleyip nasıl geliştiklerini gözlemleyen psikologlar için de temel olarak aynı şeyin geçerli olduğunu savunmuş ve bu noktada katı bir tutum sergilemiştir.¹

Adeta teorisinin canlı örneği sayılabilecek bir hayat yaşayan Adler, küçük yaşta kendisinde ve ailesindeki ciddi sağlık problemleriyle yüzleşmiş, aşağılık duyguları hissetmiş ve bunlardan kurtulmak için ortaya önemli bir çaba koymuştur. Çabası sonucunda kendini geliştirerek zayıflıklardan kurtulan, öncelikle tıp alanına ve sonrasında psikolojiye yönelen Adler, sosyal yönüyle dikkat çeken bir psikoloji teorisi geliştirmiş, insanlığa katkı sağlamayı amaçlamış ve teorisini tüm dünyada geniş kitlelere tanıtmaya fırsatı bulmuştur. İlki 1907 yılında olmak üzere yaşamının sona erdiği 1937 yılına kadar 16 adet eser ortaya koyan Adler'in kitapları şu şekilde sıralanabilir:

Studie über Mindervertigkeit von Organen (1907, Organ Eksikliği Üzerine İnceleme); Über den nervösen Charakter (1912, Nevrotik Yapı Üzerine); Heilen und Bilden (1914, Tedavi ve Eğitim); Praxis und Theorie der Individualpsychologie (1918, Bireysel Psikolojinin Uygulaması ve Kuramı); Menschenkenntnis (1927, İnsanı Tanımak); Die Technik der Individualpsychologie (1. Bölüm 1928, 2. Bölüm 1930, Bireysel Psikolojinin Tekniği); Individualpsychologie in der Schule (1929, Okulda Bireysel Psikoloji); Lebenskenntnis (1929, Yaşamı Tanımak); Psychotherapie und Erziehung I (1919-1929, Psikoterapi ve Eğitim-I); Neurosen (1929, Nevrozlar); Das Problem der Homosexualität (1930, Eşcinsellik Sorunu); Kindererziehung (1930, Çocuk Eğitim); Das Leben gestalten (1931, Yaşamı Biçimlendirme); Psychotherapie und Erziehung II (1930-1932, Psikoterapi ve Eğitim-II); Der Sinn der Lebens (1933, Yaşama Duygusu); Psychotherapie und Erziehung III (1933-1937, Psikoterapi ve Eğitim-III)²

---

¹ Alfred Adler, **Yaşamın Anlamı**, Çev. Ayşen Tekşen Kapkın, (İstanbul: Payel Yayınları, 2003), s. 47.

² Alfred Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**, Çev. Belkis Çorakçı, (İstanbul: Say Yayınları, 2008), s. 2.

Bir insanın nasıl düşündüğünü anlamak için kendi sosyal ortamında, çevresiyle arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerektiğini savunan Adler, bireyin topluma olan bağlılığının ve çevresiyle işbirliği yapma ölçüsünün aynı zamanda ruh sağlığı düzeyinin de önemli bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Psikoterapi ekolünü insanlığın sosyal yönü üzerinde temellendiren Adler, insanlığın nihai hedefinin ise ideal bir toplum yapısına kavuşmak olduğunu savunmuştur. Adlerci psikologlardan Mosak ve Maniacci ise psikoterapistlerin tedavide etkili olabilmek için danışanın kişiliğini tanımaya çalışmak kadar sosyal ortamını da bilmek zorunda olduklarını vurgulamış, edebiyat, mitler, etnisite, tarih ve din hakkında bilgi sahibi olarak holistik açıdan resmin bütününe anlamaya çalışmaları gerektiğinden bahsetmişlerdir.³

Otuz dört yaşına kadar bir Yahudi olan Adler, Yahudiliği tek bir etnik gruba ait olan bir inanç sistemi şeklinde görmesi sebebiyle, 1904 yılında din değiştirerek tüm insanlığı kapsayan evrensel bir din olarak gördüğü Hıristiyanlığı benimsemiş, çocuklarını da Hıristiyan geleneğine göre vaftiz ettirmiştir.⁴ Ateizm, deizm ya da agnostisizmi benimsememesi, kendi hayatında Tanrı'nın ve dinin rolüne önem verdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Her ne kadar Adler, yaşadığı dönemin de etkisiyle Tanrı'nın bilimsel açıdan ispat edilemeyeceğini savunmuş olsa da, diğer taraftan teorisinin temel kavramlarından 'toplumsal ilgi' (social interest) kavramı açısından gelinebilecek en önemli noktanın insanın kendisini evrensel bir bütünün parçası olarak görmesi olduğunu ifade etmiş, ahlaki kurallara dayanan din olgusunun ise bu açıdan insanlığın sahip olduğu en yüce değer olduğunu belirtmiştir. İlerleyen yıllarda teoriyi geliştiren Adlerci terapistler, psikoterapi sürecinde toplumsal ilgi düzeyi artırılması amaçlanan bireyin tedavi aşamalarında, topluma aidiyet ve değerlilik duygularıyla çalışırken, çevreyle olan ilişkilerinin yanı sıra Tanrı ile olan ilişkisini de terapiye dâhil etmenin tedaviye olumlu etkisi olduğunu gözlemlemişlerdir.⁵

---

³ Thor Johansen, **Religion and Spirituality in Psychotherapy: An Individual Psychology Perspective**, (New York: Springer Publishing Company, 2010), s. 25.

⁴ A.e., s. 22.

⁵ A.e., s. 97.

Bireysel Psikoloji'nin yaşama anlam arayışı ve bireylerin yaşama yükledikleri öznel anlamları teorinin temel bir noktası olarak kabul etmesi, terapide danışanın kendi yaşantısını sorgulayarak yaşamına yüklediği anlamı bulmaya çalışmasını sağlamaktadır. Genellikle bireylerin yaşamın anlamını sorgulamadan yaşadıklarını belirten Adler, özellikle sorunlarla karşı karşıya değilken bireylerin böyle bir sorgulama yapmaya ihtiyaç duymadığını ifade etmektedir. Herkesin yaşama kendi bakış açısıyla bir mana yüklediğini, ancak yüklenen tüm manaların belli ölçüde hatalı olduğunu belirten Adler, bunun sebebinin aslında hiç kimsenin yaşamın mutlak anlamını bilmemesinden kaynaklandığını, 'doğru'nun tanımının her birey için hayatın merkezine koyulan nihai üstünlük hedefi doğrultusunda farklılık arz ettiğini belirtmektedir.⁶ Bireysel Psikoloji'nin temel kavramlarından biri olan 'üstünlük hedefi' bireyin doğuştan hissettiği güçsüzlükten ve aşağılık duygularından kurtulma çabasıyla, mükemmelliğe ulaşma yolundaki bir araç; tüm duygu, düşünce ve davranışlarıyla bir bütün olarak yöneldiği nihai bir yaşam amacıdır. Bu sebeple Adlerci psikologlar psikoterapide insan davranışını anlayabilmek için danışanın nihai yaşam amacını keşfetmeye çalışırlar.

Kutsal kitaplarda yaşamın anlamını net bir şekilde ortaya koyan tek tanrılı dinler, bireyin yaşantısını sorgulamasının, canlılığı, tüm evreni ve tüm bunları Yaratan'ı düşünmesinin, akletmesinin ve bu doğrultuda hareket etmesinin önemini sıkça vurgulamaktadırlar. Dünyada sahip olunan tüm imkân ve olanakların Tanrı tarafından bahşedildiğini, dünya hayatının kısıtlı olduğunu ve ahiretin önemini kavrayan bir birey açısından, ahirete yönelik hedeflerin yanında dünyevi refaha yönelik çabalar, küçük hedef olmaya mahkûmdur. Tek tanrılı dinler, en büyük kurtuluş hedefini Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanabilmek olarak nitelendirmişlerdir. Yaşamın gerçek gerekliliklerinin farkına varamayan, zorluklarla yüz yüze gelmedikçe yaşamı sorgulamayan bireylerin, hayata anlam arayışlarında Bireysel Psikoloji yaklaşımının bir araç mahiyetinde olabileceği düşünülebilir. Adler, insan ruhunda doğuştan var olan amaca yönelik hareket etme eğiliminin, yalnızca Bireysel Psikoloji'nin bir görüşü

---

⁶ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 14.

olmadığını, aynı zamanda insan ruhunun temelinde yatan bir gerçek olduğunu ifade etmiştir.⁷

20. yüzyılda teoriyi ele alan ve geliştirmek için çaba sarf eden bazı önemli Adlerci psikologların, teorinin manevi yönünü vurgulamış olması, yapılandırılmış bir psikoterapi metodu olan Bireysel Psikoloji'yi din psikolojisi kapsamında incelemeye değer kılmaktadır. Adler'in teorileri günümüzde takipçileri tarafından geliştirilmeye devam edilmektedir. Kuzey Amerika Adler Psikoloji Topluluğu, Uluslararası Bireysel Psikoloji Birliği, Uluslararası Adler Yaz Okulları ve Enstitüleri gibi akademik kuruluşlar özellikle Amerika'daki pek çok şehirde kongreler, seminerler ve Bireysel Psikoloji eğitim programları düzenlemektedir. Adlerci psikoterapist Rudolf Dreikurs tarafından kurularak 1952'den beri hizmet veren Adler Enstitüsü, daha sonra Adler Okulu olarak adlandırılmış, nihayetinde Adler Üniversitesi haline gelmiştir. Adler Üniversitesi, bünyesinde bulunan yüksek lisans ve doktora seviyesindeki yirmi bölümüyle Bireysel Psikoloji eğitimi vermeye devam etmektedir.

Günümüzde klinik ortamda danışanların dini ihtiyaçlarına ve varoluşsal krizlerine tam manasıyla cevap veren, manevi tatmin sağlayabilen psikoterapi sistemlerinin yaygın olmayışı ya da mevcut olanların dini konuları derinlemesine ele almamaları, bu alandaki çalışmalar açısından önemli bir eksiği gözler önüne sermektedir. Buradan hareketle psikologlar ile din psikologlarının ortak çalışmalarla ele almaları gereken konular olduğu düşünülebilir. Gelişmeye devam eden psikoloji teorilerinin zayıf yönlerinin, akademik çalışmalarla çok yönlü ele alınmasıyla, günümüzün bilim ve din ilişkisi görüşlerinin yeni bir bakış açısıyla teorilere yansıtılabileceği, ortaya çıkacak olan yeni yaklaşımların ise hem psikoloji hem de din psikolojisi alanına önemli katkı sağlayabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla bu sebeple Bireysel Psikoloji Teorisi, danışanların dini ve manevi ihtiyaçları ile varoluşsal sorunlarına cevap bulma arayışında, bu tez açısından alana katkı sağlayabilmek adına üzerinde durulması gereken bir psikoloji teorisi haline gelmiştir.

---

⁷ Alfred Adler, **İnsanı Tanıma Sanatı**, Çev. Kamuran Şipal, (İstanbul: Say Yayınları, 2013), s. 97-98.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ADLER'İN KISA BİYOGRAFİSİ

A. Çocukluk ve Gençlik Yılları

Alfred Adler 7 Şubat 1870 tarihinde Viyana'nın Penzing kasabasına bağlı olan Rudolfsheim köyünde Mariahilfer Sokağındaki 208 numaralı evde doğmuştur. Bu yer günümüzde Rudolfsheim-Fünfhaus olarak bilinmektedir ve Viyana'nın 15. banliyösünde yer alır. Babası Leopold, Macaristan'dan gelen Yahudi ve orta sınıf bir mısır/hububat tüccarıdır. Dört erkek ve iki kız kardeşi olan Adler, ailesinin doğan üçüncü çocuğudur. Fakat ailesinin ilk çocuğu küçük yaşta öldüğü için, Adler pek çok kaynakta ailesinin ikinci çocuğu olarak geçmektedir. Küçükken annesi tarafından reddedildiğini hisseden Adler, kendisini babasına daha yakın hissederek büyür. Öte yandan, ağabeyi Sigmund ile arasındaki güç mücadelesi çok küçük yaşta başlanmıştır. Adler, hayatının ilk beş senesini raşitizm hastası ve çelimsiz bir çocuk olarak geçirir. Bu hastalıktan dolayı dört yaşına kadar yürüyemez. Beş yaşında ağır bir zatürre geçirdiğinde ise, doktorlar ona yaşayamaz teşhisi koyarlar. Hayati tehlikeden kurtulan Adler, bu deneyimin psikolojik etkisini uzun süre üzerinde taşır ve ancak aradan belli bir zaman geçtikten sonra bu travmatik olayı atlatabilir. Hastalıkların üzerinde yarattığı baskı yüzünden, kendini ağabeyiyle sık sık kıyaslamakta ve onu kendisine rakip olarak görmektedir. Çocukluğunun ilk yıllarında mutsuz ve okulda da başarısız bir çocuk olan Adler, ailesinde tam bir kabul edilme hissi yaşamamıştır. Raşitizm hastası olduğu bilinen Adler, okula ayak uyduramayınca, öğretmeni babasına onu bir ayakkabı tamircisinin yanına çırak olarak vermesini önerir. Okulda başarısız olduğu yıllarda Adler'in iyi olduğu tek alan şarkı söylemektir. Müziğe ilgi duyan ve birlikte şarkı söylemeyi seven bir aileye sahip olan Adler'in, erkek kardeşlerinden biri keman, kız kardeşi ise piyano çalmaktadır. Adler ise onlara tenor tonundaki sesiyle eşlik eder. Dolayısıyla o zaman itibarıyla Adler'e operada bir kariyer yapması önerilmektedir. Fakat küçük erkek kardeşinin çocukken ölümünden sonra, çocukluğunda bizzat geçirdiği çeşitli hastalıklardan ve annesi Pauliniese'nin sürekli hasta olmasından dolayı doktor olmaya karar verir. Kardeşinin ölümü, Adler'i küçük

bir çocuk olarak epeyce etkilemiştir. Çünkü hasta olan kardeşi bir sabah uyanamamış ve o zamanlar halen bir çocuk olan Adler, sabahleyin ölü kardeşiyle karşı karşıya kalmıştır. İlkokulda başarısız bir çocuk olarak görülen Adler'in doktor olma kararını uygulamasındaki en önemli faktör babasının desteği olmuştur. Babası, Adler'in ancak bir tamirci çırağı olabileceğini söyleyen matematik öğretmenini ciddiye almayarak, hangi mesleği seçeceğini Adler'in inisiyatifinde olduğunu vurgular. Bu, dönemin hâkim olan ebeveynlik anlayışının oldukça dışında kalan bir tavidir. Sonrasında Adler, babasının desteğiyle daha çok çalışmaya başlar ve matematik dersinde üstün başarı gösterir. Bu durum Adler'in babasıyla olan ilişkisini ve sonrasında teorilerinde kullanacağı 'benin yaratıcı gücü' (creative power of self) ve 'aşağılık kompleksi' (inferiority complex) gibi kavramların temellerini güzel bir şekilde örneklemektedir. Adler küçük bir çocukken, müziğe olan ilgisinin yanında tiyatroya ve tiyatro oyuncularının başarılı şekilde uyguladığı duyguların dışavurumuna ilgi duymuştur. Bireysel Psikoloji üzerine çalışmış, Adlerci bir yazar olan ve Adler'in geniş çaplı bir biyografisini yazan Phyllis Bottome'a göre, bu durum ileride Adler'in hastalarındaki duygu dışavurumlarına fazlasıyla değer vermesinde önemli bir rol oynamıştır. Bottome, Adler'in hastalarının duygu yoğunluğunu sakinleştirip hafiflettiğinden, bunun için hastalarına: "Hissettiklerin çok normal şeyler, peki neden onları daha az hissetmeyi denemiyorsun?" dediğinden bahsetmiştir.¹

B. Adler'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Yaşamının, Bireysel Psikoloji Teorisi Üzerindeki Etkileri

Adler, babasıyla olan ilişkisinin yoğunluğuna ve pozitifliğine rağmen aynı ilişkiyi annesiyle kuramamıştır. Pek çok kaynakta annesinin küçük Alfred'e soğuk davrandığı geçmektedir. Adler küçüklüğünde annesinin onu sevmediğini ve ağabeyini daha çok sevdiğini düşünmüştür. Ayrıca, küçük yaşta olan erkek kardeşinin ölümünden sonra annesinin yas tutmamasını onaylamamıştır. Sonrasında ise bu düşüncesini değiştirmiş olacak ki, şu açıklamada bulunur: "Biliyorum ki annem bir

---

¹ Phyllis Bottome, **Alfred Adler: A Biography**, (New York: G.P. Putnam's Sons, 1939), s. 4.

melekti ve hepimizi çok seviyordu. Ama ben bir çocuk olarak onun tavrı hakkında yanlış fikirler edinmişim.”²

Adler bir açıklamasında hayatını bilen insanların, çocukluğunun gerçekleri ile açıkladığı düşünceler arasında var olan uygunluğu açıkça görebileceklerine dikkat çeker.³ İfade ettiği gibi teorisinde ortaya koyduğu temel kavramların pek çoğu, yaşamıyla çok yakın benzerlikler içermektedir. Bu benzerliklere örnek vermek gerekirse, Adler bilim dünyasında en çok tanındığı kavram olan ‘aşağılık kompleksi’ni ele alabiliriz. Adler’e göre ‘aşağılık kompleksi’, ‘aşağılık hissi’nden (inferiority feelings) kaynaklanır ve bu his bir işi başarmayı çok fazla istemekten oluşur.⁴ Çocukluğunda hissettiği yoğun fiziksel yetersizlik ve sonrasında bunu takip eden eğitim hayatının ilk aşamalarındaki başarısızlık, onda yoğun aşağılık duygusu oluşturmuştur. Sonrasında ise diğerlerinden üstün olmak için çabalayarak kendi teorisinin canlı örneği haline gelmiştir. Daha da önemlisi, sonralarda Adler, teorisindeki bir diğer kavram olan ‘üstünlük hedefi’nin (striving for superiority) evrensel olduğunu ve her bireyin ona ulaşmak için çeşitli yollar denediğini iddia edecektir. Üstünlük hedefi, Adler Psikolojisi’nde önemli bir yere sahiptir ve dikkatlice incelenmesi gerekir. Doğuştan gelen üstünlük hedefi, kişiden kişiye değişiklik gösterir. Öyle ki, var olmamız bile bu üstünlük hedefinin işlerliğine bağlıdır. Her insanı harekete geçiren şey ve kültürümüze yaptığımız her katkının kaynağı üstünlük hedefidir. İnsanın bütün yaşamı bu büyük eylem çizgisinde ilerler; aşağıdan yukarıya, eksiden artıya, yenilgiden zafere. Bu farklı yollar, bireylerin aşağılık duygularını ödünleyen davranışları (üstünlük elde etmesini sağlayan davranışlar), yani ‘yaşam biçimi’ni (style of life) oluşturur. Adler’e göre yaşam biçimi 4-5 yaşlarında oluşur ve sonrasında bireyin hayatında değişmeyen ve oldukça etkili bir element haline gelir. Adler’e göre yaşam biçimi kişinin maruz kaldığı koşullarla oluşmaktan öte, bireyin kendisinin oluşturduğu bir şeydir. Bu açıdan yaşam biçimini şekillendiren ‘benin yaratıcı gücü’ Adler psikolojisinin bir başka önemli kavramıdır. Bu kavrama göre biyolojik ve çevresel faktörler bize ne getirmiş olursa olsun, hayata karşı

---

² A.e., s. 9.

³ A.e.

⁴ A.e., s. 11.

tutumlarımızın temelinde bu getirileri yorumlama ve kullanma şeklimiz yatar. Bu demektir ki, aynı deneyimlerinden geçen iki farklı birey bu deneyimleri farklı yorumlayarak hayatlarına farklı şekillerde devam edebilir ve üstünlük hedeflerini birbirlerinden farklı seçebilir. Çünkü Adler bazı insanların eylemlerinin herhangi bir faydaya ya da üstünlük hedefine hizmet etmediğini belirtmiştir. Ona göre, bu insanlar yanlış yola sapmış ve hayatının yararsız tarafına doğru eğilim göstermiş kişilerdir.

Adler'in hayatı ve teorileri arasındaki benzerliklere başka bir örnek verecek olursak, Adler'in kişilik analizlerini örnek gösterebiliriz. Çocukluğunda kardeşiyle yaşadığı mücadele, Adler'i kişilik değerlendirmesinde doğum sırasını ön plana almaya itmiştir. Adler'e göre farklı sıralarda doğan çocuklar farklı çevresel koşullara ve aile ortamlarına maruz kalırlar. Bu demektir ki aynı ailede doğan her çocuk için aile ortamı değişiklik göstermektedir. İlk çocuk kardeşi doğana kadar tek çocuk muamelesi görür ve ailenin odağı onun üzerindedir. Adler'e göre ikinci çocuğun doğumu, büyük kardeş üzerinde bir darbe etkisi yaratır ve ilk çocuk yoksunluk duygusuyla karşı karşıya kalır. Bu durumda Adler, ilk doğanın düzen ve otoriteyi devam ettirmek adına otoriter ve baskıcı bir birey haline gelebileceğini savunur. Bununla beraber, Adler suçluların, nevrotiklerin ve sapkın kişilerin çoğunlukla ilk doğanlar olduğunu iddia etmiştir. Adler ilk doğanlar üzerindeki bu düşüncesini sadece kendi geçmişinden değil, geçmişlerini analiz ettiği danışanlarından da esinlenerek ortaya atmıştır. Öte yandan, ikinci çocuğun durumu ise daha farklıdır. Bu çocuklar içinde hâlihazırda bir çocuk bulunan bir aileye doğarlar. Adler'e göre bu faktör ikinci çocukları hırslı, isyankâr ve kıskanç bireyler haline getirmektedir. Anlaşılacağı gibi bu noktada Adler kişisel bir deneyime de işaret etmektedir. Çünkü görünüşe göre ağabeyiyle arasındaki rekabeti kendi içinde o kadar güçlü yaşamaktadır ki, uluslararası bir başarı kazandığında dahi ağabeyinden şu şekilde bahseder: "Sigmund, iyi, çalışkan ve hala benim önümde olan bir adam."⁵ Öte yandan, ağabeyi Adler'in ölümünden sonra ondan şu şekilde bahsetmiştir: "Alfred o kadar sosyal, içten ve aktif bir çocuktu ki herkes tarafından çok seviliyordu. Nedense ben onu hep hırslı ve kavgacı buluyordum. Bu neden böyleydi bilmiyorum."⁶ Adler'in

---

⁵ Edward Hoffman, **The Drive for Self: Alfred Adler and the Founding of Individual Psychology**, (Massachusetts: Addison-Wesley, 1994), s. 11.

⁶ Bottome, **a.g.e.**, s. 18.

pek çok akrabası ve dostuyla yapılan röportajların sonunda hazırlanan biyografisi incelendiğinde, ağabeyi ve Adler arasındaki anlaşmazlığın çok eskilere dayandığı anlaşılabilir. Bottome tarafından hazırlanan biyografide Adler'e ait şöyle bir itiraf bulunmaktadır: “Hayatımda sahip olduğum ilk anılardan biri bir bankta oturuşum ve etrafta özgürce koşup zıplayan ağabeyimi izleyişimdir. O zamanlar çok hasta olduğum için hareket etmem imkânsızdı ve benim yapamadığım hareketleri yapan ağabeyime imreniyordum. Bu deneyim esnasında iki yaşındaydım.”⁷

Alfred Adler'in çocukluk yıllarındaki karakteristik özellikleri tipik bir Viyanalı çocuğunkine benzer. Adler, kültürü, toleransı ve nezaketiyle, Yahudi bir ailede büyümüş olmaktan çok Viyanalı bir çocuk olmanın özelliklerini taşımaktadır. Adler bu vasıflarını sonralarda da korumuş ve pek çok kişi onun bu özelliklerini takdir etmiştir.

Alfred Adler'in oğlu Kurt Adler'in kaleme aldığı bir otobiyografiye göre Adler, kız ve erkek çocukları arasında herhangi bir ayırım yapmadığı gibi, bütün çocuklarına evin eşit bir bireyi oldukları duygusunu aşlamıştır.⁸ Yine çocukları arasında yaş ayrımı yapmamış, kendisini de çocuklarının üstünde bulunan bir figür olarak konumlandırmamıştır. Öyle ki Kurt Adler'in otobiyografisine göre Alfred Adler, çocuklarına asla vurmamış ya da onurlarını kıracak bir davranışta bulunmamıştır. Bir psikiyatrist ve bir baba olarak Adler şöyle yazmıştır:

Bugün ebeveynlikte çeşitli ailevi egolar popüler olmuştur. Öyle ki, aile kavramı kendisini babanın liderlik ve otoritesinden kurtaramamıştır. Bu durum büyük bir sorun yaratmaktadır. Çünkü babanın otoritesi çocukta gizliden veya açıktan karşı koyma duygusu oluşturmaktadır. Bu durum çocuğu adeta güce muhtaç bir hale getirir ve çocuk hayatının ilk yıllarında güce sahip olma arzusu edinir. Bu arzu ise, çocuğun kişisel üstünlük hedefini güç üzerine kurgulaması ihtimalini arttırır.⁹

---

⁷ A.e., s. 9.

⁸ Kurt Adler, “A Personal Autobiography”, *The Journal of Individual Psychology*, 37:2, (1981), s. 197.

⁹ A.e., s. 199.

C. Evlilik Sonrası Aile Hayatı

Alfred Adler'in evliliği ve sonrasındaki aile hayatı teorisini anlamada önemli bir yer tutar. Alfred Adler'i anlatırken yaşadığı dönemin sosyo-kültürel elementlerini anlamak oldukça önemlidir. Dünya Savaşları öncesi Viyana'da erkekler sosyal statü olarak kadınlardan üstün görülmekteydi ve bir kadının tek eşli olması beklenirken aynı beklenti erkekler için geçerli değildi.¹⁰ Buna rağmen Alfred Adler kadınlara birey oldukları için saygı duymuş ve onlara döneminde hâkim olan anlayıştan çok daha farklı yaklaşım sergilemiştir. Liberal bir aileden gelen eşinin onunla evlenme kararı almasında da bu görüşünün etkili olduğu düşünülebilir. Üniversite yıllarında sosyalist öğrenci grubuna üye olan Alfred Adler, eşi Raissa Timofeyewna Epstein ile burada tanışmış ve 1897 yılında evlenmiştir. Bir Rus Yahudisi olan Raissa Timofeyewna Epstein, Çarlık Rusyası'nda kadınların üniversite okumaları yasak olduğu için İsviçre'de okumayı tercih eder ve Zürih'e gelir. O zaman için Çarlık Rusyası'ndaki zengin aile kızlarının, ihtisas için Viyana ya da Zürih'e gitmeleri yaygın bir durumdur. Ancak Viyana'daki derslere kabul edildiği halde okulun resmi öğrencisi olamayan bu kız öğrenciler çoğunlukla Zürih'i tercih ederler. İhtisas alanı biyoloji olan Raissa Timofeyewna Epstein aynı zamanda bir aktivist ve feministtir. Adler'in oğlu Kurt Adler, hayatını okumaya ve anlamaya adanmış olan annesinden otobiyografisinde bahsederken bu konuya değinmiştir: "80. Doğum gününde tek istediği hediye Britannica Ansiklopedisiydi. Ona bu hediyeyi aldığımızda ansiklopediyi okuyup, hatta üzerinde birkaç düzenleme yapıp ansiklopedinin editörlerine yollamıştı ve bu düzenlemeler editörler tarafından kabul edilmişti."¹¹ Bununla beraber, aynı otobiyografide Kurt Adler, Raissa Adler'in Dostoyevski ve Gorki'den çeşitli çeviriler yaptığından da bahsetmiştir. Zürih'e gittiği yıllarda Almanca'da yetkinlik kazanan Raissa Adler, aynı zamanda İngilizce de öğrenmiş ve öğrendiği dillere kendi ana dili olan Rusça'dan pek çok eser çevirmiştir. Raissa Adler'in liberal görüşleri hayatına da yansımıştır. Zengin bir aileden gelmesine rağmen, o yıllarda ekonomik durumu pek iyi olmayan Alfred Adler ile evlenmekte bir sakınca görmez, ayrıca ailesinden maddi

---

¹⁰ Bottome, a.g.e., s. 24.

¹¹ Adler, a.g.e., s. 197.

destek almayı da reddeder.¹² Bu davranışın o yıllarda yaşayan bir kadın için oldukça sıra dışı bir durum olduğu belirtilmektedir.

Evlilik hayatı boyunca Alfred Adler'in üç kız bir tane de erkek çocuğu olmuştur. Adler çocuklarını yetiştirirken onların bireysel özgürlüklerine, döneminin şartlarına göre alışılmamış bir şekilde saygı duymuştur. Öyle ki savaş yıllarında Rusya'ya gitmek isteyen kızı Alexandra'yı bu tutkusundan vazgeçiremez ve gitmesine izin verir. Adler'in bu özelliği, onu öğretmenine karşı savunan ve ona istediğini yapma yetkisini çok küçük yaşlarda veren babasından aldığı düşünülebilir.

D. Amerika'ya Gidişi Sonrası Akademik Hayatı

Adler için Amerika'da yaşamak her zaman bir ideal olmuştur. Bu ideali, hakkında yazılan geniş çaplı biyografilerden de anlaşılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk gidişi 1926 yılının yaz aylarında New York şehrine olmuştur. Bu seyahatten sonra Adler, sekiz sene boyunca akademik öğretim yılının öğretim dönemini Amerika'da, yaz tatilini ise çeşitli üniversitelerin yaz okullarında ders vermek üzere Avusturya, Fransa ve İrlanda gibi Avrupa ülkelerinde geçirmiştir. İlk gidişinde bir yıldan kısa süre kalmış ve New York Topluluk Kilisesi, New York Sosyal Araştırmalar Okulu (The New School for Social Research), Harvard Üniversitesi ve Columbia Üniversitesi gibi akademik alanda geçerliliği yüksek kurumlarda misafir öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Adler'in gidişinden daha önce Sigmund Freud'un teorisi olan 'Psikanaliz' Amerika'ya tanıtılmış ve öğretim kuruluşları içerisinde bu alana yönelik gerekli bağlantılar kurulmuştur. Öyle ki, Psikanaliz ekolüne bağlı pek çok psikiyatrist yetişmiş ve yukarıda saydığımız köklü eğitim kuruluşlarında yerlerini almışlardır. Bu durumun olmasında Freud'un maddi durumunun daha iyi olması ve Amerika'ya Adler'den çok daha fazla gitmiş olmasının önemi büyüktür. Bunun yanında, Adler'in İngilizcesi onu Amerika'ya gitmekten alıkoymuş ve dilde yeterlilik kazanması yoğunluğu içinde çok zor olmuştur. Elli altı yaşına geldiğinde ise daha fazla beklemek istemediğine karar vermiş ve Amerika'ya ilk ziyaretini yapmıştır. Bununla beraber Adler'in Amerika'ya gitmesindeki yegâne sebep akademik çalışmalar değildir. Adler I. Dünya Savaşı'nı öngördüğü gibi II. Dünya Savaşı'nı da öngörmeyi

---

¹² Bottome, **a.g.e.**, s. 27-29.

başarmış ve 1934'te Almanya'da Hitler ile İtalya'da Mussolini'nin antlaşmalar yapmaya başladığı dönemde, Amerika'ya temelli yerleşme kararı almıştır.¹³

Adler'in Avrupa'daki konferanslarından ve verdiği eğitimlerinden dolayı onu tanıyan pek çok akademisyen vardır. Bu akademisyenlerin bir kısmı Amerika'da yaşamakta bir kısmı ise onu tanımamasına rağmen eserlerini büyük bir heyecanla takip etmekteydi. Bu kişiler azınlıktaydı fakat Adler'in Amerika'da tutunmasında ve akademisyenliğe devam etmesinde büyük rol oynamışlardır. Bu kişilerden biri Alfred'in öğrencisi olan ve sonradan Amerika'ya yerleşen Grete Simpson'dır. Simpson, ilkokulda müdür olan bir Amerikalı ile evlenmiş ve Adler Amerika'ya geldiğinde dilerse okuldaki çocuklarla araştırma yapabileceğini söylemiştir. Bu teklif, hiç tanımadığı bir ortama giren Adler için büyük bir fırsat olmuştur. Öyle ki Simpson Adler için araştırma yapma imkânlarını ayarlamakla kalmamış çocuklarla alakalı ayrıntılı raporları bizzat tutarak Adler'e büyük kolaylık sağlamıştır. Bu Adler gibi asistan veya sekreter ile çalışmayan yoğun bir akademisyen için büyük bir lütuftur. O zamanlar Adler seviyesindeki akademisyenlerin asistanlarla çalışmaları bir gelenektir. Fakat Adler dışarıdan bir asistan edinmek yerine işe ihtiyacı olan arkadaşlarını asistan olarak görevlendirmeyi daha faydalı görüyordu. Gerçekten de bu kişiler düzenli bir işe sahip olduktan sonra psikolojik açıdan daha güçlü iyileşme belirtileri gösteriyorlardı. Ne var ki bu durum Adler'e pahalıya mal olmuştur. Çünkü iyileşme dönemindeki bu hastalar Adler'in notlarına ve işlerine gerekli özeni gösterememiş ve Adler'in mektup trafiğini iyi yönetememişlerdir. Bu sebeplerden ötürü Viyana'da kaldığı sürelerde Adler ciddi bir organizasyon sıkıntısı çekmiş ve mesleği için faydalı olacak temaslardan yeteri kadar faydalanamamıştır. Aslına bakılırsa Adler bu durumun farkında olduğu için, sekreterlik görevini elinden geldiğince kendisi üstlenmiştir. Onun için hastalarının bir işe sahip olması ve kendilerini yeterli hissetmeleri mektupları vaktinde cevaplamaktan çok daha önemli olmuştur.¹⁴

Columbia Üniversitesi, Adler'in kariyerinde bir sıçrama noktası olabilirdi. Psikiyatri bölümünde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak işine devam eden Adler,

---

¹³ A.e., s. 204-205, 233.

¹⁴ A.e., s. 205, 219.

okuldan bir kaç hafta uzaklaştığında talihsiz bir sürprizle karşılaşmıştır. Onun yokluğunda onun için iyi bir şeyler yapmak isteyen meslektaşı Tilney, fakülteye Adler'in tam zamanlı öğretim görevlisi olması için bir öneri sunar. Bu mesele için kurul toplanır ve psikanalistler ve Adler'in arkadaşları arasında anlaşmazlık çıkar. Adler'in Freud'la olan anlaşmazlığını¹⁵ bilen psikanaliz ekolünden psikiyatrlar, Adler'in bu üniversitede tam zamanlı öğretim görevlisi olma fikrine sıcak bakmazlar. Bununla beraber Adler, bu zamanlarda kendisini fakülteye henüz tanıtma fırsatı bulamamış ve pek çok kişi için bilinmeyen bir profesördür. Dolayısıyla oylanma Adler'in aleyhine çıkar. Geldiğinde bu haberi alan Adler, üniversitedeki görevini bırakır. Çeşitli zaman aralıklarıyla Columbia Üniversitesi'nin psikoloji ve psikiyatri bölümlerine ders vermeye gitmiş olsa da bir daha bu kurumla uzun süreli bir çalışma yapmamıştır. Bunun yanı sıra Adler'in ayrılık haberini alan Charles Davis, James C. Egbert ile Adler'in Long Island Tıp Okulu'nda (Long Island College of Medicine) öğretim görevlisi olarak kadroya alınması hakkında görüşür. Egbert, bu kurumun eski başkanı olarak hala söz sahibidir. Adler onun da onayıyla 1932'de misafir öğretim görevlisi olarak kadroya alınır. Bununla beraber Kings County gibi çeşitli kolejlerin tıp topluluklarına konferanslar vermeye devam eder.¹⁶ Bu dönemlerde akademisyenlik Adler için çok önemli değildi. Hayatının önemli bir bölümünde üniversitelerde hocalık yapmış olan Adler, şimdi kliniklerle daha çok iletişim kurarak öğretisini pratiğe geçirmek istiyordu. Adler 1932'de çalışmaya başladığı Long Island Tıp Okulu'nda hayatının sonuna kadar çalışmaya devam etmiş ve bu kurumdan başka yaz okulu dersleri vermek üzere sık sık Avrupa'nın önemli tıp ve psikoloji okullarında da çalışma imkânı bulmuştur. Yine de Adler'in psikanalistlerle yaşadığı sıkıntılar hiçbir zaman bitmemiş ve bu ekolün insanları onu her zaman alt edilmesi gereken bir rakip olarak görmüşlerdir. Doğrusunu söylemek gerekirse Adler'in tek rakibinin bu insanlar olduğunu söylemek zordur. Adler'in çalışmaları, konferanslarına gelerek onu takip eden büyük bir intihaleci grubu tarafından da dikkatle takip edilir. Kanadalı psikiyatrist Henri F. Ellenberger, *Bilinçdışının Keşfi* isimli çalışmasında fikir ve görüşleri Adler kadar kaynak belirtmeksizin çalınmış olan ikinci bir yazar bulmanın çok zor olduğunu

---

¹⁵ Adler ile Freud'un ilişkisi, ikinci bölümün sonundaki "Freud ve Adler İlişkisi: Psikanaliz'in Adler'in Çalışmalarına Etkisi" başlığı altında detaylıca ele alınacaktır.

¹⁶ Bottome, **a.g.e.**, s. 228.

belirtmiştir. Sosyal Öğrenme Teorisi'nin geliştiren psikologlardan Julian B. Rotter ise, 1959 yılında psikoterapi literatürünün incelemesini yaparak, dönemin Psikanaliz'deki yeni ilerlemelerinin büyük kısmında Adlerci bir hava olduğundan, kuramcılarının yirmi yıldan beri Adler'in görüşlerini, ona atıf yapmadan tekrarladıklarından, küçük bir kısmının ise ufak değişiklikler yaparak bu görüşü Freud'un da kabul etmiş olduğunu göstermeye çalıştıklarından bahsetmiştir.¹⁷ Buna karşın, anonim kalmak gibi bir korkusu olmayan Adler için asıl önemli olan, öğretilerinin mümkün olduğunca geniş bir insan kitlesine yayılması olduğu için intihali kitlenin bu tavrının Adler'in adının ortadan kaybolması pahasına, amacına hizmet ettiğini söylemek hata olmaz.

Adler Amerika'da pek çok saygın kurumda lisans ve ön lisans seviyesindeki öğrencilere eğitim vermiş ve bunun dışında Viyana'da yürüttüğü çocuk rehberlik kliniklerine benzer kuruluşlarda da çalışmıştır. Amerika'da pek çok öğrencinin ekol olarak Bireysel Psikoloji'yi seçmesine ön ayak olmuş ve bu alanı elinden geldiğince yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Yine de Adler'in Amerika'ya yayılma konusunda Freud kadar başarılı olamadığını söylemek yerinde bir tespit olacaktır. Bu meseleye biyografisini yazan Phyllis Bottome da değinmiştir. Adler'in Amerika'da psikoloji teorisine destek veren takipçi bulamamasını ele alan psikiyatrist Erwin Wexberg, bu başarısızlığın sebebini, çoğu terapist tarafından kullanılan ve geçerliliği kabul edilen, tıpta son derece önemli olan istatistik kullanımı ve vaka raporu konusundaki eksikleri olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Adler'in yalın bir dil kullanarak psikoloji bilimini 'sokaktaki adamın anlayacağı kıvama' getirmek istemesi, onun meslektaşlarının gözündeki değerini düşürmüş ve çalışmalarının profesyonelliğe aykırı olarak görülmesini sağlamıştır.¹⁸ Gerçekten de Adler'e göre doğruları olabildiğince yalın bir dilde anlatmak ve gerek hastalarına gerek öğrencilerine işin özünü kavratmak her şeyin başında geliyordu. Buna benzer bir eleştiriyi Freud'un toplantılarında da alan Adler, bilimi herkesin anlayabileceği bir şey haline getirme tutkusundan Amerika'da da vazgeçmemiştir. Öte yandan Adler'in istatistiğe karşı oluşunun iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, istatistiki bilginin doğru sonuçlar verebileceğine inanmaması, ikincisi ise Adler'in politika ve sanat dünyasında son derece tanınmış

---

¹⁷ Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**, s. 26.

¹⁸ Bottome, **a.g.e.**, s. 216.

hastalarının bulunmasıdır. Adler'e göre hastalarını birer istatistik haline getirmek ve vaka analiz raporları düzenlemek onların özel hayatlarını ifşa etmek ve onları tehlikeye sokmak demektir. Bu sebeplerden ötürü Adler asla vaka analizi raporlarını yayınlamamıştır. Yine de kendi işini kolaylaştırmak adına bu raporları düzenlemiş fakat sadece kendisi okumuştur. Bununla beraber Adler, zekâ testleri veya o dönemde kullanılan çeşitli testleri kullanmayı da reddetmiştir. Bu testleri uygulayıp uygulamadığı bilinmemekle beraber, test sonuçlarının herhangi bir gerçeği ortaya çıkaramayacağı konusundaki görüşleri açıkça bilinmektedir. Yine de bu duruşu onu meslektaşlarıyla zıt düşürmüş ve pek çok meslektaşı onu etik olmamakla suçlamıştır. Doğrusu Adler için önemli olan etik bir insan olmaktı, bilimsel etiklik ise Adler'in pek önem vermediği bir meseleydi. Adler'in istatistik başta olmak üzere kabul edilen bilimsel yöntemleri kullanmaması *İngiliz Tıp Dergisi*'nde (*British Medical Journal*) de bir eleştiri makalesi olarak yer almıştır. Bu makale Adler'in ölümünden sonra basıldığı için Adler'in tepkisinin ne olacağı bilinmese de, hayatını Bireysel Psikoloji Teorisi başta olmak üzere psikoloji bilimini anlaşılır kılmaya adanmış bir kişinin şimdiye kadar aktarılanlardan farklı bir cevap vermesini beklemek pek mümkün değildir.¹⁹

E. Adler'in Hayatının Son Yılları ve Ölümü

Alfred Adler arzu ettiği tanınma seviyesine ancak hayatının son senelerine doğru gelebilmiştir. Bu seviyeye geldiğinde ise ders vermesi için pek çok yer onu davet etmekte ve dolayısıyla günleri de çok yoğun geçmektedir. 1937 yılının ilkbaharında bu yoğunluk gözle görülebilir bir hale gelmiştir. Yaz için İngiltere'de iki üniversite ile ders vermek üzere anlaşılan Adler, oradan da Manchester'da öğretmenlere ve doktorlara bir haftalık bir eğitim vermeyi planlar. Bu planı gerçekleştirebilmesi için Mayıs ayının son haftasında başlamış olduğu Aberdeen Üniversitesi'ndeki görevini tamamlaması gerekmektedir. Adler İskoçya'da bulunan bu üniversiteden ayrı olarak, Hollanda'da sayısı kırkı aşan konferanslar vermiş olacaktı. Hollanda ve İskoçya'daki bu görevler ise Haziran ayının ilk haftasında bitecekti.

---

¹⁹ A.e., s. 216-217.

Adler, hayatının bu son mevsiminde gittiği yerlerde güzel karşılanmış ve fikirleri olumlu yankılar bulmuştur. Pekin’de bir psikiyatri profesörü olan Dr. Moore, Adler’e verdiği konferanslar esnasında şöyle demiştir: “Freud’un ya da Jung’un psikolojisini kabul etmedik. Çünkü bu iki doktrin de pratik hedefler doğrultusunda kullanmak için fazla karmaşık ve zaman zaman mantık dışı idi. Ancak Adler’in teorilerini sağduyuya daha uygun buluyorum.”²⁰ Adler, Doktor Moore ile Hollanda’dan İngiltere’ye beraber gelmiştir.

Adler’in yaşadığı çok üzücü bir olayın onun vefatını hızlandırdığı düşünülmektedir. 1937 İlkbaharının ilk günlerinde büyük kızının diktatör ülkelerin birinde hapse mahkum edildiğini öğrenir. Uzun bir süre kızının hayatta olduğundan başka hiçbir şey bilmeyen Adler, kısa süre sonra kızının ölüm haberini alır. Eşi Raissa bu olayın Adler üzerindeki etkisi hakkında “Adler en çirkin ve kötü bebeğin bile ağlamasına göz yummaz, onu sakinleştirmeye çalışırdı. Böyle bir olayın onu sarsmayacağını düşünmek mantıklı olmazdı.”²¹ demiştir.

Amerika’daki Long Island Tıp Koleji’nde bulunduğu dönemde iki gazeteci röportaj için Adler’i ziyarete gelmişlerdir. Bu gazeteciler sorularının arasında “Cinselliğe dair özel bir ilginiz var mı?” diye sormuşlardır ki, Adler tarafından verilen karşılık şöyle olmuştur; “Biz Bireysel Psikoloji’de bütünü içinden parçaları ayırmayız. İnsanın varlığına bir bütün olarak bakarız. Cinsellik insanın doğasında bulunan bir içgüdü olduğu için, cinselliği insanlığın doğal bir parçası olarak görürüz. Ancak bazıları gibi cinsellik için favori içgüdü diyemem.”²² Burada Adler’in kullandığı ‘bazıları’ kelimesi, şüphesiz ki Freud ve etrafındaki diğer akademisyenleri kapsamaktadır. Adler, hayatının son zamanlarında bile kurucusu olduğu Bireysel Psikoloji Teorisi’ni, Freud’un teorisinden ayırtırmaya çalışmaktan vazgeçmemiştir. Adler, Psikanaliz için psikolojinin şımarık çocuğu yorumunu yapmıştır ve şunu eklemiştir: “Komşumu neden sevecekmışim ki diye soran bir adamdan ne bekliyorduk ki?”²³

---

²⁰ A.e., s. 268.

²¹ A.e., s. 269.

²² A.e., s. 269-270.

²³ A.e., s. 273.

Psikanaliz gibi günümüze kadar popülerliğini korumuş, güçlü bir kuram karşısında Adler'in eleştirilerini ikna edici bulmayan kişiler için, Adler'in yaklaşımının değerine ve zamanının ilerisinde oluşuna vurgu yapan pek çok psikoloji kuramcısı olduğundan bahsetmek önemlidir. Bu kişilerden bir tanesi olan, Akılcı Duygusal Davranış Terapisi'nin kurucusu, klinik psikolog Albert Ellis, kendi sistemini Adler'inkiyle karşılaştırarak şöyle demiştir:

Bambaşka bir çerçeveden ve bakış açısından hareketle, bağımsız olarak ortaya çıkarılan kişilik ve psikoterapi kuramlarında Alfred Adler'in yarım yüzyıl önceden doğru noktalara parmak basmış olması, kendisinin görüş ve klinik yargılar bakımından hayranlık uyandıracak bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.²⁴

Adler'in kapsamlı bir biyografisini yazmış olan Phyllis Bottome, Adler'in İskoçya'da verdiği son konferanslardan anımsadığı ve unutmadığı bir takım sözleri okuyucusu ile paylaşmıştır. Bu sözler Bireysel Psikoloji'nin temelini güzelce özetler nitelikte olduğu için burada vurgulamakta fayda vardır: “Çevremizdeki insanlara yönlendirdiğimiz bütün eleştiriler, aslında kendi zayıflıklarımızı saklamak için kullandığımız bir kamuflemdir.” Bir diğer önemli söz ise, “Duygularımızı hafife almamalıyız. Duygular ciddiye alındığı vakit benzinin mekanizmalara güç verdiği gibi insana güç vermektedirler.”²⁵

Bunlara ek olarak Adler, din adamları ile ilgili çok önemli yorumlarda bulunmuştur:²⁶

Tahmin ettiğim kadarıyla gelecekte benim psikoloji anlayışımın yayılmasında en çok katkıda bulunacak kişiler din adamları arasından çıkacaktır. Bunun bizlere iki faydası olacaktır. Birincisi din adamları meslekleri gereği ‘toplumsal ilgi’yi doğrudan uygulayan kişilerdir. İkincisi ise bu kişiler danışanlarından ücret talep

---

²⁴ Adler, **a.g.e.**, s. 27.

²⁵ Bottome, **a.g.e.**, s. 272.

²⁶ Adler'in din hakkındaki tutumuna üçüncü bölümde değinilecektir.

etmiyorlar. Böylece hasta ve doktor arasındaki para ilişkisinden soyutlanmış daha güzel bir ilişki elde ediyorlar.²⁷

Adler ölümünden bir gece önce İskoçya'daki yardımcısı ile sinemaya gitmiş ve keyfi yerinde olarak dönmüştür. Herhangi ağır bir hastalığı bulunmayan Adler o gecedan sonra sabah erkenden kalkıp yürüyüşe çıkmıştır. İşte tam o sırada basamaklardan çıkarken geçirdiği ani bir kalp krizi sonucu yere yığılıvermiştir. O sırada Paris'te olan Raissa Adler apar topar İskoçya'ya gelmiştir. Adler'in naaşı, vasiyeti üzerine cenaze sonrasında yakılmıştır. Bu ölüm ülke çapında ve Adler'in ders verdiği diğer ülkelerde çok büyük üzüntü uyandırmıştır. Kızı Alexandre Adler, Aberdeen Üniversitesi'ndeki dersleri yarım bırakmamak için elinden geldiğince konferansları kendi başına tamamlamaya çalışmıştır. Dönemin otoriteleri Alexandre'nin bilgili ve hevesli olduğunu, fakat babasının yerini dolduracak nitelikte olmadığını belirtmişlerdir.²⁸ Adler gibi her şeyi bütünü bir parçası olarak gören, dolayısıyla ölümü de yaşamın bir parçası olarak gören birinin ölümü nasıl karşıladığı merak konusu olabilir. Biyografisindeki bilgiye göre Adler vefat ettiği sırada, yüzünde sıcak bir gülümseme olduğu kayıtlara geçmiştir.²⁹

---

²⁷ Bottome, **a.g.e.**, s. 274.

²⁸ **A.e.**, s. 284.

²⁹ **A.e.**, s. 290.

İKİNCİ BÖLÜM

II. ADLER'İN BİREYSEL PSİKOLOJİ SİSTEMİ

Adler'in adı psikoloji ve psikiyatri literatüründe pek sık geçmemesine rağmen, kurduğu psikoloji ekolü olan 'Bireysel Psikoloji', ölümünden sonraki yıllarda takipçileri tarafından düşünceleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Biyografi bölümünde belirtildiği gibi literatürdeki bu eksikliğin temel sebebi olarak, Adler'in akademik dilden uzak yazış üslubu, teorisini sistematik olmayan bir biçimde ortaya koyması ve görüşlerinin başkaları tarafından farklı çalışmalarda intihal yoluyla kullanılarak sahiplenilmesine göz yumması gibi çeşitli etkenler gösterilebilir.

Buna karşın Adler, yaşadığı dönemde çok sayıda kitap ve makale yazmış, Avrupa'da bulunan 34 kuruluşla ilişki kurmuş, Viyana'da sayısı otuza yakın çocuk rehberliği kliniği açmış, ayda iki kez Almanca yayımladığı *Bireysel Psikoloji Dergisi* ile İngilizce yayınladığı *American Dergisi*'ni çıkarmıştır. Ayrıca pek çok topluluğa çok sayıda konferans vermiş olan Adler, öğretmenler, din adamları ve hekimlerle sürekli bir araya gelerek, halkı doğru eğitmeleri konusunda onları bilinçlendirmek için çalışmıştır. Bu toplantılar sonucunda da Adler'in konferans notlarının derlenmesi suretiyle kitapları oluşturulmuştur.

1960'lı yılların başından itibaren Adler'in çalışmalarının değerinin daha iyi anlaşılmaya başlandığını ifade eden Julian B. Rotter, buna gerekçe olarak, davranışların açıklanmasında Freud'un yaygın görüşü olan içgüdülerin öneminin azalması, ruhsal rahatsızlıkların açıklanmasında cinsel güdülerin önceliğini yitirmeye başlaması, benlik gereksinimlerine daha fazla ağırlık verilmesi, insanoğlunun daha fazla ahlaka dayalı bir bakış açısından bakma isteğinin artması ve psikiyatri tekniklerinin ahlaki değerleri içermesi gerektiğine yönelik inanışın kuvvetlenmesi, bunun her türlü ruhsal tedavide büyük önem taşıdığına inanılması gibi etkenleri örnek göstermektedir.³⁰

---

³⁰ Adler, **a.g.e.**, s. 15.

Bireysel Psikoloji ekolünün temeli, biyografisinde belirttiğimiz gibi, en başta Adler'in kendi yaşantısına dayalı gözlemleriyle şekillenmiştir. Bu noktada Adler, kendi deneyimiyle ispat edip doğrulayamadığı hiçbir şeyi ortaya atmamayı kendisine düstur edindiğini ifade eder.³¹

Bir süreliğine Freud'un Psikanaliz ekolüne bağlı kalmış olan Adler, 1910 yılında Freud'un toplantılarından ayrılmış ve bir anlamda akademik özgürlüğüne kavuşarak Freud ile görüşlerinin ayrıldığı noktada kendi yolunda ilerlemeyi tercih etmiş, Bireysel Psikoloji Teorisi'ni ortaya çıkarmıştır. Adler ayrılık sonrası kurduğu ilk akademik topluluğa da, bu özgürlükten esinlenerek 'Özgür Psikanalizciler' (The Free Psychoanalysts) adını vermiştir. Buradaki 'özgür' kelimesinin, Freud'un psikanalistler üzerinde kurmuş olduğu baskıya bir tepki olduğu da düşünülebilir.

Adler, ortaya koyduğu Bireysel Psikoloji ekolünü, daha sosyal bir çizgide geliştirmiştir. Freud'un aksine insan davranışının biyolojik güçlerle değil de sosyal güçler tarafından belirlendiğini savunan Adler, Freud'un, cinselliğin insan davranışı üzerinde etkisi olduğu görüşünü küçümseyerek, Freud ile önemli bir yol ayrımına gelmiştir. Çünkü Adler'e göre motivasyonun temel kaynağı cinsellik değil aşağılık ve yetersizlik hissidir. Yetersizlik hissinin bireyi ve toplumu harekete geçirerek daha fazla gelişmeye zorladığını iddia eden Adler için 'aşağılık hissi', insan davranışını açıklamada teorisinin en önemli kavramlarından biridir.

Adler, naturalist felsefenin ağırlıklı olduğu, zihni deterministik açıdan incelemenin ve davranışları biyolojik temelde manalandırmanın kabul gördüğü bir dönemde teorisini ortaya koyarken, biyolojik etkenlerin belirleyiciliğine karşı indirgemeci bir yaklaşım sergilemiş, sosyal faktörlerin önemine ağırlık vererek Psikanaliz geleneği içinde insan davranışının çeşitliliğine daha iyi uygulanabilir bir yönlendirmenin tetikleyici etkeni olmuştur. Freud sonrası Psikanaliz ekolünde Adler'in etkisi, bilinçaltından ziyade rasyonel süreçler ile bilinç üzerine yapılan ve günümüze kadar gelen, Karen Horney, Gordon Allport ve Abraham Maslow gibi tanınmış pek çok ismin çalışmalarına kaynaklık ederek kendini göstermektedir.

---

³¹ Alfred Adler, **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**, Çev. Dr. Halis Özgü, (İstanbul: Hayat Yayınları, 2009), s. 15.

Adler'in bilişsel ve sosyal değişkenler üzerine vurgusu, bazı psikologlar tarafından döneminin çok ilerisinde bir görüş olduğu, hatta kendi döneminden ziyade günümüzün psikoloji akımlarına daha uygun olduğu şeklinde yorumlanmıştır.³²

Ayrıca Adler'in psikoloji ekolündeki farklılık danışanlarına yaklaşımında da kendini göstermektedir. Adler terapi sürecinde, danışanın ne kadar hasta olduğundan ziyade ne kadar sağlıklı olduğunu önemsemektedir. Çünkü bir bireyin iyileşebilmesi Adler'e göre bireyin hastalığından ziyade, ne kadar dayanıklı olduğu ile ilişkilidir. Bu görüş, Bireysel Psikoloji uzmanlarınca benimsenerek günümüzde de halen uygulanmaya devam eden bir yaklaşım tarzı haline gelmiştir. Adler'in ortaya koyduğu psikoloji ekolü bölümün devamında da bahsedeceğimiz gibi felsefi açıdan dönemin holizm, fenomenoloji, yaratıcılık, teleoloji ve determinizm (belirlenimcilik) gibi akımlarından çeşitli şekillerde etkilenmiştir.³³

Bölüme başlarken öncelikle Adler'in ortaya koyduğu Bireysel Psikoloji ekolünün tanımı yapılacak, teorinin tezde ele alınan temel kavramları vurgulanacak, daha sonra bahsedilen temel kavramlar tek tek masaya yatırılarak detaylıca incelenecek ve son olarak Bireysel Psikoloji'nin oluşumuna etki eden akımlardan söz edilerek tezin ikinci bölümüne nokta koyulacaktır. Bu bağlamda Bireysel Psikoloji Teorisi perspektifiyle farklı bir boyut kazanan insanın iç dünyasının, karakterini ve düşünce yapısını nasıl şekillendirdiği, özgür iradeyle yapılan seçimlerin yaşam amacını nasıl belirlediği, davranışları nasıl yönlendirdiği, hayata verilen mananın 'toplumsal ilgi' kavramı üzerindeki belirleyici etkileri gibi konularda Adler'in parmak bastığı noktalar anlaşılmalı çalışılacaktır.

A. Bireysel Psikoloji Nedir?

Bedenin her deviniminde, her ifade ve belirtisinde aklın amacına yönelik bir damga bulunmaktadır. Bu belirtilerin altında yatan anlamı ortaya çıkarmak, hedefini bulmak ve bunu başkalarının hedefleriyle karşılaştırmak psikoloji biliminin temel amacıdır. Adler'e göre yaşamın ilk 4-5 senesinde kurulan akıl bütünlüğü, akıl ile beden

---

³² Duane P. Shultz & Sydney Ellen Shultz, **Modern Psikoloji Tarihi**, Çev. Yasemin Alsay, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2007), s. 659-660.

³³ Johansen, **a.g.e.**, s. 24.

arasındaki ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Kalıtım yoluyla gelen nitelikler ile çevresel faktörler yoluyla öğrenilen izlenimleri birleştiren akıl, kendi öznel kurgusunu yaparak bunları üstünlük kurma çabasına uyarlar. Adler'e göre beşinci yılın sonunda bireyin yaşama yüklediği anlam, peşinden koştuğu hedef, yaklaşım biçimi ve duygusal yatkınlığı, yaşam boyu adeta bir kimlik gibi taşınan öznel kurgunun belirleyicileridir.³⁴

Bireysel Psikoloji beden ve aklın günlük etkileşimleriyle ilgilenirken, bu ikili arasındaki etkileşiminden meydana gelen devinimlerin, öznel amaçlara yönelik yanlış hareketler olduğuna, tüm çabalarımızın yaşamın güçlüklerinin üstesinden gelmeye yönelik olduğuna ve bu hedef doğrultusunda aklın, nihai amacı yerine getirmek için gelişmeye ve beden ile uyum sağlama zorunluluğunun bulunduğu dikkat çekmektedir.³⁵ Burada sözü edilen kavram, Adler'e göre insan yaşamındaki en belirleyici kavram olan 'üstünlük hedefi'dir.

Birey 4-5 yaşlarına kadar belirlenmiş olan üstünlük hedefi doğrultusunda, hayata yönelik tüm seçimlerini yapar. Bireydeki zihinsel çabaların bütünleşmesiyle akıl ile beden arasındaki kök ilişkiler kurulur. Tüm tavır ve hareketler bireyin yaşama yüklemiş olduğu anlamın bir yansımasıdır. Beş yaşındaki bireyin ruhu artık bir bütün haline gelmiş, kişiliği şekillenmiş, kalıtsal ve çevresel faktörler çocukluk yaşındaki gelişimine katkıda bulunmuştur. Bireysel Psikoloji, bireyin kalıttan gelen özellikleri ya da yaşadığı deneyimlerden çok bunlardan yararlanma biçimine, bunları nasıl değerlendirdiği ve ne sonuçlar elde ettiğine odaklanır. Edinilen duygusal ve fiziksel alışkanlıklar ve çizgilerle birlikte Bireysel Psikoloji'deki bir diğer önemli kavram olan 'yaşam biçimi' ortaya çıkar.³⁶

Çocukluk yaşamındaki beşinci yılın sonlarında ortaya çıkan, 'yaşam biçimi' olarak adlandırdığımız davranış kalıbı, yaşamın sorun ve görevlerine karşı, bireyin kendine özgü yaklaşımının bir tezahürüdür. Bu sebeple ilerleyen yıllardaki deneyimler, kabullenilmeden önce birey tarafından değerlendirilerek yaşama yüklenen özgün anlam ile uyumlu şekilde yorumlanır. Adler, bir çocuğun, hayatı için değişmez

---

³⁴ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 33.

³⁵ **A.e.**, s. 30-31.

³⁶ **A.e.**, s. 46.

dinamik bir kanunu benimsedikten sonra hayatın anlamına yönelik öznel çıkarımlar manasını taşıyan, gelecek hayatının ‘yaratıcı gücü’ nün, ilk çocukluğunda benimsediği ‘yaratıcı gücüne’ bağlı kaldığını savunmaktadır.³⁷ Bireysel Psikoloji’ nin bu noktadaki temel görüşü, kişiliğin oluşumunda sabit nedenlerin bulunmadığıdır. Çünkü bir çocuk üstünlük hedefine ulaşmak için deneyimlerinden yararlanarak onları yaşama bakışının nedenlerine dönüştürebilir.

Ancak gerek kalıtımsal niteliklerde mevcut olan kusurlar gerekse çevresel etkenler örnek alınarak yapılan gözlemler, çocukluk yaşamındaki yetersiz deneyimle yorumlandığında, pek çok açıdan hatalı bir değerlendirilmenin açığa çıktığı, olayların yanlış algılanıp yaşama yüklenen anlamlarda yanlış yorumlara varıldığı anlaşılmaktadır. Bir bireyin yaşama yüklediği anlam ciddi biçimde hatalı da olsa sorunlara ve görevlere yaklaşımı sürekli olarak talihsizlik ve mutsuzlukla sonuçlansa bile ondan tamamen vazgeçemez.³⁸ Bu problemin çözülebilmesi için gerekli olan, bireyin hatalı algısı hakkında farkındalık kazanmasıdır. Bu farkındalık yalnızca bireyin yaptığı hatalar sonucunda göreceği toplumsal baskı veya eski tutuma devam etmenin kendi adına bir felakete yol açacağı görüşünü benimsemesiyle kazanılabilir. Bu farkındalık kazanılmadan birey hatasını düzeltmek konusunda herhangi bir adım atamaz.

Çocuklukta belirlenmiş olan ‘yaşam biçimi’ belli ölçüde, az ya da çok işbirliğini içerir. Bireysel Psikoloji’ de bireyi değerlendirmenin ve anlamının ölçütü, söz konusu olan işbirliği miktarıdır. Bireylerin dünyaya ve kendilerine yükledikleri anlamlar, amaçlar, çabalarının doğrultusu ve yaşam sorunlarına yaklaşım biçimleri incelenir. Bireysel Psikoloji çeşitli insan tiplerini tanıyarak, bu çeşitliliğe karşın insanların aslında birbirlerinden belirgin biçimde farklı olmadıklarını anlamamıza yardımcı olabilir. Problemlili kişilik özelliği sergileyen suçluların, sorunlu çocukların, nevrotiklerin, psikotiklerin, intihar eğilimlilerin, madde bağımlılarının ve cinsel sapkınlık gösterenlerin davranışlarında aynı hataları sergilediklerini görebilmek mümkündür. Bu bireylerin hepsi yaşam sorunlarına yaklaşımlarında hatalıdırlar ve

---

³⁷ Adler, **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**, s. 15.

³⁸ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 20-21.

Bireysel Psikoloji bu bireylerin yaşamın belirli ve önemli bir alanında aynı biçimde hatalı olduklarını savunur. Bu kişiler, toplumsal duygu konusunda başarısız, diğer insanlara karşı ilgi göstermede yetersiz, yalnızca kendi sorunlarına odaklanarak yaşamın yararsız tarafına eğilim gösteren ve insanlığa katkı sağlamayan kişilerdir. Suçluların farkı ise yalnızca olağan çoğunluktan başarısızlıklarının büyüklüğüyle ayrılmış olmalarıdır.³⁹ Bireysel Psikoloji, suçlu kişileri iyileştirmenin tek yolunun çocukluğunda yaşadığı, onu işbirliği yapmaktan alıkoyan şeyin ne olduğunu bulma konusundaki yaklaşımıyla, önemli ve karanlık bir alana ışık tutmaktadır.

Adler, problemlili kişilik özelliği sergileyen suçluların, sorunlu çocukların, nevrotiklerin, psikotiklerin, intihar eğilimlilerin, madde bağımlıların ve cinsel sapkınlık gösterenlerin, temelde ilk çocukluk yıllarında maruz kaldıkları sosyal ve kalımsal koşullar sebebiyle, belli başlı eğilimler ile davranış kalıpları sergilediklerini ve problem yaşadıklarını öne sürmüştür. Karakterin şekillenmesine etki eden, doğum sıralaması, kalımdan gelen fiziksel yetersizlikler, anne babanın çocuğu yetiştirme tarzı ve tüm bu etkenlerin birleşiminden çocuğun çıkardığı öznel anlam gibi faktörlerin yaşam biçimi üzerindeki tezahürlerinin pek çok kişi üzerinde büyük ölçüde benzerlik göstermesi, Adler'in hem maruz kalınan şartlar, hem de kişilik özellikleri arasında belli sınıflandırmalar yapmasına neden olmuştur. Doğum sırasının, aynı aile içerisinde oluşturduğu birbirinden farklı sosyal etkileri inceleyen Adler, birinci çocuk, ikinci çocuk, en küçük çocuk ve tek çocuk deneyimlerinin birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Paylaşma duygusuna ve toplumsal ilgiye sahip olmayan bireylerin, çocuklukta sergiledikleri eğilimlerin Bireysel Psikoloji açısından sınıflandırılması ise şımarık çocuk (pampered child), ihmal edilmiş çocuk (neglected child) ve fiziksel yetersizlikle (organ inferiority) doğmuş çocuğun durumu şeklinde yapılmıştır.

Bireysel Psikoloji'nin en önemli buluşlarından bir tanesi de 'aşağılık hissi'dir. İnsanoğlunun biyolojik açıdan tabiat şartları karşısında diğer canlılara nazaran zayıf ve güçsüz olduğu bir gerçektir. Yaşam içerisinde de gerek karşılaştığımız hastalıklar, gerekse hayat enerjimizin tükenip yaşamımızın sona ereceği gerçeği, doğa şartları

---

³⁹ A.e., s. 162.

karşısındaki çaresizliğimizin en doğal ispatıdır. Buna benzer pek çok örnek diğer canlılarla kıyaslandığımızda zayıf kaldığımızı ispatlamaktadır. Ancak bu gerçek karşısında insanoğlu işbirliği yaparak, bilim ve teknolojiyi kullanarak kendisini geliştirmiş ve doğa karşısındaki güçsüz konumuna rağmen doğaya ayak uydurmak insanoğluna göre sorun olmaktan çıkmıştır. İnsan için olumsuz algıya neden olup ruhsal açıdan işlevselliği bozan esas düşünce, kendi durumunu çevreyle kıyasladığında sosyal açıdan hissettiği yetersizlik olarak tanımlanan ‘aşağılık hissi’dir. Eğer birey kendisini diğer insanların yanında yetersiz ve değersiz olduğu şeklinde bir inanca kaptırmışsa, bu gerçeği yansıtmayan hatalı bir inanış dahi olsa ‘aşağılık hissi’, yaşam biçimini, ‘yaşamın görevleri’ne (life tasks) yönelik algısını, tüm tavır ve davranışlarını doğrudan etkiler.⁴⁰

Diğer bir taraftan fiziksel ve entelektüel açıdan çocukluk dönemindeki bireyin erişkin insanların yanında zayıf ve yetersiz kaldığı doğal bir gerçektir. Normal süreç içerisinde büyüyüp erişkin hale geldikçe bu güçsüz ve yetersiz olma hissini zamanla kaybolması gerekmektedir. Ancak birey her zaman bu şekilde davranmayabilir, çünkü pek çok kişi çeşitli açılardan kendini çevredeki diğer insanlarla kıyaslayarak yeterince iyi olmadığı inancına kaptırılmış durumdadır ve bu yetersizliğin başkaları tarafından görülmesini istemez. Bu sebeple birey kendisinde aşağılık hissine neden olan durumdan kurtulmak için, hayata kişisel bakışı ve yaşamın görevlerine yönelik öznel algısı doğrultusunda kendince bir ‘üstünlük hedefi’ belirleyerek, bu doğrultuda ilerler. Tüm hareketlerinin ve devinimlerinin altında yatan amaç, aşağılık hissinden kurtulmak ve kendi inancına göre belirlediği ‘üstünlük hedefi’ne doğru ilerlemektir. ‘Üstünlük hedefi’ne doğru ilerleyen birey, kendisinde aşağılık hissi yaratan durumlardan kurtulabilmek için çok çeşitli yollara başvurabilir. Bu yollardan bazıları aşağılık hislerini gizlemek için davranışlarında aşırıya kaçma, aşağılık duygusu hissettiği durumlara maruz kalmaktan kaçınma, insanlardan uzak durarak onları reddedici bir yaklaşımı benimseme şeklinde olabilir. Bireysel Psikoloji, eksiden artıya, yetersizlik hissi veren durumdan, üstün hissedilen güvenli duruma yönelik hareketin temel çıkış

---

⁴⁰ Alfred Adler, **Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler**, Ed. Colin Brett, (Oxford: Oneworld Publications, 1997), s. xiv.

noktasını ‘aşağılık hissi’ olarak nitelerken,⁴¹ ‘üstünlük hedefi’ ise doğuştan gelen ve insan hayatta olduğu müddetçe devam eden, bireysel gelişimin ve ilerlemenin en önemli motivasyonu, kişisel tercihlerle hayatın merkezine koyulan hedef olarak düşünebileceğimiz, ‘belirlenmiş bir hayat amacı’ manasını taşımaktadır.

İnsanı sosyal bir çizgide değerlendiren Adler, hayatın bir amacı olduğunu, varoluş nedenimizin insanlığın refahı doğrultusunda çaba sarf etmek ve katkıda bulunmak olduğunu, yaşamın bize belli başlı görevler yüklediğini, bu doğrultuda yapılması gerekenin ise herkesin işbirliği içerisinde kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesi olduğunu iddia eder. Yaşamın görevlerini üç ayrı sınıflandırmayla inceleyen Adler, bu görevleri iş, toplum ve evlilik (work, association, marriage) olarak sıralar. Adler’e göre insanoğlu, yaşamı boyunca bu üç temel yaşam vazifesi doğrultusunda mücadele vermelidir. Bu doğrultuda çaba sarf etmeyen, ilgisi sadece kendisine yönelik olan ve toplum lehine katkı sağlamayan bireyler ise, Bireysel Psikoloji’nin değerlendirmesine göre, yaşam biçimini hayatın yanlış tarafına yönlendirmiş problemlili kişilerdir ve çoğunlukla hayatı algılayış biçimindeki hata çocukluğun ilk beş yaşına kadar maruz kaldıkları çevresel ve kalıtsal etkenlerde bulunan sorunlara, eksikliklere dayanmaktadır.

Bireysel Psikoloji’nin insan tabiatını anlama biçimi yukarıda sözü geçen temel kavramların değerlendirilmesiyle yapılmaktadır. Toplumla ve insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmayı ön planda tutan Bireysel Psikoloji, insan davranışını izah ederken, pek çok yönden din psikolojisi perspektifiyle paralel bir yaklaşım sergilemektedir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında psikoterapi ve din ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda gittikçe gözlenen artış⁴², davranışın altında yatan sebepler ile insanların ruhsal yönden ihtiyaç duyduğu manevi desteğin öneminin daha iyi anlaşılmasına ve mevcut psikoterapi ekollerinin gerek klinik, gerekse diğer uygulama alanlarının yeterliliğinin teolojik açıdan değerlendirilmesine imkân tanımıştır. Çoğu önemli

---

⁴¹ A.e., s. xiv.

⁴² Johansen, a.g.e., s. 4.

psikoloji okullarının ve psikoterapi sistemlerinin aksine Adler'in psikoterapi sisteminin dine karşı olumlu bir yaklaşım sergilediği görülmektedir.⁴³

Tezin bu bölümünde öncelikle Bireysel Psikoloji ve yukarıda sözü edilen temel kavramlar incelenecek, daha sonra Bireysel Psikoloji'nin oluşumuna ve Adler'in çalışmalarına etki eden akımlara değinilecektir. Tezin bir sonraki bölümünde ise, ikinci bölümde detaylıca bahsedecek olduğumuz temel kavramlarla, tek tanrılı dinler arasında hangi açılardan ilişki kurulduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

B. Toplumsal İlgisi

Alfred Adler 1937'deki vefatına kadar hayatı boyunca geliştirdiği psikoterapi ekolünü insanlığın sosyal yönü üzerine temellendirmiş, insanlığın nihai hedefinin ise ideal bir toplum yapısına kavuşmak olduğunu savunmuştur. Adler'in bu eğiliminin insanı, özgürlük sahibi ve topluma karşı sorumluluk sahibi, insanlığın iyiliğine ve ortak faydasına katkıda bulunan bir birey olarak görmesinden kaynaklandığı söylenebilir. 1918 yılına kadarki çalışmalarında 'toplumsal ilgi' kavramını kullanmayan Adler'in ortaya koyduğu psikoterapi sistemi, en başından itibaren psikososyal öğeleri içinde barındırmaktadır. Buna karşın, ilk dönem çalışmaları için sosyal öğelere yeterince önem vermediğini ifade eden Adler, kendi özeleştirisini de yapmaktadır. İlk çalışmalarında 'Toplumsal ilgi' kavramının bulunmayan Adler, 1918'den sonra çalışmalarının yenilenen baskılarına bu kavramı dâhil etmiştir.

Adler'in çalışmalarındaki 'toplumsal ilgi' vurgusunun her seferinde aynı anlamda kullanılmadığına da dikkat çekmek gerekir. Bireysel Psikoloji'deki sosyo-psikolojik yaklaşım, genel manada ele alındığında toplumdaki birliktelik hissine, öznel olarak ele alındığında ise bireyin topluma karşı hissettiği sorumluluk ve işbirliği duygularına işaret etmektedir. Adler, çalışmalarında 'toplumsal ilgi' kavramını kullanmaya başlamadan önce, Bireysel Psikoloji'deki bu iki ayrı yaklaşımı ifade etmek için iki farklı terim kullanmıştır. Bunlardan ilki, 1908 yılında *Çocukların Şefkat İhtiyacı (Das Zärtlichkeitsbedürfnis des Kindes)* adlı makalesinde topluluk olma ve birliktelik duygusuna işaret eden, çoğul bir anlam taşıyan 'topluluk hissi', yani

---

⁴³ A.e., s. 41.

‘Gemeinschaftsgeföhle’ terimidir. İkinci terim ise Adler’in 1917 yılında yayınlanan, homoseksüellik hakkındaki monografisinde kullandığı, ‘toplumsal sağduyu’ anlamını taşıyan ‘Gemeinsinn’ terimidir. Tezimizde üzerinde durduğumuz, topluma karşı sorumluluk hissetme ve katkı sağlama çabasına işaret eden ‘toplumsal ilgi’, yani ‘Gemeinschaftsgeföhle’ terimi ise ilk kez 1918’de yayınlanan *Bolşevizm ve Ruhbilimi* isimli makalesinde kullanılmıştır. Burada Bolşevizm ile ‘toplumsal ilgi’ kavramının taban tabana zıt olduklarını belirten Adler, toplumsal ilgiye, insanların doğumundan itibaren sahip olduğunu ve bu eğilimin kendisini ilk olarak şefkat ihtiyacı şeklinde ortaya çıkardığını, bebekler ile çocukların şefkate ihtiyaç duymalarının da bu kavramdan kaynaklandığını savunmuştur.⁴⁴

Adler, İnsanlığın alabileceği son form olan ‘toplumsal ilgi’ kavramının, mükemmeliyetçi bir amaç olan ‘ideal toplum’ hedefini içinde barındıran ve topluma yön vererek onu bu amaca taşıyacak düzenleyici bir fikir olduğunu düşünmektedir. Hayatta değer verdiğimiz ve sürmeye devam eden her şey Adler’e göre toplumsal ilginin bir ürünüdür.⁴⁵ Bazı yazılarından, günümüzde yaşamını sürdüren güncel topluma yönelik görevlerin gerçekleştirilmesi gerektiği anlaşılırken, bazı yazılarından ise sarf edilmesi gereken çabanın ve gerçekleştirilmesi gereken görevlerin ‘ideal toplum’a yönelik olması gerektiği anlaşılmaktadır. ‘İdeal toplum’un günümüzde bir ütopya olduğunu, bunun ancak gelecekte gerçekleşebileceğini iddia eden Adler, toplumsal yaşamın idealinin ise insanların eşitliğine dayandığından bahsetmiştir.⁴⁶ Barış içindeki bu toplumun oluşmasının ancak birbirine yardım eden, sıkı sıkıya bağlı insanlar tarafından gerçekleştirilebileceğini savunan Adler’e göre, gerçek anlamda kötü olan veya insanlık için şeytani olan, toplumsal ilginin eksikliği veya olmamasıdır. Adler, bireyin iyiliğinden ve mutluluğundan ziyade toplumun veya milletlerin refah ve mutluluğunun daha üstün olduğunu savunur. Geleceğe dönük olarak yegâne umudumuz ise toplumsal ilginin üst düzeyde gerçekleşmesidir. Bu durum ancak

---

⁴⁴ Gert Rietveld, “Similarities Between Jewish Philosophical Thought and Adler’s Individual Psychology”, *The Journal of Individual Psychology*, Trans. by Eeuwe Ham, 60:3, (2004), s. 210.

⁴⁵ *A.e.*, s. 211-212.

⁴⁶ *A.e.*, s. 210.

insanların sorumluluk, sevgi ve toplum bilinci ruhuna sahip olmasıyla mümkün olabilir.⁴⁷

Psikoterapide din ve maneviyat olgusunu Bireysel Psikoloji kapsamında incelemiş olan klinik psikolog Thor Johansen, Adler'in toplumsal ilgi kavramını akıl sağlığını ölçen bir kriter olarak kullanarak, sosyal bağların etrafında şekillenen bir psikoloji sistemi kurmuş olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸ Adler'den etkilenen, görüş ve fikirlerinin döneminin ilerisinde olduğunu düşünen ünlü psikologlardan bir tanesi olan Maslow ise, 1954 yılında yazdığı bir makalede, ideal ruh sağlığına sahip insanların ortak karakteristiklerinden birini, toplumsal ilgi olarak saptadığını ifade etmiştir. Adler'in de ruh sağlığı konusundaki ölçütü budur. Kendini kabul ettiren bireylerin, tüm insanlara yönelik hissettikleri duyguları anlama konusunda, Adler'in ortaya atmış olduğu bu kavram son derece önemli bir deneyimdir. Bu bireylerin diğer insanlara yönelik duyguları arasında genellikle çok derin bir şekilde kendilerini onlarla özdeşleştirme, anlayış gösterme, ara sıra ortaya çıkan öfke, sabırsızlık gibi duygular karşısında sevgi gösterme, bulunmaktadır. Bu bireyler diğer insanlara sanki aynı ailenin birer bireyiymişçesine yaklaşırlar ve insanlara yardımcı olma konusunda derin bir istek duyarlar.⁴⁹

Adler, toplumun bireye vazifeler yüklediğini, yaşamın görevlerinin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek olduğunu ve bireyin yaşamını bu doğrultuda çaba sarf ederek harcaması gerektiğini, ortak yaşamın mantığının bunu gerektirdiğini savunur. İnsanlar toplum içerisinde önemli bir konumda bulunma arzusu taşıyıp, bu doğrultuda hareket ederken, eğer kendi önemlerinin diğer insanların yaşamına yaptıkları katkıdan ileri geldiğini kavrayamazlarsa, yaşamlarında sürekli olarak hata yaparlar. Problemlerini kişilik özelliği sergileyen nevrotikler, psikotikler, suçlu kişiler, öz kısımda bulunanlar ve cinsel sapkınlık eğilimliler, diğer insanlarla işbirliği yapma ve topluma katkı sağlamanın önemini ve kendilerine olan faydasını anlayamamış kişilerdir.⁵⁰

---

⁴⁷ A.e., s. 211-212, 214.

⁴⁸ Johansen, a.g.e., s. 73.

⁴⁹ Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**, s. 28.

⁵⁰ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 17.

Bireylerin diğere insanlar için çaba sarf etme konusunda endişe duymaları gerektiği ve bu konuda akla gelen ‘Kendini başkalarının çıkarına adayan bireye ne olacak?’, ‘Bu sefer kendi bireyselliği zarar görmez mi?’, ‘Önce kendi çıkarlarını gözetmesi, kendi kişiliklerini güçlendirmesi gereken bireyler yok mudur?’ gibi sorular, Bireysel Psikoloji açısından tamamıyla yanlış yaklaşımlardır. Bireyin yaşama yüklediği anlam eğer katkı sağlama yolundaysa ve duygularının tümü buna yönelmişse, seçimlerini de bu doğrultuda yaparak kendisini en fazla katkı sağlayacak yönde geliştirecektir. Adler bireyin hedefini belirlediği zaman kendisini bu doğrultuda donatarak eğittiğini belirtmektedir. Toplumsal duygu, belirlenen hedef doğrultusunda gelişir ve birey yaşamın sorunlarını çözmek için bu yolu izler.⁵¹

Adler, yaşamın anlamının insanlığa katkıda bulunmak olduğunu anlayan, toplumsal ilgi ve sevgi geliştirmeye çalışan insanların her zaman var olduğunu belirtir. Dünyanın bütün büyük kitlesel hareketlerinde de öncelikli hedefin, insanların topluma yönelik ilgisini arttırmak olduğunu ifade eden Adler, dinlerin de birlik ve beraberliği arttırma doğrultusundaki en büyük çabalardan biri olduğunu ve tüm dinlerin temel kaygısının insanoğlunun kurtuluşuna yönelik olduğunu belirtmektedir. Adler’in bakış açısına göre ise Bireysel Psikoloji aynı sonuca bilimsel yoldan vararak bu birlikteliği sağlayabilmek için ortaya bilimsel bir yöntem koymaktadır. Bu yöntem ise başkalarına yönelik ilgiyi arttırmak ve insanlığa katkıda bulunmaktır.⁵²

1. Bireyde Toplumsal Duygunun Gelişimine Engel Teşkil Eden Faktörler

Toplumsal ilgi, Bireysel Psikoloji açısından oldukça temel bir kavramdır. Adler’in bütün görüşlerini bu kavrama dayandırması sebebiyle, kavramın kapsamının oldukça geniş olduğu görülebilir. Toplumsal ilginin bireydeki gelişim sürecinde çocukluğun ilk yıllarına dayandığını ifade eden Adler, kişiliğin gelişiminin 4-5 yaşlarına kadar büyük ölçüde tamamlandığını belirtirken, bu noktada Freud’un görüşüyle paralel bir gelişim sürecinden bahsetmektedir. Ailenin etkisi, sosyoekonomik ve sosyokültürel şartlar, aile içindeki doğum sırası, fiziksel

---

⁵¹ A.e., s. 18.

⁵² A.e., s. 20.

yetersizlikler Adler'e göre kişiliğin gelişimine etki eden başlıca unsurlardır. Birey bu noktalarda yaşadığı zorluklardan hayata yönelik yanlış manalar çıkardığı takdirde psikotik, nevrotik, suçlu veya sapkın kişilik özellikleri gösterebilir. Adler, toplumsal duygunun engellendiği bir noktada, yalnızca benmerkezci bir tutumun kalacağını, çocuğun ise, 'neden başkaları için bir şey yapayım ki?' şeklindeki bir yaklaşımı benimseyip, yaşam sorunlarını bu akıl çerçevesinde çözemediği takdirde duraksayacağını, böylece kolay bir çıkış yolu aramasının kaçınılmaz olduğunu, bunun nedeninin ise zorluklarla savaşmayı güç bulması ve başkalarını incitmeyi önemsememesi olduğunu iddia etmektedir.⁵³

Adler bir bebeğin doğum anından itibaren annesi ile bağ kurmaya çalıştığını, tüm davranışlarının bu amaca yönelik olduğunu ve bebeğin işbirliği yapma yeteneğinin ilk olarak bu süreç içerisinde geliştiğini ifade eder. Bununla birlikte yaşamın ilk aylarında bebeğin neredeyse tümüyle bağlı olduğu anne, bebeğine kendisinden başka bir insanla ilk teması ve başka birine yönelik ilk ilgiyi sağlamasından dolayı, bebeğin toplumsal yaşama uzanan ilk köprüsü konumundadır. Annenin bebekle kurduğu bağ, sosyokültürel bilgisi ve yetenekleri toplumsal duygunun gelişiminde belirleyici faktörlerdir. Adler, bir bireyin kalıtım yoluyla geçmiş olabilecek her türlü eğiliminin anne tarafından uyarlandığını, eğitildiğini ve yeniden biçimlendirildiğini iddia eder.⁵⁴

Annenin doğum sonrasındaki rolünün önemine vurgu yapan Adler, insan toplumunun kaderinin adeta kadının anneliğe yönelik tutumuna bağlı olduğunu iddia eder. Kadının bu görevindeki eksikliklerin önemli sorunlara neden olacağını belirten Adler, kadının toplum içindeki rolünün değersizleştirilmesinin büyük bir hata olduğunu, yuva kurma ve ev işlerini yerine getirme gibi görevlerin, ancak kadının ilgi duymasıyla yerine getirilebileceğini ifade eder. Kadının aile içindeki görevini doğru şekilde yerine getirerek faydalı olabilmesi için, bu görevi başkalarının yaşamını zenginleştirebileceği bir sanat olarak görmeye ihtiyacı bulunmakta, bunun için ise kadının görevine değer veren bir toplumun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer

---

⁵³ A.e., s. 164-165.

⁵⁴ Alfred Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, Digital Version, Ed. Henry T. Stein, (Washington: Alfred Adler Institute of Northwestern Washington, 2011), s. 126-127.

tarafından toplumsal rolünden memnun olmayan bir annenin, çocuklarıyla doğru bir ilişki kurmasını ve görevlerini yerine getirmesini engelleyen yanlış bir bakış açısı ile yaşam hedefi bulunmaktadır. Topluma katkı sağlamak ve görevlerini yerine getirmek yerine kişisel üstünlüğünü kanıtlama eğiliminde olan bu türden bir anne için, çocuğu büyük ölçüde dikkat dağıtıcı ve baş belası bir unsurdur. Adler, yaşamdaki başarısızlıkların nedeni arandığında, problemin temelinde genellikle işlevlerini doğru şekilde yerine getirememiş bir annenin varlığının bulunduğunu ve bunun tüm insanlık açısından ciddi bir tehlike olduğunu düşünmektedir.

Sorunlu bir çocuğun düşünce altyapısı incelendiğinde sıklıkla annesiyle olan ilişkisinde yaşadığı güçlükler şahit olabiliriz. Ancak benzer güçlükler bunların üstesinden başarıyla gelmiş olan çocukların altyapısı incelendiğinde de karşımıza çıkabilir. Dolayısıyla çocuğun eylemleri, yaşadığı deneyimlerden ziyade, bunlardan çıkardığı anlamlara göre belirlenmektedir. Bu durum, Bireysel Psikoloji'nin temel görüşü olan, kişiliğin oluşumunda sabit nedenlerin bulunmadığı, ancak çocuğun belirlediği öznel hedefine ulaşabilmek için deneyimlerinden yararlandığı ve bu deneyimleri yaşama bakışının nedenlerine dönüştürdüğü sonucuna işaret etmektedir.⁵⁵

Adler'e göre bir annenin, çocukları, kocası ve toplumdan oluşan üçlü bağına eşit ölçüde dikkatini vermesi gerekir. Babadan başlayarak toplumsal çevreyle çocuğun ilişkisini kurma görevi anneye aittir. Anne yalnızca çocuklarıyla olan bağını dikkate aldığı takdirde onların üstüne fazla düşerek şımartacak ve çocuğun bağımsızlık ve başkalarıyla işbirliği yapma yeteneğinin gelişmesini zorlaştıracaktır. Bu noktada Adler, Freud'un 'Oedipus karmaşası' fikrine yol açan oğlan çocuklarının anneye âşık olma, babalarından nefret etme ve onları öldürme eğiliminde bulunma varsayımının, çocukların gelişiminin anlaşılmasından kaynaklanan bir hata olduğunu, bunun cinsel bir istek olmadığını, annenin dikkat merkezinde olmak ve diğer herkesten kurtulmak isteyen bir çocukta 'Oedipus karmaşası'nın görülebileceğini, bunun anneleri tarafından şımartılmış ve dünyanın geri kalanına yönelik yakınlık duyguları gelişmemiş olan çocuklarda ortaya çıkabileceğini savunur. Annenin yalnızca kendisine bağladığı bir çocuğun ilerleyen yıllarda, artık sürekli anneye yakın

---

⁵⁵ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 103-105.

olamayacağı bir konuma geldiğinde sorun çıkmaya başlar. Annesinin dikkatini sürekli kendisine vermesini ve yanından ayrılmamasını isteyen bir çocuk, bu amacına ulaşabilmek için kendisini annesinin yanında sürekli güçsüz veya hasta gösterme, işler istediği gibi gitmediğinde ağlama, anne kuzusu gibi davranma veya öfke patlamaları yaşayıp dikkati üzerine çekmek adına asi ve kavgacı olma gibi davranışlar sergileyebilir. Bu konuyla ilişkili olarak Adler, sorunlu çocuklar arasında annelerinin dikkatini çekmek için mücadele eden ve çevreden gelen istemlere direnen pek çok çocuk görebileceğimizi ifade eder.⁵⁶

Adler, baba ile olan yakınlığı anneden daha kuvvetli olan çocuklarda sıklıkla karşılaştığı durumun, annenin çocuğa yaklaşımındaki başarısızlıktan kaynaklanmakta olduğunu gözlemlemiştir. Annenin çocuğunu haklı veya haksız şekilde hayal kırıklığına uğratmış olması ve çocuğun bu doğrultuda baba ile bağına güçlendirmesi, çocuğun yaşamındaki ikinci bir safhayı göstermektedir.⁵⁷ Çünkü ilk safhada çocuk annesine bağlıdır, ancak annenin sevgisini yitirmiş ve suçlama olarak babaya yönelmiş, kendini reddedilmiş veya yoksun bırakılmış hissetmiştir.

Yaşam sorunlarını çözmeyi reddeden ve çaba sarf etmek yerine sorunlardan kaçmayı tercih eden pek çok çocuk sergilediği davranışı haklı gösterebilmek adına, benimsediği, yaşamın yararsız tarafına yönelik olan kişisel üstünlük duygusuna zarar vermeden, çeşitli işlev bozuklukları ve sinir hastalıklarından yakınlıkla nevroitik bir tutum ortaya koyar. Ergenlik dönemindeki fiziksel yapı bu tarz gerilimlere tepki vermeye elverişli olduğu için tüm organlar bu tutumu destekleyici şekilde harekete geçebilir ve sinir sistemi etkilenebilir. Bu doğrultuda birey hem kendisini hem de çevresindekileri yaşadığı acılar nedeniyle sorumluluktan kurtulmuş olmaya ikna ederek başarısızlığı için bir özür meydana getirmiş olur. Toplumsal duygunun ve yaşam sorunlarıyla yüzleşmesi gerektiğinin farkında olan birey, kendi durumunu bir istisna olarak göstermeye çalışır. Kendi oluşturduğu fiziksel yetersizliklerini bir

---

⁵⁶ A.e., s. 106-108.

⁵⁷ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 127.

kalkan gibi kullanarak, sıkıntıları nedeniyle sorunların üstesinden gelemediğini ve bu konuda çaresiz olduğunu dile getirir.⁵⁸

Şimdi toplumsal duygunun bireydeki gelişimine etki eden ve işbirliğinin öğrenilmesi konusunda engel teşkil eden, ailesel ve fiziksel bir takım etkenleri ele alacağız.

a. Doğum Sırası

Kişiliğin gelişiminde doğum sırasının önemine vurgu yapan Adler, anne babanın birbiriyle işbirliği içerisinde bulunduğu özverili bir ortam içinde olsa dahi, çocukların aile içerisindeki konumlarının birbirinden farklı sosyal koşullara tabi olması sebebiyle, farklı kişilik sergilediklerini savunmuş, yaşanan deneyimleri ilk çocuk, ortanca çocuk, en küçük çocuk ve tek çocuk deneyimleri olarak ayrı ayrı sınıflandırmıştır.

İlk çocuk doğduğu andan itibaren, ikinci çocuğun doğumuyla tahttan indirilene kadar ailenin tek başına ilgi odağıdır ve özenle büyütülür. İkinci çocuğun doğumuyla birlikte konumunun değişmesiyle kendisini farklı bir noktada bulan ilk çocuk, bunu büyük bir darbe olarak algılar ve sonrasında düzen ile otoriteyi devam ettirebilmek adına endişeli, düşmanca, otoriter ve muhafazakâr hale gelebilir.⁵⁹ Eğer ilk çocuk ailesi tarafından sonradan gelen çocuğun gelişine özenle hazırlanmış ve işbirliği yapmak üzere eğitilmişse kriz kötü etkiler bırakmadan atlatılabilir. Ancak ikinci çocuğun gelişini derinden yaşayan ilk çocukların bir çocuğunun yaşadığı yoksunluk trajedisinin erişkinlik yaşamını şekillendirdiğini ve pek çok olguda dibe vurduklarını, sorunlu, nevrotik, suçlu, ayyaş olabildiklerini gözlemlemek mümkündür.⁶⁰ Güç kullanmayı ve hileler bulmayı daha iyi beceren ilk çocuk, anneyi üzmeye çalışıp, onun kendisini göz ardı edemeyeceği şekilde davranmayı sürdürürse, bir süre sonra aile içinde sevilmediğini ve geri plana itildiğini hissetmeye başlayabilir. İlgi çekecek kimseyi bulamadığını hisseden ilk çocuk, kendisini haklı görerek insanların sevgisini kazanamayacağını düşünerek zamanla sinirli ve içe dönük hale gelir, topluma yönelik

---

⁵⁸ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 154.

⁵⁹ Shultz & Shultz, **a.g.e.**, s. 658.

⁶⁰ Adler, **Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler**, s. 9.

ilgiden yoksun yetişir, başkalarıyla kaynaşamaz, kendini yalnızlığa alıştırır, eylem ve dışavurumları ise geçmişe ve dikkat merkezi olduğu zamanlara yöneliktir.⁶¹

Ortanca çocuk ilk doğan çocuğa göre çok daha farklı bir konumda bulunmaktadır. Doğduğu andan itibaren dikkati kendinden büyük çocukla paylaşır ve ilk çocuğun kendisinden önceki tahtına oturduğundan ilerleyen yaşlara kadar habersizdir. Doğuştan rekabete girmesi sebebiyle genellikle isyankâr, kıskanç ve hırslıdır, ilk doğan çocuğu bir şekilde yakalamak ve geçmek ister. Ortanca çocuk, kendisinden sonra aileye başka bir çocuk geldiği ve konumunu yitirdiği takdirde bu durumu atlatmak için ilk çocuğunki kadar ağır bir süreç yaşamaz, çünkü başka bir çocukla işbirliği yapmayı öğrenmiştir. Bu sebeple ortanca çocukların işbirliği yapma yetenekleri ve toplumsal ilgileri diğer sıradaki çocuklardan fazla gelişir, ayrıca geride kalmamak için de çok çaba sarf ettiği için genellikle hem yetenekli hem de başarılı olurlar. İlk doğan çocuk genellikle ortanca çocukla rekabet etmekten korkar ve ortanca çocuk ondan daha başarılı olur.⁶² Adler fiziksel yetersizliklerle doğmuş bir çocuk olmasına rağmen, aynı zamanda ikinci çocuk olarak ağabeyi ile yaşamı boyunca rekabet içerisinde olmuş ve fiziksel yetersizliğine karşın çalışmalarında uluslararası düzeyde başarı göstererek kendisini ispat etmiştir. Ancak bu başarıları sonrasında dahi kendisini ağabeyinin gölgesinde kalmış hissedene Adler, orta yaşlarında “iyi bir sanayici olan abim Sigmund, her zaman olduğu gibi yine benim önümde” demiştir.⁶³

En küçük çocuk genellikle tüm ailenin en çok ilgi gösterilip şımartılanıdır ve şımarık çocuk özellikleri gösterse de kendinden büyüklerle çok fazla rekabet ettiği için, iyi bir gelişme göstererek diğerlerini geride bırakabilir. Tarihte kahramanlık hikâyeleriyle anılan pek çok en küçük çocuğa rastlamak mümkündür. Anne, baba ve kardeşlerinden hep destek gören en küçük çocuk, hırsını ve gayretini uyaracak çok fazla etken olması sebebiyle ileride ailenin direği haline gelebilir. Ancak diğer yandan, şımarık çocuk özellikleri sergilemesi nedeniyle de, kendi çabasıyla başarı gösterme

---

⁶¹ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 121, 122.

⁶² Adler, **Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler**, s. 10.

⁶³ Shultz & Shultz, **a.g.e.**, s. 658.

cesaretine sahip değildir. Bu sebeple en küçük çocuklar hem tembel, hem de hırslı ve hayalcidirler.⁶⁴

Adler'e göre tek çocuk, çoğunlukla istediği takdirde çocuk sahibi olabilecek, ancak birden fazla çocuğu destekleyecek maddi imkâna sahip olmadığını düşünen ailelerde daha sık görülmektedir. Bu tarz ailelerde ortamının gergin olması, anne babanın ürkek ve kötümser olmaları muhtemeldir. Adler, doğan çocuklar arasında uzun zaman aralığı bulunduğu takdirde, her çocuğun tek çocuk özelliği taşıma ihtimalinin yüksek olduğunu, tek çocuğun en önemli özelliğinin ise, dikkat merkezi olmayı yalnızca kendi hakkıymış gibi görmek olduğunu belirtir. Bu sebeple Adler, üç yıl farkla doğan çocuklardaki yaş aralığının hem küçük kardeşle iş birliği yapma, hem de birden fazla çocuğun varlığını kabullenme açısından ideal yaş aralığı olduğunu savunmaktadır.

Bireysel Psikoloji, tek çocuğun kendine özgü bir takım sorunları olduğu, ancak burada yaşanmakta olan rekabetin, ortamda rakip olarak başka kardeş bulunmadığı için babaya karşı yaşandığı görüşündedir. Buna göre anne tarafından şımartılan çocuk, anneyi kaybetmekten korkar ve 'anne karmaşası' olarak adlandırılan mekanizmayı geliştirerek bu yönde babayı aile resminden atmaya çalışır. Dikkat merkezi olmayı yalnızca kendi hakkı olarak gören tek çocuk, bunun aksinin yaşandığı durumlarda son derece zorluk çeker. Bu sebeple konumunu tehlikeye sokmamak için kendinden sonra gelen bir kardeşe sahip olmayı hiçbir şekilde istemez.

Toplumsal yaşamda mevcut olan, insanlar arasında yaşanan rekabet ve yarışın temel nedeni, başkalarını alt etme ve geride bırakma hedefinin peşinden koşmaktır. Bu hedef, ilk çocukluk deneyimlerinin, kendini aile içerisinde eşit hissetmeyen çocuklarda oluşan rekabete yönelik eğilimin ve çabaların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Adler yetişkinleri incelediğinde ilk çocukluktan beri devam eden bir takım etkilerin önemli rol oynadığını, aile içerisindeki konumun bireyin hayatında kalıcı izler bıraktığını, gelişimde karşılaşılan güçlüklerin ise aile içindeki rekabet ve işbirliği eksikliğinin sonucu olarak açığa çıktığını iddia eder. Bu durumun gelişerek sorun haline gelmesine engel olacak olan yaklaşım ise anne ile baba arasında dayanışma ve işbirliğinin

---

⁶⁴ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 125.

bulunması, ayrıca bunun çocuğa da öğretilmesidir. Adler, iş birliği konusunda eğitilen çocuğun, bu dezavantajlardan da kurtulacağını savunur.⁶⁵

b. Fiziksel Yetersizlikler

Fiziksel kusurlar ve organ yetersizlikleri bireyin yaşamı süresince bir takım engeller yaratabilecek unsurlardandır. Fiziksel yetersizliği bulunan bireyler, onları sadece kendi sorunlarına odaklanmaktan uzaklaştırarak ve başkalarıyla ilgilenmeleri doğrultusunda teşvik edecek yardımcı birilerini bulamadıkları takdirde, sürekli olarak fiziksel yetersizlikleri ve hareket etme güçlükleri ile ilgilenerek dikkatini yeterince çevreye yöneltmeyi öğrenemezler. Bu yaklaşım aynı zamanda onların zihinsel gelişimlerini de yavaşlatmakta, bedenlerini sürekli üstünlük konumuna yöneltmeleri ve kendilerini denetlemeleri, akılları için daha da yorucu ve güç bir hal almaktadır. Başkaları ile ilgilenmek için zaman ayırmayarak benmerkezci hale gelen, kendi sorunlarına odaklı bireylerin, toplumsal duygusu ve işbirliği yapma yeteneği yeterli ölçüde gelişmez.

Ancak Adler'e göre fiziksel yetersizlikler hiçbir zaman kaçınılmaz bir kader anlamı taşımaz. Eğer birey aklını doğru çalıştırarak engellerin üstesinden gelmek için çaba sarf ederse engelli doğmayanlar kadar yüksek bir başarı gösterebilir. Hatta kimi zaman engellerine rağmen gösterdiği başarının, herhangi bir kusuru bulunmayan her türlü avantaja sahip çocuklardan dahi yüksek olması tesadüf değildir. Bu şekilde kusurlarını telafi edebilen bireyler, Adler'e göre toplumun bütününe katkıda bulunmak isteyen ve ilgisi yalnızca kendi üzerine odaklanmamış olan kişilerden oluşmaktadır.⁶⁶

Yetersizlik duygularına sahip kusurlu çocuklar, kendilerini güçlüklerden kurtarıp çevreye katkıda bulunmaya teşvik edilir ve kendileri de bunu isterlerse başarılı olabilirler. Çaba sarf etmeleri gereken üstün bir amaç olduğuna inandıkları takdirde, bu amacın gerçekleştirilmesini kendi engellerinden daha önemli görürlerse cesaretlerini yüksek tutarak motive olabilirler. Diğer bir taraftan yalnızca zayıflıklarından kurtulmakla ilgilenip geride kalan çocuklar, yaşamın yararsız tarafına yönelik hedefler belirleyerek kendilerini bu hedef doğrultusunda motive ederler.

---

⁶⁵ A.e., s. 126, 128.

⁶⁶ Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**, s. 39.

Yemek yeme zorluğu, idrar tutamama, gece bağırmaları, sık nefes alma, sürekli öksürük, kabızlık, kekemelik gibi bir takım güçlükleri çeken çocukların birçoğunun aynı zamanda şımarık ve bağımlı çocuklar olduğu, bu sebeple bağımsızlığa ve işbirliğine karşı direndikleri ve başkalarının yardımını istedikleri, çevreye sosyal yetersizliklerini göstererek kendilerini tatmin etmeye çalıştıkları görülebilir. Aile içerisinde yetersizliklerinin üzerine aşırı düştüğünü fark eden çocuklar, konuya önem verildiğini gördükçe bunu alışkanlık haline getirerek kendi lehlerine kullanmaya çalışırlar. Adler, bu noktada yalnızca yetersizlikleri telafi etmeye çalışmanın yetmeyeceğini, bunun yanında ancak sosyal duyguyu güçlendirme çabasıyla başarı sağlanabileceğini savunmaktadır.⁶⁷

Hiçbir fiziksel engelin bireyi çarpıtılmış bir yaşam biçimine zorlamadığını savunan Adler, kusurlu organları üzerinde sağlıklı kişilerin yaptığından daha fazla yoğunlaşan ve dikkatini buraya yönelten kişilerde, aklın kusurları yenmenin bir yolunu bulabileceğini ve kusurlu organın böylelikle avantaja dönüşebileceğini belirtir. İlerleme ve buluşların sıklıkla gerek fiziksel, gerekse maddi zorluklara karşı mücadele vermiş kişilerden geldiği, kültüre katkıda bulunan ünlü kişilerin pek çoğunun bozuk sağlıkları sebebiyle sıkıntı çektiği ve bir kısmının ise genç yaşta öldüğü, ressam ve şairlerin pek çoğunun görme kusurlu olduğu düşünüldüğü takdirde, örnekler Adler'in iddiasını desteklemektedir. Kusurları iyi eğitilmiş akıllarla aşabilen bireyler, pek çok sağlıklı kişiden daha başarılı ve yetenekli hale gelmişlerdir.⁶⁸

c. Şımarık Çocuk

Yaşamının ilk yıllarından itibaren anne babası tarafından kendi sorumluluklarını yerine getirmekten ve çaba sarf etmekten uzak tutulan şımarık çocuk, ilerleyen yıllarda işlerini düzen içerisinde yapmakta ciddi bir sıkıntı yaşar. Her türlü işinin başkaları tarafından yapılması gerektiğine inanan şımarık çocuğa, erken yaşta ebeveynlerine istediklerini yaptırabilme fırsatı verildiği için, bu onun kendinde çevresindeki diğer bireylere de egemen olabilecekmiş gibi bir hak görüp, bakış açısı geliştirmesine sebebiyet verir. Her şeyin ebeveyni tarafından yapılmasına alışmış olan

---

⁶⁷ Adler, *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*, s. 73.

⁶⁸ Adler, *Yaşamın Anlamı*, s. 23.

şımarık çocuk, doğal olmayan ılıman bir iklimde yetiştirilmiş olduğu için, dışarıdaki havanın dondurucu soğuğu karşısında zorluk çeker ve yetişkinlik sorunlarıyla yüzleşme problemiyle karşılaşır. İlerleyen yaşlarda yaşanan dış dünya deneyimleri, şımarık çocuğun gerçeklerle yüzleştiğinde hayal kırıklığı yaşayarak çevresine karşı çekingen bir tutum takınmasına yol açabilir. Bu durum karşısında ise kendisini sosyal duygu yönünden düzelterip geliştirmeye çalışmak yerine, cinsel arzularını da kapsayan tüm diğer arzularıyla birlikte kendi kabuğuna çekilir.⁶⁹

Şımarık çocuğun aile içerisindeki merkezi konumu, onun çevresindekilerin takdirini kazanma ihtiyacı olmadan yalnızca mevcudiyeti sebebiyle önem gösterilmesi gerektiği yaklaşımını benimsemesine sebep olmakta, bu sebeple şımarık çocuk hayatın zorlukları karşısında çaba gösterme yeteneğini kaybederek dikkatin sadece kendisine yöneltilmesini beklemektedir. Pek çok şımarık çocuk yalnızca başında kendisini pohpohlayan, yaptıklarını övüp beğenen izleyicileri olduğu takdirde başarı gösterebilirken, izleyicileri olmadığı takdirde tüm ilgilerini yitirirler. Çevresindekilerden bir şeyler için sürekli yardım istemesi bağımsızlık duygularını yitirdiğinin ve başkaları tarafından desteklenmeye ihtiyacı olduğunun bir göstergesidir.

Şımarık çocuğun bir başka türevi ise tembel çocuktur. Tembel çocuk aslında son derece hırslıdır ve çoğunlukla yenilgiden korkar. Başarı algısının göreceli oluşu sebebiyle başkalarından önde olmadığını düşünen ya da başarılı dahi olsa tek bir kişiye geçildiğinde kendisini yenilmiş hisseden pek çok kişi bulunmaktadır. Tembel çocuk ise adeta kendisini hiçbir zaman gerçek yenilgi duygusunu yaşamamak üzere programlamıştır. Bunun sebebi, gerçek sınavdan geçmemek için sorunlardan uzak durması, eğer daha az tembel olsa tüm güçlükleri aşabileceğine kendisini inandırması, denediği takdirde her şeyi başarabileceği hayaline tutunup hiçbir çaba sarf etmeyerek gizli deha olma şöhretini taşımasıdır. Son derece hayalci olma özelliği taşıyan tembel çocuk, arzuladığı kolay üstünlük hazzını düşlerinde yoğun bir şekilde yaşar ve bu sebeple sürekli hayal kurmaya dalar. Tembel çocuk, bebekliğinden beri çaba sarf

---

⁶⁹ Adler, *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*, s. 24.

etmeden her şeyin önüne gelmesine alışmış, en ufak çabasının karşılığında övgü görmüş bir şımarık çocuk modelidir.⁷⁰

Ergenlik dönemindeki çocuğun yerleşik eğilimlerinde bir takım değişiklikler görülmesi normal bir süreçtir. Kendisinden çok şey beklenen ya da kendisine çok yüksek hedefler koyan çocukların bu sebeple cesareti kırılabilir ve önceden yetenekli olan çocuklar çalışmalarında başarısızlık gösterebilirken daha az yetenekli olanlar önceden fark edilmemiş yeteneklerini ortaya çıkararak diğerlerini geçebilirler. Bu durum bir çelişkiden ziyade, başlangıçta umut verici olan çocukların izleyicileri tarafından desteklendiği için ilerleyebildiğini, kendi başına çaba sarf etme zamanı geldiğinde ise cesaretlerini yitirerek geri çekildiklerini göstermektedir. Diğer yandan başlangıçta başarısız gözükken çocuklarda ise önceden keşfedilmemiş yeteneklerin gelen özgürlükle birlikte ortaya çıkmaya başladığı, insan yaşamına yönelik ilgileri arttıkça yeni düşünce ve tasarımlar üreterek daha başarılı oldukları görülebilir.⁷¹

Topluma katkı sağlama amacının karşısındaki en büyük potansiyel tehlike, başkalarının desteğini ve dikkatini isteyen çocuklardır. Diğer sorunlu çocuklarda olduğu gibi şımarık çocuğun da yaklaşım biçimi, sorumluluk alma ve topluma katkı sağlama yönünde kendisini geliştirmek yerine, yaşamın yararsız tarafına eğilim gösterme şeklindedir. Bu tutum eğer küçük yaşta değişmezse, çocuk yaşamı boyunca kendisi için destek ve ilgi arar. Annenin yalnızca kendine bağladığı bir şımarık çocuk, büyüyerek anneye yakın olamayacağı bir konuma geldiğinde problem yaşamaya başlar. Annesinin devamlı etrafında bulunup onunla meşgul olmaya devam etmesini sağlamaya çalışır. Bir takım eylemler sergileyip annesini güçsüz ve ilgiye muhtaç olduğuna inandırmak için işler iyi gitmediğinde ağlayıp hastalanma, öfke patlamaları yaşama gibi çeşitli davranış biçimleri ortaya koyabilir. İdrar tutamama, yemek yeme zorluğu, gece bağırması, sık nefes alma, sürekli öksürük, kabızlık, kekemelik gibi bazı çocukluk kusurları, çocukların hırpalanmaları bir tarafa bırakıldığında tamamıyla şımartılmış ve bağımlı çocuklarda görülen belli başlı reaksiyonlardır.⁷²

---

⁷⁰ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 143-144.

⁷¹ **A.e.**, s. 155.

⁷² Adler, **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**, s. 73.

Adler uykusunda kâbus görerek çılglık atan bir şımarık çocuk örneğinden bahsederken, uyku halini uyanıklığın zıttı olarak düşünmediğimiz takdirde, çocuğun rüyalarında da gündüz davrandığı gibi davrandığını, durumu kendi lehine çevirme amacının tüm bedenine etki ettiğini, belirli bir eğitim ve deneyimden sonra bu amaca ulaşmanın en etkili araçlarını bulduğunu savunur. Bireysel Psikoloji bu noktada korkunun nedenini değil, amacını belirlemeye odaklanır. Çünkü ilgi çekme hilelerine başvuran şımarık çocuklar, bu sayede amaçlarına uygun hareket ederlerken, yaşam biçimini bu duygu üzerine inşa ederler. Dikkat çekmenin etkili araçları şımarık çocuk tarafından tespit edilip sınındığı için bu hileler ilerleyen yaşlarda dahi devam ederek alışkanlığa dönüşebilir. Hatta ilerleyen yaşlarda dahi şımarık çocuklar sıkça anksiyete düşleri görmeye ya da diğer benzer dikkat çekme yöntemlerini sergilemeye devam edebilirler.⁷³

Bireysel Psikoloji'nin hedefi, yaşamı güçleştirici ve zararlı alışkanlıkların gelişimini engellemek, bunun yerine toplumla işbirliği düzeyini arttırıcı davranışların öğrenilmesini sağlamaktır. Çocukluk çağında düzeltilmeyen zararlı alışkanlıklar, yetişkinlikte daha ağır ve zararlı toplumsal sonuçlar meydana getirebilirler. Çocuk başkasının yaşamına katkıda bulunmadığı gibi, kendisini de sosyal açıdan düzeltmeye çalışmaz. Çevresindekilerin dikkat merkezinde olamadığı durumlarda ve insanlar onun duygularını yeterince dikkate almadıklarında ne yapması gerektiğini bilemez, işbirliğinin gerekliliğini öğrenmediği için başkalarına karşı ilgi eksikliği taşır ve sorunlarla yüzleşmekten kaçır, öğretmeninin beğenisini kazanabildiği sürece dersler ilgisini çekerken, kolay içtenlik ve kabul görmediği durumlarda kendisini ihanete uğramış hissederek intikam duyguları geliştirebilir. Toplumun kendisine dostça davranmadığı durumlarda ise bunu kendisine kötü davranıldığına bir delili olarak kabul eder ve verilen cezalar bu sebeple kendisini düzeltme yönünde bir işe yaramaz. Hiçbir çaba sarf etmeksizin, sırf varlığı sebebiyle doğuştan bir hak olarak kendisine verilmiş olduğunu düşündüğü önemli sayılma, isteklerinin yasa kabul edilmesi ve her şeyi alabilme gibi hakların yaşamı boyunca devam etmesini ister. Tüm davranışlarında olduğu gibi düşlerinde de aynı hazzı yoğun bir şekilde aramaya devam eder, ta ki

---

⁷³ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 116-117.

hatasının farkına varıp insanlarla işbirliği yapmayı ve tekrar çaba göstermeyi öğrenene kadar.

d. İhmal Edilmiş Çocuk

Adler, şımarık çocuklardan daha düşük sıklıkta karşılaşılsa da tıpkı onun gibi gerçeklikten ayrı, kurgusal bir yaşam görüşüne sahip olan bir diğer sorunlu çocuk tipinin ihmal edilmiş çocuğun durumu olduğunu belirtir. İhmal edilmiş çocuk, başta annesi olmak üzere ona güven duygusunu aşılacak kimseyi bulamamış, daha önce toplumsal duyguyu, birliktelik ve dayanışma hissini yaşayabileceği bir sosyal deneyime sahip olmamış, küçük yaştan itibaren kendisini ihmal edilmiş ve dışlanmış hissetmiştir. Aslına bakılırsa etrafımızda tam manasıyla doğuştan itibaren ihmal edilip yalnız bırakılan bir çocuk örneği görebilmek pek mümkün değildir. Çünkü bu şartlara maruz kalan bir bebeğin kendi başına hayatta kalma ihtimali yok denilecek kadar azdır. Yaşamının ilk yıllarında ilgisizlik ve ihmale maruz kalan pek çok çocuğun yaşama veda edebildiğini belirten Adler, hayatta kalabilenlerin yaşadıkları güçlüklerin ise onları ihmal edilmiş hissedenden ve hayatı bu görüş üzerine kurgulayan çocuklar olmaya sevk ettiğini savunur. Ancak ihmal edilmiş hissedenden çocukların pek çoğunun aslında başlangıçta bir süreliğine şımartılmış olduklarını, fakat kısa süre sonra şımartılma sürecinin sona ermesi sebebiyle kolayca kendilerini ihmal edilmiş hissedebildiklerini ifade eder. Bu görüşten yola çıkarak kendisini sürekli ihmal edilmiş hissedenden bir çocuğun geçmişinde şımartıldığı bir dönemin varlığından şüphe etmek yanlış olmaz.⁷⁴

İhmal edilmiş hissedenden bir çocuk, henüz küçük yaşta edindiği yetersiz deneyimiyle yaptığı yanlış çıkarımlar sonucu dış dünya ile işbirliğini keserek, tüm ilgisini kendisine yoğunlaştırmasıyla hataya sebebiyet verecek pek çok olumsuz eğilim sergileyebilir. Sevgi ve işbirliğini öğrenmediği için toplumu soğuk ve düşmanca gören ihmal edilmiş çocuk, insanların sevgi ve saygısını kazanabileceğinin farkında değildir, ayrıca kendisine güvenmemekte ve sahip olduğu kapasiteyi de küçümsemektedir. İletişim kurma ve insanlarla iyi geçinme konusunda bilgisiz olan ve işbirliği yapmayı

---

⁷⁴ Alfred Adler, "The General System of Individual Psychology: Overview and Summary of Classical Adlerian Theory & Current Practice", **The Collected Clinical Works of Alfred Adler**, Ed. Henry T. Stein, C. XII, (Washington: Alfred Adler Institute, 2006), s. 49.

öğrenmeyen ihmal edilmiş çocuk, Adler'e göre gerçekten güvenebileceği bir 'başka insan' bulamamıştır. Yaşamdaki başarısız pek çok kişinin öksüz ya da gayri meşru çocuklardan oluşması ve bu türden çocukların ihmal edilmiş çocuk sınıfına mensup olmaları üzücü bir gerçektir.⁷⁵

Çocuklukta kendilerini ihmal edilmiş gören, küçümsenmiş hisseden kişiler ilerleyen yıllarda daha geniş bir sosyal çevreye karışmaya başladıklarında beğeni kazanmayı arzularak tehlike doğurabilecek durumlarla yüz yüze gelebilir, kendilerini pohpohlayan insanlar tarafından kolayca kandırılabilirler. Adler, evde onaylanmadığını hissederek sonunda beğenildikleri ve ilgi odağı haline geldikleri bir konum kazanabilme hevesiyle cinsel ilişki yaşamaya başlayan pek çok kız ile karşılaştığını belirtmektedir.⁷⁶

Bireylerin yaşama ilişkin tutumunun ilk gelişim evresinde hatalara sebebiyet vermemek için aile içinde çocuklara eşit davranmaya, ayrımcılık yapmamaya, bir çocuğu diğer çocuğa yeğlememeye dikkat edilmelidir. Bireysel Psikoloji açısından bir çocuğun diğerinden üstün tutulduğu ortamlar cesaret kırıcıdır, ayrıca kıskançlık, yetersizlik gibi olumsuz hislerin gelişmesine ve işbirliği yeteneğinin kaybolmasına da yol açar.

C. Yaşamın Görevleri

Bir birey hakkında doğru bir değerlendirme yapabilmek için o bireyin hayatındaki problemler ve bireyin bu problemlerle başa çıkış yolları hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Bu noktada Adler, bireyin tutumunu ölçebilmek için, yaşamın yüzleşilmesi ve başa çıkılması gerekli bazı temel zorluklarına karşı yaklaşımının incelenmesi gerektiğini iddia etmiştir.⁷⁷ Bu bağlamda üç temel zorluğun varlığından bahseden Adler, bu zorluklarla mücadele etmenin kaçınılmaz olduğunu, her bireyin bu üç zorluk ile yüzleşip kendi imkânı doğrultusunda çözümler bulması gerektiğini savunur. Bu üç zorluğu iş problemi, toplum-arkadaşlık problemi ve evlilik problemi

---

⁷⁵ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 24-25.

⁷⁶ **A.e.**, s. 155.

⁷⁷ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 23.

olarak tanımlayan Adler, zorluklarla mücadele etmenin aynı zamanda her bireyin yaşam görevi olduğunu belirtmektedir.⁷⁸

Yaşamın üç görevini birbirinden bağımsız olarak çözmek mümkün değildir. Çünkü her biri diğer ikisine yönelik başarılı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Adler'e göre karşımıza çıkan tüm soru ve sorunlar yaşamımızdaki üç ana sınırlamadan doğduğundan bu sınırlamalar insan için gerçekliği oluşturmaktadır. Tüm kaynakları, toprağı, mineral zenginliğı, iklimi ve havasıyla üzerinde yaşadığımız gezegen ile kurduğumuz ilişki, yaşam ile aramızdaki ilk bağı oluşturur. Dünyanın kaynakları ve kısıtlamalarıyla yaşama zorunluluğunda olmamız insan bedeninin güçsüzlüğü ile birlikte düşünüldüğünde, hayatta kalmak için bir arada savaşmayı ve iş bölümü yapmayı gerektirmektedir. Yaşamın ilk problemi olan iş problemini çözenin en iyi aracı, ikinci problem olan toplum probleminin çözümünden gelmektedir. Bizi yaşama bağlayan ikinci bağı olan insan ırkının bir parçası olma ve diğer insanlarla bir arada yaşama ihtiyacı, paylaşım ile dayanışmayı gerektirmektedir. Bunun çözümü diğer insanları düşünme, onlarla ilgili olma, arkadaşlık, toplumsal duygu ve işbirliğiyle sağlanabilir. İkinci problemin bu şekilde çözülmesiyle, ilkinе yönelik de önemli bir adım atılabilir. Üçüncü bağıımız ise insan türünün yalnızca kadın veya erkek cinsinden oluşabileceğı gerçeğidir. İnsan türünün devamı, karşı cinse olan yaklaşımımıza ve cinsel rolümüzü yerine getirmemize bağlıdır. Evlilik probleminin başarılı bir şekilde çözümü için ise ortak yarara katkıda bulunan bir işe sahip olmanın yanı sıra diğer insanlarla kurulan olumlu ve sıcak bir toplumsal ilişki gereklidir.⁷⁹

Bu görevlerin tümünü başarıyla yerine getirebilmek için gerekli en önemli özellik, bireyin işbirliği yapma yeteneğinin gelişmiş olmasıdır. İş birliğini yeterince öğrenmemiş olan bireyler yaşamın görevlerini yerine getirmede daha fazla zorlanırlarken, zorlandıkları ölçüde de aşağılık duygularına kapılırlar.⁸⁰ Bireysel Psikoloji'ye göre ergenlik tehlikeleri, yaşamın üç görevi ile başa çıkma konusundaki yetersiz eğitimden kaynaklanmaktadır. Kendini yetişkinliğe yeterince hazır

---

⁷⁸ Johansen, **a.g.e.**, s. 33.

⁷⁹ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 192-193.

⁸⁰ David A. Leeming, Kathryn Madden & Stanton Marlan, **Encyclopedia of Psychology and Religion**, (New York: Springer Publishing Company, 2010), s. 12.

hissetmeyen çocuklarda, arkadaşlık, sevgi, evlilik ve meslek seçimi gibi yetişkinlik sorunlarının yaklaşması panik ve huzursuzluğa yol açar. Gelecekte korkan, kötümser çocuklar, doğal olarak kendileri için en az çaba gerektiren yöntemleri kullanarak zorluklarla yüzleşmeye çalışırlar. Zorluklarla yüzleşme konusunda kendilerine güvenmedikleri için umutlarını yitirdikleri, kalabalıkta utangaç ve çekingen oldukları, başarılı olabileceklerine dair inançlarının bulunmadığı gözlemlenebilir. Bu süreçte çocuklar ne kadar itilir, ikaz edilir ve eleştirilirse onlara yardımcı olma doğrultusunda sarf edilen çabalar hatalı olur ve çocuğu yüreklendirmeyen çabalar ona her seferinde daha fazla zarar verir. Uç olgularda ise bu tür yaşam zorluklarıyla hiçbir şekilde başa çıkamayan çocukların, başkalarına bakmadıklarını, konuşmadıklarını, başkalarını dinlemediklerini, başkalarıyla çalışmadıklarını ve kendi içlerinde bir hayal dünyasına çekildiklerini gözlemek mümkündür. Hatadan doğan bu tür bir şizofreni durumunun ortaya çıktığı uç olgularda, çocuk cesaretlendirildiği, izlediği yanlış yol kendisine gösterilerek doğrusu önerildiği takdirde iyileşme gözlemlenebilir, ancak aldığı tüm terbiyenin düzenlenmesi gerekli olduğundan bu oldukça uzun ve meşakkatli bir süreçtir.⁸¹

Adler'in ortaya koyduğu 'yaşamın üç görevi' konsepti ilerleyen yıllarda bazı Adlerci psikologlar tarafından genişletilmeye çalışılmış, 'kendiyi baş edebilme' ve 'maneviyat' problemlerinin de çözüm bulunması gereken diğer temel yaşam zorluklarına dâhil edilmesi gerektiği Adlerci topluluk arasında tartışılmıştır. Fakat eklenilmesi gündeme gelen bu iki problemin yaşam görevi olarak nitelendirilmesi gerektiği konusunda herhangi bir ortak karara varılamamıştır. Bazı Adlerci psikologlar bu problemlerin yaşam görevi olarak ele alınması gerektiğini savunurken, bazıları yaşam görevi olmasa da modern psikoterapi açısından ele alınması gerekli, önemli konular olduğunu belirtmiş, bazıları ise zıt yönde eleştirel bir tavır takınarak böyle bir genişlemeyi Adler'in çalışmalarından çıkarmanın mümkün olmadığını iddia etmişlerdir. Bu sebeple bu iki problemi üçüncü bölümde Bireysel Psikoloji ve din ilişkisini ele alırken daha detaylı inceleyecek, ancak Bireysel Psikoloji'nin temel

---

⁸¹ Adler, **a.g.e.**, s. 152.

kavramlarını ele aldığımız ikinci bölümde, Adler'in ölümünden sonra gündeme gelmiş olan bu konuya değinmeyeceğiz.

1. İş Problemi

Her birey yaşamını sürdürebilmek için çalışmak zorundadır. Şimdilerde Adler Üniversitesi olarak bilinen, 1952 yılında Chicago'da Adler Enstitüsü adıyla hizmete giren kurumun kurucusu, Adlerci psikoterapist Rudolf Dreikurs, 'iş problemi'ni Bireysel Psikoloji açısından değerlendirmiştir. Burada sözü geçen topluma katkı sağlayacak türden herhangi bir meslek edinmek şeklinde anlaşılabilirliğini belirtmiş, maaşlı olmayan, ev hanımlığı ya da sosyal sorumluluk faaliyetleri gibi gönüllü ve topluma faydalı aktivitelerin de büyük katkılarından dolayı bu kapsamda düşünülebileceğini ifade etmiştir. Dreikurs'a göre, yaşamın görevleri içindeki en öncelikli görev olarak kabul edilen 'iş problemi'nin çözümü için, topluma katkı sağlayabilme, kendisi ve ailesine katkıda bulunabilme açısından her bireyin ortaya nasıl ve ne ölçüde bir çaba koymaya hazır olduğunu sorgulaması gerekmektedir.⁸²

Bireyin çocukluk çağındaki mesleki ilgilerinin gelişmesinde ilk ve en önemli etki annedir. Yaşamının ilk 4-5 yılında karakterin ve eğilimlerin geliştiği dönemde, annenin çabası ve eğitimi bu noktada belirleyici rol oynamaktadır. Çocuğun bu döneme ilişkin davranışlarından ne tür bir mesleğe karşı ilgisinin bulunduğu da anlaşılabilir. İlk çabaların desteklenmesinin önem taşıdığından bahseden Adler, çocukların çabalarının takdir edildiği bir ortamda cesaretlenerek çabalarını arttıracaklarını, teşvik edilmedikleri bir ortamda ilgilerini yitirerek çabalarından vazgeçeceklerini, engellendikleri takdirde ise ilerleyen yıllarda kendi çabasıyla yapabileceklerinin tam manasıyla farkında olamayacakları için kendi yapabileceğinden daha iyisini yalnızca satın alabileceklerini düşüneceğinden söz etmiştir.

Okul yıllarında ise akademik konuların öğretilmesi mesleki gelişim konusunda pozitif etkide bulunmaktadır. Okul çağında öğrenilen yabancı dilin ilerleyen yıllarda kullanılmadığı takdirde unutulduğu pek çok kişi tarafından tecrübe edilmiştir. Bu noktada Adler, geçmişin birikmiş deneyimleri sayesinde bu konuları çalışmanın aklın

---

⁸² Johansen, a.g.e., s. 33.

tüm işlevlerini eğitmede eşsiz bir yol olduğunu, bazı okullarda verilen zanaat ve el işlerine yönelik eğitimlerin çocukların deneyimini artırarak kendisine güvenini desteklediğini, bu sebeple okul çağında bu konuların öğretilmesinin geleceğe büyük katkısının bulunduğunu ifade etmiştir.

İstediği mesleği seçebilecek durumdayken bundan memnun olmayan bazı insanların varlığından bahseden Adler, aslında istediklerinin meslekten ziyade kolay bir üstünlük güvencesi olduğunu, yaşam sorunlarıyla yüzleşmek istemediklerini, bu kişilerin başkaları tarafından desteklenmekten hoşlanan şımarık çocuklar olduklarını belirtmiştir. İşten kaçma, dalgın ve tembel olma gibi eğilimler yaşamın ilk yıllarında başlamakta, bu noktada bilimsel yoldan hataların nedeninin bulunup bilimsel araçlarla düzeltilmeye çalışılması gerekmektedir.⁸³

Bazen 17-18 yaşlarında bir şeyler yapma arzusu taşıyan, ancak neye yönelmesi gerektiği hakkında herhangi bir karar vermemiş olan kız ve erkek çocuklarına rastlayabileceğimizi belirten Adler, bu tür insanların genellikle fazla başarı gösterememiş kişilerden oluştuğunu ifade etmektedir. Çocukların bu yaşa gelmeden gelecekte sahip olacakları mesleğe yönelik sağlıklı sosyal uyum geliştirmesi ve en başından çalışmaya başlayarak kendilerini o konuda hazırlaması gerektiğini savunan Adler, mesleki ilginin ev ve okul eğitimi esnasında arttırılabileceğini, okul ile üniversitelerdeki çalışma gruplarının ve ödevlerin kariyer olanakları konusunda gerekli perspektifi kazandırabileceğini ifade eder. Ayrıca pek çok örnekte mesleğine gerekli ölçüde hazırlanmamış ya da mesleki kariyerine atılmakta gecikmiş daha ileri yaştaki insanlar görebileceğimizi belirten Adler, belki otuzlu yaşlarında dahi yaşamda ne yapmak istediğine karar verememiş olan bu kişilerin, çalışma alanlarını ve mesleklerini sıklıkla değiştirebileceklerinden bahseder.

Mesleki tercihlerini belirlememiş, genç yaştaki insanları anlayabilmenin ve onlara eğilimler doğrultusunda tavsiye verebilmenin son derece önemli olduğunu, çünkü halen belli bir alana ilgi duyabileceklerini, en başından çalışmaya başlayarak kendilerini o konuda hazırlayıp geliştirebileceklerini savunan Adler, genellikle bir meslekte başarılı olabilmenin ön koşulunun etkili sosyal uyum olduğunu, iş

---

⁸³ Adler, **a.g.e.**, s. 193-197.

arkadaşlarının ihtiyaçlarını anlamanın, onların bakış açısıyla bakabilmenin, empati kurabilmenin işteki en büyük avantajlardan bir tanesi olduğunu belirtmiştir. Adler, bu yaklaşımı benimsemeyen, empati kuramayan insanların genellikle sadece kendi refahı doğrultusunda hareket ettiğini, kendi çıkarlarını firmasının çıkarlarının önünde gördüğünü ve mesleğine yalnızca mecburiyeti ölçüsünde katkıda bulunduğu için sık sık başarısız olduğunu ifade eder.⁸⁴

Bir bireyin çocukluktan itibaren yaşamın görevlerinden en önemlisi kabul edilen iş problemine yaklaşımı, yaptığı meslek seçimi, onun tüm yaşamının aynası olarak kabul edilebilir. Çünkü mesleki tercih, bireyin çabalarının doğrultusunu ve hayattaki önceliğini göstermektedir. Dolayısıyla bireylerin erken yaştan itibaren sık sık mesleki tercih üzerine düşüncelerini sağlamak, onları yaşamdaki önceliğinin ne olması gerektiği konusunda bir zihin inşa edebilmeleri için teşvik etmek son derece önemlidir. İnsan bedeninin güçsüzlüğü ile buna bağlı olarak ortaya çıkan doğa karşısındaki olası tehlikeler göz önünde bulundurulduğu takdirde, yaşamın iyiliği ve insanoğlunun refahı için bireysel tercihlerin gözden geçirilmesi, faydalı bir mesleğe yönelmek, görev paylaşımı yapmak, insanların daha ileri görüşlü ve tutarlı olmaları toplumsal açıdan hayati bir rol oynamaktadır.⁸⁵

2. Toplum Problemi

İnsan toplumunun hayatta kalabilmek için korunmaya, korunabilmek için ise toplumsal dayanışmaya ihtiyacı vardır. Yaşamın görevleri, varlığımız gereği kurmak zorunda olduğumuz sosyal ilişkiler neticesinde ortaya çıkar. Toplumu bir arada tutan düzenin işlevselliği, bireylerin yaşamın görevlerine ve insanlığın geleceğine yönelik kişisel tutumuna ve sorumluluklarını yerine getirme ölçüsüne bağlıdır.⁸⁶ Adler Üniversitesi'nin kurucularından klinik psikolog Mosak ile bir diğer Adlerci klinik psikolog Maniacci, Bireysel Psikoloji'yi çok yönlü olarak ele aldıkları çalışmada, bireylerin sosyal açıdan birbirine bağlı olup olmadığından ziyade kişiler arasında nasıl bir sosyal ilişki kurulduğunun önem taşıdığını vurgulamışlardır. Herkesin toplum içinde belli bir rolü ve bu rol gereği olarak çevresindeki insanlarla çeşitli şekillerde

---

⁸⁴ Adler, *Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler*, s. 124.

⁸⁵ Adler, *Yaşamın Anlamı*, s. 15.

⁸⁶ Adler, *Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler*, s. 123.

kurduğu bir bağ bulunmaktadır. Bir birey üstlendiği rol gereği topluma karşı sorumluluğunu yerine getirebilmek için, öncelikle çevresindeki insanlarla nasıl ve ne ölçüde işbirliği yapmaya hazır olduğunu sorgulamalıdır.⁸⁷

Bireysel Psikoloji'ye göre, ait olduğumuz en küçük toplum olan ailenin içinde çocuk yaşta bulunduğumuz konum, gelecekte daha geniş bir sosyal çevreye dâhil olduğumuzda bulunmayı bekleyeceğimiz konumun düzeyini belirleyecektir. Örneğin ailenin ilgi odağında büyütülmüş olan bir çocuğun ilerleyen yıllarda toplumdan beklentisi ve eğilimi de yine alıştığı gibi toplumun ilgi odağında olmaya yönünde olacaktır.⁸⁸ Gerek çocukluktaki eğilimi, gerek aldığı eğitimle, aile içinde iş birliğini öğrenerek yeteneğini geliştirmiş bireyler ise toplum problemine insanlığa fayda sağlama, güçlü ilişkiler kurma, toplumun ilerlemesine hizmet etme eğilimiyle yaklaşacaklardır.

İnsani yeteneklerin gelişmesi ancak, insanlara yönelik ilgi sayesinde, konuşma, okuma, yazma gibi faaliyetler aracılığıyla kurulan karşılıklı bağlarla ve paylaşım ile gerçekleşebilir. Adler'e göre işbirliği konusunda yetersiz, insanlığa katkı sağlamayan, problemlili kişilik özelliği sergileyen suçluların, sorunlu çocukların, nevroitiklerin, psikotiklerin, intihar eğilimlilerin, madde bağımlılarının ve cinsel sapkınlık gösterenlerin davranışlarındaki hedef, her zaman özel ve kişisel bir anlamda üstün olmaya yönelik, insanlığa katkıda bulunmayan ve topluma yararlı olmayı içermeyen türdendir. Bu bireylerin işbirliği konusundaki başarısızlığının ölçütü, toplum problemine yaklaşımlarındaki başarısızlık düzeyini de göstermektedir.⁸⁹

3. Evlilik Problemi

İnsanlar üreme işlevini yerine getirebilmek, insan toplumunun devamını sağlayarak topluma faydalı bireyler yetiştirebilme amacına hizmet edebilmek için karşı cins ile işbirliği içinde olmak zorundadırlar. Bu durum, karşı cins ile kurulmak istenen ilişkinin bireysel olarak sorgulanmasını gerektirmektedir. Karşı cins ile iletişim kurmak ve geçinebilmek ise herkesin belli ölçüde işbirliğini ve çaba harcamayı

---

⁸⁷ Johansen, **a.g.e.**, s. 33.

⁸⁸ **A.e.**

⁸⁹ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 177.

göze almasını gerekli kılar. Bireysel Psikoloji, evlilik problemini yaşamın görevleri içerisinde başa çıkılması gerekli en zor problem olarak tanımlarken, Dreikurs bunun nedenini, iki insan arasında kurulması gereken en yakın bağın bir ömür boyu sürdürülme zorunluluğu olarak açıklamaktadır. Bu yakın ilişki esnasında çiftler karşılıklı işbirliği yetilerini test ederlerken, iş yaşamı ve toplumsal yaşamdaki diğer insanlarla aralarında mevcut olan sınırları evlilik ilişkisinde tümüyle ortadan kaldırırlar. Bu bağı sağlıklı bir şekilde ömür boyu sürdürmek için ise en üst düzey toplumsal ilgi yetisine ihtiyaç duyulmaktadır. Dreikurs bu gereksinim sebebiyle evlilik görevinin diğer görevlere nazaran daha nadir yerine getirildiğini, çünkü bu görevin ciddi ölçüde cesaret ve iş birliği gerektirdiğini savunmuştur.⁹⁰

Adler'e göre cinsellik içgüdüsünün en temel amacı, bireylerin kabuğundan çıkarak toplumsal hayata hazırlık yapmalarını sağlamaktır. Fakat cinsellik içgüdü, aile kurarak yaşamdaki daha büyük bir resmin parçası olma konusunda yeterli yatkınlığı gösteremeyen bireyler açısından fonksiyonunu yerine getirmede tek başına yetersiz kalır. Karşı cinse karşı nasıl davranılması gerektiği, başta aile içinde olmak üzere, erken yaşlardan itibaren öğrenilmesi gerekli bir yaklaşım biçimidir. Ancak, kendi refahını yaşamının odağı olarak gören bireyler, evlilik için gerekli eğilime ve yeterli ön hazırlığa sahip değildirler. İş ve toplum problemi açısından da uyumsuzluğa neden olan aynı toplumsal ilgi eksikliği, yaşamın görevlerinden karşı cins ile ilişki kurma konusundaki yetersizliğin de temel sebebidir.⁹¹

Genellikle evlilikten kaçış yolu arayan insanların pek çoğu, halen şımarık çocuk olarak kalmış olanlardır. Toplumun refahı açısından en zararlı insan tiplerinden birini oluşturan bu tarz insanlar, karakterin şekillendiği 4-5 yaşlarından itibaren her durumda "istediğim her şeyi alabilir miyim?" diye kendilerine sorarlar. İstedikleri şeyi alamamanın kendileri açısından yaşamı anlamsız kıldığını düşünen bu insanlar, zaman zaman hoşlarına gitmeyen, bekledikleri gibi gelişmeyen durumlar karşısında kötümserleşerek kendilerini hasta ve nevrotik hale getirir, sahte bir ölüm isteği yaratır, hatalı taleplerinin çok önemli olduğunu, duygu ve dürtülerini bastırmanın hayattaki

---

⁹⁰ Johansen, a.g.e., s. 33-34.

⁹¹ Adler, *Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler*, s. 125.

en kötü şey olduğunu düşünürler. Geçmişte her istediklerini elde ettikleri suni bir ortamda yaşadıkları için yine yeterince ağlayıp, işbirliğini reddederlerse istediklerini alabileceklerini düşünerek katkıda bulunmayı istemez, çaba sarf etmeden her şeyin altın tabakta kendilerine sunulmasını beklerler. Evlilik problemini gerektiği gibi çözmeye çalışmak yerine, asıl elde etmek istedikleri eğlenceli ve denemelik evlilikler, özgürlük duygularını bastırmak zorunda kalmadan sadakatsizlik yapma hakkı ile kolay boşanmalardır.⁹²

Adler'in son yaşam görevi olarak nitelendirdiği evlilik problemi, bazı metinlerde 'cinsellik' ya da 'aşk' problemi olarak da adlandırılmaktadır.⁹³ Ancak bu hayat görevinde sözü geçen büyük ölçüde evlilik kurumu olması, insanın eşi ile arasında kuracağı karşılıklı güven ilişkisi ve işbirliğinin, ömür boyu sürdürülebilir bir ilişkiyi ortaya koyması gerektiği üzerinde durulması, 'evlilik' kelimesinin Adler'in kastettiği kavrama daha uygun olduğunu göstermektedir. Diğer yandan evlilik görevindeki en büyük hedefin, öncelikle anne ile baba tarafından işbirliği konusunda gerekli eğitimin verildiği, topluma faydalı çocuklar yetiştirmek olması, problemin temelinde yatan 'aile kurma' gereksinimini ön plana çıkararak ortaya cinsellik ve aşktan çok daha üstün bir hedef koymakta ve daha derin bir anlam kazandırmaktadır.

D. Aşağılık Hissi ve Aşağılık Kompleksi

Adler'e göre aşağılık hissi, yaşamın başlamasıyla birlikte insan doğasında var olan, bir şeyin başarılmakta, bir ihtiyacın karşılanmakta zorlanıldığı durumlarda ya da bir gerginliğin giderilemediği şartlarda baş gösteren pozitif yönde bir acıdır. İnsan, doğduğu andan itibaren yaşamın zorluklarına çözüm bulmak ve mükemmeliyete ulaşmak için çaba sarf eder. Adler insanlığın tarihsel hareketini, aşağılık hissi ve yaşamın zorlukları ile mücadelenin tarihi olarak değerlendirmekte, yaşamı ise sürekli olarak eksiden artıya doğru geçiş çabasına bağlı olan dış dünyaya egemenlik kurma gayreti olarak tanımlamaktadır.⁹⁴ Dolayısıyla Bireysel Psikoloji açısından başarı kazanma isteği, yaşamın görevlerini yerine getirme, nihai üstünlük hedeflerine ulaşma

---

⁹² Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 228-229.

⁹³ Johansen, **a.g.e.**, s. 34.

⁹⁴ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 54.

gibi eğilimler ile öfke, suçluluk, çaresizlik, yetersizlik ve güvensizlik gibi duygular, aşağılık hissinin açığa çıktığı çeşitli psikolojik yansımalar olarak nitelendirilmelidir. İnsanın kapsamı oldukça geniş olan aşağılık duygularından kurtulma çabası, kendisinde güven duygusunun uyanacağı bir konuma ulaşma ihtiyacından kaynaklanmakta, bu ihtiyaç ise Adler tarafından insan doğasının temel motivasyonu olarak değerlendirildiği için, aşağılık hissi pozitif yönde bir acı olarak tanımlanmaktadır.⁹⁵

Adler sağlıklı insanların çeşitli yaşam zorlukları karşısında toplumsallık hissiyle mücadele eden, eksiden artıya doğru geçmek için çaba sarf eden ve zorluklarla yüzleşmekten kaçmayan insanlar olduğuna inanmaktadır. Fakat hayatta hiç kimsenin mükemmel olmadığını, herkesin pek çok kez aşağılık hisleri uyandıran durumlarla karşılaştığını, hatalı seçimler yaptığını ve hayal kırıklıkları yaşadığını da ifade etmiştir.⁹⁶ Dolayısıyla aşağılık hissi, Bireysel Psikoloji açısından bir hastalık göstergesi değil, aksine normal ve gelişime açık olmanın bir işaretidir. Bu sayede insan üstünlük elde edebilmek için yetersizlik hissinden kurtulmaya yönelik, tırmanışa doğru harekete geçerken, yaşam hedeflerine yönelmesindeki temel itici gücü oluşturan daima bu yetersizlik hissidir.⁹⁷

Yaşamın zorlukları karşısında doğduğu andan itibaren çaba sarf eden çocuğun küçüklüğü ve zayıflığı, sahip olduğu yetileri geliştirmesini sağlar. Aşağılık hissinin üzerinde hissettirdiği baskıdan dolayı devamlı yeni ve orijinal hayat formlarına geçebilmek için mücadele eder. Oynadığı oyunların tümü, belirlediği yaşam amacı doğrultusundaki bir gelecek idealiyle şekillenir. Bu çaba koşullu reflekslerle açıklanamayan, kişisel yaratıcı enerjisinin işaretleridir. Çocuk dar çevresi ve yetersiz deneyimiyle yaptığı çıkarımlar doğrultusunda belirlemiş olduğu üstünlük hedefine yönelik hareket ederken, engellenemez bir şekilde aşağılık duygularından kurtulup dünyaya üstün gelebilmek için uğraşır.⁹⁸

---

⁹⁵ Ramazan Akdoğan & Esra Ceyhan, “Üniversite Öğrencileri İçin Yetersizlik Duygusu Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Analizleri”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 5:41, (2014), s. 117-118.

⁹⁶ Johansen, **a.g.e.**, s. 36.

⁹⁷ Akdoğan & Ceyhan, **a.g.e.**, s. 118.

⁹⁸ Adler, **a.g.e.**, s. 56.

Adler, aşağılık duygusunun, kklğn ve gszlğn etkileriyle baş etmek, bu duyguları ortadan kaldıracılamak için otomatik olarak devreye giren benliğin savunma mekanizmalarını, içsel dengeyi sağlamak için sarf ettiği yoğun çabayı, biyolojik sistemimizde benzer şekilde çalışan bir mekanizmaya benzetir. 1906 ve 1907 yıllarında ‘Harvard Dersleri’nde, organizmanın dengesini sağlamak için insan vücudunda işlev gösteren ‘güvenlik prensibine’ dikkat çeken Melzer, bir organın işlevselliği bozulduğunda başka bir organın onun yerini aldığını, bozulan organın yeniden yapılandırıcı enerji ürettiğini, yaşamsal önem taşıyan diğer organların çalışmalarını olabildiğince arttırarak durumu dengelemeye çalıştığını vurgulamış, tüm organların normal işlev potansiyelinden daha üst seviyede çalışabilme ve birden fazla hayati görevi yerine getirme yetilerinin bulunduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle Adler, yaşamdaki biyolojik gelişimle birlikte kendini koruma amacına yönelik gerekli enerji ve kapasitenin kazanıldığını, çocuklarda ve gençlik döneminde yaşanan ebeveynlerden ayrışma sürecinin, organizmada işlev gösteren kendini koruma yasanının yaşamdaki bir rneği olduğunu ifade etmektedir.⁹⁹

Çevremizi saran ve sürekli gelişen toplumda da benzer şekilde güvenlik eğiliminin işlev gösterdiğine işaret eden Adler, aşağılık duygularının toplumu daha fazla güvenlik elde etme çabasına ittiğini, iklim koşullarının doğa güçlerini kendi lehine çevirme ihtiyacını doğurduğunu, barınma gereksiniminin hayvanlardan kıyafet elde etmeyi ve gıda depolamayı gerekli kıldığını, hayati tehlikelerin ve ölüm bilincinin yaşamı toplumla işbirliği içerisinde idame ettirmeyi gerektirdiğini savunurken, tüm bebek ve çocuklarda görülen aşağılık hissine başkaldırmanın insan olmanın temel özelliğinden kaynaklandığını vurgulamıştır. Adler’e göre normal bir ocuk, vücudunda ve ruhunda gelişimi sağlayan eksiden artıya doğru ilerlemenin etkisi altındadır.¹⁰⁰

Bazı ocuklar çeşitli nedenlerle aşağılık duygusunu daha yoğun ve uzun süreli olarak yaşayabilirler. Bu durum onların kendilerine ilişkin yeterlilik ve değerlilik düşüncelerinin zayıf olmasına, bu nedenle yaşam karşısındaki cesaretlerinin

---

⁹⁹ A.e., s. 55.

¹⁰⁰ A.e.

kırılmasına, yaşam görevleriyle mücadeleden galip çıkamayacaklarını düşünerek kaçmalarına, zorluklarla gerektiği gibi mücadele etmeyi öğrenememelerine, ilgilerini çevrelerine yöneltemeyerek kendi sorunlarına odaklanmalarına, toplumsallık duygusunu geliştirmeyerek benmerkezci olmalarına ve kendi içlerine kapanmalarına yol açabilir. Böyle bir durumda aşağılık duygusu, normal ve motive edici bir güç olmaktan uzaklaşır ve psikopatolojik bir hal alarak ‘aşağılık kompleksi’ne dönüşür. Adler, şiddetli yaşanan aşağılık duygusunun buna bağlı çeşitli psikolojik sorunlara yol açtığını ve bu problemin çoğu birey tarafından farkına varılmayarak ömür boyu yaşanabildiğini, olumsuz duyguların sonuçlarının tüm yaşamı etkilediğini ifade eder.¹⁰¹

Sosyal durumlar karşısında korku duyan ve aşağılık hissini motive edici güç olarak kullanan insanlardan farklı tutum sergileyerek, gizli şekilde duyduğu aşağılık hislerini aşağılık kompleksine çeviren ve psikotik belirtiler gösteren insanlar sekonder türler oluşturur. Elde edilemeyecek bir hayat planı doğrultusunda hareket eder, çevrelerine karşı uygunsuz davranışlar sergilerler. Bu kişiler bir yandan çevredeki insanları kendilerinden uzaklaştıran olumsuz tutum ve davranışlar sergilerken diğer taraftan insanların kendilerine yaklaşımına korku ve aşağılık hisleriyle reaksiyon verirler. Sürekli yaşadıkları bu hisleri dengelemek için organize savunma mekanizmaları geliştirirler. Adler, aşağılık kompleksi yaşayan kişilerin kendilerinde yaptıkları bu ayarlamaya ‘kompansasyon’ adını vermektedir. Sekonder özellikler, normalliğe ulaşma çabasını temsil ederek kompansasyonu oluştururlar.¹⁰² Bireylerin yetersizlik duygusunu kabul etmeme eğilimi zihnin sürekli olarak aşağılık duygusunu gizlemeye yönelik ayrıntılarla meşgul olmasına neden olur. Öfke, suçluluk duyma, çaresizlik, ilişkilerde doyumsuzluk, yaşama ve kendine güvenmeme, benlik saygısında azalma gibi pek çok psikolojik belirtinin bu süreçte açığa çıktığına dikkat çeken, özellikle sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluk, kaygı bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıkların, bazı psikotik belirtilerin, intihar ve nevrotik eğilimlerin aşağılık duygusuyla ilişkili olduğunu gösteren görgül çalışmaların bulunduğu ifade

---

¹⁰¹ Akdoğan & Ceyhan, **a.g.e.**, s. 118.

¹⁰² English Bagby, “The Inferiority Reaction”, **The Journal of Abnormal Psychology and Social Psychology**, 18:3 (1923), s. 269.

edilmektedir.¹⁰³ Birey cesaretsizliği nedeniyle çaba sarf etse dahi bu duygudan kurtulamayacağını düşünür, bu sebeple aşağılık hissini giderme yöntemleri, engelleri aşmak yerine kendisini üstün hissedeceği yararsız durumlara adanmak şeklindedir.

Aşağılık duygusu bazı durumlarda fiziksel yetersizliklerin etrafında odaklanabilir. Adler teorik açıdan psikoterapide doğuştan gelen kalıtsal özelliklerin yol açtığı bedensel ve zihinsel yetersizliklerin, çocuğun nihai üstünlük hedefini etkilediği ölçüde dikkate alınması gerektiğini belirtmiş, bunun haricindeki tüm bireysel gelişmelerin çocuğun yaşam biçimini şekillendiren ‘yaratıcı gücü’ne dayandığından söz etmiştir. Yaşam zorluklarının oldukça dinamik olduğunu ve sürekli şekil değiştirdiğini ifade eden Adler, bu zorluklarla mücadelenin bireysel açıdan esneklik ve çaba gerektirdiğini, her insanın aşağılık duygularının üstesinden gelme biçiminin kendine özgü olduğunu, bu sebeple kişinin öznel çıkarımlarına dayalı bulunduğu çözümlerde kalıtsal özelliklerin önemli bir etkisinin bulunmadığını savunur.¹⁰⁴ Adler kendi buluşu olan bu husustan nöroloji ve psikolojide kalıtsal kuramların yolunu açtığı için bir nebze suçluluk duyduğunu, ancak asıl önemli olanın bireydeki fiziksel yetersizliğin değil, bireyin eğitilme yöntemi olduğunu, çünkü doğru eğitilen çocukların fiziksel engellerine rağmen kendileriyle ilgilendiği gibi başkalarıyla da ilgilenebildiğini ve toplumsallık duygusunu geliştirdiklerini belirtir. Yanında destek veren kimse bulunmayan fiziksel yetersizliğe sahip çocuklar ise ilgisini geliştirmeyi öğrenemediğinde benmerkezci hale gelirler.¹⁰⁵

Fiziksel yetersizlikle doğan çocukların yaşam ile tutuştukları savaş toplumsallık duygularını sınırladığı için farklı bir yaşam modeli benimser, kendileri ve çevre üzerinde yapacakları etkiyle git gide daha çok meşgul olur, başkalarının çıkarlarını gözetmezler. Yetersiz organlar nedeniyle açığa çıkan aşağılık kompleksi, çocuğun dışarıdan etkilendiği, yetersizliğini üzerinde bir baskı şeklinde hissettiği durumlarda açığa çıkar. Daha iki yaşlarında kendilerini başkalarıyla benzer yeteneklere sahip hissedemez, diğer çocukların arasına karışmakta zorluk yaşar, ortak

---

¹⁰³ Ramazan Akdoğan & Esra Ceyhan, “Adleryen Grupla Psikolojik Danışmanın Yetersizlik Duygusu ve Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 5:42, (2014), s. 281.

¹⁰⁴ Adler, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁰⁵ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 183.

girişimde bulunmaya eğilim göstermez, aşağılık duyguları nedeniyle kendilerini çevreye çeşitli istekler yöneltmekte hak sahibi görür, içlerinde diğer çocuklardan daha fazla beklentiye yer verirler.¹⁰⁶

Belirgin bir organ yetersizliğine sahip olmamasına karşın haklı ya da haksız şekilde komplekse dönmüş düzeyde şiddetli aşağılık duygusu hisseden çocuklar da vardır ve organ yetersizliğine bağlı aşağılık kompleksi geliştiren çocuklardan farklı kalır tarafları bulunmamaktadır. Bu çocuklardaki aşağılık duygusu ise, bir takım özel koşulların da etkisiyle iyice şiddetlenir, küçük yaşta hissettiği bu kompleksi yaşamının büyük bölümünde taşımaya devam eder ve normal hale dönmekte oldukça zorlanırlar. Çocukluklarında gördükleri soğuk davranışlar, onları çevrelerine karşı girişimde bulunmaktan alıkoymuştur. Dünyanın, insanlarla yakın ilişki kurmanın zor olduğu, sevgisiz bir yer olduğuna inanmışlardır.¹⁰⁷

Yoğun aşağılık duygusunun uzunca bir süre yaşanmasına katlanmanın güçlüğüne belirten Adler, aşağılık hissini ortaya çıkardığı olumsuz duygu durumundan kurtulabilmek için bireyin üstünlük çabasına yöneldiğini, ancak bu çabanın bireye gerçek manada huzur, güvenlik, yeterlilik ve diğer insanlarla eşdeğerlilik sağlamaktan ziyade, çevresinde bulunan insanlara karşı üstünlük kurmaya yönelik bir çaba olduğunu ifade etmiştir. Bu bireyler, kendilerini yeterli hissedebilmelerinin tek yolunun, kendilerini diğerlerinden üstünmüş gibi algılamak ve böyle davranmak olduğunu düşünürler. Dolayısıyla aşağılık duygusu ne kadar güçlüyse, üstün gelme arzusu da o denli şiddetlenir. Ancak toplumsal faydaya hiçbir katkı sağlama amacı gütmeyen bu bireylerin ideal benliğe ulaşması hiçbir zaman mümkün olmayacağı gibi, tüm çabaları da yaşamın yararsız tarafına yönelik olacaktır.¹⁰⁸

Güçlülük ve üstün gelme arzusu yüksek olan bireyler, yaşamlarındaki normal ilişkilerle yetinmek istemezler, saptıkları amaçlara uygun şekilde dikkat çeken büyük eylemlere girişmeye çabalarlar. Sürekli acele ve telaş içerisinde, çevrelerini

---

¹⁰⁶ Adler, **İnsanı Tanıma Sanatı**, s. 93-94.

¹⁰⁷ **A.e.**, s. 102-103.

¹⁰⁸ Akdoğan & Ceyhan, “Üniversite Öğrencileri İçin Yetersizlik Duygusu Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri”, s. 118.

umursamaksızın kendi konumlarını sağlama almak isterler. Çevresindekilerin dikkatini çekerek, yaşamlarına burunlarını sokup onları tedirgin ederler. Söz konusu davranışın kötü sonuçları hemen kendini açığa vurmaz, uzun bir süre dışarıdan normal görünen bir yolu izleyerek açgözlülüğünü başkalarıyla fazla çatışmaya girmeden içinde barındırabilir. Sonradan açgözlülüğe, kendini beğenmişlik, başkalarını ne pahasına olursa olsun egemenlik altına alma, büyülenme gibi başka özellikler de eklenebilir. Bu özellikler toplumsal yaşam açısından düşmanlık olarak nitelendirilebilecek özelliklerdir ve bu tutumla yalnızca çevreyi rahatsız etmekle kalmaz kendileri de yaşamın tadına varamazlar.¹⁰⁹

Nevrotik bireyler ise kendi eylem alanlarını belli ölçüde sınırlayarak dış dünya ile temaslarını azaltırlar. Okulunda geri olan çocuklar, otuz yaşını geçmesine karşın işsiz olan kadın ve erkekler, evlenme sorunundan kaçanlar, günlük işleri yapmada zorluk yaşayan ve devamlı bitkin olan uykusuzluk hastaları, yaşam görevlerini yerine getirmede kendilerine engel olan bir aşağılık karmaşasını dışa vururlar. Bu bireyler kendilerine hiçbir zaman gerçekleşmeyecek kadar büyük ve takıntılı bir üstünlük hedefi belirlemişlerdir. Başarıya ulaşmak için çaba sarf etmektense yenilgiden kaçmak için uğraşır, zayıflıklarını ve kendilerine bakabilmedeki yetersizliklerini hemen kabul ederler, her zaman öncelikli olma arzularını saklamaya çalışır, gerçek sorunlarını rafa kaldırır ve bu sayede yaklaşımlarını kendilerince meşru hale getirirler.¹¹⁰

Devamlı kendilerini ihmal edilmiş hisseden, hakkaniyet problemi yaşayan, insanlardan gerekli ilgiyi göremediklerini düşünen bu bireylerin ruhsal gelişimleri üzerinde, ev ve okul ortamında kendilerine eğitim veren kişilerin tutumları önemli ölçüde belirleyicidir. Eğitimcilerin çocuklardan gereğinden fazla şey istemesi, küçüklüklerine sürekli dikkat çekilmesi, adam yerine konmaması, eğlence aracı gibi görülmeleri, titizlikle korunan bir mülk sayılmaları ya da bıkkınlık verici bir yük olarak görülmeleri gibi tutumların sürekli tekrarlanması, bu çocukların içindeki aşağılık duygusunu güçlendirir. Bazen doğru kabul edilebilecek şeylerle tatsız şekilde yüzleşmek, çocukların telaşa kapılmasına ve alay konusu edileceklerine düşünmesine

---

¹⁰⁹ Adler, **a.g.e.**, s. 100-101.

¹¹⁰ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 183.

sebebiyet verir. Bu sebeple çocuklar alay edilme korkusunu yaşamlarının ileri dönemlerine kadar taşıyabilirler. Kendilerine doğrunun söylenmemesi nedeniyle ciddiye alınmadığını düşünen çocuklar ise çevrenin ve yaşamın ciddiliğinden kuşku duyarak bu duruma uygun davranış patternleri geliştirebilirler. Okula başladıkları ilk gün, bunun anne babalarının kendilerine yaptığı bir şaka olduğunu düşünen ve okulu önemsemeyerek sıraların üzerine oturan bazı çocuklar bu duruma örnek teşkil etmektedirler.¹¹¹

Bireyin eğilimleri ve çabaları çocukluktan itibaren, yaşama yüklediği anlamlara paralel şekilde belirlediği şemalara uygun olarak yaşam boyu sürer. Bu sebeple çocukluk izlenimleriyle başlayarak süregelen ruhsal çizgiyi incelemek dünya görüşü ile birey arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Bireyin devinim çizgisi dönemsel olarak belli değişiklikler gösterse de, içeriği, dinamizmi, anlam ve amacı çocukluktan itibaren değişmeden aynı kalır. Bireyin doğarken beraberinde getirdiği gelişim olanakları, yaşamının ilk yıllarından itibaren edindiği izlenimler ya da gördüğü baskı gibi etkenler, onu belli bir amaca yönlendirerek yaşam sorunlarına belirli yanıtlar vermeye zorlarken yaşama bakışını ve dünya görüşünü ilkel biçimde etkiler.¹¹² Dolayısıyla davranışlar çok anlamlılıkları sebebiyle birbirinden ayrı ayrı değil, bir bütün olarak ele alınmalı, yaşamın tüm ilişkiler örgüsü içinde birey açısından taşıdığı manaya bakılmalı ve buradan hareketle birey açısından en büyük hata kaynağının ne olduğu tespit edilmeli ve nihayet bireye iç görü kazandırarak değişikliğe gidilmelidir.¹¹³ Bireyin yaşam tarzının keşfedilmesini amaç edinen Bireysel Psikoloji, bireyin hayatında karşılaştığı problemleri ve bunların birey üzerindeki etkilerini tanımlamayı gerektirir. Bu problemlerin çözümünde ise hayata bir bütün olarak bağlanma, diğer insanlarla sağlıklı bir iletişim kurma ve kaynaşma durumu olarak kendini gösteren bir toplumsallık duygusuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bireyin toplumsallık duygusu ne kadar gelişmişse, aşağılık hisleri de o ölçüde azalır.¹¹⁴

---

¹¹¹ Adler, **İnsanı Tanıma Sanatı**, s. 95-96.

¹¹² **A.e.**, s. 104-105.

¹¹³ **A.e.**, s. 106-107.

¹¹⁴ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 21.

Çocuğu, yaşadığı aşağılık ve güvensizlik duygusundan kurtarabilmek için verilmesi gereken eğitimin amacı, hem yaşama yönelik bilgi ve beceri kazandırmak, hem de çevreye yönelik işbirliğini ve toplumsal ilgiyi arttırmak üzerine olmalıdır. Bu önlemler, büyüyüp gelişen çocuğun kendisini aşağılık ve güvensizlik duygusundan kurtarmasına, önünde güven duyacağı yeni yollar açılmasına imkân verecek, kendisini diğer insanlarla eşit seviyede hissedeceği özgür bir gelişim olanağına sahip olmasını sağlayacaktır.¹¹⁵

E. Üstünlük Hedefi

Daha önce değinildiği gibi, doğuştan itibaren hissedilmeye başlanan aşağılık duyguları nedeniyle ortaya çıkan durum ‘eksi’ olarak nitelendirilecek olursa, bireyin üstünlüğe geçiş durumu da ‘artı’ olarak adlandırılabilir. Aşağılık hislerinin bireyde üstünlük duygusu hissetme ihtiyacını doğurduğu belirtmişti. Dolayısıyla birey kendini iyi hissedebilmek için doğuştan itibaren ‘eksi’den ‘artı’ya doğru bir geçiş çabası içerisindedir. Bu çabanın nasıl olması gerektiği ise tamamıyla bireyin dünyayı öznel olarak nasıl algıladığına, varoluşu ve yaşam tehlikeleri karşısında kendisini nasıl güvende hissettiğine göre değişmektedir. Psikolojide hümanist akımın sembolü olan Abraham Maslow, Adler’in üstünlük hedefine yönelik ilk yazıları incelediğinde bu çabanın aşağılık duygularını telafi etme isteğinden doğduğunu, ilk önce gelen aşağılık duygusunu sonradan üstünlük hedefini takip edeceğini belirtmiş, ayrıca bu kuramın zamanla desteğini kaybetmiş olan ‘dürtü azalması’ kuramının yapısına da paralellik gösterdiğini ifade etmiştir. Adler’in ilerleyen yıllardaki düşünceleri ele alındığında ise, 1933 yılında yazdığı yazıda, bireyin yenmeye ve üstünlüğe yönelik kusursuzluk amacına ilişkin çabasının ilk sırada geldiğini, çünkü bireyin güvenliğe ve tamamlama isteğine sahip bir varlık olduğunu, ancak bu zemin üzerinde kendinde bazı eksiklikler görmesinden dolayı sonradan yetersizlik, güvensizlik ve aşağılık duyguları hissetmeye başladığını ifade etmiştir.¹¹⁶

Genetik mirasımız ya da sosyal çevremiz bize ne getirmiş olursa olsun, davranışımız üzerinde asıl etkili olan, bu getirileri yorumlama ve kullanma şeklimiz

---

¹¹⁵ Adler, **İnsanı Tanıma Sanatı**, s. 98-99.

¹¹⁶ Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**, s. 73-74.

ile yaşam tecrübelerimiz hakkında oluşan öznel düşüncemizdir. İnsanlar kendi hayatlarında aktif rol oynar ve seçimlerini dünyaya verdikleri öznel algıya göre yaparlar. Bu sebeple bireyler, kendi düşünceleriyle paralel olan inançlara daha fazla odaklanma eğilimi gösterirken kendilerine bilişsel çatışma yaşatan zıt düşünceleri benimseyemeyerek onlardan uzak durmaya çalışırlar. Benliğin inancını korumasına yardımcı olan bu sisteme Adler ‘yaratıcı benlik’ (creative self) adını vermiştir.¹¹⁷

Adler’e göre davranışlarımızın en önemli belirleyicisi olan inançlarımız, yaşamdaki tecrübelerin küçük yaştan itibaren zihnimize oluşturduğu bir takım şemalardan türerler. Bireyin bu şemalara yüklediği manalar ise hayata bakış açısını belirler. Adler bunu ‘yaşam biçimi’ (style of life) olarak adlandırır. Yaşam biçimi, bireyin kendisi, çevresi, dünyaya bakışı ve ideal benliği hakkındaki kişisel görüşünü kapsar. Bu görüş nihai hayat amacına yöneliktir ve bireyin öznel çıkarımlarıyla oluşturduğu ‘kurgusal bir üstünlük hedefi’ni (fictional final goal) ortaya koymaktadır. Yaşam biçiminin bireyde şekillenmeye başlaması ana dilin dahi tam olarak gelişmediği erken yaşlara dayanır.¹¹⁸ Adler yazılarında kullandığı ‘kurgusal üstünlük hedefi’ terimini, ‘kurgusal’ (fictional) kelimesinin taşıdığı psikolojik anlamın subjektif, yaratılmış ve bilinçdışı gibi manalar içermesinden dolayı kullanmaktan vazgeçerek, ilerleyen yıllarda bunun yerine ‘yol gösterici kişisel düşünce’ (guiding self idea) ya da ‘üstünlük hedefi’ (goal of perfection) terimlerini kullanmıştır.¹¹⁹ İnsanların aşâğılık duygularını telâfi etmeye yönelik doğuştan gelen üstünlüğe sahip olma arzusu, aşırı hassas ve sabırsız insanlarda yoğun bir duygu durumu olarak gözlenmektedir. Kendini güvensiz hisseden bireyin güvenli bir ortam arayışına ihtiyaç duyduğundan bahseden Adler, bu arayışın ise bireyi yoğun bir üstünlük ya da mükemmellik arayışına sürüklediğini ifade etmiştir. Bireysel Psikoloji’de hayatın temel gerçeği olarak tanımlanmış olan, insanların yaşam biçimlerini şekillendiren üstünlük hedefinden sözü edilen, ne diğer insanlardan daha iyi olma yolunda bir girişim, ne kibirli veya otoriter

---

¹¹⁷ Johansen, a.g.e., s. 29.

¹¹⁸ A.e., s. 30.

¹¹⁹ Richard E. Watts & Janice Miner Holden, “Why Continue to use “Fictional Finalism”?”, **The Journal Of Individual Psychology**, 50:2, (1994), s. 161.

bir eğilim ne de başarıları şişirilmiş bir görüşe sahip olmak demek değildir. Bunlardan ziyade Adler'e göre üstünlük hedefi mükemmellik yolundaki bir araçtır.¹²⁰

Erken çocukluk yaşlarının yetersiz deneyimiyle yapılan çıkarımlar, zamanla bireyin eylem planına ve davranışlarına dönüşür. Bireysel Psikoloji'ye göre karakterin oluştuğu 4-5 yaşlarına kadar şekillenen yaşam tarzı ile birlikte insan, hayatına dolayısıyla da davranışlarına bir yön vermeye başlar. Bireyin dünyası, öznel algılamasıyla şekillenirken gerçeklik kişinin bizzat kendisi tarafından inşa edilir. Davranışın amacı her zaman önemli ve anlamlı bir insan olmaya yöneliktir. Bu amaçlar ise her zaman, çoğunlukla farkında olunmayarak tek bir genel amaca hizmet ederler, kişinin öznel yaşam görüşüne dayalı belirlediği nihai yaşam amacı olan üstünlük hedefine. Bireyin yaşam boyu değişik hayat alanlarındaki tüm davranışları onun yaşam biçimini oluşturur. Tüm bu devinimlerinin temeli ise üstünlük hedefi ile açıklanabilir. Davranışlar hiçbir zaman bireyin yaşamının nihai hedefi olan, üstünlük hedefi ile çelişmezler. Bu noktada aynı zamanda Bireysel Psikoloji'nin insan davranışını açıklama biçimi de ortaya koyulmaktadır. Buna göre insan, Psikanaliz'deki gibi içsel çatışmalarının esiri olmanın aksine, tüm duygu, düşünce ve davranışlarla birlikte bir bütün halinde ve tek nihai hedef doğrultusunda hareket eden bir varlıktır. İnsan genetik ve çevresel etmenlerden etkilenirken, bunların ötesinde yaşam biçiminin de kendi mimarı olan biricik bir oluşumdur.¹²¹

Toplumsallık duygusunu ve işbirliği yeteneğini geliştirmenin önündeki en büyük engel, bireyin dünyaya bakışına yön veren yaşam biçiminin, gerçek olayları görüp algılamasını engellemesi ve bireyin öznel görüşü doğrultusunda olaylara hüküm vermesidir. Bireysel Psikoloji terapistleri bu sebeple klinik görüşmede, bireyin yaşamındaki gerçek olaylarla ilgilenmekten ziyade, bu duruma yönelik algısı ve yorumu üzerinde dururlar.¹²² Birey, topluma katkı sağlamaya çalışmak yerine ideal olarak algıladığı, değerli ve anlamlı olan durum her ne ise, bu konuma kendisini ulaştırma istenciyle çaba sarf eder. Kafasında kurguladığı üstünlük hedefi olarak

---

¹²⁰ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 90-91.

¹²¹ Türkiye Psikiyatri Derneği Psikanalitik Psikoterapiler Bilimsel Çalışma Birimi, **Psikanalitik Psikoterapiler: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Yöntemler**, Ed. Ali Algın Köşkdere, (Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayını, 2011), s. 132-133.

¹²² Johansen, **a.g.e.**, s. 31.

nitelendirilen, bireyin erişmek istediği ideal durum, ideal olmadığını düşündüğü ve aşağılık duygusu hissettiği mevcut durumundan kurtulmak için yaşam karşısındaki motive edici kuvvet haline gelir. Bu yüzden psikoterapide insan doğasını anlamada, kısa ve uzun vadeli öznel hedeflere ulaşmak için bireyin sarf ettiği amaçlı çaba ele alınır. Sınırlı yaşam süresi içerisinde kısa ve uzun vadeli hedeflerine yönelik çaba sarf eden birey bir yandan da farklı yaşam döngülerine yüklediği anlamlara adaptasyon sağlama çabası içerisindedir. İnsan davranışının temelini nihai üstünlük hedefine yönelik çaba sarf etmek olduğunu varsayan bu teleolojik yaklaşım, psikodinamik, sosyal öğrenme ve biyolojik kökenli pek çok temel psikoloji teorisiyle çatışırken,¹²³ hayatın merkezine aşkın olan varlığı koyarak yaşamını manalandırma, ölümden sonra Yaratıcı tarafından mükâfatlandırılma ve onun hoşnutluğunu kazanmaya yönelik nihai kurtuluş hedefleri açısından dini inanç sistemleri ile anlamlı şekilde paralellik göstermektedir.

Bireylerin olaylardan ziyade olay hakkındaki düşüncelerine göre hareket etmesi, herkesin kendi benliği ve yaşamın zorlukları hakkında belli bir hayat çizgisinin ve dinamik bir kanunun mevcut olmasına dayanır. Birey, kendisini idare edenin çocukluğunun dar çevresi içindeki yetersiz deneyimiyle edindiği dış dünya izlenimlerinden meydana gelen bu kanun olduğunu anlamaz ve bundan haberdar olmaz. Bireyin yaşamın temelini ve önemine yönelik görüşünü ortaya koyan yaşam biçimi kavramı üzerinde değişiklik yapabilmek için, bireyin yanıldığını ortaya koyan olaylarla doğrudan karşılaştığı zamanki deneyime ihtiyaç vardır. Ancak bu durumda dahi, bireyin yaşama yönelik genel görüşünü değiştirmesi çoğu zaman mümkün değildir.¹²⁴

Bireylerin hayata yönelik birbirinden farklı tutum ve yorumları, tamamen aynı deneyimlere sahip olan iki farklı bireyin, farklı üstünlük hedefleri belirlemesinden de anlaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında iki bireyden bir tanesinin toplumsal faydaya yönelik hareket ederken, diğersinin tamamen kedisine odaklanarak yaşamın yararsız tarafına yönelik bir üstünlük hedefi belirlemiş olması hiç de şaşırtıcı değildir. Hatalı

---

¹²³ A.e., s. 47-48.

¹²⁴ Adler, *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*, s. 19, 23-24.

yaşam biçiminin fark edilerek düzeltilmesi, yalnızca yaşamın anlamına yönelik algıdaki hataların, kusurlu yorumun oluşturduğu ortamın yeniden değerlendirilmesi ve algı tasarımının baştan gözden geçirilmesiyle gerçekleşebilir. Birey üzerinde toplumsal bir baskı olmadığı ya da eski yaklaşıma devam etmesinin özkıyımına neden olduğunu fark edemediği takdirde, yaşam biçiminde değişiklik yapması olası değildir.¹²⁵

Kimi zaman akıl, hatalı bir şekilde en faydalı yol olarak algıladığı, seçilen üstünlük hedefi doğrultusunda bedeni hareket ettirebilir. Örneğin bir çocuğun derslerinde geri olması ve düşük not alması karşısında, dikkati belli bir yöne çevirerek bunu düzeltmeye çalışmak bir işe yaramayabilir. Çünkü çocuğun asıl amacı öğretmeni üzme ya da kendisini kovdurarak okuldan kurtulmak olabilir. Çocuk bu noktada engellendiği takdirde, amacına ulaşmak için farklı bir yöntem deneyecektir. Migren nedeniyle sıkıntı yaşayan yetişkin nevrotik bir birey incelendiğinde, aslında baş ağrılarının yaşamın sorunlarından kaçmada son derece faydalı olduğunu, aynı zamanda iş yerindeki personele, ailesine, ya da karısına eziyet etmede kendisine yardımcı olduğunu, bu sebeple migrenin birey açısından karlı bir yatırım olduğunu gözlemlemek mümkün olabilir. Tıbbi tedavinin rahatlama sağlaması bireyin seçtiği belirtille devam etmesini güçleştirirse de her zaman yerine farklı bir belirti bularak aynı yönde hareket etmeye devam edebilir. Bu sebeple üzerinde durulması gereken, belirtinin belirlenmesine sebebiyet veren asıl amacın ne olduğu ve bu amacın genel üstünlük hedefi ile arasındaki bağlantının ne olduğudur.¹²⁶ Dolayısıyla belirtilen hedefin yanlışlığı konusunda birey ikna edilmediği takdirde, hedef daima sabit kalır. Hedefe ulaşmak için ihtiyacı olan merdiven elinden alınır, bunun yerine bir sandalyeyle tekrar dener, eğer sandalyesi de elinden alınır bu kez kendi gücüyle hoplayıp zıplayarak değişmeyen yararsız üstünlük hedefine yönelik farklı yollardan hareket etmeye devam eder. Oysa araç seçiminde yanlış olmayan bu nevrotik bireylerin belirttiği hedefte değişiklik yapıldığı takdirde zihinsel alışkanlıkları ve

---

¹²⁵ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 21

¹²⁶ **A.e.**, s. 58-59.

tutumu da değişecek, eski alışkanlık ve tutumlara ihtiyacı kalmayacak, kısa süre içerisinde bunların yerine yeni amacına uygun alışkanlık ve tutumlar geliştirecektir.¹²⁷

Kişilik dışavurumunun ‘iyi’ ya da ‘kötü’ oluşu, Adler’e göre toplumsal bağlamda önemli bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu durum insanın tutumunun ‘başkalarının yararına’ ya da ‘başkalarının zararına’ yönelik hareket ettiği şeklindeki bir yargıya işaret eder. Bir çocuk dünyaya gelirken her iki doğrultuda da ilerleme potansiyeline sahipken, izlemeyi seçtiği yol doğuştan gelen biyolojik faktörler, bedeninden gelen izlenimler ve duyular, çevresel faktörler, aldığı eğitim gibi unsurların etkisiyle şekillenir ve buradan hareketle bir seçim yapar.¹²⁸ Belirleyici faktörler üzerindeki en önemli etkiye sahip olan eğitim konusunda, gerekli ihtiyacı karşılayarak bireyin doğru yönlendirilmesine, ilgisini kendi benliğinden ziyade çevresine yayabilmesine ve toplumsal faydaya yönelik işbirliği yeteneğini geliştirmesine yardımcı olmak gerekmektedir. Ancak bu şartlar altında bireyin yaşamın yararsız tarafına yönelik eğilimler geliştirmesi engellemek, toplumsal ilgisi yüksek bir kişiliği ve faydalı bir üstünlük hedefi benimsemesini sağlamak mümkün olabilir.

F. Bireysel Psikoloji’nin Gelişimine Etki Eden Akımlar

1. İnsan Davranışına Holistik (Bütüncül) Yaklaşım

Bütünün, parçaların toplamından daha fazlası olduğu anlamına gelen ‘holistik’ (bütüncül) bakış açısı, Bireysel Psikoloji’nin insanın psikolojik yapısını hem kendi içerisinde, hem de sosyal koşulların belirleyici etkisi ile birlikte ele alması açısından, Adler’in insan doğasına ilişkin yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Buna göre Adler, bireyin parçalara bölünemeyeceğini, kendi içinde tutarlı bir bütün olduğunu, insanların her birinin bir diğerini etkilediğini ve eksiksiz, bütün bir sistem olarak hareket ettiğini iddia eder.¹²⁹ Bireysel Psikoloji insanın sosyal yanına vurgu yaparken insanoğlu için en uygun ortamın, içinde bulunduğu toplumla işbirliği içerisindeyken oluşabileceği görüşünü savunur. Yeterli toplumsal ilgi seviyesine sahip olmayan

---

¹²⁷ A.e., s. 60.

¹²⁸ A.e., s. 139, 140.

¹²⁹ Johansen, a.g.e., s. 25.

bireylerin başarılı olamayacağını belirten Adler, işbirliği yapma yeteneğini geliştirmemiş sorunlu çocukların, nevrotiklerin, psikotiklerin, intihar eğilimlilerin, suçluların, madde bağımlılarının ve cinsel sapkınlık gösterenlerin diğer insanlarla yeterli paylaşımı yapmadıkları için yetersizlik duyguları geliştirdiğini, bu durumdaki bir bireyin düşünce yapısıyla birlikte tüm fiziksel işleyişinin de bir bütün halinde çalışarak eğilim gösterdiği yararsız üstünlük hedefine yönelik amaçlarına hizmet ettiğini savunur.¹³⁰

Eğitim bilimci J. Melvin Witmer, 1985 yılında yayınlanan makalesinde, beden ve ruh arasındaki holistik yaklaşımın ilk savunucusunun Adler olmadığını, sağlık ve iyilik kavramlarının ruh ve beden birlikteliğini kapsamasının aslında yüzyıllar öncesinde Ortadoğu dinlerine, Antik Yunan'a ve Uzak Doğu felsefelerine kadar uzandığını ifade etmiştir. Yunan tıp geleneğinde beden ile ruhun birbirinden ayrı görülmemesi, birbirine bağlı ve ilişkili olduğunun düşünülmesi sebebiyle insanın bütün olarak tedavi edildiği belirtilmektedir.¹³¹

Tıpta, akıl sağlığı tedavisinde ve rehabilitasyonda holistik bakış açısının öne çıktığı bir dönemde hekimler de bu yöntemden faydalanmışlardır. Birbirinden farklı pek çok belirtiye ve rahatsızlığa sahip geniş bir insan popülasyonu ile uğraşırken tedavide tek bir bilimden ya da disiplinden yeterli ölçüde faydalanabilmek pek mümkün değildir. En temel olgularda dahi fizyolojik ve psikolojik faktörler arasında bir ilişkinin bulunduğu anlaşılabilir. Adler'in bireye etki eden belli stresörlerin benzer fiziksel semptomların ortaya çıkmasını sağladığı iddiasını, stres yönetiminde kullanılan biyofidbek araştırmaları da destekleyici niteliktedir. Hastalık enfeksiyon ve vücuttaki diğer fiziksel yaralanmalar bireye aynı zamanda psikolojik açıdan da etki ederek ruh hali değişikliklerine sebebiyet verirler. Özellikle strese dayalı halsizlik, beden ve ruh etkileşimine bağlı, hemen hemen her insanın yaşamının belli dönemlerinde deneyimlediği bir bulgudur.

---

¹³⁰ Akdoğan & Ceyhan, "Adleriyen Grupla Psikolojik Danışmanın Yetersizlik Duygusu ve Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisi", s. 280-281.

¹³¹ Bkz. Thomas J. Sweeney, **Adlerian Counseling: A Practical Approach for a New Decade**, (Indiana: Accelerated Development Inc., 1989), s. 19.

Pediatrist Lendon H. Smith ve psikiyatrist David Reuben, birbirlerinden iki yıl arayla yaptıkları farklı çalışmalarda holistik yaklaşımın insan davranışına etkisini araştırmışlar ve her ikisi de beslenme konusunu ele almışlardır. Uyuşturucu nitelik taşıyan opioid türü bitkisel ve sentetik ilaçların zihin ve bedende yapacağı zararlı etkiler çoğu insan tarafından biliniyor olsa da, aşırı dozda şekerin ya da besinlerdeki katkı maddelerinin çocuklara vereceği zararları az kişinin dikkate alıyor olmasını vurgulamış, beslenmenin insan davranışı üzerindeki etkilerini gösteren çalışmalar ortaya koymuşlardır. Yıllarca çeşitli doğum kontrol ilaçlarını kullanan kadınların, bu ilaçların önemli beslenme sorunlarına yol açtığını bilmeden kullanmaları, beraberinde fizyolojik ve psikolojik bozuklukların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Farklı klinik uygulamalar ve disiplinler arasındaki etkileşim, holistik bakış açısının öneminin daha iyi anlaşılmasını ve olguları daha geniş bir perspektifte değerlendirebilmeyi sağlamıştır.¹³²

İnsanı bütüncül bir sistem olarak tanımlayan Adler ise tüm fiziksel, duygusal ve bilişsel süreçlerin, bu bütüncül sistemi bir araya getiren elementler olduğu ve hep birlikte aynı psikolojik amaca yönelik hareket ettiği üzerinde dururken, bu elementlerin tek tek analiz edilmesiyle süreçlerin birbirinden ayrı ayrı anlaşılamayacağını iddia eder. Bireysel Psikoloji'ye göre kişinin fiziksel, duygusal ve bilişsel süreçleri, ancak birey tüm bu elementlerin bir bileşimi olarak ele alındığı ve belirlediği bir nihai hedefe doğru hareket eden birleşik bir sistem şeklinde değerlendirildiği takdirde anlaşılabilir.¹³³ Çalışmalarının en başında insanın bir bütün olduğunu keşfettiğini belirten Adler, Bireysel Psikoloji'nin en önemli görevinin, bireylerin düşüncede, hislerde, bilinç ve bilinçaltı denilen süreçlerde, davranış örüntülerinde, kişiliğinin tüm yansımalarında her zaman kendi içindeki bütünlüğe uygun hareket ettiğini kanıtlamak olduğunu öne sürmüştür.¹³⁴

Kişinin nihai amacının Bireysel Psikoloji terapisti tarafından biliniyor olması, genel haliyle olası hareketleri tahmin edebilmesini sağlamakta, terapistin ise yapılmış

---

¹³² Bkz. A.e., s. 18-20.

¹³³ Jon Carlson & Steven Slavik, **Techniques in Adlerian Psychology**, (New York: Routledge, 1997), s. xii.

¹³⁴ Johansen, a.g.e., s. 25.

olan ve birbirini izleyen her hareketi yerine oturtmasını, davranışları ilintileri içerisinde değerlendirerek gerektiği takdirde baştan düzenlemesini ve bu bağlantıların gerekli adaptasyonlarını sağlamasını gerektirmektedir. Holistik bakış açısıyla ele alınan davranış örnekleri, geniş çerçevede bireyin üstünlük hedefini ve yaşam biçimini anlamaya giden yolda, bir bütünün parçaları sayılabilecek ipuçlarıdır, fakat bu parçalar derine inilmeden tek başlarına değerlendirildiğinde, bütüne yönelik bir tahminden öteye gidemezler. Bireyin üstünlük hedefi hakkında bilgi sahibi olmayan bir terapist, yalnızca refleksler, tepki süreleri gibi gerçek olguların nedenleri hakkında bilgi sahibiyse, Adler açısından bu durum terapistin insan ruhunda gerçekte neler olup bittiği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı anlamını taşımaktadır.¹³⁵

Örnek olarak ‘mantıken ne yapmam gerektiğini biliyorum, ancak bunu kalbimde hissetmiyorum’ diyen bir danışan ele alınacak olursa, durumun ilk bakışta bireyin mantığı ve kalbi olmak üzere kişiliğinin iki ayrı elementi arasında kaldığı izlenimini verdiğinden söz edilebilir. Durum holistik açıdan değerlendirildiğinde ise, Adlerci terapistler farklı elementlere göre ayrı tanımlamalar yapmak yerine hareketin içindeki tutarlılığa bakarak, danışanın aslında kendisine anlatılmak isteneni anladığını, ancak değişme isteği olmadığı için bu cevabı verdiğini düşünürler. Dolayısıyla düşünceler ile davranışlar arasındaki tutarsızlığın, aslında çoğunlukla bireyin holistik yapısından kaynaklandığı söylenebilir.¹³⁶

2. Freud ve Adler İlişkisi: Psikanaliz’in Adler’in Çalışmalarına Etkisi

Adler’in teorisini şekillendirmesinde Freud’un yanında geçirdiği dönemin etkilerine değinmek, bunu yapabilmek için ise Freud’un Psikanaliz’i geliştirdiği dönemin şartlarını ele almak, teorilerin gelişim süreçlerini anlamak açısından oldukça önemlidir. 19. yüzyıl, beşeri bilimlerin, doğa bilimi olarak kabul edilip şekillenmeye başlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Darwin, 1859 yılında *Türlerin Kökeni* isimli çalışmasını yayımlayarak insanoğlunun hayvanlar dünyası içindeki daha kompleks bir hayvan olduğu gibi radikal bir iddiayı ortaya atana kadar, insan mevcut

---

¹³⁵ Alfred Adler, **Bireysel Psikoloji**, Çev. Ali Kılıçoğlu, (İstanbul: Say Yayınları, 2011), s. 11.

¹³⁶ Johansen, **a.g.e.**, s. 25-26.

formunda yaratılmış ve ruha sahip bir canlı olarak düşünölmekte ve bu nedenle de hayvanlardan ayrı tutulmaktaydı. Böyle bir iddia, insan üzerinde doğa bilimleri çizgisinde çalışmalar yapılabilmesinin önünü açmıştır. Psikoloji biliminin temellerini atan Gustav Theodor Fechner ise 1860'da, insan zihninin laboratuvar ortamında bilimsel açıdan incelenebileceğini ve sayısal veriler elde edilebileceğini ortaya koymuştur. Psikoloji bu şekilde deneysel bir bilim olarak kabul edilebilmiş ve kendine doğa bilimleri arasında yer bulmuştur. Biyolojide ve modern genetik biliminde ise Louis Pasteur ve Robert Koch'un mikroplar ile ilgili yaptığı araştırmalar ile Gregor Mendel'in bahçe bezelyesi üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde çok önemli bulgular elde etmiştir. Tüm bu bilimsel buluşları, fiziksel sistemler arasındaki enerji değişikliklerini ortaya koyan dinamikleri keşfeden Herrmann von Helmholtz'un enerjinin korunumu yasası izlemiştir.¹³⁷ Ardı ardına gelen pek çok alandaki tüm bu gelişmeler, yaşamla ilgili bilimler açısından görüşlerin yeni baştan şekillenmesini, bilim, felsefe ve teknoloji gibi pek çok alanda yeni teorilerin ortaya atılıp yeni buluşlar yapılmasını ve tüm bu değişimlerin insan hayatına doğrudan etki etmesini sağlamıştır.

Bu gelişmeler ışığında, 19. yüzyılda doğa bilimlerinin insana yönelttiği yeni bakışa göre, mekanist evrimci felsefe son derece popüler olmuş, yapısalcı ve davranışçı ekoller insanı makine benzeri bir varlık olarak ele almaya başlamış, insan zihni ise temel elementlerine indirgenerek pozitivist ve materyalist terimlerle araştırılmaya başlanmıştır. Mekanist geleneğin, aldığı eğitime de yansmasıyla bu görüşlerden oldukça etkilenen Freud, tüm fenomenlerin evrensel bir sebebinin olması gerektiği anlayışından yola çıkarak, kendi teorisini de bu geleneğin üzerine şekillendirmiştir. Bütün ruhsal olayların ve rüyaların belirleyici bir sebebi olduğuna inanan Freud, en ufak bir düşüncenin dahi şans eseri ya da özgür irade sayesinde ortaya çıkamayacağını, tüm davranışlar için mutlaka bilinçli veya bilinçdışı bir güdünün olması gerektiğini savunmaktadır. Böylece Freud'da insan zihnini indirgemeci bir yaklaşımla ele alarak karmaşık sayılabilecek davranışları dahi basit, biyolojik kökenler üzerinden yorumlama eğilimi doğmuştur.¹³⁸

---

¹³⁷ Bkz. Calvin S. Hall, **Freudyen Psikolojiye Giriş**, Çev. Ersan Devrim, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2010), s. 15-16.

¹³⁸ Ali Köse, **Freud ve Din**, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), s. 53, 56-57.

Paris'te dönemin ünlü nörologlarından Jean Martin Charcot'un yanında histeri ve hipnoz üzerine çalışmalar yapan Freud, 1895 yılında Viyana'ya geri dönerek meslektaşı Joseph Breuer ile birlikte Psikanaliz'in başlangıcı sayılan *Histeri Üzerine Çalışmalar (Studies on Hysteria)* kitabını çıkarır. Freud, temelini attığı, ruh çözümleme manasına gelen 'Psikanaliz' terimini ise ilk kez 1886'da kullanır. Bir süre sonra ise hastaların psikoterapi sırasında tatsız olaylardan kaçma ve söz etmeme hayretleri için 'direnc' kavramı ile açığa çıkması istenmeyen ve doğrudan ulaşılamayan anılar için 'bastırılmış anılar' kavramlarını ortaya atarak 'serbest çağrışım' adını verdiği, hastayı aklına gelen her şeyi oto sansür uygulamaksızın anlatmaya teşvik ettiği tekniği geliştirmeye başlar.¹³⁹

Psikanaliz'in ortaya çıktığı dönemdeki mevcut düşünce ekollerinin laboratuvar ve kütüphanelerde geliştirilen kavram ve metotlarının bulunmasının aksine farklı bir duruş sergileyen Psikanaliz, saf bilimin bir ürünü olma gayreti içine girmemiştir. Toplum tarafından 'zihinsel hasta' olarak değerlendirilen insanları tedavi edebilme amacı güderken, klinik gözlem metoduyla hareket ederek diğer ekollerin üzerinde durmadığı normal olmayan davranışlara odaklanan Psikanaliz, bunu yaparken de yine diğer ekollerin önemsemediği 'bilinçaltı' kavramını merkeze almıştır.¹⁴⁰ Freud'un ortaya koyduğu kuramların bilimsel geçerliliği çokça eleştirilmiş ve yanlışlanabilir kuramlar oldukları ortaya çıkmış dahi olsa, insanın düşünce biçimine ciddi katkı sağlayabilmişlerdir. Freud bilinçdışı kavramını kendi icat etmemiş olmasına rağmen, tedavide kullanılabilir ve işlevsel bir şekle dönüştürme başarısını göstermiştir.¹⁴¹ Ayrıca Freud'un bilinçdışına verdiği önem ve nevrozların nedenlerine yönelik ortaya koyduğu yeni fikirler, onu geleneksel tıptan ayıran noktalar olmuş ve bir süre sonra bu düşünceleri Alfred Adler ve Carl G. Jung gibi önemli psikologların kendisini takip etmelerini sağlamıştır.

Freud'un terapötik metodunu, hastalarının sorunlarını seans boyunca dikkatle, uzun süre dinleme yöntemiyle uygulaması, yargılamadan dinlemeyi, yönlendirme yapmadan ve öğüt vermeden kabul etmeyi, tarafsız kalmayı ve merhametli olmayı

---

¹³⁹ Shultz & Shultz, **a.g.e.**, s. 592-593.

¹⁴⁰ **A.e.**, s. 566.

¹⁴¹ Anthony Storr, **Öteki Peygamberler**, Çev. Aslı Day, (İstanbul: Okuyan Yayın, 2001), s. 128.

psikoterapistlere öğretmiş, bu sayede birçok modern psikoterapi tekniğinin doğmasına olanak sağlamıştır. Ruhsal rahatsızlığı veya duygusal problemleri olan kişilerin, ilaç tedavisi görsün ya da görmesin anlaşılma ve kabul edilme ihtiyacı içinde olmaları, Freud'un tekniğinin psikanalitik öğretilerin dışındaki psikoterapi tekniklerinde dahi etkili olmasını sağlamıştır.¹⁴²

1900'lü yıllarda teorisinin ilk parçalarını geliştirmeye başlayan Freud, *Rüyaların Analizi (The Interpretation of Dreams)* kitabını yayımladığında pek çok bilim adamından ve basından tepki görmüştür. Her durumla dalga geçmeyi bir gelenek haline getirmiş olan *Neue Freie Presse Gazetesi*'nin Freud'la da dalga geçmesi üzerine, gelecek vadeden genç bir doktor ve akademisyen olan Alfred Adler, aynı gazeteye yazdığı bir makale ile Freud'u savunmuş, meslektaşlarına Freud'u eleştirirken daha açık ve bilimsel olmaları gerektiğini vurgulamış ve cevabıyla pek çok bilim insanını susturmuştur. Bu esnada henüz tanışmayan Freud ile Adler'in tanışmalarına bu makale vesile olmuş, makalenin yayımlanmasından sonra Freud, Adler'e teşekkürlerini ileten bir mektup göndererek onu çalışma grubuna davet etmiştir. Adler bu daveti kabul ederken, aynı zamanda Freud'a görüşlerinin kendisiyle ortak olmadığını, aksine çelişkili pek çok yönlerinin bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Freud bu mesaja karşılık olarak davetini yineleyerek, Adler'i bir öğrenci olarak değil, denk bir meslektaş olarak davet ettiğini ve düşüncelerini toplantılarda dile getirmesinin her ikisinin de teorilerini zenginleştireceğini söylemiştir. Bunun üzerine Adler, 1902 yılında çevresine Freud'un büyük bir teorisinin peşinde olan, ayrıca kendisine çok faydalı da olacak bir meslektaşı olduğunu belirterek daveti kabul etmiştir.¹⁴³ Freud ile Adler'in akademik ilişkisi on iki yıl boyunca devam ederken, Adler bu süreçte *Psikanaliz Dergisi'nin (Journal of Psychoanalysis)* editörlük görevini üstlenmiştir. Bu, Freud tarafından yapılan maksatlı bir hamledir, çünkü başlangıçta Adler'i dengi olarak görse de sonrasında öğrencisi gibi davranmaya çaba göstermiş ve yakınında tutmak istemiştir. Adler görüşlerine bağlı bir bilim insanı olarak editörlük görevini keyifle üstlenmiş, fakat Freud'un görüşlerini hiçbir zaman özümsememiştir. Bu durum ikili arasında bir süre sonra ateşli tartışmaların meydana gelmesine sebep

---

¹⁴² A.e., s. 139, 142.

¹⁴³ Bottome, a.g.e., s. 57.

olmuş, Freud'un zamanında yanına meslektaşı olarak aldığı Adler'i, sonradan öğrencisi gibi görmeye çalışmasına karşın Adler'in bunu kabul etmemesi, aynı zamanda toplantı grubunun içinde de tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durumdan olumsuz etkilenen Adler, Freud ile geçirdiği son dönemlerinde grupta aktif bir rol almaktansa tartışmaları dinlemeye ve analiz etmeye çalışmış, ancak bu durum diğer katılımcıların arasında hoş karşılanmadığı için Adler'in gruptan çıkışını istemelerine kadar varmıştır. Son ana kadar gizli den gizliye de olsa Adler'i destekleyen Freud, çalışma grubunda Adler ile on iki yıl geçirdikten sonra psikanalitik topluluğa, Adler'in ismi dergiden silinmediği takdirde, daha fazla toplantılara katılamayacağını belirtmiştir. Psikanalitik topluluk içerisinde Adler'in eleştirilerinin gittikçe daha fazla taraftar bulması ve özellikle çocuk seksüelliğinin fazla abartılı olduğunu savunması, Freud için katlanılmaz hale gelmiştir. Bunun üzerine Adler hem dergiden hem de gruptan çekilme kararı aldığı anda, bu davranışı yine de ondan beklemeyen Freud, sarsılarak Adler'den gruba geri dönmesini rica etmiştir. Freud'un kendisine öğrencisi gibi davranmaya çalışmasından bıkan Adler ise Freud'un çabalarını reddederek geri dönmeyi kabul etmemiştir. Yapılan son toplantıda ise grup üyelerinden Freud ile Adler arasında seçim yapmaları istendiğinde, sadece dokuz kişinin Adler'in tarafında olmayı tercih etmesi üzerine dokuz kişi ile birlikte gruptan ayrılan Adler, 1910 yılında daha yoğun çalışarak Bireysel Psikoloji Teorisi'ni geliştireceği ayrı bir grup kurmuştur. Psikanalitik topluluğu Adler ile birlikte terk eden üyelerden biri gerekçe olarak, Adler'in teorilerini haklı bulmasının değil, Freud'u ve öğrencilerine davranışlarını onaylamamasının topluluğu terk etmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁴

Adler, Freud'un düşünce sisteminin önemli noktalarında onunla görüş ayrılığına düşmüş ve eleştiride bulunmuştur. Yaşadığı fikir ayrılıkları Adler'i kendi teorisini geliştirme noktasında motive etmiş ve 1913'de resmen ortaya koyacağı Bireysel Psikoloji Teorisi'nin temel kavramlarının kafasında şekillenmeye başlamasını sağlamıştır. Freud'un insanı kendisini yöneten içgüdülerin, arzuların, isteklerin ve eğilimlerin bir oyuncağı gibi tanımlamasına karşı çıkan Adler, insanı asıl değerli kılan noktanın sahip olduğu amaç olduğunu, insanın düşüncelerinin, duygularının ve davranışlarının ise amacına göre şekillenerek içerik kazandığını iddia etmektedir.

---

¹⁴⁴ A.e., s. 65.

Freud, cinselliği insan hayatını değerlendiren temel kaynak olarak görürken, Adler için cinsellik olsa olsa egemenlik arzusunun gerçekleşmesine yardım eden bir güçtür ve insan aslında cinsellik eğilimini gerçekleştirirken aslında üstünlüğünü ortaya koyarak kendini beğendirme arzusu taşımaktadır.¹⁴⁵ Adler, psikanalitik yaklaşımda rüyaların cinsellik zeminine yerleştirilmiş olmasını da eleştirmiş, bizzat Freudcuların rüyaların salt cinsel yorumunu yetersiz buldukları için, Freud'un rüyalarda bilinçdışı bir ölme arzusunun anlatımını görmenin de mümkün olduğunu söylediğini belirttiklerinden söz etmiştir. Psikanaliz'de rüyaların aklın gün boyunca süren işleyişinin gece işleyişinden 'bilinçli' ve 'bilinçdışı' şeklinde ayrılarak birbirine zıt konumlara koyulmasının rüyalara günlük düşünüş yasalarıyla çelişen özel yasalar yüklediğini, bu çelişkinin ise bilimden uzak bir tutum olduğunu savunan Adler, bilimsel bakış açısının bunları çelişkiler olarak değil, çeşitlemeler olarak nitelendirdiğini ifade eder. Rüyaların öneminden ziyade altta yatan rüya düşüncelerinin yararlı bir ipucu olduğuna değinen Adler, Freudcular açısından bu noktadaki eksikğin, tüm düşüncelerin, sözcüklerin ve eylemlerin bireyin bütünlüğünü oluşturan elementler olduğunu atlamaları olduğunu ifade eder. Buna göre Psikanalitik yaklaşım rüyaların amacını bireyin yerine getirilmemiş arzularını doyurmak şeklinde açıklarken, Adler rüyaların uyanıklık yaşamıyla çelişmediğini, gündüzleri üstünlük hedefine ulaşma çabası içinde olan insanın geceleri de rüyalarında aynı temel hedefe sahip olduğunu, rüya yaşamını günlük yaşamdan ayırmanın kişiliğin tutarlılığının görmezden gelinmesi demek olduğunu, rüya kaybolur ya da hatırlanmazsa uyanık insanın bundan hiçbir doyum alamayacağını ve hiçbir amacına hizmet etmeyeceğini, dolayısıyla rüyanın yaşam biçiminin bir ürünü olarak yaşam biçimiyle tutarlı olması gerektiğini savunur.¹⁴⁶

Adler'in Freud'u eleştirdiği bir diğer nokta ise, Freud'un otoriter tavrının uyguladığı terapi tarzına da yansımış olmasıdır. Freud'un hastalarının terapi odasında divana uzanması, Freud'un ise onların arkasında bulunan sandalyeden sorularını sorması, hastaların terapi esnasında Freud'u görmeyip yalnızca sesini duymaları, Freud'un not tutarken hastanın söylediği cümlelerden parçalar seçerek bütünü üzerinde durmayışı, Adler'in terapinin işleyişini doğru bulmadığı noktalarıdır. Buna

---

¹⁴⁵ Adler, **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**, s. 11-12.

¹⁴⁶ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 83-85.

karşın Adler, hastanın terapide söylediği her şeyin önemli olduğunu düşünerek tüm bunları bütünün parçaları şeklinde görmektedir.¹⁴⁷

Kısacası Adler Psikanalitik yaklaşımı, içgüdülerin asla yadsınmaması gerektiğini hisseden, sürekli arzuların nasıl elde edilebileceği üzerinde duran, başka insanların varlığını haksızlık olarak gören, Yeni Ahit'teki 'Komşunu Sev!' emrine atıfta bulunarak 'Neden komşumu sevmem gereksin? Komşum beni seviyor mu?' diye soran şımarık çocuğun psikoloji bilimi olarak nitelemektedir.¹⁴⁸

Adler hayatı boyunca açık fikirli biri olmuş, zıt fikirler taşımasına rağmen Freud'un psikoloji dünyasında önemli katkılar yaptığını düşünerek, ayrılığında sonra dahi kendi öğrencilerini Freud'un çalışmalarını takip etme ve derslerine girme konusunda teşvik etmiştir.¹⁴⁹ Freud'un *Rüyaların Analizi* kitabını ve rüyalar hakkındaki çalışmalarını takip eden Adler, Freud'un kullandığı yöntemleri değerlendirip gerekli eleştirileri yaparak kendi sistemine uyarlamıştır. Freud ile tamamen farklı karakterlere sahip olan Adler'in tutumu çalışmalarına yansımıştır. Yazılarına ya da konuşmasına bakıldığında ise onu Freudyen olarak niteleyebilecek elementlere rastlamak söz konusu değildir. Ancak Freud'un teorilerinin, Adler'in geliştirmekte olan esas teorisi için araç niteliğinde olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla Adler'in Psikanaliz'den fazla etkilenmediğini söylemek fakat yine de gelişiminin bir bölümünü Freud'un yanında yaptığı çalışmalarla tamamladığını kabul etmek hata olmaz.

---

¹⁴⁷ Bottome, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁴⁸ Adler, **a.g.e.**, s. 85.

¹⁴⁹ Bottome, **a.g.e.**, s. 67.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. DİN PSİKOLOJİSİ AÇISINDAN BİREYSEL PSİKOLOJİ TEORİSİ

Günümüze kadar yapılmış olan çalışmalarda Bireysel Psikoloji'nin ortaya koyduğu yaklaşım, din psikolojisi açısından değerlendirilirken, konuyu inceleyenlerin ağırlıklı olarak Hıristiyanlık ve Yahudilik açısından konuyu ele almaları, mevcut çalışmaların içeriğinin genellikle bu kapsamla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu sebeple bu iki tek tanrılı dinin temel öğretileri kapsamında değerlendirilmiş olan Bireysel Psikoloji ve din ilişkisi çalışmaları, literatürde İslam inancına ilişkin derinlemesine bir inceleme alanına konu edilmemiştir. Tezin bu bölümünde Bireysel Psikoloji, din psikolojisi çerçevesinde değerlendirilirken, literatürde ağırlıklı Hıristiyanlık ve Yahudilik kapsamında günümüze kadar yapılmış olan çalışmalar incelenmeye çalışılacaktır. Diğer yandan teoriyi ele alan kişiler tarafından şimdiye dek fazla irdelenmeyen İslam inancı açısından farklı bir perspektifte de inceleme yapılacak, özellikle Kur'an ayetleri kapsamında konuya yaklaşılarak derinlik kazandırılmaya çalışılacaktır.

Dine karşı genel olarak ılımlı bir tavır sergileyen Adler, kendi din görüşünü hiçbir zaman net olarak ortaya koymamış, Tanrı'nın ontolojik varlığına ilişkin herhangi bir yorumda da bulunmamıştır. Bir dönem beraber çalıştığı Protestan rahip Ernest Jahn ile birlikte yazdıkları *Din ve Bireysel Psikoloji* adlı kitapta, Adler'in Tanrı'nın varlığı ile ilgili tartışmalara girmediği, Tanrı'nın insanlar üzerindeki etkisinden bahsederken 'Tanrı fikri' (the idea of God) gibi ifadeler kullanmasında da görülmektedir.¹ O, bu konuda çekimser kalmayı tercih etmiş ve bilimsel olarak açıklamasını ispatlayamayacağı bir konu hakkında görüş bildirmemeyi daha doğru bulduğunu söylemiştir. Protestan rahip Ernest Jahn'a göre Adler, kesinlikle ateist değildir.² Adler'in kişisel dini kimliği hakkında, Yahudi bir ailede doğduğu, anne ve babasının Yahudi inançlarına bağlı, dindar insanlar oldukları, fakat katı birer Ortodoks

---

¹ Johansen, a.g.e., s. 44.

² Leroy G. Baruth & M. Lee Manning, "God, Religion, and the Life Tasks", *Individual Psychology*, 43:4, (1987), s. 431.

olmadıkları bilinmektedir. Dini öğretiyile arasındaki bağı çok kuvvetli olmayan Adler'in bir süre sonra aile geleneğinden uzaklaştığı ve otuz dört yaşındayken din değiştirmeyi seçtiği, bu noktada dine karşı ateist olma veya agnostik kalma gibi bir tutum sergilemek yerine Hıristiyan mezhebi Protestanlığın bir kolu olan Evanjelik kilisesine bağlandığı ve çocuklarını da bu geleneğe göre vaftiz ettirdiği görülmektedir. Hıristiyan inancının kendisini tamamıyla ikna ettiğini ve dindar bir yaşam tarzını benimsediğini söylemek zor da olsa, 1920'li yılların sonlarında psikoterapi ve din ilişkisine olan ilgisi artan Adler, 1930'lu yıllara kadarki çalışmalarında ve makalelerinde din ile maneviyatın insan psikolojisi üzerindeki etkisini konu edinmiştir.³

Toplumsal ilgi kavramı açısından gelinebilecek en önemli noktanın insanın kendisini evrensel bir bütünün parçası olarak görmesi olduğunu savunan Adler, kabul görmüş ahlaki kurallara dayanan her gerçek din formunu insanlığın sahip olduğu olası en yüce değer olarak kabul etmiştir. 'Tanrı fikri'nin insanlık tarihinde düşünülmüş en akıllıca kavram olduğunu belirten Adler, diğer yandan doğduğunda mensubu olduğu Ortodoks Yahudi geleneğine, Tanrı'ya yönelik tutumlarından dolayı fazlasıyla şüpheyle yaklaşmıştır. Yalnızca tek bir etnik gruba ait bir inanç sistemi olarak kabul edilen Yahudilik'ten bu nedenle ayrılan Adler, bu görüşün aksine tüm insanların evrensel bir inançla, ortak bir Tanrısal varlığı paylaşmalarını istemiştir.⁴

Adler, insanı adeta biyolojik bir makineye indirgeyen dönemin mekanist yaklaşımı karşısında zıt bir duruş sergilese de, Tanrı ve din olgusunu bilimsel metodun dışında gördüğünü belirtmesinin, 19. yüzyılın seküler bilimsellik düşüncesinin etkisiyle bilim din ilişkisini ele almasından kaynaklandığı söylenebilir. Big Bang Teorisi⁵ ve Entropi Yasası⁶ gibi maddenin ezeli olamayacağını ortaya koyan, evrenin

---

³ Rietveld, **a.g.e.**, s. 209.

⁴ Bottome, **a.g.e.**, s. 40.

⁵ 1957'de Belçikalı papaz ve bilim adamı Georges Lemaitre tarafından ortaya koyulan Big Bang Teorisi, Evrenin tek bir bileşimden açılarak oluştuğunu, her an genişlediğini, zaman geriye doğru sarıldığında ise Evrenin genişlemesinin gittikçe küçüleceği ve evrendeki bütün maddenin tek bir noktada birleşeceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Big Bang Teorisi, Evren'in ve maddenin yoktan var olmadığını, 13,7 milyar yıl önce tek bir noktadan başladığını ispat etmektedir.

⁶ Termodinamiğin ikinci yasası olan Entropi, kendi haline bırakılan sistemlerin düzensizliğe doğru değiştiğini, enerjinin daha az kullanılabilir hale doğru gittiğini ve sonuçta tamamıyla tükenerek işe yaramaz hale geleceğini ispat eder. Dolayısıyla eğer Evren sonsuzdan beri var olmuş olsa, sonsuz

bir başlangıcı olduğunu ve bilinçli bir Yaratıcı tarafından belli bir düzen içinde yaratıldığını savunan önemli teoriler, o dönemde henüz ortaya atılmamıştı. Bu sebeple Adler, eğer kendi döneminden daha sonraki bir dönemde yaşasaydı, din ve bilim ilişkisine yönelik söylemlerinin değişebileceğini, bilim ve din arasında zorunlu bir çatışmanın olmadığı ortaya konulduktan sonra, mevcut teorisinde çok daha net dini izahların öne çıkabileceğini düşünmek mümkündür.

Dolayısıyla Adler'in ortaya koyduğu kavramların din ile ilişkisini değerlendirirken döneminin etkisini göz ardı etmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Bu bölümde Adler'in dini kimliği ve şahsi söylemlerinden ziyade, ortaya koyduğu terapi sisteminde, din kavramının ve tüm dini içeriklerin rolünü anlamak, günümüze kadar kurulmuş olan Bireysel Psikoloji ve din ilişkisini, teorinin pek çok alanına nüfuz ederek bir adım ileriye taşımak amaçlanmaktadır. Bunun için Adler'in Bireysel Psikoloji Teorisi'ndeki temel öğelerin, tek tanrılı dinlerin sistemleriyle paralellik gösteren yönleri incelenmeye ve bu paralellikler din psikolojisi açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

A. Bireysel Psikoloji ve Din

Adler'in Bireysel Psikoloji Teorisi'yle din ilişkisini detaylı şekilde analiz eden klinik psikolog Johansen'a göre, çeşitli dini zümreler Adler'in teorisinin teolojik açıdan eksik yönlerini eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerin başında Adler'in, Tanrı'nın insan hayatındaki rolünü tam olarak idrak edememiş olması gelmektedir. Dini, doktrinsel ortamından çıkarıp toplumsal ilgiyle harmanlanmış bir şekilde anlaması da Adler'e yöneltilen bir diğer eleştiridir.⁷ Bu eleştiriler kişilerin bağlı bulunduğu dini inanç ve zümrelere göre değişkenlik gösterse de, Bireysel Psikoloji'nin din ve psikoterapi arasındaki en sağlam köprüyü kuran yaklaşımlardan bir tanesi olduğunu destekleyici çalışmaları da gözden kaçırmamak gerekir. Freud tarafından kurulan ve bir dönem Adler'in de üye olduğu, dönemin ünlü psikiyatrik zümrelerinden psikanalitik topluluk dine karşı sadece nötr değil, aynı zamanda da negatif bir tutum

---

zamanda hareket tamamen duracağı için, Evren'in bir başlangıcı olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

⁷ Johansen, **a.g.e.**, s. 44.

sergilemiştir. Buna karşın özellikle Adler'in ölümünden sonra teoriyi geliştiren takipçileri tarafından Bireysel Psikoloji Teorisi'nin manevi yönünün ön plana çıkarılmasıyla, din ve psikolojiyi birbirine entegre etme konusunda terapistleri desteklediği söylenebilir.

Dünyadaki siyasi ve dini tüm kitlesel hareketlerdeki temel hedefin insanların toplumsal ilgi düzeylerini arttırmak olduğunu söyleyen Adler, Bireysel Psikoloji'nin de aynı hedefe bilimsel metot üzerinden ulaşmaya çalıştığını, bu sayede insanoğlunun refahına olan ilginin diğer yöntemlerden daha kolay arttırılabileceğini savunmuştur. Adler, Bireysel Psikoloji Teorisi vasıtasıyla toplumsal sorunlara dini inanç sistemlerinden daha farklı bir açıdan yaklaştığını, fakat bu metot farkına karşın amacının aslında dini inanç sistemlerinin koyduğu hedef ile aynı şey olduğunun altını çizmiştir. Dinin bilimsel metot çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini düşünen Adler, Bireysel Psikoloji'nin hayatın nihai amacına yönelik açıklama getirebilen tek bilimsel sistem olduğunu iddia etmiştir.⁸

Öte yandan Bireysel Psikoloji Teorisi'nin eğitim sisteminde cezanın onaylanmadığını belirten Adler, insanları ceza ve ödüle göre koşullamanın onların bireysel özgürlüğünü kısıtlayıcı bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple Adler'in teleolojik görüşünün, tek tanrılı dinlerde olduğu gibi ölümden sonraki hayata yönelik değil, bundan ziyade dünya hayatıyla sınırlı bir bakış açısı olduğunu söylemek hata olmaz. Fakat Adler'in ortaya koyduğu sistemin, toplumsal ilgi kavramına büyük önem atfetmesi ve bahsettiği teleolojik amaçların hem bireysel hem de toplumsal ilerlemeye sağladığı katkı nedeniyle, bireyin yaşam biçimini tek tanrılı dinlerin çizdiği çizgilere uygun şekilde düzenlemesine imkân tanıdığı söylenebilir. Adlerci terapistlerin, danışanların dini inançlarına yönelik olumlu yaklaşımıyla, Bireysel Psikoloji metodu ve din arasında çelişkiliymiş gibi görünen bazı noktaların dahi terapi sürecinde birbiriyle uyumlu hale getirilebildiği konusuna bölümün ilerleyen kısımlarında dikkat çekilecektir.

Dini inanç sistemleri insan üzerinde çift yönlü bir etkiye sahiptir. Dini inanca göre birey, bir taraftan aşkın olan bir varlığı kabul ederek ona doğru yönelirken, diğer

---

⁸ Adler, **a.g.e.**, s. 19-20.

yandan bilgi ve aklın gücünden üstün olan aşkın varlık da bireyin yaşantısına etki eder. Bu sebeple birey ile aşkın varlık arasında çift yönlü bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Batılı sosyologlar tarafından da ele alınan bu görüş, dini inancın boyutlarına ilişkin ortaya koyulan çalışmalarla beraber sistematik bir hal almıştır.⁹ Bireysel Psikoloji’de ise benzer şekilde çift yönlü etki unsurunun psikolojik düzeydeki varlığından söz etmek mümkündür. Döneminin bilim anlayışından etkilenmiş olan Adler, aşkın bir varlığın insan yaşamı üzerindeki etkisi hakkında olumlu ya da olumsuz herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Ancak bir taraftan bireyden yola çıkıp toplumun yararına yönelik bir üstünlük hedefi belirlemeyi amaç olarak göstermesiyle, diğer taraftan sağlıklı bir toplumu, bireylerinin birbirlerine kendileriymişçesine sevgi ve saygı gösterdikleri bir yer olarak tanımlamasıyla, yaşamın görevlerine uygun hareket etmeye vurgu yaparak birey ve toplum arasındaki çift yönlü bir etkiyi vurgulamaktadır.

Bireysel Psikoloji, kişilerin yaşama yükledikleri anlamı ve belirledikleri üstünlük hedefini değerlendirirken, bu hedefin ancak bireyin yaşam biçimi etraflıca incelendiği takdirde anlaşılabilceğini, bunun ise duygu, düşünce ve davranışların bütün halinde değerlendirilmesiyle mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bireysel Psikoloji’nin tanımladığı üstünlük hedefine benzer şekilde, dini açıdan değerlendirilen bir bireyin bağlandığı, ideal edindiği, hareket ve davranışlarına yön veren kurallar ve yaşamdaki öncelikleri değerlendirilerek dini açıdan kutsala yakınlık düzeyi anlaşılabilir. Bu noktada dinlerde var olan kutsallık, insanüstülüğe işaret ettiği için, kutsal olmayandan ayrılmaktadır.

Bunun yanında genel manada bireyin ideal edinip peşinden koşmasına, bağlanarak davranışlarını şekillendirmesine sebebiyet veren hayatının merkezindeki her fikir ve nesne de, birey açısından psikolojik manadaki bir din olarak kabul edilebilir. Ünlü psikoterapist, aynı zamanda da bir sosyolog ve filozof olan Erich Fromm, bu doğrultuda hayvan, ağaç, sembol, put, ulus, parti, para ve başarı gibi nesnelere tapan insanların varlığından bahsetmiş, bu kişilerin Tanrı’ya tapmayarak

---

⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, **Kişilik ve Din: Dindarlık Düzeyi ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2004), s. 27.

yüksek düzeydeki bir inanç sistemini benimsemek yerine, daha düşük seviyedeki bir tapınma biçimini benimsediklerinden söz etmiştir.¹⁰

Bu görüşe zıt bir tutum sergileyen psikanalist, filozof ve teolog olan Antoine Vergote ise, bu anlayışın teizm ile ateizm arasındaki sınırı ortadan kaldırdığını, böylece dini benimseme ya da benimsememenin birbirinden ayırt edilemeyeceğini ifade ederek, sınırları belli bir din anlayışının daha uygun olduğunu savunmuştur. Bunun yanında Kur'an'ın bu noktada ortaya koyduğu görüş ele alınacak olursa, Tanrı'dan başka bir varlığa tapınma fikrinin şiddetli bir biçimde kınandığı da pek çok ayette vurgulanmaktadır. Kur'an'da şirk kavramı olarak adlandırılan Tanrı dışı bir varlığa tapınma davranışının asla affedilmeyeceği ve ahirette kesin olarak cezalandırılmayla karşılık bulacağı söylenmektedir.¹¹

Tek tanrılı dinler, Tanrı'nın insana özgür irade verdiğini vurgulamaktadırlar. Kur'an'daki pek çok ayette, insanların dünyada yaptıkları doğru ve yanlış seçimler doğrultusunda kurtuluşa erdiklerinden ya da hüsrana uğradıklarından bahsedilmektedir.¹² Hayatın merkezine, herkesi gören, işiten, koruyan ve maddeyi yoktan var eden aşkın varlığı, Tanrı'yı koymak tek tanrılı dinlerin temel hedefidir. Dünya hayatının bir imtihan yeri, asıl kurtuluşun ise ölümden sonraki ahiret yurdu olduğunu, Tanrı'nın rızasını kazanmanın ise en üst merteye olduğunu öne süren tek tanrılı dinler, insanın kendi belirlediği bir hayat amacı doğrultusunda yaşamını manalandırdığını, insan psikolojisinin ve davranışının da bu yönde şekillendiğini doğrulamaktadırlar.

İkinci bölümde belirtildiği gibi Bireysel Psikoloji Teorisi'nin temel noktası, üstünlük hedefi doğrultusunda hareket eden yaratıcı bir benlik görüşüne dayanmaktadır. Sahip olduğu özgür iradeyle üstünlük hedefini daha küçük yaşlarda kendi belirleyen birey, yaşam biçimini tüm duygu, düşünce ve davranışlarıyla bir bütünlük içerisinde üstünlük hedefine göre biçimlendirirken, hayatını da yaşamının

---

¹⁰ Bkz. Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, (Samsun: Aksiseda Matbaası, 2000), s. 19-20.

¹¹ Bkz. Kur'an, Nisâ, 4/ 48, 116.

¹² Bkz. Kur'an, Enbiyâ, 21/ 47.

merkezindeki üstünlük hedefi doğrultusunda anlamlandırdığı, Bireysel Psikoloji çalışmalarıyla bilimsel olarak ortaya konulmuştur.

Diğer yandan Adler'in insan davranışlarını nedensel bir çerçevede değil de teleolojik bir çerçevede incelediği de söylenebilir. Davranışların sebebi olarak başlangıç noktasına değil de sonuç noktasına odaklanan Adler'e göre, insanlar hedefleri doğrultusunda ilerleyen, gelecek odaklı canlılardır ve davranışlarını motive eden şey yapacakları işlerin sonuçlarıdır. Bu bağlamda bakıldığında, Adler'in yaklaşımının tek tanrılı dinlere uyumlu olduğu görülebilir. Tek tanrılı dinler insanları dünyada adil ve uyumlu olmaya çağırırken kutsal kitaplarda yapılması yasaklanan davranışlardan sakınılmasını öğütlemektedir. İnsanlara, bu kurallara uygun bir yaşam biçimi benimsedikleri takdirde, ölümden sonra ahiret hayatında mükâfatlandırılarak kurtuluşa erecekleri söylenir. Öte yandan, kutsal kitaplardaki kurallara uymayan ve inkâr içinde yaşamayı tercih eden kişileri ise davranışlarının karşılığı olarak ölümden sonraki hayatta ateş azabının beklediği belirtilmiştir. Dolayısıyla, yapılan davranışların sonuçlarını gözeterek seçim yapıp bu şekilde hareket etmenin, hem tek tanrılı dinlerin öğütlediği yaşam biçimine hem de Adler'in Bireysel Psikoloji Teorisi'ne uygun olduğu görülmektedir.

Adler ekolünün takipçileri çalışmalarında Bireysel Psikoloji'nin temel kavramlarının, dini sistemler ile ilişkilendirilebilen önemli noktalarına dikkat çekmişlerdir. Topluma katkı sağlamanın, birlik ve beraberliğin, yardım ve dayanışmanın önemini ortaya koyan toplumsal ilgi, bireyin sorumlulukları yaşamın görevleri ve üç önemli hayat zorluğu, ilerlemeye ve bireyin kendini geliştirmesine yönelik en önemli motivasyon sayılan aşağılık kompleksi, hayatın merkezine koyulan üstünlük hedefi, doğuştan gelen mükemmeliyet arzusu, davranışları şekillendiren yaşam biçimi, yanlışlarla yüzleşmek yerine hataları kendine meşrulaştırarak sağduyudan uzaklaştıran düşler gibi, Bireysel Psikoloji'de ortaya koyulmuş olan önemli unsurların her biri, aynı zamanda dinsel öğretilerde ve kutsal kitaplarda da çeşitli şekillerde değinilmiş olan kavramlardır. Bunlardan bir kısmı ile ilgili doğrudan ve açık dini hükümlerin kutsal kitaplarda bulunması söz konusu olduğu gibi, bir kısmına yönelik dolaylı şekildeki anlatımlardan da bu kavramların önemi anlaşılabilir. Psikoloji ve din ilişkisi açısından sergilediği pozitif ve uyumlu yaklaşımı ele alınan

Bireysel Psikoloji Teorisi açısından bu uyumun en önemli sebebi, temel kavramları ile din ilişkisinin pek çok açıdan doğrudan kurulabiliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Bölümün devamında Bireysel Psikoloji'nin temel kavramları ile din ilişkisinin kurulduğu çeşitli noktalar incelenecek, yapılan çalışmalarda Hıristiyanlık ve Yahudilik inancıyla kurulmuş olan bağlantılar ele alınacaktır. Ayrıca verilecek örneklere İslam inancı ve Kur'an ayetleri açısından ilişkili olduğu düşünülen noktalar da ilave edilmeye çalışılacaktır.

B. Toplumsal İlgisi ve Din İlişkisi

İkinci bölümde Adler'in bireydeki işbirliği yapma düzeyini akıl sağlığının bir ölçütü olarak gördüğünden söz edilmişti. İşbirliği yapma yeteneği düşük seviyede olan bireylerin yaşam biçimlerinin, öznel çıkarımları doğrultusunda ve hayatın yarasız tarafına yönelik olması nedeniyle, yalnızca işbirliği yapma yeteneği yüksek olan bireyler kendini ve toplumu geliştirmeye yönelik hedefleri yaşam biçimi olarak kabul ederler. Bireysel Psikoloji'ye benzer şekilde dini inanç sistemlerinin de topluma yönelik ilgi düzeyini artırma konusunda paralel bir yaklaşım sergilediğinden söz etmek mümkündür.

Adler, Bireysel Psikoloji'nin en temel konusu olan toplumsal ilginin öneminden bahsederken ahlak kavramının üzerinde durmuştur. İnsanda vicdanın muhakemesiyle doğan ahlaki duygular, bireyin davranışlarında güzellik sergilemesini; eşitlik, adalet, kötülükten sakınma ve yardımseverlik gibi duyguların üstün tutulmasını sağlarlar. Kur'an ayetleri, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi konusunda övdüğü ve tavsiye ettiği bu davranış şekli hakkında, akıl ve vicdan sahiplerinin öğüt alabilmeleri için Tanrı'nın çeşitli şekillerde delillerini gösterdiğinden bahsetmektedir.¹³ Ahlaklı ve vicdanlı olma hali, Adler'e göre toplumsal ilginin artmasıyla ve bireyin işbirliğine yönelik bilinç kazanıp daha fazla çaba sarf etmesiyle gelişen bir davranış şeklidir. İnsanı toplumsal bir varlık olarak niteleyen Adler, insanlığın ilerlemesini, toplumsal ilginin üst seviyelere taşınması olarak tanımlamakta ve insanların ölümünden sonra dünyada bıraktıkları tek şeyin topluma sağladıkları katkılar olduğunu

---

¹³ Bkz. Kur'an, İbrahim, 14/ 52.

vurgulamaktadır. Önceki kuşakların katkılarının dünyadakiler için yaşamı zenginleştirdiğini ifade eden Adler, her yeni kuşağın topluma katkı sağlama görevini bir öncekinden devraldığını, yaşamın gerçek hedefinin ise katkı ve işbirliği sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Adler'in Bireysel Psikoloji'deki ahlak kavramına ilişkin yaklaşımından söz eden psikiyatr Thomas S. Szasz'a göre, Adler, ahlaken geçerli ya da 'zihnen sağlıklı' insan ilişkileri konusunda görüşlerini açıkça belirtmiş, bu ilişkileri büyük ölçüde toplumsal ilgi ve işbirliği eğilimiyle karakterize etmiştir. Szasz, ahlaki değerlerin rolü konusunda Adler'in kendi döneminin çok ilerisinde olduğunu belirtirken, 20. yüzyılın başlarında biyolojik kökenli cinsel davranışları incelemenin dahi büyük kabahat sayıldığı bir dönemde, ahlaki davranışların bilimsel açıdan incelemesini yapabilmenin tümüyle olanak dışı olduğunu ifade etmektedir. Szasz, Adler'in yaşadığı dönemden sonraki yıllarda toplum biliminin hızla gelişmesi sayesinde ahlak sorunlarına bilimsel yaklaşabilmenin ve insan davranışının bir parçası olarak ele alabilmenin mümkün hale geldiğini belirtmiştir.¹⁴

Tezin çeşitli bölümlerinde dikkat çekildiği gibi toplumsal ilgi, Bireysel Psikoloji'nin önemli kavramlarına kaynaklık eden ve Adler'in görüşlerini dayandırdığı çok önemli bir kavramdır. İnsanın ihtiyaçlarının sosyal bir ortama sahip olması halinde karşılanabileceğini söyleyen Adler, başarılı sosyal entegrasyonun sosyal ve duygusal gelişimi sağlayabileceğini ve bütün bunların 'ruhsal' olarak nitelendirilebileceğini savunur. Adler'in yakın bir meslektaşı olan, Adlerci psikoterapist Dreikurs ise, insanların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayabilecek en uygun aracın dini inanç olduğunu vurgulamıştır. Dreikurs dini tecrübenin, insanlara güçlü birliktelik ve bağlılık hissi sunduğunu, bu sayede insanların günlük hayatın zorluklarından sıyrılma ve dünyaya daha geniş bir perspektiften bakma imkânına kavuştuğunu ifade etmiştir.¹⁵

Adler, topluma yönelik aidiyet duygusu geliştirmenin öneminden bahsederken, aynı zamanda bir sosyal bilim olan psikolojinin bu konuya bilimsel açıdan

---

¹⁴ Bkz. Adler, **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgî**, s. 18.

¹⁵ Zoltán Ambrus, "Applying Alfred Adler's Principles And Ideas To Religious Studies", **The Journal for the Study of Religions and Ideologies**, C.XVI, (2007), s. 31.

yaklaştığını, dini sistemlerin özünde de mevcut olan toplumsal bağlılık duygusu ile kişiler arası yakınlığın dinin doğru biçimde anlaşılacak hayata geçirilmesiyle, insanların bağlılık ve aidiyet duygularının gelişmesini sağlayacağını iddia etmiştir.¹⁶

Günümüzde yaygın olan seküler ve modern dünya görüşü, bireylere aidiyet duygusu aşılama ve toplumsal ilgiye yönlendirme anlamında ciddi bir çaba ortaya koymazken, tek tanrılı dinler insanların entelektüel ve ahlaki birlikteliği ile bağlılığını güçlü bir biçimde sağlamaları gerektiğini çokça vurgularlar. Aynı zamanda insanlığı ortak bir hedefe götürme amacı güden dini inanç sistemleri, ortak değerlerin geliştirilmesinde de sağlam bir temel oluşturulabilmesini sağlamaktadır.¹⁷ Toplumsal ilgi ile maneviyat kavramı ilişkisini inceleyen psikolog Gary K. Leak'e göre, Adler bireyleri toplumsal ilgiden ve aidiyet duygularından alıkoyacak olan bireysel hırs ve arzuların üstesinden olgun bir dini inanç ile gelinebileceğini düşünmektedir.¹⁸

Kutsal kitaplarda bulunan pek çok ifade, bireylere Tanrı'nın rızasını kazanmayı ve cennetin yolunu gösterirken, bireye faydası olan doğru davranışlara da çeşitli örnekler vermektedir. İnsanlar arasında eşitlik ve adaletin sağlanması, özel mülkiyetin korunması ve ahlak kuralları gibi toplumsal yaşamın sınırlarını düzenleyici unsurlar, tek tanrılı dinlerde övgüyle vurgulanmakta, aksi yöndeki bazı saldırgan, bencil ve adaletsiz tutumların ise Tanrı tarafından kınanarak cezalandırılacağı belirtilmektedir. Tek tanrılı dinler, haksız yere bir cana kastetmeyi, hırsızlık yapmayı ve zinayı yasaklarken, bunların hem bireylerin yaşam haklarını korumaya yönelik yasaklar olduğundan hem de Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için uzak durulması gerektiğinden bahseder.¹⁹

Diğer taraftan tek tanrılı dinlerde, inananların birbirlerine destek olmaları öğütlenirken, gerektiğinde can, mal ve diğer imkânlar ile Tanrı için hep birlikte mücadele edilmesi vurgulanır. Ayrıca tek tanrılı dinlerde topluluk hissinin ve dayanışmanın önemi, kutsal mekânlarda bir araya gelinerek yapılan toplu ibadetler

---

¹⁶ A.e.

¹⁷ A.e., s. 32.

¹⁸ Gary K. Leak, "An Empirical Assessment of the Relationship Between Social Interest and Spirituality", *The Journal of Individual Psychology*, 62:1, (2006), s. 60.

¹⁹ Emre Dorman, *Kur'an-ı Kerim'deki Temel Emirler ve Yasaklar*, (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2011), s. 135-183.

gibi bazı ritüellerde de kendini göstermektedir. Bu ibadetlerdeki ortak nokta ulus, dil, kültür ve ırk ayrımı gözetmeksizin tüm cemaatin toplu şekilde Tanrı'ya yönelmesidir. Hep birlikte Tanrı hatırlanarak dua edilir, af dilenir ve hesap günü ahirette toplu halde Tanrı huzuruna çıkılacak olan diriliş günü için bir nevi hazırlık yapılır.

Eski Ahit insanlığın kurtuluşu ile Mesih inancı arasında bir ilişki kurmaktadır. Hıristiyan ve Yahudi inancına göre Mesih'in gelmesi, tüm insanlığın barış ve adaletin diyarı olan Tanrı'nın krallığında yaşaması ve yeryüzünde örnek bir toplumun var olması anlamına gelmektedir. Erich Fromm, bu inanışla ilgili, kutsal kitaplardan anlaşılanın, insanların bireysel kabiliyetlerini ve aralarındaki sevgi bağını arttırıcı bir süreç olduğunu ve bu dönemde geleceğin altın çağının yaşanacağını, insanın toplumsal bir varlık olarak barış içinde yaşamasının kaybettiği masumiyeti geri kazanıp düzen içinde bir varlık olmasını sağlayacağını belirlemiştir.

Eski Ahit'te insanın asıl evi olan cennetten kovulduğundan bahsedilmektedir.²⁰ Erich Fromm, Eski Ahit ve Yeni Ahit'teki bakış açısıyla insanlık tarihi incelendiğinde, geçmişte Cennetteyken insanlığın yaşamış olduğu altın çağın, gelecekte Mesih'in gelmesiyle birlikte tekrar yaşanacağına ve insanoğlunun dünyada yeniden evine kavuşarak huzura ereceğine dair işaretlerin bulunduğu söz etmektedir.²¹ Adler ise toplumsal ilgiyi ve sevgiyi arttırmak için çaba sarf eden, ideal toplum hedefine göre hareket eden insanların yaşamın her döneminde mevcut olduğundan bahsetmiş, tüm dini inanç sistemlerinde insanın kurtuluşuna yönelik toplumsal bir kaygının bulunduğu vurgu yaparak kendi teorisini desteklemiştir.

Eski Ahit'e göre Mesih'in yeryüzüne geleceği zamanın toplumsal şartları aynı zamanda toplumsal ilgi kavramındaki ütopyik düşünce olan geleceğin ideal toplumunun kurulma inanışıyla da büyük bir benzerlik göstermektedir. Bu dönemde aynı toplumdaki insanlar sadece birbirlerine zarar vermeyi bırakmayacak, aynı zamanda farklı toplum veya milletler arasındaki ayrılık ve uyuşmazlıklar da yok olacaktır. Barış ve sevginin hâkim olacağı bu toplumda insanlar bireysel potansiyellerini en üst

---

²⁰ Bkz. Eski Ahit, Tekvin (3): 23.

²¹ Rietveld, **a.g.e.**, s. 212.

noktaya çıkararak aynı zamanda ruhsal açıdan son derece sağlıklı hale gelebileceklerdir.

Öte yandan Fromm, Yahudi inancındaki ahlak ve din özdeşliğinden hareketle kölelerin özgürleştirilmesi, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi ve açların doyurulması gibi toplumsal eylemlerin emredildiğini, bu toplumsal eylemleri yerine getirmenin aynı zamanda Tanrı'ya hizmet ve kulluk etmek anlamına geldiğini ifade etmektedir. Almanya'da Yahudilik üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen haham ve felsefeci Leo Baeck ise aynı düşüncüyü, “sosyal olan eylem dinidir; dini olan eylem ise sosyaldir”²² diyerek belirtmiştir. Baeck, insanın doğası gereği sosyal bir varlık olduğunu savunurken, bireylerin diğer insanlarla ilişki içinde olmasının ve toplum içindeki potansiyelini gerçek hale getirmesinin öneminden, toplum içinde sosyal bir canlı olarak var olunması ve yaşanması gerektiğinden bahsetmektedir. İnsan tabiatına uygun olmayan davranışların şeytani tavırlar olduğundan bahseden Baeck, toplumla yeterli bağa sahip olmayan bireylerin tabiata aykırı davrandıklarından söz etmiştir.²³

Yahudi tarihinin ünlü simalarından, Talmud ve Mişna'nın gelişimine katkıda bulunan Yahudi bir ruhani lider olan Hillel'in, dini inanç, etik ve felsefe gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır. Hillel bir sözünde şöyle demektedir: “Eğer ben kendim için değilsem, kim benim için? Eğer ben yalnızca kendim içinsem, o zaman ben neyim? Eğer şimdi değilse, ne zaman?”²⁴ Yahudi inancını ve değerlerini yansıttığı ifade edilen bu söz, bir haham olan ve Yahudilik kapsamında yapılan ruhani danışmanlık üzerine çalışmaları bulunan Kaplan'a göre, aynı şekilde Bireysel Psikoloji Teorisi'nin yaklaşımını da yansıtmaktadır. Bu sözü Adler'in argümanları açısından inceleyen Kaplan, ilk soruda Hillel'in hem özsaygı ve mutluluktan bahsettiğini, hem de güvenlik endişesi ile elde edebilecek fırsatlara değindiğini belirtmiştir. Kaplan ikinci soruda Hillel'in, bireyin kendisini toplumundan ayrı değil, toplumuyla bir bütün olarak görmesi gerektiğine ve toplumu için var olması gerektiğine değindiğini, son soruda ise yaşamın kısalığının ve zaman kaybetmeden harekete geçmenin önemini altını çizdiğini ifade etmiş, topluma katkıda bulunmak için çalışmanın ve Eski Ahit'i

---

²² Aktaran: **A.e.**, s. 213.

²³ Bkz. **A.e.**

²⁴ Aktaran: Johansen, **a.g.e.**, s. 111.

okumanın önemini vurgulayarak keyifli bir hayat sürme ihtiyacından söz ettiğini belirtmiştir. Kaplan, Hillel'in sözünden hareketle toplumsal ilginin düşük seviyede olmasını, bireyin eylemsizliği ile ilişkilendirmiş, Adler'in aynı olguyu gözlemleyerek bireyin pasifize olmuş durumdaki yaşam biçiminin, sağlıklı bir psikopatolojiyi işaret ettiği kanısına vardığından bahsetmiştir.²⁵

1933'te New York'ta Yahudi Kadınlar Okulu'nu kuran, feminist ve aktivist bir Yahudi olan Trude Weiss-Rosmarin ise Adler'in teorisi ile Yahudi geleneği arasındaki benzerlikler üzerine yaptığı çalışmasında, Bireysel Psikoloji ve Yahudilik arasındaki ilişkiye örnek olarak, Yahudilik'te bireysel ibadetlerden ziyade toplu halde yapılan ibadetlerin ön planda olmasını göstermiştir. Eski Ahit'teki ifadelerin, insanlara hitaben çoğul olarak seslendiğini, Yahudilerin Tanrı'ya dua ederken kendilerinden 'biz' şeklinde bahsetmelerinin istendiğini ifade eden Rosmarin, bunun sebebinin Tanrı'nın herkesin Tanrı'sı olmasından kaynaklandığını belirtmiş, hiç kimsenin bu bağı kişiselleştirmemesi için, dua ederken kendini cemaatinden soyutlanmaması gerektiğinden söz etmiştir.²⁶

Toplumsal ilgi kavramının Yahudi inancıyla paralelliğinden bahsederken, Eski Ahit'te barış ve düzen içerisinde yaşanmasını öğütleyici, toplumsal yaşamın düzenini koruyucu nitelikteki bazı ifadeler örnek olarak gösterilebilir:

3- ve çok kavmlar arasında hükmedecek, ve uzakta olan kuvvetli milletler hakkında karar verecek; ve kılıçlarını sapan demirleri, ve mızraklarını bağcı bıçakları yapacaklar; millet millete karşı kılıç kaldırmıyacak, ve artık cengi öğrenmeyecekler.

4- Fakat herkes kendi asması altında, ve kendi incir ağacı altında oturacak; ve onları korkutan olmayacak; çünkü bunu ordular RABBİNİN ağzı söyledi.²⁷

18- Öç almayacaksın, ve kavminin oğullarına kin tutmıyacaksın; ve komşunu kendin gibi seveceksin; ben RAB'İM.²⁸

---

²⁵ Bkz. A.e., s. 111-112.

²⁶ Trude Weiss-Rosmarin, "Adler's Psychology and the Jewish Tradition", **Individual Psychology**, 46:1, (1990), s. 111.

²⁷ Eski Ahit, Mika (4): 3,4.

²⁸ Eski Ahit, Levililer (19): 18.

Hıristiyanlık açısından toplumsal ilgi kavramı incelendiğinde Yahudi öğretisindeki benzer paralellikleri burada da görmeyi mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Maneviyat ve psikolojik danışmanlık üzerine çalışmaları bulunan psikoterapist Patricia J. Polanski, Adler'in teorisi kapsamındaki bir yaklaşımla manevi inançları araştırdığı makalesinde, Hz. İsa'nın dayanışmayı öğütlediğinden ve topluluk halinde hareket etmenin önemini vurguladığından bahsetmiştir.²⁹ Hıristiyanlık inancı, insanların tek başına hareket etmek yerine birlik ve dayanışma içinde olmayı düstur edinmeleri gerektiğini ortaya koymakta, Yeni Ahit bu konuda insanlar arasındaki sevginin ve ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Bireysel Psikoloji açısından bireyin toplumun iyiliğini ve refahını kendi refahından üstün tutmasının önemi ve düstura göre hareket etmenin bireye mutluluk, huzur verecek olması, Hıristiyanlık'taki bu yaklaşım ile paralellik göstermektedir.

Muhafazakâr Hıristiyanlara yönelik bir psikoterapi yöntemi olarak Bireysel Psikoloji'yi inceleyen nöropsikolog Jason E. Kanz, makalesinde Adler'in toplumsal ilgi kavramı ile Hıristiyanlık'taki paralel görüşlere değinirken, toplumsallık duygusunun insana doğuştan verilmiş olan bir yönelim olduğundan ve bu yönelimin nevroz hastaları dışındaki pek çok insanda bir süreç içerisinde zamana tabi olarak geliştiğinden bahsetmiştir. Toplumsal ilgi kavramının Hıristiyan inancı ile Bireysel Psikoloji arasında benzerlik gösteren en önemli nokta olabileceğini vurgulayan Kanz, makalesinde klinik psikolog Stanton L. Jones ile Richard E. Butman'ın bu konudaki düşüncelerinden söz etmiştir. Jones ve Butman toplumsal ilginin bireydeki en önemli içsel değer olduğuna değinirken, Hıristiyan inancına mensup kişilerin bu değere kişisel hazdan daha fazla değer verdiklerini belirtmişlerdir. Kanz, Yeni Ahit'teki toplumsal ilgi kavramını vurgulayan bazı ifadelerle de dikkat çekmiştir.³⁰ Toplum içinde dayanışmanın, yardımlaşmanın ve hep birlikte Tanrı'nın sevgili kulu olmak için çaba sarf etmenin önemine vurgu yapan bu ifadelerden bazıları şu şekildedir:

44- Fakat ben size derim: Düşmanlarınızı sevin, ve size eza edenler için dua edin

²⁹ Patricia J. Polanski, "Exploring Spiritual Beliefs in Relation to Adlerian Theory", **Counselling and Values**, C. XLVI, (2002), s. 134.

³⁰ Jason E. Kanz, "The Applicability of Individual Psychology for Work with Conservative Christian Clients", **The Journal of Individual Psychology**, 57:4, (2001), s. 347.

(...)³¹

35- Zira aç idim, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancı idim, beni içeri aldınız;

36- çıplak idim, beni giydirdiniz; hasta idim, beni aradınız; zindanda idim, yanıma geldiniz.

37- O zaman salihler ona cevap verip diyecekler: Ya Rab, biz seni ne zaman aç görüp yedirdik, veya susamış görüp içirdik?

38- Ve ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık, veya çıplak görüp giydirdik?

39- Ve ne zaman seni hasta, veya zindanda görüp yanına geldik?

40- Kıral cevap verip onlara diyecek: Doğrusu size derim: Mademki bu kardeşlerimden, şu en küçüklerinden birine yaptınız, bana yapmış oldunuz.³²

31- İkincisi bu: “Komşunu kendin gibi seveceksin.” Bunlardan daha büyük başka emir yoktur.³³

1- İmdi Rabde mahpus olan ben, bütün alçak gönüllülük ve hilimle, tahammülle, sevgide birbirinize sabrederek,

2- selâmet kaydında Ruh birliğini tutmağa gayret ederek,

3- davet edildiğiniz davete lâayık surette yürüyesiniz diye, size rica ederim.

4- Davetinizin bir ümidine davet olduğunuz gibi, beden bir ve Ruh bir;

5- Rab bir, iman bir, vaftiz bir,

6- cümlelerin üzerinde ve cümle ile ve cümlede cümlelerin Allahı ve Babası birdir.

14- ta ki, artık insanların aldatıcılığı ile, kurnazlık ile, dalâlet hilelerine göre, öğretişin her yeli ile çalkalanan ve öteye beriye sürüklenen çocuklar olmıyalım;

15- fakat sevgide hakikatle davranarak bütün şeylerde ona doğru büyüyelim, ki, baş odur, Mesih'tir.

16- Ondan bütün beden, birlikte terkip ve birlikte teşkir olunarak, her kısmının işlemek ölçüsüne göre bedeninin her mafsalının yardımı ile kendisinin sevgide bünyanı için nema buluyor.³⁴

---

³¹ Yeni Ahit, Matta (5): 44.

³² Yeni Ahit, Matta (25): 35-40.

³³ Yeni Ahit, Markos (12): 31.

³⁴ Yeni Ahit, Efesliler (4): 1-6, 14-16.

Yapısı gereği bir topluluk dini olan İslam inancı da toplumsal dayanışmaya büyük önem vermektedir. İslam'da insanları bir araya getirici toplu ibadet ve gelenekler önemli bir yere sahip olduğu gibi, Kur'an ayetlerinde dayanışma ve yardımlaşmanın önemine çokça vurgu yapılmıştır. Hac ibadeti, cemaat halinde namaz kılınması, ramazan ayında oruç tutan Müslümanların bir araya gelerek iftar yapması gibi temel ibadet ve gelenekler, inananların topluluk hissiyle hareket ederek ilahi hayat amaçları doğrultusunda davranışlar sergiledikleri, birbirlerine destek olarak fayda gördükleri, Bireysel Psikoloji'deki toplumsal ilgi kavramının en önemli özelliklerini içinde barındıran hususlardır.

İslam'da zekât kavramı sosyal dayanışmanın bir başka önemli örneğidir. Dünyevi nimetler ve imkânlar insanlar arasında eşit şekilde dağıtılmadığı için, insanların bazıları doğuştan diğer kişilerden daha üstün imkân ve özelliklere sahip olarak doğarlar. Kur'an bu noktalara dikkat çekerek imkân sahiplerinin ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunması gerektiğini söyler. Tanrı'nın rızasını kazanmak için infakta bulunmak özverili bir davranış olmasının yanı sıra, İslam'a göre madden yapılan bir cihat ve bireysel maddecilikten toplumsal eşitliğe doğru bir harekettir. Müslümanlar bu şekilde davranırken maddiyatın geçici olduğunu bilerek, ebedi ve kalıcı olan cenneti kazanabilme motivasyonu ile kendilerinden özveride bulunacak şekilde hareket ederler. Ayrıca maddi imkânları kendi mülkiyetleri gibi görmek yerine, Tanrı tarafından insanlara verilen bir emanet olarak gördükleri için onu dağıtmayıp yalnızca kendine saklamak, İslam açısından cimrilik, emaneti özelleştirmek ve bir bakıma mülkün sahibi olan Yaratıcı'ya ihanet anlamına gelmektedir. Öte yandan, zekât konusuna toplum içerisinde ahlaki bir düzen getirebilmek amacıyla, infak edenlerin yaptıkları yardımları insanların başına kakmamaları ve onları incitmemeleri öğütlenmiş, gerekçe olarak bu davranışın karşılığının anında gelen dünyevi bir çıkar olarak değil, Tanrı tarafından sonsuz yaşam için verilecek bir karşılık olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir.

262- Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.

263- Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha

hayırlıdır. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir).

264- Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.

270- Allah yolunda her ne harcar veya her ne adarsanız, şüphesiz Allah onu bilir. Zulmedenlerin yardımcıları yoktur.

271- Sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına da keffaret olur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.³⁵

60- Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihat edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.³⁶

Bireysel Psikoloji, insanlarda toplumsal ilginin gelişebilmesi için bireylerin sadece kendi faydasına yönelik işler yapmaktan vazgeçmelerinin ve başkalarına faydası dokunmayan öznel üstünlük hedeflerinden yüz çevirmelerinin doğru olduğunu, bunun yerine toplumsal katkı sağlayıcı hedefleri benimsemenin gerekli olduğunu öngörmektedir. Adler'in teorisine paralel şekilde Kur'an'da da Müslümanlar arasında sosyal eşitlik ve sosyal dayanışma ortamının oluşması hedeflenmektedir.

71- Allah, rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar, rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?³⁷

İslam inancında bazı güç yetirilemeyen ibadetlerin kefareti yerine ya da işlenmiş olan bazı günahların diyeti olarak bireyler tarafından yerine getirilmesi gereken şartlar bulunmaktadır. Hem zorunlu bir ibadeti gerçekleştirmeye güç

³⁵ Kur'an, Bakara 2/ 262-264, 270-271.

³⁶ Kur'an, Tevbe 9/ 60.

³⁷ Kur'an, Nahl 16/ 71.

yetiremeyenlerin hem de Kur'an'da belirtilen bazı günahları işleyerek bundan pişmanlık duyan kişilerin samimiyetlerini Tanrı'ya gösterebilmeleri için bir fırsat verilmiş, yapılamayan ibadetin ya da işlenen günahın yerine geçmesi ve Tanrı tarafından kabul edilmesi umularak bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Kur'an ayetleri toplumsal barışı ve düzeni koruyucu şartlar ve hükümler getirirken, pek çok şartın ihlali durumunda karşılığın yine toplumsal faydaya yönelik bir kefaretle ödenmesi, İslam inancı açısından Tanrı'nın toplumsal yaşamı düzenleyici, birlik ve beraberliği sağlayıcı gayesini de açıkça ortaya koymaktadır. Bu kefaretlelerin, özgürlüğü kısıtlanmış bir esiri ya da köleyi özgürlüğüne kavuşturma, fakirleri doyurma, sadaka verme veya yenilebilen bir hayvan bağışlama gibi şartları içermesi, konunun Bireysel Psikoloji'deki toplumsal ilgi kavramıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Sosyal statünün en alt kademesinde bulunan köle ve esir sınıfından bireylere yardımın teşvik edilmesi, İslam inancına göre ezilmiş ve çaresiz insanlar için özgürlüğün bir hak olduğunun ve köleliğin aşılması gereken bir durum olduğunun göstergesidir. Eski ve Yeni Ahit'te ise köleliğin yok edilmesi ve ezilen insanların özgürlerle eşitlenmesine yönelik İslam'daki kadar net vurgular bulunmamaktadır.

12- Sarp yokuşun ne olduğunu sen ne bileceksin?

13- O tutsak bir boynu çözmek (köle azat etmek)tir.

14-15-16- Yahut şiddetli bir açlık gününde kendisiyle yakınlığı olan bir yetimi, yahut yerde sürünen bir yoksulu doyumaktır.

17-18- Sonra da iman edenlerden olup birbirine sabrı tavsiye edenlerden, birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya, işte onlar Ahiret mutluluğuna erenlerdir.³⁸

Bilindiği gibi, hac ibadeti İslam inancında insanların gücü yettiği takdirde ömürleri boyunca en az bir defa yapması gerekli olan ve haram aylarda Kâbe'yi ziyaret ederek gerçekleştirilmesi gereken bir ibadet şeklidir. Ancak gerek sağlığa dayalı bedensel engeller, mesafenin uzaklığı ve maddi yetersizlikler, gerekse hac yapılan bölge ile ilgili siyasi şartlar nedeniyle bu ibadeti tamamlamaya güç yetiremeyenler için

---

³⁸ Kur'an, Beled 90/ 12-18.

Kur'an'da bazı alternatifler sunulmuştur. Geçerli bir mazereti olanlar için kefarete yerine geçen bu seçenekler, esir veya köle azat etmek ya da kurban bağışlamaktır. Hasta veya başından rahatsız olanlar ise oruç tutarak, sadaka vererek ya da kurban keserek fidye yoluna giderler. Güvene kavuştuğunda hac zamanına kadar Kâbe'yi ziyaret etmek isteyenler esir ya da köle azat etmek veya kurban sunmak gibi bir bağışta bulunurken buna güç yetiremeyenler ise oruç tutarlar. Kur'an'ın insanlara yardım edilmesini ve dayanışmayı her fırsatta desteklemeye çalıştığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

196- Hacci da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin. Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden her kim hastalanır veya başından rahatsız olur (da tıraş olmak zorunda kalır)sa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir. Güvende olduğunuz zaman hacca kadar umreyle faydalanmak isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurban bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de döndüğünüz zaman (olmak üzere) tam on gün oruç tutar. Bu (durum), ailesi Mescid-i Haram civarında olmayanlar içindir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın cezasının çetin olduğunu bilin.³⁹

Yine örneğin İslam'a göre oruç ibadeti ramazan ayı süresince tamamlanması gereken bir ibadettir. Yalnızca hastalık ya da yolculuk gibi çeşitli sebeplerden ötürü oruç tutmaya güç yetiremeyenler, sonradan tutamadıkları gün sayısınca oruç tutabilirler. Şayet bireyin oruç tutmamak için sürekli bir mazereti varsa ve bu sebeple ibadetini yerine getirme imkânı bulamıyorsa, bu durumda bir fakir doyurarak fidye verebileceği Kur'an'da belirtilmiştir.

184- Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca gücü yetmeyenler ise bir yoksul doyumu fidye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır⁴⁰

---

³⁹ Kur'an, Bakara 2/ 196.

⁴⁰ Kur'an, Bakara 2/184.

Kur'an'da sözü geçen, kefarete verilmesi gerekli günahlardan bir diğeri bilinçli şekilde edilen bir yemini bozmaktır. Tanrı bireylerin sosyal ilişkilerinde verdikleri sözlere sadık kalmalarını istemektedir. Bu aynı zamanda güvenilir olup diğeri insanları aldatmamanın toplumsal yaşamın bir gereği ve Tanrı'ya karşı samimiyetin bir göstergesi olmasından kaynaklanmaktadır. Kur'an'a göre bir yemin bilinçli şekilde bozulduğu takdirde, karşılığı on fakir doyurmak veya onları giydirmek, ya da bir köle azat etmektir.

89- Allah, boş bulunarak ettiğiniz yeminlerle sizi sorumlu tutmaz. Ama bile bile yaptığınız yeminlerle sizi sorumlu tutar. Bu durumda yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin orta hâllisinden on yoksulu doyurmak, yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Kim (bu imkânı) bulamazsa, onun keffareti üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffareti budur. Yeminlerinizi tutun. Allah, size âyetlerini işte böyle açıklıyor ki şükredesiniz.⁴¹

Hac ibadeti yerine getirilirken normal şartlarda helal olan bazı şeyler bu süre boyunca kısıtlanarak haram kılınmıştır. Bunlardan bir tanesi, kara hayvanlarını avlama yasağıdır. Bu yasağı kasti şekilde çiğneyen kişiler için öldürdüğü hayvanın dengi bir kurbanı Kâbe'ye bağışlama şartı getirilmiştir. Kur'an'a göre bağışlanan hayvanın öldürülene denk bir kurban olup olmadığına iki kişi şahitlik ederek adaleti gözetirler. Av yasağını çiğneyen kişi, dilediği takdirde işlediği günah ölçüsünde fakirleri doyurma veya günahının dengi sayılabilecek ölçüde oruç tutma şeklinde kefareti ödeyebilir.

95- Ey iman edenler! İhramlı iken (karada) av hayvanı öldürmeyin. Kim (ihramlı iken) onu kasten öldürürse (kendisine) bir ceza vardır. (Bu ceza), Kâbe'ye ulaştırılmak üzere, öldürdüğünün dengi olup, içinizden iki âdil kimsenin takdir edeceği bir kurbanlık hayvan; veya yoksulları yedirmek suretiyle keffaret; yahut onun dengi oruç tutmaktır. (Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması içindir. Allah, geçmiştekileri affetmiştir. Fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikam alır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.⁴²

---

⁴¹ Kur'an, Maide 5/ 89.

⁴² Kur'an, Maide 5/ 95.

Kur'an'a göre savaş durumu haricinde kasıtlı şekilde adam öldürmek de oldukça ağır bir günahdır. Ancak Kur'an, yanlışlıkla bir cana kıyılması durumunda kişiye bir kefaret imkânı tanımaktadır. Buna göre hem bir kölenin özgürlüğüne kavuşturulması, hem de ölen kişinin ailesine tatmin edici bir diyet verilmesi gerekmektedir. Eğer ölenin yakınları ödenecek diyeti bağışlarsa artık ödenme zorunluluğu kalmaz. Tüm bunlara güç yetiremeyen kişiler ise iki ay peş peşe oruç tutarak kefaretlerini yerine getirirler.

92- Bir mü'minin bir mü'mini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü'min köleyi azad etmesi ve bağışladıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ard arda oruç tutması gerekir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.⁴³

Kur'an'ın indiği dönemde Araplar arasında bir gelenek olduğu görülen zihar ile eşinden ayrılmak isteyip daha sonra söylediğinden cayan erkeklerin eşleriyle yeniden cinsel yakınlık kurmadan önce bu yaptıklarından ötürü belli bir kefaret ödemeleri gerekmektedir. Bir köleyi özgürlüğüne kavuşturma, buna güç yetiremeyen kişi için eşiyile cinsel yakınlık kurmadan önce iki ay süresince kesintisiz oruç tutma, iki ay oruç tutmaya güç yetiremeyen kişi için ise altmış fakiri doyurma şeklinde belirlenmiş olan bu kefaret, yine toplumsal faydaya yönelik bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır.

3-Kadınlarından zihar yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidirler. İşte bu hüküm ile size öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

4-Kim (köle azat etme imkânı) bulamazsa, eşine dokunmadan önce ard arda iki ay oruç tutmalıdır. Kimin de buna gücü yetmezse altmış fakiri doyurmalıdır. Bunlar, Allah'a ve Resûlüne hakkıyla iman edesiniz, diyedir. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için elem dolu bir azap vardır.⁴⁴

---

⁴³ Kur'an, Nisâ 4/ 92.

⁴⁴ Kur'an, Mücadile 58/ 3-4.

Bazı Batılı düşünürler arasında, İslam'daki adaletli davranma kavramının yalnızca Müslümanların birbirine yönelik bir tutumu olarak görüldüğünü, Müslüman olmayanlara karşı ise aynı şekilde davranılmadığını iddia edenler bulunmaktadır. Hıristiyanlık üzerine çeşitli kitapları bulunan yazar Ridenour, dünya üzerinde bilinen yirmi farklı dini inanç ve öğretiyi, Hıristiyanlık ile kıyasladığı çalışmasında, Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanlarda gözlemlenen toplumun geneline yönelik dostane tutumun aksine, doğulu İslam ülkelerinde Müslüman olmayanlara karşı uzlaşmaz bir tavır sergilendiğini savunmuştur. Johansen ise bu görüşten hareketle, her ne kadar Müslümanların bu ayrımcı yaklaşımının kültürel, ulusal ve dini unsurlara göre değişiklik gösterebildiğini söylese de, başta göçmenler olmak üzere dünyadaki Müslümanların büyük bir bölümünün Adler'in teorisindeki tüm insanlara yönelik eşitlik ve demokrasi görüşüne karşı uzak bir tutum sergilediklerini iddia etmiştir.⁴⁵

Kur'an, Tanrı'nın indirdiği hükümlerden uzaklaşarak onlardan yüz çeviren ve bu hükümleri tahrif ederek Tanrı'nın sözlerini değiştiren insanları açık bir şekilde kınamaktadır. Yahudi ve Hıristiyanların kendi dinlerini tahrif ettikleri Kur'an'da belirtilirken aynı zamanda Tanrı'nın hükmünün dışına çıkan davranışlar sergilediklerinden bahsedilmektedir. Yahudilerin bir kısmının kendilerine inen ayetlerin yerlerini kaydırarak anlamlarını değiştirmeleri ve kendilerine gönderilen peygamberleri öldürmeleri, Hıristiyanların bir kısmının ise üçleme inancı yoluyla Tanrı'ya ortak koşmaları, Kur'an'da kınanan başlıca noktalardır.

43- Yanlarında, içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat varken nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar, sonra bunun ardından verdiğin hükümden yüz çeviriyorlar? İşte onlar (kendi kitaplarına da, sana da) inanmış degillerdir.

44- Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah'a) teslim olmuş nebiler, onunla yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb'e adanmış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi ve onun hak olduğuna da şahit idiler. (Ey Yahudi yöneticiler ve âlimleri!) Şu hâlde, siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve âyetlerimi az bir karşılığa değiştirmeyin. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir

47- İncil ehli Allah'ın onda indirdiği ile hükümlerini. Allah'ın indirdiği ile

---

⁴⁵ Johansen, a.g.e., s. 134.

hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir.⁴⁶

Ancak Kur'an'da geçen bu kınama, Müslümanlar tarafından asla Yahudi ve Hıristiyan toplumunun tümüne yönelik düşmanca bir tutum sergilenmesi gerektiği manasında anlaşılmalıdır, zira yaygın olarak da bu şekilde anlaşılmamıştır. Müslümanlar dâhil olmak üzere her kavimde ve her dönemde olduğu gibi Yahudi ve Hıristiyanların içinden de Tanrı'nın hükümlerini çiğneyen ve cehennemlik olacak kişiler çıkabilir. Ancak tüm Yahudi ve Hıristiyan toplumunun cehennemlik olduğu iddiası, Kur'an'ın hiçbir ayetine dayandırılmayacağından, bu anlayış Kur'an açısından oldukça sakıncalı ve yanlıştır. Benzer şekilde Yahudi ve Hıristiyanların da sadece kendilerinin cennete gidebileceği iddiasında buldukları söylenmiş, fakat bu görüş Kur'an'da da vurgu yapılarak eleştirilmiştir.

111- Bir de; "Yahudi ve Hıristiyanlardan başkası Cennet'e girmeyecek" dediler. Bu, onların kuruntuları! De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz (iddianızı ispat edecek) delilinizi getirin."⁴⁷

Diğer taraftan Kur'an'da, Tanrı'ya ve ahiret gününe samimi şekilde inanan ve Tanrı'ya ortak koşmadan kulluk eden Yahudi ve Hıristiyanların varlığından da övgü ile bahsedilmektedir. Tıpkı Müslümanların tamamının ahirette kurtuluşa erecekleri kesin olmadığı gibi, Kur'an ayetleri, bütün Hıristiyanların ya da bütün Yahudilerin cennetlik ya da cehennemlik olacaklarına ilişkin herhangi bir hükmü de içermemektedir. Ayrıca Müslümanların, Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişki kurması hususuna da serbestlik getirilmiştir. Evlenilmesi yasak olan kişiler belirtilirken Yahudi ve Hıristiyanların sayılmadığı, yenmemesi gerekli yiyecekler sayılırken Yahudi ve Hıristiyanlara ait yemeklerin kısıtlanmadığı gibi, kestikleri kurbanlardan Müslümanların yemesinin helal olduğunun belirtilmesi, Kur'an'da tek tanrılı din mensuplarının aralarında ilişki kurmada herhangi bir sakınca olmadığına

---

⁴⁶ Kur'an, Maide 5/ 43-44, 47.

⁴⁷ Kur'an, Bakara 2/ 111.

vurgulandığı noktalardır. Hıristiyan ve Yahudiler ile Müslümanlar arasında kurulabilecek ilişkilerde yasak ya da haram belirtmemesi, tek tanrılı din mensuplarının karşılıklı ilişkilerindeki serbestliği gösterirken, Kur'an'ın tüm insanlığı kapsayıcı, evrensel bir din olma konusunda Hıristiyanlık ve Yahudilik'ten daha ileride olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer yandan Yahudiliğin evrensellik konusunda herhangi bir kaygısı bulunmadığı gibi, üzerine herkesin Yahudi olamayacağı iddia edilerek insanlar arasında ayırım yapılması, Tanrı'nın en son indirdiği ve kıyamete kadar tahribata uğramadan korunacağı belirtilen ilahi kitap Kur'an açısından oldukça zıt bir tutumdur. Daha önce belirtildiği gibi Adler de Yahudilik'teki bu tutumdan rahatsız olduğu için evrensel bir din olarak kabul ettiği Hıristiyanlığa geçmiştir. Eğer Adler yaşamında İslam'ı da iyi bir şekilde araştırmış olsaydı, evrensellik konusundaki daha ilerici tutumundan dolayı Müslümanlığı tercih edebileceği de düşünülebilirdi.

62- Şüphesiz, inananlar (Müslümanlar) ile Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sâbîlerden (her bir grubun kendi şeriatında) “Allah’a ve ahiret gününe inanan ve salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfat vardır; onlar korkuya uğramayacaklar, mahzun da olmayacaklardır” (diye hükmedilmiştir).⁴⁸

Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın kutsal kitapları incelendiğinde her üç dinde de ezeli, benzersiz ve tek olan, aynı Tanrı'dan bahsedilmektedir. Ayrıca diğer iki tek tanrılı dinden sonra gelen İslam'ın kendisinden önceki tek tanrılı dinleri doğrulaması ve onların devamı niteliğinde olması, aynı kaynaktan çıkan her üç inancın da temelde benzer toplumsal kurallar ve hedefler ortaya koyma nedenini açıklamaktadır. Her üç dinde de adam öldürme, hırsızlık, fitneden uzak durma, ailenin sınırlarını ve ahlakı koruyucu nitelikteki fuhuş ve zina gibi yasaklar getirilmiş, güçlünün zayıfı ezdiği, orman kurallarının işlediği bir sisteme geçit verilmeyerek insana özel mülkiyet hakkı ve seçme özgürlüğü tanıyan, toplumsal düzenin kurulabilmesi için elverişli ortamı oluşturacak kurallarla belli başlı sınırlar çizilmiştir. Bunun yanında güç sahibi kişilere, güçleriyle kendi refahlarını arttırmak yerine zayıf durumdaki diğer insanlara yardım etmelerinin öğütlenmesi ile hüküm verirken adaletli

---

⁴⁸ Kur'an, Bakara 2/ 62.

davranarak aşırıya kaçılmaması gerektiğinin vurgulanması, zayıfların haklarının gözetilmesini ve toplumsal düzen içerisinde kendilerine yer edinmelerini sağlamaktadır.

8- Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁴⁹

Yukarıda değinildiği gibi toplumsal konularla alakalı olarak, kutsal kitap metinleriyle çelişen izahların yapılması, toplumun dini konularda yanlış yönlendirilmesine, birlik ve beraberliği zedeleyerek insanların arasına fitne girmesine yol açan ve her üç din tarafından da kınanan bir tutumdur. Bu noktada topluma vaaz verip insanları yönlendiren kişilerin gerekli eğitime sahip olması, insanları doğru yönlendirmek suretiyle sorumluluklarını yerine getirmesi oldukça önem taşımaktadır. Doğru şekilde eğitilmeyen bir toplumun bütün hatalarıyla birlikte, atalarından gördükleri dini direkt olarak uygulama eğilimlerinin bulunduğu Kur'an'da açıkça belirtilmiş, bu tutumun geçmiş dönemlerde kavimlerin doğru yoldan çıkmalarına ve helak edilmelerine neden olduğu da vurgulanmıştır. Dolayısıyla, çoğunluğun refahını düşünerek hareket etme, başkalarına yardım etmek için kendinden özveride bulunma, toplumsal kurallara uyma ve adaletli olma gibi toplumsal ilgi düzeyi yüksek, sağlıklı davranışlar birey açısından da oldukça önemli ve gereklidir. Kutsal kitapların toplumsallık vurgusunun, hem Bireysel Psikoloji'de hem de tek tanrılı dinlerde ortak ve son derece merkezi rol oynayan bir nokta olduğu anlaşılmaktadır.

Daha önce Yahudilik'te ve Hıristiyanlık'ta dinin özüne yönelik yapılmış olan büyük tahribat gibi, İslam dünyasında da bazı mezheplerin dinin temel kaynağından uzaklaşmış olması, İlahi olan Kur'an ayetlerindeki hükmü uygulamak yerine gelenekleri doğrultusunda hareket etmeleri, Kur'an'dan uzaklaştıklarının bir göstergesi olarak bir noktaya kadar kabul edilebilir. Bu sorun ancak birbirinden ayrı tutum ve görüşlere sahip, hizipleşmiş toplulukların eğitilmesiyle, İslam dininin özüne

---

⁴⁹ Kur'an, Maide 5/ 8.

göre hareket etmenin Kur'an'daki öneminin anlatılmasıyla, geçmişte İlahi olan yoldan uzaklaşıp atalarının geleneklerine göre hareket eden kavimlerin peygamberlerle nasıl uyarıldıklarının, hatalarında ısrar ettikleri için nasıl helak edildiklerinin gösterilmesiyle çözülebilir. Verilmesi gereken bu eğitimin öncelikle topluma vaaz veren kişilerden başlaması gerekmektedir. Evrensel bir kitap olan Kur'an'ın emirlerini uygulamanın öncelikli olduğunun kavranması, İslam dini altında hiziplere ayrılmanın engellenmesi ve tek çatı altında birleşmesi, aynı zamanda bölünmüş toplulukların tüm insanlığa yönelik toplumsal ilgi düzeyini de arttırıcı bir eğitim olacaktır.

Adler, toplumu eğitme görevine öncelikle eğitmenlerden başlanması gerektiğini vurgulamış ve vaktinin önemli bir kısmını halkı eğiten bu kişilerle buluşmaya, dersler ve konferanslar vererek onları bu konuda eğitip teşvik etmeye ayırmıştır. Daha önce belirtildiği gibi bu uğraşlara yaşamında öncelik vermesi nedeniyle teorisini geliştirecek ve sistematize edecek yeterli imkân bulamayan Adler, teorisindeki eksikliklere dayalı pek çok eleştiri almıştır. Yaşadığı dönemde sistematize edilemeyen teorinin parçaları ise alandaki farklı kişiler tarafından referans verilmeden kullanılarak farklı teorilere kaynaklık etmiş ve Bireysel Psikoloji'nin hak ettiği öneme ulaşamamasına sebebiyet vermiştir.

C. Yaşamın Görevleri ve Din İlişkisi

Yaşam mücadelesini üç temel zorluğa göre kategorize eden Adler, kendisine her ne üstünlük hedefi seçmiş olursa olsun her bireyin bu üç zorlukla yüzleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Adler, hayatta ne yapacağını bilemeyen ve diğer insanlar hakkındaki duygularını içinden söküp atmaya kalkan bir bireyin, toplum hayatının yasalarına uyma ihtiyacının kalmayacağını, çünkü ruhsal hayattaki her hareketin ancak uygun bir amaç koyulduktan sonra zorunluluk mahiyetinde ortaya çıkacağını ifade eder.⁵⁰ Dolayısıyla birey insanlarla iletişime geçerek toplumun bir parçası olmak istediği anda bir takım kurallarla karşılaşacak, yaşama bir tarafından tutunarak kendine toplum içerisinde bir rol üstlenecektir. Toplumun bir parçası konumunda kalmayı sürdürdüğü müddetçe karşısına çıkan kurallarla ve yaşam zorluklarıyla yüzleşmeye de

---

⁵⁰ Alfred Adler, **İnsan Tabiatını Tanıma**, Çev. Ayda Yörükan, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010), s. 19.

devam edecektir. İkinci bölümde detaylıca anlatıldığı gibi yaşam zorluklarından kasıt, Adler'e göre üç temel yaşam görevi olan iş, toplum ve evlilik görevini yerine getirme sorumluluğunun birey üzerinde yarattığı zorunlulardır.

Tek tanrılı dinler ise, kendisine ömür verilen her bireyin sahip olduğu fizyolojik, çevresel, kültürel, ekonomik ve psikolojik imkânların Tanrı tarafından bahşedildiğini ve bireyin bu imkânlar ölçüsünde sorumluluklarının bulunduğunu belirtmektedir. Bireyin dini açıdan değerlendirilme ölçütü, yaşam tercihlerinde, içinde bulunduğu şartlar ışığında ne kadar samimi seçimler yaptığı, dini sorumluluklarını ne kadar yerine getirdiği, hayra ve barışa, Tanrı'nın rızasını kazanmaya yönelik hangi amelleri ortaya koyduğudur. Tezin ikinci bölümünde, yaşam görevleriyle yüzleşen bireylerin bir kısmının üzerine düşeni yerine getirmek için çabaladığından, bir kısmının mücadeleden kaçmak için değişik yollar aradığından ve kaçış yollarını kendilerine meşrulaştırdıklarından, bu tercihlerin ise bireylerin kişisel üstünlük hedefleri doğrultusunda şekillendiğinden bahsedilmiştir. Tek tanrılı dinler, insana bireysel ve toplumsal bağlamda bir takım yaşam görevleri sunmuş, tüm bu görevlerin vardığı noktayı ise sahip olunan her şeyin Tanrı tarafından verildiğinin bilincine vararak şükretmek ve ortaya koyulan davranışlarla Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak olarak belirlemişlerdir. Ancak tıpkı Adler'in bahsettiği gibi, yaşamın yararlı tarafına yönelik bir üstünlük hedefi belirlememiş olan bireyler, tek tanrılı dinlerin insana ahirette vadettiği sonsuz mükâfata ulaşma umuduyla çalışmak yerine, dünya hayatı ile sınırlı, küçük hedeflerin peşinde koşarak gününü kurtarmaya çalışırlar. Bu kişiler Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla ihtiyaç sahiplerine destek olmayarak, sahip oldukları tüm imkânları kendi refahları için harcamaya ve dünyada mutlu olmaya çabalarlar. Görev ve sorumluluktan kaçan bu kişilerin içinde bulunduğu gaflet, onları zamanla daha da kör ederken, geri dönüşü zor bir yolda yaşamın gerçek manasını sorgulamadan ve yaşamın görevlerini umursamadan ömürlerini tüketmelerine yol açar.

5- Ey canım, ancak Allahı sükûtte bekle; çünkü ümidim ondandır.

6- Kayam ve kurtuluşum ancak odur, yüksek kulem odur; ben sarsılmam.

7- Kurtuluşum ve izzetim Allah ilemdir; kuvvetimin kayası ve sığınacak yerim

Allahtadır.

8- Ey kavm, her vakit ona güvenin; yüreğinizi onun önüne dökün; Allah bize sığınacak yerdir.

9- Gerçek halk oğulları bir soluktur, beyzadeler de bir yalan; onlar tartıda yukarı kalkarlar; her ikisi soluktan hafiftir.

10- Gaddarlığa güvenmeyin; çapul ile övünmeyin; servet artarsa, ona yürek bağlamayın.

11- Allah bir kere söyledi, ben şunu iki kere işittim: Kudret Allahındır.⁵¹

46- Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun? (Dolaştılar, ama ibret almadılar). Çünkü gerçekte gözler değil, göğüslerdeki kalpler (kalp gözleri) kör olur.⁵²

Yaşamı boyunca işbirliği yeteneğini geliştirmemiş kişilerin gelecekte korkan, kendini yetişkinliğe hazır hissetmeyen, zorluklarla yüzleşmede kendilerini geliştirememiş, ergenlik konusunda doğru eğitilmemiş ve tüm ilgisi kendisine odaklı kişiler olduğundan bahseden Adler, bu bireylerin yaşam görevlerini yerine getirmekte zorlandıkça aşağılık duygularına kapılmaya başlayacaklarını belirtir. Adler, bu bireyleri toplumsal dayanışma açısından en faydasız ve toplum yapısına zararlı insan türü olarak değerlendirmektedir. Örneğin Kur'an'da yaşamın gerçeklerini göremeyen, yalnızca kendi derdi ile ilgilenip sorumluluk almayan, yaratılış amacını, yaşamını ve ölümden sonrasını sorgulamayan bireylerin benzer şekilde insanların en kötüsü olduğu vurgulanmıştır.

22- Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağırlar, dilsizlerdir.⁵³

Daha önce belirtildiği gibi, yaşamın üç görevini birbirinden bağımsız çözebilmek mümkün değildir. Her birinin çözülebilmesinin diğer ikisine karşı doğru

---

⁵¹ Eski Ahit, Mezmurlar (62): 5-11.

⁵² Kur'an, Hac 22/ 5-11.

⁵³ Kur'an, Enfal 8/ 22.

yaklaşımı gerektirdiğini savunan Adler, üç sorundan her birinin, insanın kendisini içinde bulunduğu çevrede yaşamı koruma ve ileriye götürme zorunluluğunun değişik birer yüzü olduğunu ve birbirinin gölgesi altında geliştiklerini düşünmektedir.⁵⁴ Adler'in bütüncül bakış açısına göre insanın her davranışında kendi içinde bir tutarlılığı bulunduğu için, faydalı üstünlük hedefi belirleyen bireyler, tüm yaşam görevlerinin hakkını vermeye çalışacak ve hiç birinden kaçmayacaklardır. Kutsal kitaplar iman eden kişilerin özelliklerinden bahsederken, Tanrı'nın yolunda bir mücadele ortaya koyan, zorluklarla yüzleşen, sorumluluk alan ve iş birliği yapma yeteneği yüksek bireylere dikkat çekmiştir.

22- Fakat ben size derim: Kardeşine kızan her adam hükme müstahak olacaktır; ve kardeşine: Raka, derse, Millet meclisinin hükmüne müstahak olacaktır; ve kim: Ahmak, derse cehennem ateşine müstahak olacaktır.

23- İmdi takdimeni mezbahta arzederken kardeşinin sana karşı bir şeyi olduğu hatrına orada gelirse,

24- takdimeni orada mezbahın önünde bırak, ve git, önce kardeşin ile barış, ve o vakit gel, takdimeni arzet

41- Ve kim seni bir mil gitmeğe zorlarsa onunla iki mil git.

42- Senden dileyene ver, senden ödünç isteyen yüz çevirme.

43- "Sen komşunu sevecek" ve düşmanından nefret edeceksin, denildiğini işittiniz.⁵⁵

114- Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışırlar. İşte onlar salihlerdendir.

115- Onlar ne hayır işlerlerse karşılıksız bırakılmayacaklardır. Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları bilir.⁵⁶

1. İş Problemi

Adler, çalışıp üretmeyi toplumun gelişimi açısından oldukça önemli bir katkı olarak görmüş ve işbirliği yeteneğini geliştiren, sorumluluk sahibi kişilerin bu görevi hakkıyla yerine getirebileceklerine inanmıştır. İkinci bölümde anlatıldığı gibi, sözü

⁵⁴ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 194.

⁵⁵ Yeni Ahit, Matta (5): 22-24, 41-43.

⁵⁶ Kur'an, Âl-i İmrân 3/ 114-115.

edilen ‘iş’, yalnızca maaş karşılığında yapılan bir çalışma değil, ev kadınlarının veya çeşitli yerlerde gönüllü olarak çalışarak hizmet veren kişilerin ortaya koyduğu hizmeti de kapsamaktadır. Adler bu hayat vazifesinin insanın varlığını sürdürebilmesi için hayati önem taşıdığını, aksi halde insan ırkının doğa karşısında birbiriyle dayanışmadan, yalnız başına hayatta kalabilme şansının olmadığını ifade etmiştir. Bireysel Psikoloji’de aynı zamanda nihai hedef olarak da gösterilen toplumun refahını gözeterek çalışma ve işbirliği için özveride bulunma, tek tanrılı dinlerde nihai hedef olan ahireti kazanabilmek için uygulanması gereken vazifelerdir. Gerekli hallerde bireyin toplumun refahını üstün tutarak canından ve malından feragat etmesi ile salih amellerde bulunarak Tanrı’nın rızasını kazanmaya yönelik çaba sarf etmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Hıristiyanlık inancında ‘iş’in bir yaşam görevi olarak oldukça önem taşıdığını belirten Kanz, yaşamak için çalışmayı teşvik eden Protestan Çalışma Etiği’ni buna örnek göstererek, çalışıp katkıda bulunmanın İsa’nın bedeniyle bütünleşmek ve onun bir parçası olmak anlamını taşıdığından söz etmiş, bu inancın Adler’in toplumun genel çıkarını gözeterek, toplumsal faydaya yönelik hareket etme ilkesiyle benzerliğine de dikkat çekmiştir. Yeni Ahit’te sevgiyle emek harcanması⁵⁷, umudun bireyi dayanıklı kılması ve çalışarak katkıda bulunmanın kişideki imanın bir göstergesi olması gibi değerlendirmeleri görebilmenin mümkün olduğundan bahseden Kanz, muhafazakâr Hıristiyanlar açısından çalışılan işin tatminkârlığından ziyade dini değerlere uygunluğunun önemine değinmiştir. Dini değerlere uygun olmayan işlerin bireylerde içsel çatışmalara yol açabileceğini belirten Kanz, cumartesi çalışmayı gerektiren işlerin Yahudi toplumunun şabat günüyle çatışmasından dolayı Yahudilerde huzursuzluğa yol açacağını da örnek göstermiştir.⁵⁸

Yeni Ahit’te bir taraftan çalışmanın önemi üzerinde durulurken, diğer taraftan çalışmayıp katkı sağlamayan, üretim yapmayan bireylerin durumu da kınanmaktadır. Bir taraftan çalışmayan insanların toplumu olumsuz etkileyeceğine ve hak etmeden

---

⁵⁷ Bkz. Yeni Ahit, I. Selanikliler (1): 3.

⁵⁸ Kanz, **a.g.e.**, s. 348.

elde edilen kazancın kötülüğüne değinilirken, diğler taraftan çalışmayan kişilere ibret almaları öğütlenmekte ve üretim yapmaları konusunda teşvikte bulunmaktadır.

6- İmdi, ey kardeşler, bizden kabul ettikleri talime göre değil, nizamsızca yürüyen her kardeşten çekinmenizi, Rab İsa Mesihin ismile size tenbih ederiz.

7- Çünkü nasıl bize uymak lâzım olduğunu kendiniz bilirsiniz; çünkü aranızda nizamsız muamele etmedik;

8- ve meccanen kimseden ekmek yemedik, fakat birinize ağırlık olmamak için gece gündüz emek ve zahmetle işlemekte idik;

9- salâhiyetimiz olmadığından değil, fakat bize uyasınız diye, kendimizi size örnek vermek içindi.

10- Çünkü yanınızda olduğumuz zaman: Bir kimse işlemek istemezse, yemek de yemesin, diye tenbih ederdik.

11- Çünkü aranızda bazı nizamsız yürüyenler, bir şey işlemeyenler, fakat başkasının işine karışanlar hakkında işitiyoruz.

12- Ve böylelere sükûnetle işleyerek kendi ekmeklerini yesinler diye, Rab İsa Mesihde tenbih, ve onları teşvik ederiz.⁵⁹

Johansen, Yahudilik'te en önemli uğraşın ibadet olarak kabul edildiğini, Adler'in yaşam vazifeleri olan çalışma, toplum ve evliliğin öneminin ibadetten sonra geldiğini ve üç yaşam görevinin de aynı derecede önem taşıdığını belirtmiştir.⁶⁰ On Emir'de sözü edilen, haftanın altı gününde çalışılması, yedinci gün olan şabat gününün ise Tanrı'ya adanarak ibadete özgülmesi öğütlenmektedir. Böylece hem çalışmaya yönelik vurgunun hem de ibadetin önemi açıkça görülmektedir.

8- Sebt gününü takdis etmek için onu hatırında tut.

9- Altı gün işleyeceksin, ve bütün işini yapacaksın;

10- fakat yedinci gün Allahın RABBE Sebtir; sen ve oğlun ve kızın, kölen ve cariye ve hayvanların, ve kapılarında olan garibin, hiç bir iş yapmayacaksın;

11- çünkü RAB gökleri, yeri ve denizi ve onlarda olan bütün şeyleri altı günde yarattı, ve yedinci günde istirahat etti; bunun için RAB Sebt gününü mübarek

⁵⁹ Yeni Ahit, II Selanikliler (3): 6-12.

⁶⁰ Johansen, **a.g.e.**, s. 113.

kıldı, ve onu takdis etti. ⁶¹

Ayrıca Eski Ahit, çalışan kişinin bunun karşılığını göreceğini, Tanrı tarafından mükâfatlandırılacağını, bunun için bireylerin sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini, diğer taraftan çalışmayıp görevlerinden kaçan, şımarık çocuk örneğindeki gibi üretmeyip sırtını başkalarına yaslayan, bakımını başkalarından bekleyen, haz alma duygusuna odaklı, hayalperest kişilerin sağduyudan yoksun bireyler olduğunu işaret etmektedir.

11- Toprağı işleyen adam ekmeğe doyar; Fakat boş adamların ardınca gidenin anlayışı eksiktir.⁶²

4- Tembel adamın canı çeker, ve bir şey yoktur; Fakat çalışanların canı semiz olur.⁶³

Kur'an'da ise haksız kazanç elde edilmemesi, ihtiyaç sahiplerinin ve yakınların geçimlerine yardım edilmesi, erkeğin hamile eşinin bakımını üstlenmesi, yoksulluk korkusuyla çocukların öldürülmemesi, bakımlarının yapılması gibi iman edenlerin çalışarak geçimlerini sağlamasını gerektiren sorumluluklara değinilmiştir. Dolayısıyla dürüstçe çalışmak, ihtiyaç sahiplerine destek olmak, maddi ve manevi imkânların Tanrı tarafından verildiğine şükrederek imkânları gerektiği şekilde kullanmak gibi konuların vurgulanması, İslam'ın da çalışarak katkı sağlamaya önem verdiğini göstermektedir. Ancak Kur'an, harcama yapma konusunda her durumda ölçülü olunmasını, ne cimrilik ne de savurganlık yapılmamasını öğütlemektedir.

26- Akrobaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma.

27- Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankörlük etmiştir.

---

⁶¹ Eski Ahit, Çıkış (20): 8-11.

⁶² Eski Ahit, Süleyman'ın Özdeyişleri (12): 11.

⁶³ Eski Ahit, Süleyman'ın Özdeyişleri (13): 4.

28- Eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti beklerken onlardan yüz çevirecek olursan, onlara yumuşak söz söyle.

29- Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.

30- Şüphesiz Rabbin, dilediğine rızkı bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Çünkü O, gerçekten kullarından haberdardır ve onları görmektedir.

31- Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır.⁶⁴

Bireysel Psikoloji açısından topluma katkı sağlama yolundaki üç önemli görevden bir tanesi iş göreviyken, İslam inancı açısından bireyin ortaya koyması gereken esas çalışma Tanrı'nın rızasını kazanmak amacıyla ibadet edip salih amellerde bulunmaktır. Bunun dışında kalan yaşamın devamı ve geçim için gerekli diğer uğraşlar, İslam açısından ikincil öneme sahiptir. Birey bu noktadaki asıl katkısı Tanrı'nın rızasını kazanabilmek için iman eden kişilerle bir arada uğraş vererek gerçekleştirmelidir.

10. Ey iman edenler! Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size?

11. Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.

12. (Bunu yapınız ki) Allah, günahlarınızı bağışlasın, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koysun. İşte bu büyük başarıdır.

13. Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele!

14. Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nasıl ki Meryem oğlu İsa da havarilere, "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havariler de, "Biz Allah'ın yardımcılarıyız" demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir kesim inanmış, bir kesim de inkâr etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler.⁶⁵

---

⁶⁴ Kur'an, İsra 17/ 26-31.

⁶⁵ Kur'an, Saff 61/10-14.

2. Toplum Problemi

Bireylerin topluma katkıda bulunabilmek için yerine getirmesi gerekli bir diğer yaşam görevi olan toplum probleminin içeriğinden ikinci bölümde bahsedilmiş ve bir arada yaşayan insanların hayatta kalabilmesi için dayanışma içinde olmaları gerektiğine değinilmişti. Toplumun ihtiyaçlarının gözetilerek dayanışma içinde yaşanması hem toplumsal ilgi kavramıyla doğrudan ilişkili hem de bireysel ve sosyal yaşama önemli düzenlemeler getiren tek tanrılı dinlerin üzerinde önemle durduğu noktalardır.

Adler Üniversitesi'nin kurucularından, altmış yıllık Adlerci psikoterapist ve psikiyatrist olan Bernard Shulman, sosyal ilişkilere ve sosyal sorumluluğa önem veren Hıristiyan inancının temel şartları olarak kabul edilen On Emir'in sosyopolitik doğasını incelemiş ve bu kuralların, herhangi bir toplumun ayakta durabilmek için ihtiyaç duyacağı temel unsurlar olduğundan bahsetmiştir. Shulman, On Emir ile ilgili olarak ister Musa Peygamber tarafından ortaya atılmış kurallar olsun, isterse Tanrı tarafından vahyedilmiş olsun, her halükarda toplumsal ilişkileri düzenleyici ve insanların yaşama hakkını koruyucu kurallar olduğunu belirtmiştir. Shulman, bir grubu sürekli ve işlevsel kılan beş temel şartın bir araya gelmesiyle, bireyin aidiyet duygusu geliştirerek kendisini grubun tam bir üyesi olarak hissedebileceğine değinmiştir. Bu şartlar, grup kurallarına uyum sağlama, üyeler arası karşılıklı saygı, grup içinde kuralları ve karşılıklı saygıyı ihlal edici düzeyde bir rekabetin önlenmesi, bireyin grubun tüm aktivitelerine tam olarak kabul edildiğini hissedebilmesi ve son olarak düzenli bir katılımın olmasıdır.⁶⁶ Shulman, On Emir'deki maddelerin, her çeşit grupta psikolojik açıdan aidiyet hissi gelişebilmesi için gerekli yapıyı ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Kendisini bir grubun üyesi olarak hisseden bireyin yaşamı da bu doğrultuda anlam kazanmaktadır. Ağırlıkla ilişkileri konu alan On Emir'in ilk dört maddesi bireyin Tanrı ile arasındaki ilişkiye, geri kalan altı maddesi ise insanların yakınları ve çevresindeki diğer kişilerle kurulan sosyal ilişkiye yöneliktir.⁶⁷ On Emir, grubun bütünlüğünü bozucu faktör olan bireyler arası rekabeti mümkün olan en düşük

---

⁶⁶ Bernard Shulman, "The Political Science of the Ten Commandments", *The Journal of Individual Psychology*, 59:2, (2003), s. 166-167.

⁶⁷ *A.e.*, s. 167-170.

seviyeye indirerek, bunun yerine sosyal bir dayanışma ortamı yaratmaya çalışmaktadır. Shulman, kıskanç kişilerin hissettiği aşağılık duygularının etkisiyle diğerleriyle eşit olmaktan çok rekabet etmeye çalıştıklarını, bu sebeple bir tek kendi faydasına yönelik işler yaparak, toplumun çıkarlarını düşünmeden hareket ettiklerini ifade etmektedir.⁶⁸

12- Babana ve anana hürmet et, ta ki, Allahın RABBİN sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun.

13- Katletmeyeceksin.

14- Zina etmeyeceksin.

15- Çalmıyacaksın.

16- Komşuna karşı yalan şahadet etmeyeceksin.

17- Komşunun evine tama etmeyeceksin; komşunun karısına, yahut kölesine, yahut cariyesine, yahut öküzüne, yahut eşeğine, yahut komşunun hiçbir şeyine tama etmeyeceksin.⁶⁹

Yahudi inancı açısından toplum içindeki dayanışmanın önemi On Emir'deki yaklaşıma bakılarak anlaşılabilir gibi, toplumun parçası olmanın ve bireyler arası dayanışmanın gereğine vurgu yapan farklı ifadeler de konuya örnek teşkil edebilir.

5- Ey kullar, göze görünür hizmetle insanları hoşnut edenler gibi değil,

6- fakat Mesihin hizmetçileri gibi Allahın iradesini candan yaparak,

7- ve insanlara değil Rabbe oluyor gibi iyi niyetle hizmet ederek,

8- ve gerek kul, gerek hür, herkesin her ne iyilik yaparsa, Rab tarafından onu alacağını bilerek, bedene göre olan efendilerinize Mesihe hizmet eder gibi, yüreğinizin sadeliğinde korku ve titreme ile hizmet edin.

9- Ve ey efendiler, onların ve sizin Rabbiniz göklerde olduğunu ve onun indinde şahsa itibar olmadığını bilerek tehdidi bırakıp kendilerine aynı şeyleri yapın.⁷⁰

---

⁶⁸ A.e., s. 170.

⁶⁹ Eski Ahit, Çıkış (20): 12-17.

⁷⁰ Eski Ahit, Efesliler (6): 5-9.

İslam inancı açısından, bir bireyin dini kuralları öğrendikten sonra bunları yalnız başına uygulaması ve tüm ömrünü bu şekilde tamamlaması oldukça zordur. Çünkü İslam inancı inananların dayanışmasına özel bir vurgu yapmaktadır. Kur'an'dan nasibini alan, Tanrı'nın mesajı kendilerine ulaşan kişilerin bu mesajla etrafındaki diğer insanları da uyarmak için çaba sarf etmesi, her bireyin ayrı ayrı uygulaması gerekli toplumsal bir görev olarak insanlığa yüklenmiştir. Bu dayanışma sayesinde toplumsal barış ve esenliğin tüm dünyada yayıldığı, birbirlerine karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı ise korkusuz, başı dik ve inançlı kimselerden oluşan bir toplumun hüküm sürmesi hedeflenmektedir. Diğer taraftan işbirliği yapmayarak kendi çıkarlarını gözetken küfre sapmış kişiler ise kınanmakta ve kaybeden kişilerden olacakları vurgulanmaktadır.

53- (O zaman) iman edenler derler ki: “Sizinle beraber olduklarına dair Allah adını anarak en kuvvetli yeminlerini edenler şunlar mı?” Bunların çabaları boşa çıkmıştır. Böylece ziyan edenler olmuşlardır.

54- Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

55- Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resûlüdür ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren mü'minlerdir.

56- Kim Allah'ı, O'nun peygamberini ve inananları dost edinirse, bilsin ki şüphesiz Allah taraftarları galiplerin ta kendileridir.

57- Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alaya alıp oyuncak edinenleri ve öteki kâfirleri dost edinmeyin. Eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının.⁷¹

Kur'an, inananların Tanrı'nın yolunda mücadele edebilmek için bir araya gelmeleri ve tüm imkânlarıyla birbirlerine destek vermeleri gerektiğini ifade etmiştir. Burada yapılan çağrı hem maddi imkânların ve fiziksel kuvvetin bir araya getirilmesine, hem de grup üyelerinin aynı amaç uğrunda birleşerek birbirlerine manevi destek sağlamalarına yöneliktir. Diğer yandan, Yahudi ve Hıristiyan

---

⁷¹ Kur'an, Maide 5/ 53-57.

toplumunu Tanrı'nın dinine dönmeleri için uyaran elçiler geldiğinde, kavmin içindeki küfre sapan kişilerin, düzenlerini değiştirmemek ve imkânlarından vazgeçmemek için keyiflerince yaşamaya devam etmek istediklerinden bahsedilmekte, bu tarz bencilce davranan insanların, İslam toplumunda da mevcut olduğu vurgulanmaktadır. Tanrı'nın yolunda bir amaca yönelerek imkânlarını seferber etmesi ve toplumuna katkıda bulunması beklenen, ancak kendi çıkarını düşünerek bundan kaçan kişiler, Adler'e göre toplumsal ilgi düzeyleri yetersiz ve topluma zararlı bireylerdir. Kur'an, bu bireylerin, zamanında Yahudi ve Hıristiyan toplumuna verdiği zararları bugün de İslam toplumu içerisinde verdiklerinden bahsetmiş, yaptıklarından dolayı onları 'zalim' olarak nitelendirmiştir.

4. Hiç şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.

5. Hani Mûsâ kavmine, "Ey kavmim! Allah'ın size gönderdiği peygamberi olduğumu bilip durduğunuz hâlde, niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti. Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırdı. Allah, fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.

6. Hani, Meryem oğlu İsa, "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim" demişti. Fakat (İsa) onlara apaçık mucizeleri getirince, "Bu, apaçık bir sihirdir" dediler.

7. Kim, İslâm'a davet olunduğu hâlde, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir? Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.⁷²

3. Evlilik Problemi

Adler, insan türünün devamının bireylerin evlilik görevini yerine getirmesine bağlı olduğunu, bunun gerçekleşmesi için ise karşı cinse doğru yaklaşım biçimi ile cinsel rolün getirdiği sorumlulukların öğrenilmiş olması gerektiğini savunmuştur. Diğer bir deyişle, evlilik görevini doğru şekilde yerine getirebilmek, hem toplumsal faydaya hizmet eden bir işe sahip olmayı, hem de diğer insanlarla olumlu ve sıcak toplumsal ilişki kurabilme yeteneğinin gelişmiş olmasını gerektirmekte, dolayısıyla

---

⁷² Kur'an, Saff 61/ 4-7.

diğer iki yaşam görevi olan iş ve toplum görevlerini önceden başarıyla tamamlamış olma ön koşulu bulunmaktadır.

Evlilik görevinin iki insan arasında kurulması gereken en kuvvetli bağ olduğu, bunun bir ömür boyu sürdürülmesi gerektiği, ayrıca iş yaşamında ve toplumsal yaşamda beraber olunan insanlar arasındaki mevcut sınırların tümüyle ortadan kaldırılmasını içerdiği, tüm bu nedenlerden ötürü yerine getirilmesi gerekli en zor yaşam görevi olduğu, dahası en üst düzey toplumsal ilgi becerisini gerektirdiği ikinci bölümde detaylıca açıklanmıştı. Tek tanrılı dinler, insan neslinin devamı için gerekli olan evlilik görevine önem vermiş, toplumun temel yapı taşı olan aile ile ilgili önemli noktalara değinmiş, eşlerin gerek birbirlerine, gerekse evlilikten doğacak çocuğa karşı sorumluluklarına dikkat çekmiş, evlilik dışı cinsel ilişkileri ise yasaklamışlardır.

Muhafazakâr Hıristiyanların, evlilik görevine ve bunun getirdiği cinsel birlikteliğe karşı oldukça titiz bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Yeni Ahit'te Korintliler Bölümü'nde Pavlus, bir taraftan evli olmayan kişilerin evlenmemelerinin daha iyi olduğu belirtirken, diğer taraftan fuhşun sakınılması gerekli bir davranış olduğunu, bireylerin nefislerini kontrol etmesi ve evli olmadıkları kişilerle cinsel birliktelik yaşamaması gerektiğini, buna karşın kendini kontrol etmekte zorlanan bireylerin ise bir eş ile evlenerek ömür boyu beraber yaşamasının daha hayırlı olacağını ifade etmiştir. Bu sebeple muhafazakâr Hıristiyanlar, yaşam boyu tek bir evlilik yapılması gerektiğini savunmuş, eşler arasındaki bağlılığa önem vermişlerdir.

- 1-İmdi yazdığınız şeylere gelince: Adam için kadına dokunmamak iyidir.
- 2- Fakat zinalardan dolayı herkesin kendi karısı olsun, ve her kadının kendi kocası olsun.
- 3- Koca karısına, ve böylece de karı kocasına hakkını eda etsin.
- 4- Kendi bedeni üzerine karının değil, ancak kocasının hakimiyeti vardır; ve böylece de kendi bedeni üzerine kocanın değil, ancak karısının hakimiyeti vardır.
- 5- Birbirinizi mahrum etmeyin, meğer ki dua ile meşgul olmanız için iki tarafın rızası ile muvakkaten olsun, ve tekrar birleşin, ta ki imsaksizliğinizden dolayı şeytan sizi iğva etmesin.
- 6- Fakat emir olarak değil, müsaade olarak bunu diyorum.
- 7- Lâkin bütün insanların benim kendim gibi olmalarını istiyorum; fakat kimi

böyle, kimi şöyle, herkesin Allahtan kendi mevhibesı vardır.

8- Fakat evlenmemişlere, ve dul kadınlara diyorum: Benim gibi kalsalar, onlar için iyidir.

9- Fakat eğer imsakleri yoksa, evlensinler; çünkü yanmaktan ise evlenmek daha iyidir.

10- Fakat evli olanlara ben değil, ancak Rab emrediyor: Karı kocasından ayrılmasın.

11- (Fakat eğer ayrılırsa da, kocasız kalsın, yahut kocasıyla barışsın); ve koca karısını bırakmasın.⁷³

Adler Üniversitesi'nin kurucularından klinik psikolog Harold Mosak, pek çok muhafazakâr Hıristiyan'ın inançlarıyla çelişen duygu, düşünce ve davranışlarında güçlük yaşadıklarını, sadakatsizlik, kendi cinsinden birine karşı ilgi duyma ya da evlilik problemleri gibi sorunların muhafazakâr Hıristiyanlardaki katı tutum sebebiyle aşılması güç yaşam problemleri olduğunu ve bu sebeple psikoterapiye ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Pek çok birey sosyal yaşamda karşı cins ile nasıl yakınlık kurması gerektiği hakkında yeterli deneyime sahip olmadığı için, evlilik, güven, karşı cins ile ömür boyu sürmesi gereken yakın bir iş birliği gibi konularda yeterli başarıyı gösterememekte, yaşam görevlerinden en zoru olan evlilik görevinde ciddi sıkıntılar yaşamaktadır.⁷⁴

Aileye son derece önem veren ve dini yaşamın temeli olarak kabul eden Yahudi inancı⁷⁵ bireyin evlilik ile birlikte ebeveyninden ayrılarak eşi ile birleşeceğine değinir. Adler bireylerin aile kurduklarında toplum içindeki bir birey olmaktan öteye giderek daha büyük bir resmin parçası haline geldiklerini vurgulamıştır. Eski Ahit, evlilik ilişkisinde güvenin ve eşlerin birbirlerine şefkatli davranıp değer vermesinin, birbirlerine destek olup yüceltmesinin önemi üzerinde durarak, Bireysel Psikoloji'de vurgulanan evlilik sorununu başarıyla çözebilen, ömür boyu sürecek işbirliği ve karşılıklı güven ilişkisi kurabilen bireylerin durumunu örnek göstermektedir.

---

⁷³ Yeni Ahit, I Korintliler (7): 1-11.

⁷⁴ Kanz, a.g.e., s. 348.

⁷⁵ Johansen, a.g.e., s. 113.

24-Bunun için insan anasını ve babasını bırakacak, ve karısına yapışacaktır, ve bir beden olacaklardır.⁷⁶

22- İyi zevce bulan iyilik bulur, ve RABBİN rızasını alır.⁷⁷

10- Faziletli kadını kim bulabilir? Çünkü onun değeri yakutlardan çok üstündür.

11-Kocasının yüreği ona güvenir, ve adamın kazancı eksik olmaz.

12-Kadın ona kötülükle değil, hayatının bütün günlerince iyilikle öder.

21-Evi halkı için kardan korkmaz; çünkü bütün evi halkının iki kat sevabı vardır.

22-Kendisine halılar yapar; esvabı ince keten ve erguvanîdir.

23-Kocası memleketin ihtiyarları ile otururken, kapılarda tanılır.

24-Keten esvap yapar ve satar, ve tüccara kuşaklar verir.

25-Kuvvet ve şeref onun libasıdır; ve yarınki güne güler.

26-Ağzını hikmetle açar; ve lütuf kanunu onun dilindedir.

27-Evi halkının gidişine gözcülük eder, ve tembellik ekmeğini yemez.

28-Oğulları kalkar ve ona mutlu derler; kocası da kalkar, ve onu över:

29-Faziletle davranan kızlar çoktur, fakat sen hepsine üstün oldun, der.

30-Letafet aldatıcıdır, ve güzellik boş şeydir; fakat RABDEN korkan kadın övülür.

31-Ellerinin kazancından kendisine verir; ve kapılarda işleri onu övsün.⁷⁸

Din ve maneviyat üzerine araştırmaları bulunan klinik psikolog Lisa J. Miller ile Robert J. Lovinger, Yahudi toplumuna yönelik psikoterapi uygulamasını ele aldıkları çalışmada, Ortodoks Yahudiler arasında evlilik öncesi cinsel ilişkinin yasak olmasına karşın, muhafazakâr ve reformcu Yahudilerin evlilik öncesi cinsel ilişkiyi bireyin kişisel tercihi olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Yahudilik ve psikoloji ilişkisi üzerine çalışmaları bulunan klinik psikolog Rabinowitz, Ortodoks Yahudilere yönelik psikoterapiyi incelediği çalışmasında, homoseksüel ilişkinin Eski Ahit'te yasaklanmasına rağmen, modernitenin homoseksüelliğe bakışının bazı Ortodoks ve

---

⁷⁶ Eski Ahit, Tekvin (2): 24.

⁷⁷ Eski Ahit, Süleyman'ın Özdeyişleri (18): 22.

⁷⁸ Eski Ahit, Süleyman'ın Özdeyişleri (31): 10-12, 21-31.

muhafazakâr Yahudi gruplarının bu konudaki görüşünü yumuşattığına değinmiş, mastürbasyonun Yahudilik'te yasak oluşunun erkek ergenleri zorladığı için aileleri tarafından psikoterapiye getirilmelerine yol açtığından bahsetmiştir. Yahudilik ve Hıristiyanlık arasındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla yapmış olduğu çalışmalarla bilinen, Yahudi haham Morris Norman Kertzer ise, Yahudilik inancını ele aldığı çalışmasında, dini açıdan boşanma konusunu değerlendirmiş, Yahudi toplumunda gün geçtikçe evliliklerin sonlanmasının yaygın hale geldiğinden, Yahudiliğin boşanmayı her zaman yaşamın bir parçası olarak kabul etmiş olduğundan, çiftler açısından çatışmalı bir ilişkiyi sürdürmektense ayrılmanın daha hayırlı olarak görüldüğünden, ayrıca evli kadının başka bir erkekle cinsel yakınlık kurmasının Yahudilik'te bir boşanma sebebi olarak kabul edildiğinden söz etmiştir.⁷⁹

İslam inancı evliliğin sınırlarını çizirken kimlerle evlenilmemesi gerektiğini detaylıca belirtmiştir. Bu kişiler arasında ahlaken cinsel münasebet kurulamayacak, birinci dereceden kan bağı olan akrabalar bulunmaktayken, Tanrı'nın dinini yok sayan insanlar da evlenilemeyecek olan kişilerle birlikte sayılmıştır. Adler'in toplumsal ilgi seviyesi düşük ve ilgi odağı kendisine dönük kişilerin topluma verdiği zarara değinmesine benzer şekilde, Tanrı'ya iman etmeyen kişilerin de, iman sahipleriyle evlenerek, inananların Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanma ve iman edenlerle birlikte Tanrı'nın yolunda mücadele etme gibi dayanışma ve işbirliği gerektiren uğraşlarındaki birlikteliğe zarar vermelerinin önlenmesi düşünülebilir. Bu kişilerin iman edenlerle ömür boyu evli kalma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, iman sahibi olan eşlerinin hayırlı işler üretmede gevşemelerine ve küfre sapmalarına yol açma ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu söylemek hata olmaz. Dolayısıyla Kur'an'da, iman etmeyen kişilerle evlenmenin yasaklanma nedenlerinden birinin, iman edenlerin işbirliğine ve dayanışmasına zarar gelmesini önlemek olduğu düşünülebilir.

221- İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü'min bir cariye Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah'a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de; iman eden bir köle, Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe

---

⁷⁹ Johansen, **a.g.e.**, s. 113-114.

çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.⁸⁰

22- Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu, ne kötü bir yoldur.

23- Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

24- (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır (...)

25- Sizden kimin, hür mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah, sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları hâlinde, sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlerini de güzelce verin. Evlendik ten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.⁸¹

İnsanlığın refahını düşünen, toplumsal ilgi seviyesi gelişmiş bir bireyin evlilik görevine de özveriyle yaklaşacağı, toplumun içindeki en küçük sosyal grup olan ailenin gelişimine ve refahına katkı sağlayacağı açıktır. İnsanlığın refahını önemsemeyen bireyler ise evlilik görevine de benzer şekilde yaklaşacaklarından, daha çok kendi mutlulukları doğrultusunda bencilce bir tavır sergileyecek ve evlilik ile ilgili sorumluluklarında çoğu zaman ilgisiz olacaklardır. Kur'an aile içindeki işbirliğine ve sorumluluk paylaşımına değinirken, doğan çocuğun bakımının gözetilmesinde aile fertlerinin uygun tavrı sergilemesini emretmiştir.

34- Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar. (Evlilik

⁸⁰ Kur'an, Bakara 2/ 221.

⁸¹ Kur'an, Nisâ 4/ 22-25.

yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka⁸²

233- Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfü uygun olarak babaya aittir. Hiçbir kimseye gücünün üstünde bir yük ve sorumluluk teklif edilmez. -Hiçbir anne ve hiçbir baba çocuğu sebebiyle zarara uğratılmasın- (Baba ölmüşse) mirasçı da aynı şeyle sorumludur. Eğer (anne ve baba) kendi aralarında danışıp anlaşarak (iki yıl dolmadan) çocuğu süten kesmek isterlerse, onlara günah yoktur. Eğer çocuklarınızı (bir sütanneye) emzirtmek isterseniz, örfü uygun olarak vereceğiniz ücreti güzelce ödediğiniz takdirde size bir günah yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki, Allah, yapmakta olduklarınızı hakkıyla görür.⁸³

Adler, diğer yaşam zorluklarından ziyade tek başına çözümü mümkün olmayan evlilik görevinde, toplumun gereksinimlerini en iyi karşılayan işbölümü ortamının tek eşlilik söz konusuken gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir.⁸⁴ Kur'an evlilikte bebeği doğuran kadının tek kocasının olması gerektiğini ve evliyken aynı anda başka bir erkek ile yakınlık kuramayacağını belirtmektedir. Bu noktanın annesi tarafından doğurulan çocuğun babasının belli olması, ailenin sınırlarının çizilmesi, çocuğun kendi ebeveynini tanıma hakkı gibi konular açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Kur'an erkeğin birden fazla eş ile evlenmesine herhangi bir kısıtlama getirmeyerek arzu edildiği takdirde birden çok kadın ile evlenilmesini yasaklamamış ve bunu erkeğin kişisel tercihiyle bırakmıştır. Ancak Kur'an, birden çok eş ile evlenildiği takdirde dikkat edilmesi gerekli çok önemli bir noktayı da beraberinde vurgulamıştır. Buna göre birden çok kadın ile evlenen bir erkeğin eşler arasında adaleti gözetmesi gerekmektedir. Ancak Kur'an'a göre erkek, ne kadar üzerine düşünüp uğraşsa da, kadınlar arasında adaleti sağlamaya güç yetiremeyecektir. Dolayısıyla Kur'an'daki hükümlerden tek eşliliğin çok eşliliğe göre daha kolay olduğu anlaşılmaktadır. Tek eşliliği tercih eden bir bireyin çok eşlilikten doğacak çatışmalarla

---

⁸² Kur'an, Nisâ 4/ 34.

⁸³ Kur'an, Bakara 2/ 233.

⁸⁴ Adler, **a.g.e.**, s. 227.

uğraşmayacağı, aile yapısındaki fonksiyonellik ile demokratik ve sağlıklı bir aile ortamını daha rahat koruyabileceği düşünülebilir.

3- Eğer, yetim kızlar (ile evlenince onlar) hakkında adaletsizlik yapmaktan endişe ederseniz, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın.³ Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o taktirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.

129- Ne kadar uğraşsanız uğraşın, kadınlar arasında adaleti yerine getiremezsiniz. Öyle ise (birine) büsbütün gönül verip ötekini (kocası hem var, hem yok) askıda kalmış kadın gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.⁸⁵

Eşlerin cinselliği konusunda heteroseksüel ilişkiyi esas alan Adler, homoseksüel ilişkiyi, bireylerin kadın-erkek ilişkisindeki zorlukla yüzleşme korkusunun bir yansıması olarak değerlendirmektedir. Adler homoseksüelliğin, sosyal yaşamın gerekliliklerine karşı bir başkaldırma, hayali bir şeyi ve subjektif bir başarıyı amaçlama olduğunu, lezbiyenliğin erkeklere isyan etme ya da erkek rollerini üstlenerek güç elde etme arzusundan kaynaklandığını ifade etmiştir. Günümüzde Adlercilerin homoseksüellik konusuna karşı benzer bir yaklaşımı benimsediklerini söylemek güç de olsa,⁸⁶ Adler'in bu konuda kutsal kitaplara paralel bir duruş sergilediği görülmektedir. Kutsal kitaplar açısından homoseksüelliğin bir sapkınlık olduğuna örnek olarak, Kur'an'da homoseksüelliğin kınandığı ayetler verilebilir.

15- Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin. Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar hakkında bir yol açıncaya kadar kendilerini evlerde tutun (dışarı çıkarmayın).

16- Sizlerden fuhuş (zina) yapanların her ikisini de incitip kınayın. Eğer onlar tövbe edip ıslah olurlarsa, onları incitip kınamaktan vazgeçin. Çünkü Allah, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhamet edendir.⁸⁷

---

⁸⁵ Kur'an, Nisâ 4/ 3, 129.

⁸⁶ Nancy L. Murdock, **Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla**, Çev. Füsun Akkoyun, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014), s. 115.

⁸⁷ Kur'an, Nisâ 4/ 15-16.

80- Lût'u da Peygamber olarak gönderdik. Hani o kavmine şöyle demişti: "Sizden önce âlemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı çirkin işi mi yapıyorsunuz?"

81- "Hakikaten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Hayır, siz haddi aşan bir toplumsunuz."⁸⁸

165-166- "Rabbinizin, sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor da insanlar arasından erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Siz gerçekten haddi aşan bir topluluksunuz."⁸⁹

4. Kendiyle Baş Edebilme Problemi ve Maneviyat Problemi

İnsanları sosyal canlılar olarak tanımlayan Adler, toplumsal yaşamın bireye yüklediği üç yaşam görevini sosyal bir çerçeve içerisinde açıklamıştır. Adler'in, günün değişen politik ve dini ideolojilerinin içine, Bireysel Psikoloji'nin farkında olunmadan dâhil edilmemesi gerektiğini savunduğunu iddia eden bazı Adlerci psikologlar bulunsa da, bu görüşün tersine Bireysel Psikoloji'nin günün ideolojilerine uyarlanmasının hayli önemli olduğunu öne süren Adler ekolü mensubu psikologlar da bulunmaktadır.

Bireysel Psikoloji, Adler'in ölümünden sonra ekolünün takipçisi olan psikologlar tarafından, günün getirdiği şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmeye devam etmiştir. Adlerci psikologlardan Dreikurs ve Mosak, Bireysel Psikoloji'nin yaşam görevlerini tek tek ele alarak kabul edilmiş olan sınırlarını genişletmeye çalışmışlardır.⁹⁰ Adler'in farklı iki yaşam görevini daha kastettiğini ileri süren ikili, dördüncü yaşam görevini 'kendiyle baş edebilme' ve beşinci yaşam görevini ise 'maneviyat' olarak tanımlayarak bu görevlerin hayata mana kazandırdıklarını belirtmişlerdir.

'Kendiyle baş edebilme'nin kaynağının insanın içindeki düalizme dayalı olduğunu savunan Dreikurs ve Mosak, her insanın bir iyi bir kötü, bir ahlaklı bir ahlaksız, bir tembel bir de çalışkan yanının bulunduğunu, yaşam boyu her bireyin bu iki uç arasında dengede durmaya çalıştığını belirtmişlerdir. Bu ikilemi çözemeyen kişileri kazanamayacakları bir iç savaşın beklediğini, yaşadığımız kültürün bireysel

⁸⁸ Kur'an, A'raf 7/ 80-81.

⁸⁹ Kur'an, Şuara 26/ 165-166.

⁹⁰ Erik Mansager & Leo Gold, "Three Life Task or Five?", **The Journal of Individual Psychology**, 56:2, (2000), s. 155.

değerimizi kabul etmemesiyle beraber problemin daha da karmaşıklaştığını savunmuşlardır. Dreikurs ve Mosak insanın kendiyle baş etme görevinin tanımının taşıdığımız tüm insani kusurlara rağmen özümüzü değerli görmek olduğunu ve yaşamdaki zorlukların kendi değerimizden şüphe etmemizi sağlamasına izin vermememiz gerektiğini belirtmişlerdir.⁹¹ Ayrıca topluma bağlılık duygusu yeterince gelişmemiş bireylerin yaşamdaki problemleri çözmekte zorlanmaları yetersizlik duygularını tetikleyeceğinden, bu durumun kendini kabul etme görevini yerine getirmede engel teşkil edeceğini söylemek hata olmaz.

Mosak ve Dreikurs'un tanımladıkları beşinci yaşam görevi olan 'maneviyat' ise, bireyin kendisine evrende bir yer bulabilmesiyle alakalıdır. Farklı dini inanç sistemleri açısından bu görevin içeriğini tartışan Dreikurs ve Mosak, ateist ve agnostik bireylerin de maneviyat görevine yaşamda çözüm bulmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Yaşamdaki önceliklerin ve yaşamın anlamının ne olması gerektiği, diğer insanlara yaklaşımda sergilenen genel tutum, ölümden sonra ahiretin varlığı ya da yokluğu konusunda bir uzlaşmaya varma gibi unsurları konu edinen maneviyat göreviyle, yeryüzündeki ateist ve agnostik kişiler de dâhil olmak üzere her türlü inanca sahip bireylerin yüzleşmesinin ve üstesinden gelmesinin gerekli olduğunu iddia etmişlerdir.⁹² Klinik psikoloji ile din psikolojisi alanında uzmanlığı ve bu alanda araştırmaları bulunan, Adlerci psikolog Erik Mansager ile bir dönem Kuzey Amerika Adler Psikoloji Topluluğu'nun başkanlığını yapan, Adlerci psikolog Leo Gold, beşinci yaşam görevinin içeriğinin maneviyat, varoluş, anlam arayışı, metafizik, metapsikoloji ve ontoloji gibi alanların tümü açısından cevaplanabileceğini belirtmişlerdir.⁹³

Mansager ve arkadaşları, 2002 yılında yazdıkları makalede Dreikurs ile Mosak'ın 1960'lı yıllarda başlayan ve üç makaleden oluşan, Adler'in teorisinde hayatın manasını ve kendini keşfetmeyi arayan çalışmalarının, o dönem yeterince ilgi çekmese de sonradan değer kazandığını, *Bireysel Psikoloji Dergisi*'nde yazılan makalelerle konunun tartışıldığını, Kuzey Amerika Adler Psikoloji Topluluğu'nun

---

⁹¹ Murdock, **a.g.e.**, s. 115.

⁹² **A.e.**, s. 116.

⁹³ Harold H. Mosak & Rudolf Dreikurs, "Spirituality: The Fifth Life Task", **The Journal of Individual Psychology**, 56:3, (2000), s. 257.

konferans düzenlemesiyle 2001’de devamının geldiğini belirtmişlerdir. Maneviyat hakkında yapılan bu tartışmaların Bireysel Psikoloji Teorisi’nin gelişmesini sağladığını, bu yaklaşımın teist, ateist ve deist olan herkesi kucaklayıcı bir yapısının bulunduğunu, psikologlar açısından maneviyat konusunun multidisipliner bir yaklaşımı gerektirdiğini, dini eğitmenler, teologlar ve maneviyat hakkında ders veren diğer öğretmenlerin de buna dâhil olduğunu belirtmektedirler.⁹⁴

Mansager ve arkadaşları, Adler’in üç yaşam görevi dışında farklı bir görevi yaşamında hiçbir zaman açıkça söylemediğini, ancak yaşamın üç görevini kolaylaştırması sebebiyle dine sıcak baktığını belirtmişlerdir. Tanrı’nın varlığını kabul eden bir birey açısından yaşam görevlerinin önemli sonuçlar doğuracağından bahseden Mansager ve arkadaşları, aşkın bir varlığın var olmasının insanların yaratılış amacına göre yaşamalarını gerektireceğini, bu takdirde ‘maneviyat’ görevinin yaşamın görevlerinden bir tanesi değil, temel görevi olacağını, Evrene bakıldığında bilinçli bir Yaratıcı tarafından tasarlanmış akıllı bir tasarımın gözüktüğünü, tüm batı dünyasında olmasa da Tanrı bilincinin pek çok insanda mevcut olduğunu, aşkın varlığa inananlar için manevi gelişimin yaşamın önemli bir gereksinimi olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁵

Mansager ve Gold, yaşam görevlerinin üç mü yoksa daha fazla mı olması gerektiği hakkında, Dreikurs ve Mosak’ın görüşleri karşısında Adlerci terapistlerin yaklaşımlarını ortaya koydukları makalede, Pew ve Pew’in 1972’de evlilik terapisinde uygulamak üzere yaşam görevlerini genişleterek yedi görev ortaya koyduğunu, bu görevleri ‘iş’, ‘evlilik’, ‘arkadaşlık’, ‘kendiyi baş edebilme’, ‘yaşamın anlamını bulma’, ‘keyif ve dinlenme’ ile ‘ebeveynlik’ olarak sıraladıklarını belirtmişlerdir. Pew ve Pew’in, Dreikurs ve Mosak’a referans vermemelerine rağmen benzer noktalara değindikleri söylenebilir. Hawes ve Blanchard da 1993’te benzer şekilde, beş yaşam görevini kabul etmişler, ancak dördüncü yaşam görevini ‘kişisel değer’ olarak nitelendirmişler ve ‘ebeveynlik’ ile ‘keyif’ olmak üzere iki görev daha ekleyerek yediye tamamlamışlardır. Baruth ve Manning 1987’de, Dreikurs ve Mosak’ın beş yaşam görevi hakkında yazdığı üç makaleyi inceleyerek bunlara herhangi bir eleştiri

---

⁹⁴ Erik Mansager, et. al., “Spirituality in the Adlerian Forum”, **The Journal of Individual Psychology**, 58:2, (2002), s. 177-178.

⁹⁵ **A.e.**, s. 180.

getirmeden, beş yaşam görevinin Adlerci topluluk tarafından kabul edilmiş bir yapı olduğu görüşünü savunmuşlar, her beş yaşam görevinde de dinin ve Tanrı'nın rolünü ön plana çıkaracaklarını belirterek özellikle beşinci yaşam görevi üzerinde durmuşlardır. Sweeney ve Witmer, 1991'de, dördüncü yaşam görevinin bireyin kendisiyle manevi boyutta başa çıkması, beşinci yaşam görevinin ise kendisiyle subjektif bir nesne olarak başa çıkması anlamını taşıdığını savunmuşlardır. Nystul ise, 1993'te dördüncü yaşam görevinin bireyin hissettiği aşağılık duygularını, beşinci yaşam görevinin ise toplumsallık hissini işaret ettiğini, dolayısıyla bu iki görevin Bireysel Psikoloji'de sonradan gündeme gelen iki ayrı unsur olmadığını ifade etmiştir.⁹⁶

Bir diğer Adlerci psikoterapist Mary F. Schneider, Dreikurs ve Mosak'ın desteklediği beşinci yaşam görevinin psikoterapi sürecinde kendi danışanları üzerinde önemli etkisinin bulunduğunu, pek çok danışanın maneviyata önem veren bir psikoloji teorisi ile karşılaştıklarında oldukça şaşırıldıklarını, bunun yanında terapistle birlikte maneviyat hakkında konuşmaktan büyük bir keyif aldıklarını belirtmiştir. Manevi ritüellerin aktif uygulayıcısı olan danışanların kendi inanışları ile Adler'in düşünceleri arasında kuvvetli bağlar bulduklarını ifade eden Schneider, manevi uygulamaların çatışmalı ailelerde büyüyen bireyler üzerindeki affedicilik ve kabullenme düzeyini anlamlı ölçüde arttırdığını, karamsarlık ve suçluluk hislerini ise önemli düzeyde azalttığını ifade etmiştir. Schneider, kiliseyle yaptığı değerlendirmeler sonucunda maneviyat görevini psikoterapi sürecine dâhil etmenin terapiye bambaşka bir perspektif kattığını ve danışanların iyileşmesinde anlamlı katkısının olduğunu ifade etmiştir.⁹⁷

Norman N. Silverman ise, Adlerci düşüncenin bireylerin yaratıcılığının ve otonomluğunun üzerinde durduğunu, bunun psikoterapide evrenin doğaüstü bir güç içermesiyle bağdaştırılabileceğini belirtmiştir. On iki aşamadan oluşan madde bağımlılığı tedavi programlarında, hastalardan neden aşkın bir varlığa ihtiyaç duyduklarını açıklamaları istendiğinde, inançsız kişilerde dahi aşkın bir varlıktan

---

⁹⁶ Bkz. Mansager & Gold, **a.g.e.**, s. 158-160.

⁹⁷ Mansager, et. al., **a.g.e.**, s. 191.

medet ummanın tedaviyi olumlu yönde desteklediğini, bu noktada tanrısal bir algı olmadığında dahi aşkın varlık konseptinin insanlar üzerinde önemli düzeyde olumlu bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır.⁹⁸

Tek tanrılı dinler açısından bireyin kendiyile baş edebilme görevi değerlendirildiğinde, hür irade verilmiş bir insanın nihai kurtuluşa yönelik devinimlerinin, nefsinin bencil arzularını dizginlemek yönünde olması gerektiği ve sağduyulu davranarak arzularının yaşamındaki önceliğini değerlendirmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yaşamının merkezine Tanrı'yı alan, sahip olduğu hiç bir şeyi kendi eliyle kazanmadığı gibi, tüm imkânların da O'ndan geldiğini bilen bir birey, kendiyile ve arzularıyla daha kolay baş edebilecek, omnipotent (mutlak iktidar) ve narsistik duygularını dizginleyecek, dürtülerini kontrol edecek ve acziyetinin farkına vararak tüm kalbiyle, sabırla, duayla, şükrederek Tanrı'ya yönelecektir. Kendi ile baş etmekte güçlük yaşayan bireyler ise yeterince sağduyulu davranamayıp kendi refahları doğrultusunda hareket ettikleri sürece zamanla iyice kontrolden çıkacak ve kendi nefslerini ilah edineceklerdir.

4- Boş sözler edip küstahça söylemekteler; fesat işleyenler hep övünmekteler.

5- Ya Rab, senin kavmını parçalıyorlar, ve mirasını alçaltmaktalar.

6- Dul kadını ve garibi öldürüyorlar, ve öksüzleri öldürmekteler.

7- Ve diyorlar: Rab görmez, ve Yakubun Allahı anlamaz.

8- Ey sizler, kavm arasındaki budalalar anlayın; ey ahmaklar ne vakit akıllanacaksınız?

9- Kulağı yaratan işitmez mi? Gözü yapan görmez mi?⁹⁹

9- Kendilerinin salih olduğuna güvenen, ve bütün başkalarını hor gören bazılarına İsa şu meseli de söyledi:

10- İki kişi dua etmek için mabede çıktılar, biri Ferisi, obiri vergi mültezimi idi.

11- Ferisi durdu, ve kendi kendine şöyle dua etti: Ya Allah, sana şükrederim ki, ben başka adamlar gibi, soyguncu, haksız, zina işleyici, yahut şu vergi mültezimi gibi de değilim.

---

⁹⁸ A.e., s. 192.

⁹⁹ Eski Ahit, Mezmurlar (94): 4-9.

12- Haftada iki kere oruç tutarım; bütün gelirim ondalığını veririm.

13- Fakat vergi mültezimi, uzakta durarak, gözlerini bile göke kaldırmak istemiyordu; ancak: Ya Allah, ben günahkâra merhamet kıl, diyerek göğsüne vuruyordu.

14- Size diyorum: Bu adam ötekinden ziyade salih sayılarak evine indi; zira kendini yükselten her adam alçaltır; fakat kendini alçaltan yükseltir.¹⁰⁰

43- Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?¹⁰¹

25- (Onlara), “Ne diye yardımlaşmıyorsunuz?” (denilir).

26- Hayır, onlar bugün teslim olmuş kimselerdir.

27- Birbirlerine yönelip sorarlar (çekişirler).

28- Şöyle derler: “Siz bize sağdan gelirdiniz. Bize haktan yana görünürdünüz.”

29- (Diğerleri de onlara şöyle) derler: “Hayır, siz zaten mü’min kimseler değildiniz.”

30- “Bizim, sizin üzerinizde hiçbir hâkimiyetimiz yoktu. Hatta siz azgın bir kavimdiniz.”¹⁰²

6-7- Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.¹⁰³

Maneviyat görevinin içeriği olan yaşamın anlamının sorgulanması, yaşamdaki önceliklerin belirlenmesi, diğer insanlara karşı sergilenen ahlaki davranış, ölümden sonraki ahiret inancı gibi konuların her biri, tek tanrılı dinlerin temel unsurlarını teşkil etmektedir. İnsanın yaratılış amacının ne olduğu, yaşamı boyunca cevap araması gereken en önemli sorudur. Çünkü bu soruya verdiği cevaba göre bütün yaşamını şekillendirir ve önceliklerini belirler. Üstünlük hedefine bu cevap doğrultusunda karar verir. Buradan hareketle insanlara karşı tutumu, işbirliği yeteneği, toplumun içinde kendini konumlandırması ve yaşamı algılayış biçimi şekillenir. Ölümden sonra ahiretin varlığına inanan, dünya yaşamının bir imtihan yeri, ahiret hayatının ise gerçek

---

¹⁰⁰ Yeni Ahit, Luka (18): 9-14.

¹⁰¹ Kur’an, Furkan 25/ 43.

¹⁰² Kur’an, Saffat 37/ 25-30.

¹⁰³ Kur’an, Alak 96/ 6-7.

yaşam olduğunu düşünen bir birey, yaşamdaki önceliklerini de buna göre belirlemektedir. Daha önce belirtildiği gibi tek tanrılı dinlerin koyduğu en büyük hedef, dünya hayatında Tanrı'nın rızasını kazanabilmektir. Tanrı'nın rızasını kazanmak için inananların bir araya gelerek Tanrı'nın yolunda işbirliği sergilemesi, salih ameller ortaya koyması ve ibadetlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştiren kullar, Tanrı'nın rızasını kazanabilmek adına büyük bir başarı elde eder, karşılığında cennetin üst mertebelerinde olacağı vadedilen, önde giden kulların arasına girebilirler. Bunun yanında Kur'an'da insanın ve cinlerin yaratılış amacının Tanrı'ya kulluk etmek olduğu da belirtilmiştir. Dolayısıyla maneviyat görevini, merkeze Tanrı inancını koyarak ele almak, yaşamın anlamı ile yaşamdaki öncelikleri bu çerçevede belirlemeyi ve yaratılış amacına uygun bir yaşam biçimi benimsemeyi sağlayacaktır.

1- Ve Allah'ın Rabbi seveceksin, ve bütün günler onun tenbihini ve onun kanunlarını, hükümlerini, ve emirlerini tutacaksın.¹⁰⁴

10- O zaman İsa ona dedi: Çekil, Şeytan, çünkü: "Rab Allah'ına tapınacak ve yalnız ona kulluk edeceksin" diye yazılmıştır.¹⁰⁵

56- Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.¹⁰⁶

D. Aşağılık Hissi ve Din İlişkisi

İkinci bölümde detaylıca ele alındığı gibi, Adler insanoğlunu içindeki aşağılık hislerini yenmeye ve güçlü olmaya karşı kuvvetli bir istek barından bir canlı olarak nitelendirmiş, gelişmeye yönelik motivasyonun kaynağının ise aşağılık ve yetersizlik hisleri olduğunu belirtmiştir. Bireyi geliştirdiği gibi toplumun da gelişmesini sağlayan aşağılık hislerinin, olumlu etkilerinin bulunduğu, bireyleri başarılı ve üstün olabilmek için çabalamaya yönelttiğine önceki bölümde değinilmişti. Tek tanrılı dinlerin de, insanların kendilerini aciz ve güçsüz hissettikleri durumdaki hallerine kutsal kitaplarda vurgu yaptığı görülmektedir. Bir taraftan zorluklar karşısında kendi

---

¹⁰⁴ Eski Ahit, Tesniye (11): 1.

¹⁰⁵ Yeni Ahit, Matta (4): 10.

¹⁰⁶ Kur'an, Zâriyât 51/ 56.

acizine şahitlik eden insan, bir taraftan da bu durumdan kurtulup rahata ve huzura kavuşabilmek için aşkın bir varlığa sığınmaya ihtiyaç duyar. Aciziyetini kavrayan birey, zayıf ve yardıma muhtaç halde hissederken kendisini sorgulamaya ve hatalarının farkına varmaya daha açık olur, zorlukların üstesinden gelebilmek için Tanrı'ya yönelir, tövbe ederek bağışlanma diler. Tek tanrılı dinler açısından tövbe eden bir bireyin kurtuluşu, Yaratıcısı'nın üstünlüğünü ve gücünü takdir etmeyle, hatalarından sıyrılarak hayra ve barışa yönelik salih amellerde bulunmayla sağlanabilir. Bireysel Psikoloji bir bireyin aşağı pozisyondan kurtulma, eksiden artıya doğru ilerleme sürecini, aşağılık duygularının motivasyonu sonucu ortaya koyacağı çabayla açıklarken, buna oldukça benzer bir süreci tövbe eden, hatalarından sıyrılıp, Tanrı'nın rızasını kazanabilmek ve kendisini affettirebilmek için hayra ve barışa yönelik işler yapmaya çalışan bir bireyde de gözlemleyebilmek mümkündür.

Adler ekolünden gelen bir psikolog olan Patricia Polanski bir makalesinde, Hıristiyanlık'taki çeşitli görüşlerin Adler'in kuramıyla örtüştüğü noktalardan bahsederken, Hz. İsa'nın insanların acısını gidermeye çalışırken öncelikli olarak yoksul ve sefil durumdaki halk arasında inanç ve dayanışma duyguları uyandırmaya çalışmasının, aşağılık duyguları hisseden insanların mükemmele ulaşma yolunda, kendilerini kamçılayan bir motivasyonun önemine örnek teşkil edebileceğini belirtmektedir.¹⁰⁷

1- İmdi eğer Mesihte bir teşvik, eğer sevginin bir tesellisi, eğer Ruhun bir iştiraki, eğer yürekten bir muhabbet ve merhamet varsa,

2- sevincimi tamamlayın; ta ki aynı sevginiz olup bir yürek olarak, bir şeyi düşünerek aynı fikir de olasınız.

3- Hiçbir şeyi firkacılıkla, ne de boş övünmekle yapmıyarak, fakat alçak gönülle, her biri diğerini kendinden üstün sayarak,

4- sizden her biri kendi işlerine değil, fakat her biriniz diğerinin de işlerine baksın.

5- Mesih İsada olan düşünce sizde de olsun;

12- İmdi, ey sevgililerim, nasıl daima itaat ettinizse, şimdi de yalnız ben hazır iken olduğu gibi değil, ancak ben gaip iken daha çok ziyade korku ve titreme ile

---

¹⁰⁷ Polanski, **a.g.e.**, s. 131.

kendi kurtuluşunuzu başarın;¹⁰⁸

Dağların en küçüğü olan Sina Dağı ile ulusların en küçüğü ve güçsüzü olan İsrail, Eski Ahit'in emirlerinin alındığı ve insanlığa iletildiği yer olarak seçilmiştir. Yahudiliğin yok olmamasının benzersiz fenomeni, telafi arzusuyla birleştiğinde aşağılık dürtüsünün gücünü onaylamaktadır.

Trude Weiss-Rosmarin ise çalışmasında, aşağılık hissinin öneminin Eski Ahit'te büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Çalışmada döneminin en güçsüz ve zayıf milleti olan İsrailoğullarına, bölgedeki en küçük dağ olan Sina Dağı'nda, Tanrı'nın emirlerinin alınması ve yayılması için Eski Ahit'in indirildiğine değinilirken, böylesine zayıf bir durumda Eski Ahit'in inmesiyle kenetlenen İsrailoğullarının, aşağılık hislerinin motivasyonu ile güçlendiğine ve Yahudiliğin ayakta kalması için çaba gösterdiğine, ayrıca tarihinde çektiği büyük acılar olmasına rağmen bu eski ve küçük toplumun halen hayatta kalmayı başarabilmesine dikkat çekilmiştir.¹⁰⁹ Bunun yanında Eski Ahit'teki diğer kıssalarda değinilen, çadırda yaşayan sessiz adam Yakup'un durumu, İshak'ın ikizleri, Habil'in Tanrı nezdinde Kabil'den öne çıkması ve Kabil'in hissettiği aşağılık duyguları, gibi çeşitli örnekler zayıf ve güçsüz durumdan kurtulup güçlü duruma geçme arzusunun insan yaşamındaki önemli rolünü gözler önüne sermektedir.¹¹⁰

Adler işbirliği konusunda yeterli yeteneğe sahip olmayan bireylerin aşağılık hislerinden kurtulma tutumunun, ruh sağlığı yerinde olan kişilere nazaran farklılık arz ettiğinden bahsetmiştir. Çabaları yaşamın yararsız tarafına yönelik, hatalı bir üstünlük hedefi doğrultusunda olan bu kişilerin tutumu, kendilerini güçsüz hissettikleri durumlarda yeterlilik duygusu hissedebilmek adına gerçek olmayan, geçici ve güçlü durumlar yaratmak üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda nevroitikler, kendilerini daha güçlü ve yeterli olabilme konusunda eğitmeyerek, kolaya kaçmayı tercih ederler, eylem alanlarını ve dünya ile temaslarını da sınırlarlar. Yetişme tarzına göre kimisi zorbalıkla, kimisi sızlanarak başkalarını yardıma çağırıp onlara istediğini yaptırmaya

---

¹⁰⁸ Yeni Ahit, Filipililer (2): 1-5, 12.

¹⁰⁹ Weiss-Rosmarin, **a.g.e.**, s. 109-110.

¹¹⁰ **A.e.**, s. 109.

ve onlara egemen olmaya çalışarak, çaba sarf etmeksizin, sadece kendilerini düşünerek kolay bir kurtuluşun peşinde koşarlar. Adler, Protestan Rahip Jahn ile ortak bir çalışma yapmadan önce şu yorumda bulunmuştur:

Bazı insanlar eskiden olduğu gibi iyi hissetmek için ve mevcut problemlerinden kaçmak için dine sığınır. Kendi hatalarını yüce Tanrı'nın omuzlarına yüklerler. Bu tip kişiler yalnızca kendilerini düşünürler. Bu yüzden bu tip kişiler, kendi hataları da dâhil olmak üzere yaşamlarındaki her türlü olumsuzluktan Tanrı'nın sorumlu olduğuna inanmaktadırlar. Bu insanlar Tanrı'ya da tıpkı çevrelerindeki insanlara yaklaştıkları gibi yaklaşırlar. Yani kendilerini acındırmaya çalışır, yalvarır, şikâyet ve isyan ederler. Kendilerini buldukları kötü durumdan kurtarmaya çalışmadıkları gibi başka insanlara da yardım etmek istemezler. İş birliğinin yalnızca diğer insanlara ait tek taraflı bir görev olduğunu düşünürler.¹¹¹

Tek tanrılı dinlerde yaptıkları seçimlerin sorumluluğunu üzerine almayan olgunlaşmamış bir tutumun tam tersi olarak yanlışlarının farkına varma ve hatalarından dolayı kendi kınama davranışına dikkat çekilmekte, bu davranışın insanın iç görü kazanmasını ve kendine çeki düzen vermesini sağladığı anlaşılmaktadır

3- Ve niçin kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği seçmezsin?

4- Yahut nasıl kardeşine bırak, gözündeki çöpü çıkarayım, dersin? İşte, mertek senin gözünde!

5- Ey ikiyüzlü, önce kendi gözünden merteği çıkar, o vakit çöpü kardeşinin gözünden çıkarmak için iyi görürsün.¹¹²

2- (Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz).¹¹³

Adler, 1933 yılında Protestan Rahip Jahn ile yaptığı çalışmada dinin manipüle edilmeye ve insanları yanlış hedeflere yönlendirmekte kullanılmaya açık bir araç

---

¹¹¹ Alfred Adler, **Understanding Human Nature**, (New York: Garden City Publishing, 1988), s. 214.

¹¹² Yeni Ahit, Matta (7): 3-5.

¹¹³ Kur'an, Kıyamet 75/ 2.

olduğunu belirtmiş ve çeşitli zümrelerdeki din karşıtlığını da buna bağlamıştır.¹¹⁴ Dolayısıyla insanların başlarına gelen felaketlerin sorumluluğunu kendilerinde aramayıp doğrudan Tanrı'yı suçlama eğilimlerinin de din ve Tanrı görüşünün çarpıtılması yönünde bir manipülasyon olduğu düşünülebilir. Kutsal kitaplarda bireyin başına gelen musibetlerin asıl gerekçesinin kişisel hatalardan kaynaklandığına dikkat çekilmektedir:

10- Bundan dolayı, ey anlayışlı adamlar, beni dinleyin; haşa ki Allah kötülük ede, ve Kadîr haksızlık eyliye.

11- Çünkü adama kendi işini öder, ve herkese kendi yollarına göre buldurur.

12- Evet, gerçek Allah kötülük etmez, ve Kadîr doğruyu iğriltmez.¹¹⁵

30- Başınıza her ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder.¹¹⁶

İslam inancına göre hikmet sahibi olan insanlar, bedensel sınırlarına, yetersizliklerine ve akıp giden zaman karşısındaki aciz hallerine bakarak, her şeyin yaratıcısı ve üstün güç sahibi olan Tanrı karşısındaki acizyetlerini anlar, dönüşün yalnızca O'na olduğunu düşünürler. Tanrı'ya muhtaç oluşunun farkına varan bir bireyin tüm gücüyle O'na yönelmesi, Tanrı'nın emir ve yasaklarını gözeterek ve verdiği nimetlere şükrederek yaşamını sürdürmeye çaba göstermesi, İslam inancında tavsiye edilen ve insanları kurtuluşa eriştirecek olan yaşam biçimidir. Tek tanrılı dinler İnsanın yaratılışından gelen acizyetine şu şekilde değinmişlerdir:

5- Onu meleklerden biraz aşağı kıldım, izzet ve hürmet tacını da ona giydirdin.¹¹⁷

7- Ve vahiylerin çok büyük olmasından kibirlenmiyeyim diye, bana bedende bir diken, beni yumruklamak için bir Şeytan meleği verildi, ta ki, kibirlenmiyeyim.

---

¹¹⁴ Johansen, **a.g.e.**, s. 43.

¹¹⁵ Eski Ahit, Eyub (34): 10-12.

¹¹⁶ Kur'an, Şura 42/ 30.

¹¹⁷ Eski Ahit, Mezmurlar (8): 5.

8- Benden ayrılısın diye, bunun için üç kere Rabbe yalvardım.

9- Ve bana dedi: İnançta sana yeter; çünkü kuvvetim zayıflıkta tamam olur. İmdi çok hazzederek zayıflıklarımınla daha ziyade övüneceğim, ta ki, Mesihin kuvveti benim üzerime konsun.¹¹⁸

28- Allah, sizden (yükümlülükleri) hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.¹¹⁹

4- Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.

5- Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik.¹²⁰

Aşağılık duygusunu yenerek daha güvenli ve güçlü bir konuma geçmek isteyen insanın, Tanrı'ya yönelerek yardım istemesinin dini karşılığı olan 'dua' sözcüğü, çağırmak, seslenmek, istemek, yardım talep etmek gibi anlamlara gelmektedir. İslam inancı, aşağılık duyguları hisseden, aciz ve yetersiz olduğunu düşünen bireylere bu duygu ile başa çıkabilmek için Tanrı'ya yönelmeyi, duayla, sabırla ve namaz kılarak Tanrı'dan yardım dilemeyi, ne olursa olsun, hiçbir surette umutsuzluğa kapılmamayı öğütlemektedir. Duanın birey üzerindeki fonksiyonu psikolojik manada bir rahatlama, huzur ve gönül tatmini doğurmasıdır. Duanın birey ile Tanrı arasında herhangi bir aracı bulunmadan direk olarak yapılıyor olması, bireyin Tanrı'yı her an yanında hissetmesini, baş edilmesi güç durumlar ve zorluklar karşısında Tanrı'nın güven vermesini sağlar. Bu sebeple dua etmek ruhsal tatmin ve zihinsel rahatlama açısından oldukça önemli bir ibadettir. Yeni Ahit'te duanın önemi vurgulandığı gibi, Kur'an'da da pek çok ayette duanın öneminden bahsedilmektedir.

17- durmadan dua edin;

18- her şeyde şükredin; çünkü Mesih İsa'da sizin için Allahın iradesi budur.¹²¹

153- Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin.

---

¹¹⁸ Yeni Ahit, II Korintliler (12): 7-9.

¹¹⁹ Kur'an, Nisâ 4/ 28.

¹²⁰ Kur'an, Tin 95/ 4-5.

¹²¹ Yeni Ahit, I Selanikliler (5): 17-18.

Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir.

186- Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınlım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.¹²²

77- (Ey Muhammed!) De ki: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin! Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak.”¹²³

87- “Ey oğullarım! Gidin Yûsuf’u ve kardeşini araştırın. Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümidini kesmez.”¹²⁴

İnsanın aşkın varlığa olan ihtiyacının en fazla hissedildiği bazı durumlara örnek olarak, fiziksel gücün, maddi imkânların ya da beşeri özelliklerin yetmediği anları, tabii afet gibi felaketleri gösterebiliriz. Öyle ki en sınır tanımaz, en azgın kişiler dahi beşeri imkânların yetmediği, ölümle karşı karşıya kalınan durumlar karşısında çareyi, tereddütsüz şekilde gücü her şeye yeten, dilediği takdirde tüm zorluk ve sıkıntıları ortadan kaldıracak ve kişiyi dilediği şekilde nimetlendirebilecek olan aşkın varlığa sığınmakta bulurlar. Kutsal kitaplarda kıyamet günü geldiğinde insanların acizyet duygusuyla yaşadıkları panik hali, böyle bir durum karşısındaki en bariz örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca denizin ortasında dev dalgalar arasında kaldıklarında ölümle yüz yüze gelen insanların yakarışını konu alan bir Kur’an ayeti de, duruma dikkat çeken farklı bir örnek olarak verilebilir.

33- Sakının, uyanık durun, dua edin; zira o vakit ne zamandır bilmezsiniz.

34- Bu, gurbete giden ve evini bırakıp hizmetçilerine salâhiyet ve her birine işini veren bir adam gibidir ki, kapıcıya da uyanık durmasını emretti.

35- İmdi, uyanık durun; çünkü ev sahibi ne vakit gelecek, akşamlayın mı, gece yarısında mı, horoz öttüğü zaman mı, sabahlayın mı bilmezsiniz.

36- Yoksa apansız gelip sizi uykuda bulur.¹²⁵

---

¹²² Kur’an, Bakara 2/ 153, 186.

¹²³ Kur’an, Furkan 25/ 77.

¹²⁴ Kur’an, Yusuf 42/ 87.

¹²⁵ Yeni Ahit, Markos (13): 33-36.

40- Şüphesiz o (tehdit edildikleri azap) onlara ansızın gelecek de kendilerini şaşkınlıktan dondurup bırakacak. Artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek, ne de kendilerine göz açtırlacak.¹²⁶

32- Onları, (denizde) bir dalga gölgelikler gibi kapladığında, dini Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Allah, onları kurtarıp karaya çıkarınca, onlardan bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi ise ancak son derece kaypak, son derece nankör olanlar inkâr eder.¹²⁷

7-8-9-10- Gözler kamaştığı, ay karanlığa gömüldüğü, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman, o gün insan "kaçış nereye?" diyecektir.¹²⁸

Tanrı insanı, yaşamına yön vermesi, hür iradesiyle seçimler yapması ve doğru yolda ilerleyebilmesi adına belli başlı bilişsel dinamiklerle birlikte yaratmıştır. Aşağılık duygularının derinleşerek patolojik bir kompleks haline gelmediği şartlarda, bireyin çabalarının yönünü belirleyerek toplumun gelişimini ve ilerlemesini sağladığı, motive edici kuvvet olduğu durumlardaki anlamlı katkısı üzerine iyi düşünülmelidir. Dolayısıyla Bireysel Psikoloji'nin yaşamın yönünü belirlemedeki en önemli bilişsel dinamiklerden bir tanesi olan aşağılık duygusunu tanımlayarak, bireyin kendini daha iyi tanıması yönünde insanlığa ve psikoloji bilimine anlamlı bir katkı sağlamış olduğunu söylemek mümkündür.

E. Üstünlük Hedefi ve Din İlişkisi

Yaşamın da bir gün sonunun gelecek olması ve her geçen dakika bu sona doğru ister istemez, adım adım devam eden ilerleyiş, yaşamın anlamını düşünen bir bireyi hayatı sorgulayarak nihai bir amaç edinmeye teşvik eder. Yaşamın anlamı, kişiye göre öznel olarak belirlenen üstünlük hedefi doğrultusunda her insanda değişiklik gösterir. Adler, uğrunda mücadele verilen hedeflerin aslında gerçek olgular olmadığını, gerçekleşme ihtimali olan potansiyeller olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle Adler, bireyin kendine özgü olarak belirlediği ideallere ulaşmak için çaba sarf ettiğini,

---

¹²⁶ Kur'an, Enbiyâ 21/ 40.

¹²⁷ Kur'an, Lokman 31/ 32.

¹²⁸ Kur'an, Kıyamet 75/ 7-10.

ancak hedeflerinin aslında gerçeklik karşısında test edilemeyen, kurgusal ya da hayali idealler olduğunu savunmaktadır.¹²⁹

Bireysel Psikoloji'ye göre yaşamın yararsız tarafına yönelik hareket ettiğinin farkına varan bir birey, bunun yerine bireysel ve toplumsal faydaya dönük doğru bir üstünlük hedefi belirlemesi gerektiğini anladığı takdirde, bu yönde çaba sarf ederek ortaya toplumsal faydaya dönük bir yaşam biçimi koyacaktır. Tek tanrılı dinlerde de günahlarının farkına varan bir bireyin, tövbe ederek hayra ve barışa yönelik ameller ortaya koyma ve ahiretini kurtarmak için çaba sarf etme, iman edenlerle bir arada mücadele etme süreçleri birbirine temelde oldukça benzemektedir. Bireysel Psikoloji, bu süreci bireyin kendini ve toplumunu geliştirmeye yönelik, ileri doğru hareket etmesi şeklinde görürken, tek tanrılı dinler, bireyin gözündeki gaflet perdesinin kalkmasıyla birlikte, iman etmesi, hayra ve barışa yönelik ameller ortaya koyması şeklinde değerlendirir.

Tek tanrılı dinler, dünya hayatının ahiret yanında çok kısa ve geçici olduğunu, gerçek mükâfatın ise ölümden sonra ahirette verileceğini savunurlar. İnsanlar bu doğrultuda ölüm sonrası bir hedef olan ahirette cenneti kazanmayı kendilerine nihai üstünlük hedefi olarak belirlemeli, hayra ve barışa yönelik işler yaparak, Tanrı'nın rızasını kazanmak için çaba sarf ederek ve tek tanrılı dinlerin getirdiği kuralları uygulayarak yaşam biçimini şekillendirmelidirler. Kutsal kitaplarda geçen bazı ifadeler bu konuya örnek olarak gösterilebilir:

15- Hakla yürüyen, ve doğru söyleyen, gadr ile olan kazancı hor gören, rüşvet almaktan ellerini silken, kan dökme sözünü iştmeğe kulak tıkayan, ve kötülüğü görmemek için gözlerini yuman;

16- yüksek yerlerde o oturacak; kaya hisarları onun yüksek kulesi olacak; ekmeği verilecek; suyu emin olacak.¹³⁰

62- Şüphesiz, inananlar (Müslümanlar) ile Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sâbiîlerden (her bir grubun kendi şeriatında) “Allah'a ve ahiret gününe inanan ve salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfat vardır; onlar korkuya

---

¹²⁹ Duane P. Shultz & Sydney Ellen Schultz, **Theories of Personality**, (California: Wadsworth, 2005), s. 130.

¹³⁰ Eski Ahit, İşaya (33): 15-16.

uğramayacaklar, mahzun da olmayacaklardır” (diye hükmedilmiştir).¹³¹

Bireysel Psikoloji, inançlara ve davranışlara odaklanırken, dini inanç sistemlerinde ve kutsal kitaplarda anlatılan kıssalarda olduğu gibi bireysel sorumlulukların ve seçim yapma özgürlüğünün üzerinde durmaktadır. Bireysel Psikoloji’deki teleolojik yaklaşımın muhafazakâr ya da maneviyatı yüksek insanların terapi aşamalarında oldukça fayda görmesini sağladığından söz etmek mümkündür. Din psikolojisi alanında çalışmaları bulunan, çalışmalarında dinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini araştıran, klinik psikolog Kenneth I. Pargament, dindar ya da manevi yatkınlığı olan bireylerin kendilerini kutsalı arayan kişiler olarak gördüklerini, aşkın olan bir varlığa yöneldiklerini, hayatlarına anlam veren şeyi bulmaya ve onu korumaya çalıştıklarını belirtmiş, psikologların ise insanların hayatlarındaki kutsal ve manevi amaçları göz önünde bulundurarak spiritüeliteyi psikoterapiye doğru şekilde entegre edebilmek için önemli çalışmalar yapmaları gerektiğini savunmuştur. Adler insanlara motive edici gücü veren nihai hedefleri için çaba sarf ettiklerinden, bu işlevi yerine getirmenin insanların tabiatında bulunan ideal bir durum olduğundan bahsetmiştir. Bu görüşe paralel şekilde Pargament, kutsalı arama ve maneviyat potansiyelinin insana yaratılıştan geldiğini, bireysel seçimlerin, çevresel ve biyolojik şartların etkisiyle bazı insanların bu konuda diğerlerinden daha fazla motive olduklarını ifade etmiştir. Pargament, insanların yaşam boyu arayış süreci içerisinde olduğunu ve bu doğrultuda çaba sarf ettiğini, ancak böyle radikal bir varsayımın, sosyal öğrenme, psikodinamik ve biyolojik yaklaşım gibi zamanın önemli teorileriyle çeliştiğini, Adler içinse nihai amaca doğru çabalamanın Bireysel Psikoloji’nin en önemli temel bakış açısı olduğunu belirtmiştir.¹³²

Tüm hedefler için ortak bir nokta bulabileceğinden bahseden Adler, bunun temelde omnipotent bir duygu olarak açığa çıkan ‘Tanrı gibi olma’ arzusu olduğunu iddia etmiştir. Dini inanç sistemlerinde tüm zamanlarda ve sonsuzda yaşayan ölümsüz varlık olan Tanrı görüşünden yola çıkarak, insanların ‘Tanrı gibi olma’ hayaline kapıldığından söz eden Adler, tanrı tanımazların dahi Tanrı’yı yenmek, ondan

---

¹³¹ Kur’an, Bakara 2/ 62.

¹³² Bkz. Johansen, **a.g.e.**, s. 47-48.

yukarıda olmak gibi güçlü üstünlük hedefleri taşıyabildiklerinden söz etmiştir. Çocuklarda küçük yaştan itibaren kendisini hissettiren üstünlük hedefine yönelik davranışlar incelendiğinde açıkça “Tanrı olmak isterdim” ifadesini kullanan çocuklar görebilmenin mümkün olduğunu belirten Adler, çocukları ‘Tanrı gibi olma’ üzerine eğitmek isteyen bazı öğretmenlerin bulunduğunu da ifade etmiştir. ‘Tanrı gibi olma’ kavramının daha alçakgönüllü bir ifadeyle ‘superman’ olma düşüncesiyle de ifade edilebileceğini söyleyen Adler, bunun her şeyi bilme, evrensel bir akla sahip olma arzusunun ve yaşamı sonsuz kıılma isteğinin daha ussal bir ifadesi olduğundan söz eder. Bazı dinsel öğretilerde de mevcut olan, buna paralel bir üstünlük hedefinin varlığına işaret eden Adler, Hıristiyanlık inancına göre Hz. İsa’nın havarilerinin kendilerini ‘Tanrı gibi olma’ üzerine eğitmeye çalıştığından da bahsetmiştir.¹³³

Ruhsal dengesi bozulan insanların ‘Tanrı gibi olma’ arzularını sıkça dile getirdiklerini ifade eden Adler, Napolyon ya da Çin İmparatoru olduğunu iddia ederek ortalıkta dolaştıklarından, toplumun gözü önünde, dünya çapında ilginin merkezinde ve tüm dünya ile radyo iletişimi içinde olmayı, her konuşulanı dinleyebilmeyi arzulararak doğaüstü güçler hayal ettiklerinden söz etmiştir. Adler, Nietzsche’nin ruhsal dengesinin bozulduğu dönemde Strindberg’e yazdığı bir mektubu ‘çarmıha gerilen’ olarak imzalamasını, duruma benzer bir örnek olarak vermiştir.¹³⁴

‘Tanrı fikri’ ile mükemmelliğe ulaşma amacının iç içe olduğundan söz eden Adler, zamanla bu inancın daha somut bir hal alarak insanın mükemmelliğe erişmek için duyduğu, soyutlanamayan omnipotent arzularına en iyi yanıtı verdiğiinden söz etmiştir. Ayrıca sosyal duyguların insana dini amaçlar edinmede ve uygulamada verdiği motivasyondan bahseden Adler, dinin insanları aynı amaç uğrunda bir araya getirici etkisinin bulunduğuna da değinmiştir.¹³⁵

Dini inanç sistemlerinin aşırı zorluklar ve katı kurallar içermediğini savunan Adler, aksine dini inancın insanın mükemmeliyete ulaşabilmesi yolunda önemli bir

---

¹³³ Adler, **Yaşamın Anlamı**, s. 57.

¹³⁴ **A.e.**

¹³⁵ Adler, **Social Interest: A Challenge to Mankind**, s. 158.

basamak olduğunu ve bu ilişkinin Bireysel Psikoloji ve dini inanç sistemleri arasındaki en büyük uyumun kanıtı olduğunu belirtmiştir.¹³⁶

Bireysel Psikoloji'deki nihai hedef olan mükemmeliyete ulaşma arzusunu Yahudi inancı açısından ele alan Rietveld, Yahudilik inancında da aynı şekilde mükemmelliğin hedeflendiğini belirtmiştir. Yahudi geleneklerine göre Tanrı'nın krallığının adalet ve sevgi diyarı olduğunu, bu krallığı dünya hayatına taşımanın ise yalnızca diğer insanları umursayıp içinde yaşadığı topluma fedakârlıkta bulunan bireyler tarafından gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.¹³⁷ Rosmarin ise makalesinde Yahudi toplumunu ele alarak zayıf ve yetersiz durumdayken yaşadıkları dünyayı geliştirme arzularına ve mükemmeliyete doğru yükseliş çabalarına vurgu yapmıştır.¹³⁸

Johansen, Rosmarin'in iddiasına paralel şekilde Yahudilerin ölümden sonra yaşamın var olduğuna inanmalarına karşın, Hıristiyanlara nazaran dünyevi işlere çok daha fazla önem atfettiklerinden ve dünyevi başarıları, ahirete yönelik beklentilerinin önüne koyduklarından söz etmiştir. Yahudilerin bu açıdan Hıristiyan inancındaki günahlardan kurtuluş hedefinden farklı şekilde dünyada 'Tanrı gibi olma'yı hedef kabul ettiklerini belirtmiştir.¹³⁹ Yahudi kavminin üstünlük hedefini dünyevi hayat odaklı kurduğu ve bunun aşırısına da kaçabildiği izahına özellikle Kur'an'da açıkça değinilmektedir:

2- Bütün İsrail oğulları cemaatine söyle, ve onlara de: Mukaddes olacaksınız; çünkü ben Allahınız RAB mukaddesim.¹⁴⁰

96- Andolsun, sen onların, yaşamaya, bütün insanlardan; hatta Allah'a ortak koşanlardan bile daha düşkün olduklarını görürsün. Onların her biri bin yıl yaşamak ister. Hâlbuki uzun yaşamak, onları azaptan kurtaracak değildir. Allah, onların bütün işlediklerini görür.¹⁴¹

---

¹³⁶ Baruth & Manning, **a.g.e.**, s. 431.

¹³⁷ Rietveld, **a.g.e.**, s. 214.

¹³⁸ Johansen, **a.g.e.**, s. 108.

¹³⁹ **A.e.**

¹⁴⁰ Eski Ahit, Levililer (19): 2.

¹⁴¹ Kur'an, Bakara 2/ 96.

Bireysel Psikoloji, üstünlük hedefini kendi belirleyen bireyin seçim yapma özgürlüğüne önem vermektedir. Bireye karakterinin şekillendiği beş yaşına kadar etki eden ailevi ve çevresel faktörlere insanlarla iletişim kurdukça gelişen algı ve düşünceler de eşlik etmekte, bunların etkisiyle kendisine bir üstünlük hedefi belirleyen birey ise yaşam biçimini bu doğrultuda şekillendirmektedir. Bölümün devamında dini sistemler açısından değerlendirmesini yaparken söz edilecek olan ‘ılımlı determinizm’ ilkesi (soft determinism), Adler’in dönemin bilim anlayışına etki eden mekanist ve deterministik bakış açısına karşı olarak benimsediği bir kavramdır. İlimli determinizme göre birey kendi seçimlerini özgürce yapabilmekte ancak bunların nasıl sonuçlanacağına yönelik bir karar veremediği için, bir noktadan sonra kaderine teslim olmaktadır.

Bireysel Psikoloji Teorisi gibi tek tanrılı dinler de bireyin kendi iradesiyle doğru ya da yanlış yönde bir yaşam amacı belirleyebilmesini, seçim özgürlüğünün bulunmasını ele almış ve özgür iradeyi dünya hayatının bir imtihan yeri olması açısından değerlendirmişlerdir. Tek tanrılı dinlere göre insan, belirlediği yaşam biçimi doğrultusunda yaptığı tercihlerden sorumlu tutulacak ve ölümden sonra buna göre cezaya çarptırılma ya da mükâfatlandırılma ile karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla tek tanrılı dinler de insanın özgür iradeyle hareket eden bir canlı olduğunu ve bu özelliğin insanoğluna belli başlı sorumluluklar getirdiğini tasdik etmektedirler.

Adler, insanların seçimlerinde özgür olmalarından dolayı hareketlerinin sonucunu önceden bilemeseler de bu konuda tam sorumluluk üstlenmeleri gerektiğinden bahsetmektedir. Buna paralel şekilde Johansen, özgür iradenin determinizm karşısında ağır bastığını Yeni Ahit’te de görebileceğimizden söz eder. İnsanların özgürce seçim yapmasının kutsal kitap öğretisine göre uygun olduğundan bahseden, papaz Bruce Milne, kutsal kabulün Hıristiyan olsun ya da olmasın bütün insanlara gönüllü ve sorumluluk sahibi seçimlerin bahşedildiği yönünde olduğunu söylemiştir. Johansen ayrıca kutsal kitaptan konu ile ilgili olarak Adem ile Havva’nın

yasak meyveyi yemeyi seçmeleri sonucunda kendilerini zorlu ve güç bir hayata maruz bırakmalarını örnek olarak vermiştir.¹⁴²

Kanz ise makalesinde pek çok muhafazakâr Hıristiyan'ın kendi tercihlerini doğru ve yanlış yönde yapabileceğini fakat bu seçimlerde her bireyin kendi kişisel sorumluluğunun bulunduğunu kabul ettiklerini ve zaman zaman yanlış seçimlerden dolayı hissettikleri suçluluk duygularının psikoterapiye başvurmalarına neden olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca muhafazakâr Hıristiyanlarla çalışan terapistlerin, yeterli desteği verecek kutsal kitap bilgisine sahip olmalarının, özgür iradenin ve bireysel seçimlerin muhafazakâr bir Hıristiyan tarafından nasıl manalandırılması gerektiğini kutsal kitap perspektifinde açıklayacak şekilde terapiyi yapılandırabilmelerinin önemine de değinmiştir.¹⁴³

Kutsal kitabın şimdiki zaman ile gelecek arasında ilişki kuran çeşitli bölümleri, insanların yaratılış amacından ve ahirete yönelik hedeflerden söz etmektedir. İsa ile ilgili kıssalar nihai yaşam hedefi ile bağlantı kurulabilen bazı önemli kısımları oluştururken düğün ziyafetiyle ilgili olan kıssada¹⁴⁴ cennete girme hedefinden ve Tanrı'nın davetine aldırış etmeyen insanların durumundan bahsedilmesi muhafazakâr Hıristiyanların cennete gitmeyi nihai bir üstünlük hedefi olarak algıladıklarına örnek teşkil etmektedir. Ayrıca kıssalarda dünya hayatında sarf edilen çabanın, cenneti kazanmaya yönelik tek kurtuluş olduğu da vurgulanmaktadır.¹⁴⁵ Örneğin Yeni Ahit, insanların büyük ödülü kazanabilmek için Tanrı'nın çağrısına uyarak beklenen davranışlardan sapmadan hedefe doğru ilerlemelerinden bahsetmektedir.¹⁴⁶ Dolayısıyla sonsuz yaşama ulaşma ve sonsuz yaşam için dünyada çalışmanın pek çok muhafazakâr Hıristiyan açısından nihai hedef olarak görüldüğünü söylemek hata olmaz.

Muhafazakâr Hıristiyanların ölümden sonra cenneti kazanmayı nihai bir kurtuluş hedefi olarak görmeleri ve bunu tüm insanlık için geçerli, objektif bir hedef

---

¹⁴² Johansen, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁴³ Kanz, **a.g.e.**, s. 345.

¹⁴⁴ Bkz. Yeni Ahit, Matta (22): 1-14.

¹⁴⁵ Kanz, **a.g.e.**, s. 346.

¹⁴⁶ Bkz., Yeni Ahit, Filipililer (3).

olarak algılamaları karşısında,¹⁴⁷ bu hedefi bireyin iç dünyasına indirgeyerek subjektif bir hedef şeklinde algılama eğiliminde olan psikologların tutumu, muhafazakâr Hıristiyanlarla aralarında çatışmaya sebep olabilir. Kanz bu sebeple muhafazakâr dini görüşe sahip bireylerle çalışan psikologların, terapide onlara zarar vermemek adına, bireylerin üstünlük hedeflerini nasıl algıladığı konusunda bilgili, tüm insanlığı kapsayan dini ve objektif hedefler hakkında yeterli donanıma sahip olmaları gerektiğini önemle vurgulamaktadır.¹⁴⁸

Bireysel Psikoloji'nin gelecek odaklı tutumunun, teleolojik açıdan muhafazakâr Hıristiyanlığın geleceğe yönelik tutumu ile benzer noktaları bulunduğundan bahsedenlerden psikolog Joseph Frank Rychlak'a göre Hıristiyanlıktaki esas mesele, geleceğe odaklanmak ve bu doğrultuda hedefe yönelik tutum ve davranış sergilemektir. Rychlak da benzer şekilde muhafazakâr Hıristiyanların bunu yaparken dünya hayatındaki gelecekte ziyade ebedi hayata odaklandığından söz etmiştir. Onlar ölümden sonrasını düşünerek tutum ve davranışlarını ebedi hayata yönelik kurtuluş hedefi doğrultusunda şekillendirirler. Adler'in teorisiyle ayrıldığı nokta ise Hıristiyanlık'taki teleolojik hedefin mahiyetinin net olarak belli olmasına karşın Bireysel Psikoloji'deki üstünlük hedefinin kişiden kişiye değişiklik gösterebilen subjektif bir hedef olmasıdır.¹⁴⁹

Yahudi inancında da benzer şekilde insanların seçim yapma konusunda özgür iradeye ve sorumluluğa sahip oldukları kabul edilmektedir.¹⁵⁰ Hıristiyanlık'taki ilk günah öğretisine inanan Yahudiler yaptıkları seçimlerin neticesinde ortaya çıkan günah, kefarete ve affedilmeye inanmaktadırlar. Dolayısıyla Yahudiler insanların kötü olarak doğmadığına ancak bu seçimi sonradan yaptıklarına inanırlar. Adler'in bireylerin iyi ya da kötü olmadıklarını ancak iki yöne de eğilim gösterme potansiyellerinin olduğunu söylemesine benzer şekilde, Yahudi inancında insanların iyi yönde eğilimlerinin (yetzer tov) ve kötü yönde eğilimlerinin (yetzer rah) bulunduğu

---

¹⁴⁷ Bkz., Yeni Ahit, Elçilerin İşleri (2): 21; Yuhanna, (3): 16.

¹⁴⁸ Kanz, **a.g.e.**, s. 345-346.

¹⁴⁹ **A.e.**, s. 346.

¹⁵⁰ Weiss-Rosmarin, **a.g.e.**, 108-118.

ve bunlardan hangisinin seçileceğinin tamamıyla bireyin özgür iradesine bağlı olduğu düşünülmüştür.¹⁵¹

Yahudi haham Kertzer ise Yahudiliğın kaderci bir din olmadığını ve Yahudi öğretisine göre herkesin kendi kaderini yazdığını söylemiştir. Ayrıca hayatın büyük bir kısmının kontrolümüz dışında olduğunu ifade eden Kertzer'e göre bunun nedeni, doğarken hiç kimsenin ailesini, cinsiyetini, rengini ve ulusal kimliğini seçemiyor olmasıdır. Ancak yaşanan hayatın kalitesi, sosyal ilişkiler, karakter ve maneviyat Kertzer'e göre tamamıyla kişisel tercih meselesidir.¹⁵²

İslam inancında da bireyin seçim özgürlüğüne sahip olduğuna inanılmakta ve bununla birlikte seçimlerin sonuçlarının Tanrı'nın elinde olduğu açıkça vurgulanmaktadır.¹⁵³ Bireysel Psikoloji Teorisi'ne son derece uyumlu bir yaklaşım sergileyen İslam inancı, özgür irade ve Tanrı'nın sonuçlara müdahale etmesi konusundaki izahlarıyla ılımlı determinist bir bakış açısı ortaya koymaktadır. İslam inancında insanın üstünlük hedefini doğru belirlemesinin önemi ahireti açısından da son derece önemlidir. İslam'a göre yaşam biçimini doğru bir hedef doğrultusunda şekillendiren birey, zorluklarla karşılaştığında doğru yoldan sapmamalı, dünya hayatının bir sınav olduğunu her zaman hatırlamalıdır. Yapılan seçimlerin sonuçlarını önceden bilmek mümkün olmasa da Kur'an ayetlerinde hayra ve barışa yönelik davranışlar sergileyenlerin Tanrı tarafından yardım görecekları ifade edilmiştir.

114- Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliğı emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışrlar. İşte onlar salihlerdendir.

115- Onlar ne hayır işlerlerse karşılıksız bırakılmayacaklardır. Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları bilir.¹⁵⁴

---

¹⁵¹ Johansen, **a.g.e.**, s. 106-107.

¹⁵² Bkz. **A.e.**, s. 107.

¹⁵³ **A.e.**, s. 130.

¹⁵⁴ Kur'an, Âl-i İmrân 3/ 114-115.

Kıyamet gününün tartışmasız bir gerçek olduğunu kabul eden İslam inancına göre, cenneti hak ederek vadedilen büyük nimetlere sahip olmak Müslümanlar için oldukça önemli bir motivasyon kaynağıdır.¹⁵⁵ Kur'an ayetleri insanın yaratılış nedeninin ne olduğu sorusuna açıklık getirerek, bunun amacını Tanrı'ya kulluk etmek olarak açıklamışlardır.¹⁵⁶ Ancak Tanrı, kendisine kulluk eden ve iyi hal üzerinde olan kullarının hepsinin durumunun eşit şekilde değerlendirilmeyeceğini de belirterek bu konuda bir sınıflandırma yapmıştır. Kur'an ayetlerinde bir taraftan cennetin ve cehennem farklı dereceleri olduğundan bahsedilirken, diğer taraftan tüm insanlar arasında sınıflandırma yapılarak amel defteri sağ tarafından verilenler, amel defteri sol tarafından verilenler ve önde gidenler olmak üzere ayrılacak üç farklı sınıf tanımlanmıştır. Amel defteri sağ tarafından verilen kişiler dünyada iyilik ve güzellik sergileyen insanlardan, amel defteri sol tarafından verilenler günahkâr olan insanlardan meydana gelir. Önde giden kişiler ise tanımlanırken Kur'an indirildiği dönemden sonra yaşayacak nesiller içinden az sayıda insanın bu gruba dâhil olacağı belirtilmiş, Tanrı'nın yolunda doğru ve güzel işler sergilemede titiz ve Yaratıcı'nın rızasını kazanmış olan özel kişilerden oluşacağı açıklanmıştır. Kur'an'ın ortaya koyduğu yeryüzündeki en büyük üstünlük hedefi, cenneti kazanmanın da ötesinde olan Tanrı'nın rızasını kazanarak önde giden az sayıdaki kulların arasına dâhil olabilmektir. Ancak bu hedefe ulaşmak Kur'an'a göre az sayıda kişiye nasip olacağı için, İslam'ın gereklerini dikkate alarak yaşam biçimini doğru şekilde belirlemek, son derece titiz ve sabırlı olmayı düstur edinmek oldukça önem taşımaktadır.

72- Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, ebedî olarak kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel köşkler va'detti. Allah'ın rızası ise, bunların hepsinden daha büyüktür. İşte bu büyük başarıdır.¹⁵⁷

7- ve siz de üç sınıf olduğunuz zaman,

8- Defterleri sağ tarafından verilenler var ya, ne mutlu kimselerdir amel defterleri sağ tarafından verilenler

9- Amel defterleri soldan verilenler var ya, ne mutsuz kimselerdir amel defterleri

---

¹⁵⁵ Johansen, **a.g.e.**, s. 133.

¹⁵⁶ Bkz. Kur'an, Zâriyât, 51/ 56.

¹⁵⁷ Kur'an, Tevbe 9/ 72.

soldan verilenler!

10-11- (İman ve amelde) öne geçenler ise (Ahirette de) öne geçenlerdir. İşte onlar (Allah'a) yaklaştırılmış kimselerdir.¹⁵⁸

İslam inancında üstünlük hedefine karşılık gelen kavramları inceleyen Adlerci psikolog Johansen, Müslümanlar için bir diğer motive edici unsurun cehennem azabından kurtulma korkusu olduğundan bahsetmiştir. Cennet ve mükâfat gibi bir motivasyondan ziyade Müslümanların daha çok Tanrı'dan korkmaları sebebiyle dini sorumluluklarını yerine getirdiklerini öne süren Johansen'in bu konudaki genellemesinin pek çok durumda geçerli olmadığı da söylenebilir. Çünkü Kur'an'da ortaya koyulan önemli bir psikolojik tespite göre insanların kalbi yalnızca Tanrı'yı hatırlayıp ona yönelmeyle gerçek manada bir tatmine erişebilmektedir ve bu hissiyat insanın fitratından gelen bir özelliktir. Dolayısıyla inançlı insanlar için ancak Tanrı yolunda ortaya koyulan mücadeleyle gönüller tatmin bulacak, bu tatmin bireyin dünyada da huzur ve mutluluğa erişmesini sağlayacak ve Tanrı ile yakınlaştıkça duyulan korkudan çok huzur ve mutluluk hissi ağır basacaktır. Dahası, bu noktada duyulan korkunun cezalandırılmaktan ziyade kimi zaman Tanrı'nın rızasından uzaklaşmaya ve Tanrı'nın rızasını kaybetmeye yönelik bir korku olabileceği de düşünülebilir. Bu sebeple Tanrı'dan korkmanın ciddi bir motivasyon olarak kabul edilebilmesi için, salih ameller sergileyen kişilerin bunu korkarak yapmalarından çok, bireyin Tanrı'nın yolundan uzaklaşmış durumda ve doğruya erişme endişesi içinde olması daha büyük bir olasılıktır.

28- Onlar, inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.¹⁵⁹

Bir Müslüman'ın gayesi yalnızca Tanrı'nın buyruklarına uymak değil aynı zamanda derin bir inanca da sahip olabilmektir.¹⁶⁰ Kur'an'da ortaya koyulan üstünlük

---

¹⁵⁸ Kur'an, Vakıa 56/ 7-11.

¹⁵⁹ Kur'an, R'ad 13/ 28.

¹⁶⁰ Johansen, **a.g.e.**, s. 133.

hedefine ulaşmak isteyen bireyin bunu gerçekleştirebilmesi için belli bir sürecin içerisine girmeye ve sabırlı davranmaya ihtiyacı vardır. İnanan insan sorumluluklarını yerine getirdikçe onlara daha çok bağlanır, ilke edindiği sorumluluklar bir süre sonra yaşamın iniş çıkışları karşısında aksamadan yerine getirilmeye devam eder. Tanrı insanı hem bolluk ve zenginlikle hem de zorluk ve yokluklarla imtihan etmektedir. Bu noktada inançlı bir insanın üstün gelebilmesi için Kur'an'ın tavsiyelerine dikkat etmesi gerekir. Kur'an'a göre insanı üstün kılacak olan şey iman etmektir. Çünkü dünyevi şartlar karşısında Tanrı'nın yolunda verilen mücadele bazen insana zorlu da gelse, Kur'an insanların iman ettikleri takdirde üstün geleceğini, bu yüzden yılmayarak mücadele etmeye devam edilmesi gerektiğini vurgular.

139- Gevşemeyin, hüzünlenmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.¹⁶¹

Adler'in holistik psikoterapi yöntemi içinde davranışa yön veren en belirleyici unsur olan üstünlük hedefinin öneminin vurgulanması gibi, tek tanrılı dinler de kişinin davranışlarını yönlendirebilmesi için temelde doğru yola yönelmenin önemi üzerinde dururlar. Dolayısıyla Bireysel Psikoloji'de ve tek tanrılı dinlerde davranışın en büyük belirleyicisi olarak ortak bir noktanın vurgulandığı anlaşılmaktadır. Bireyin davranışlarını düzenleyebilecek ve yaşam biçimi üzerinde önemli etkide bulunabilecek bu değerli uygulama, Adler tarafından psikoterapi odasına taşınmıştır. Bununla beraber Adler, psikoterapistlerin kutsal kitaplar hakkında yeterli donanıma sahip hale gelmesini ve bu alandaki eksiklerin giderilerek danışanlara doğru tedavinin uygulanması gerektiğini vurgulayarak insanlığa önemli bir katkıda bulunmuştur.

F. Bireysel Psikoloji ve Pastoral Danışmanlık

Günümüzde psikoterapistlerin dine bakış açısı pek çok eleştiriye konu olmuştur. Bireysel Psikoloji'nin psikospiritüel taraflarını inceleyen psikolog Eugene R. Ecrement ve John J. Zarsky, insanların dine yaklaşımları ile etik değerlerinin çok

---

¹⁶¹ Kur'an, Âl-i İmrân 3/ 139.

çeşitli ve değişken olması sebebiyle özellikle seküler psikoterapistlerin objektif olabilmek adına dini konular hakkında değerlendirme yapmaktan çekindiklerini, fakat bireylerin bağlı olduğu dini ve etik değerleri psikoterapiden ayırmanın gerçekte mümkün olmadığını, bu sebeple ruh sağlığı hizmeti veren seküler profesyonellerin de bu konuda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁶² Diğer taraftan Freud gibi psikoterapi sistemlerine kaynaklık teşkil eden tanınmış ruh bilimcilerin genellikle sergilediği dine yönelik eleştirel tavırların, psikoterapistlerin bu tutumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu söylemek de hata olmaz.

Bireysel Psikoloji Teorisi ise yöntemsel açıdan dini sistemler ile paralellik gösterebilen önemli psikoterapi metotlarından bir tanesini ortaya koymaktadır. Bireysel Psikoloji'nin Pastoral Danışmanlık ile benzer yanlarının olduğuna yönelik delilleri incelemenin Bireysel Psikoloji ve din ilişkisine farklı bir perspektifle bakılmasını sağlayacağı da düşünülebilir. Bu sebeple konuyu incelerken öncelikle Hıristiyan din adamlarından alınan bir danışmanlık sistemi olan Pastoral Danışmanlığın içeriğine ve kökenine kısaca değinilerek gelişim sürecinden bahsedilecek, daha sonra Pastoral Danışmanlık ile Bireysel Psikoloji metodunun benzer yanlarına ilişkin ortaya koyulan çeşitli görüşler değerlendirilmeye çalışacaktır.

1. Pastoral Danışmanlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Hıristiyan kiliselerindeki din görevlilerine 'pastor' adı verilmektedir. Bu kişiler yerel halka, yaşam ve din üzerine pek çok konuda bir tür dini danışmanlık hizmeti vermektedirler. Hıristiyanlar arasında yaygın olarak kullanılan Hıristiyan din görevlilerinin verdiği bu dini danışmanlık sistemine 'Pastoral Danışmanlık' adı verilmiştir. Bir pastorum danışan kişiye Yeni Ahit'in öğretilerine göre yol göstermesi ve danışma süreci boyunca Yeni Ahit'i esas alması şarttır. Pastorlar danışmanlığın amacının insanlara 'İsa'nın halkına yaklaştığı gibi' yaklaşmak olduğunu kabul ederler. Bunu gerçekleştirebilmek için insanları anlamaya çalışır, Tanrı tarafından sevildiklerini, Tanrı nezdinde değerli varlıklar olduklarını göstererek onlara dini tebliğ ederler.

---

¹⁶² Eugene R. Ecrement & John J. Zarski, "The Pastor-as-Counselor: Adlerian Contributions to the Process", *Individual Psychology*, 43:4, (1987), s. 464.

Pastoral Danışmanlığın ortaya çıkış süreci 2. yüzyılın başlarına kadar dayanmaktadır. O dönemden itibaren Hıristiyan ruhban sınıfı, günahlarla ağırlaşarak hastalıklı hale gelmiş ruhları iyileştirmeyi kendisine görev edinmiştir. Ruhban sınıfına ait din adamları danışanları anlayabilmek için duygu ve düşünceleri incelemişler ve kişinin zihinsel durumuna ilişkin bilgi edinme yöntemi olarak ortaya çıkan ilk psikolojik tekniklerden, içebakış (introspective) metodunu kullanmışlardır. Pastoral Danışmanlıktaki danışanlara yaklaşım biçimiyle paralel biçimde psikolojinin ayrı bir bilim olarak ortaya çıkmasında da içebakış metodunu bir terapi yöntemi olarak kullanan öncü psikologların çalışmaları etkili olmuştur. Pastoral danışmanlık ile psikoloji bilimi arasında gözlemlenebilecek ortak noktaların en başında bu yöntemsel benzerlik gelmektedir.¹⁶³

Psikolog Bernard Dale Wakley, Hıristiyanlık açısından psikoterapi yöntemlerini incelediği, seküler psikoterapi yöntemlerinin yanında Adler'in teorisinin Hıristiyanlık inancına uygun yöntemlerden biri olduğunu savunduğu doktora tezinde, geniş çaplı sosyal hareketlerin bireylerin yaşam biçimi üzerindeki etkilerinden ve Pastoral Danışmanlık hizmeti veren ruhban sınıfının bu toplumsal değişime kayıtsız kalmayarak bireye yönelik yaklaşımlarını nasıl reforme ettiklerinden bahsederken bu süreçler ile ilgili pek çok önemli noktaya da değinmiştir. Wakley'e göre, kütüphanecilik alanında çalışmaları bulunan Jean Elizabeth Lowrie, Hıristiyan ruhban sınıfının insan vücudunu "tüm kozmosu temsil eden bir mikro kozmos ve evrensel hiyerarşinin en alt basamaklarından biri" şeklinde değerlendirdiğini söylemiştir. 17. yüzyılın ünlü düşünürlerinden, filozof John Locke ise söz konusu hiyerarşik düşünceden farklı olarak insanın bütün hayatı boyunca sahip olduğu bir tek kişiliğin tek bir bilinci yansıttığını söylemiştir. Locke'un bu iddiası daha sonradan bireysellik akımının başlamasında etkili olmuş ve bireye yönelik bir yaklaşım ortaya koyma çabasındaki pek çok bakış açısına etki ettiği gibi, Pastoral Danışmanlığın danışanlarına yaklaşım biçiminde de önemli bir etkide bulunmuştur. Ruhban sınıfı, Locke'un düşüncelerinin yayılmasından sonra danışanlarıyla girdikleri terapi süreçlerine 'kişinin

---

¹⁶³ Bernard Dale Wakley, **Alfred Adler and the Pauline Doctrine of Justification By Faith: A Model For Christian Psychotherapy**, (Graduate School of the Union Institute, Doktora Tezi), Ohio, 1995., s. 83, 84.

kendisini sevmesi' gibi olguları dâhil etmeye başlamış buna karşın hiyerarşik yapıya verilen önem ise giderek azalmıştır. Bu noktadan sonra değişen bakış açısıyla kişinin kendisini sevmesi teolojik manada günah olarak kabul edilen bir bencillik hali olarak değil, topluma karşı sorumluluk ve doğru bir tutum olarak algılanmış ve teşvik edilmeye başlanmıştır.¹⁶⁴

Başlangıcı 17. yüzyıla dayanan Aydınlanma Çağı'nın etkileri, 18. yüzyıl başlarında bireyin iç dünyasının önem kazanarak ön plana alınmasıyla Pastoral Danışmanlığa ve din adamlarının bireye yaklaşımına önemli şekilde etki etmiştir. Halkın koloni şeklinde yaşadığı dönemde Amerika'da, sosyal, politik ve dini görüşlerde köklü değişiklikler yaşanırken Pastoral Danışmanlığın pek çok temel konseptine ilişkin anlayış da yeni bir boyut kazanmış, insanların his ve düşüncelerinin içeriğini anlama çabası artmış özellikle melankoli ve stres gibi kavramlar üzerinde çalışmaya başlanmıştır. Din değiştiren kişilerle görüşerek duygu ve düşüncelerini inceleyen din adamları, bunu her ne kadar teolojik bir kontekst içerisinde yapmış olsalar da, yapılan uygulamanın dili tamamıyla psikolojiktir.¹⁶⁵ Din adamları tarafından incelenen melankoli ve stres gibi kavramlar ise günümüzde psikoloji biliminin konusu olarak karşımıza çıkan önemli kavramlardandır.

Doktora tezinde, 20. yüzyılda ortaya çıkan Pastoral Danışmanlığın bireye yaklaşımına etki eden akımlardan da söz eden Wakley, I. Dünya Savaşı sonrasında ulusların girdiği toparlanma sürecinde ekonomik açıdan kazanılan bireysel başarı gibi kavramların öneminin giderek artmaya başlamasına değinmiştir. Bu süreçte insanların bireysel tutumlarını ve ilgilerini gözlemleyen kilise ve ruhban sınıfı, toplumda popülerlik kazanan bu eğilime kayıtsız kalmayarak yaklaşımlarını bu doğrultuda reforme etme gereği duymuştur. İlerleyen yıllarda John Dewey ve Carl Rogers gibi isimlerin 20. yüzyılın eğitim alanındaki fikirlerinin ortaya yeni bir bakış açısı koyduğunu belirten Wakley, bu kişilerin eğitimi deneyimin yeniden şekillenmesi ve organize edilmesi olarak tanımladıklarını söylemiştir. Din adamlarının halka uyguladıkları eğitim sistemi üzerinde etkili olan bu yaklaşımlar sayesinde, kiliselerde

---

¹⁶⁴ Bkz. A.e., s. 88-92.

¹⁶⁵ A.e., s.93-94.

‘pazar okulları’ adıyla verilen kurslarda insanın gelişim süreçlerine paralel bir eğitim anlayışı ortaya çıkmış ve bu doğrultuda pastorlar, temel gelişim psikolojisi eğitimi almaları konusunda teşvik edilmişlerdir.¹⁶⁶

İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda ise Pastoral Danışmanlık, seküler psikolojiye teknik ve metodolojik açıdan daha fazla yakınlaşarak benzer bir dili konuşmaya başlamıştır. Ancak teolojik etkinliği baskın olan bu dil, içerik açısından daha çok dini doktrinlerin akıl sağlığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır.¹⁶⁷ 1950’lerde Rogers’ın ortaya koyduğu danışan odaklı psikoterapi anlayışı, psikolojide hümanist bir bilimsel metodolojinin ortaya çıkmasına neden olmuş Abraham Maslow, Gardner Murphy ve Gordon Allport gibi ünlü teorisyenler, psikolojide ‘üçüncü güç’ adıyla bilinen bu akımı desteklemişlerdir. Bireyin potansiyel gelişimine, yaratıcılığına ve kendini gerçekleştirme üzerine odaklanan bu anlayış, pastoral danışmanların terapi metotları üzerinde de etkisini göstermiş, bireyin teolojik açıdan ruhsal olgunlaşmasını öngören bir danışmanlık modeline doğru meyletmelerini sağlamıştır.¹⁶⁸

2. Bireysel Psikoloji ve Pastoral Danışmanlık İlişkisi

Bireysel Psikoloji alanında çalışmalar yapan pek çok profesyonel, Adler’in teorisi ile Pastoral Danışmanlığın gerek psikoterapi yöntemi gerekse içerik olarak benzerlik gösteren yanları olduğundan söz etmektedir. Adler’in biyografi yazarı Hertha Orgler, eski başpiskopos Dr. William Temple’in pastoral danışmanlık açısından en değerli yaklaşımın Bireysel Psikoloji olduğunu söylediğini belirtmiştir.¹⁶⁹ Daha önce değinildiği gibi Adler, yaşadığı dönemin de etkisiyle Bireysel Psikoloji’ye teolojik bir yaklaşımda bulunmaktan kaçınmış olsa da, kendisinden sonra gelen takipçilerinin Bireysel Psikoloji alanındaki çalışmaları derinleştirerek teolojik açıdan önemli değerlendirmeler yaptıklarından söz edilebilir. Buradan hareketle bölümün devamında Bireysel Psikoloji Teorisi ile Pastoral Danışmanlığın birbiriyle paralellik

---

¹⁶⁶ A.e., s. 103-106.

¹⁶⁷ A.e., s. 110.

¹⁶⁸ A.e., s. 114-115.

¹⁶⁹ Bkz. Baruth & Manning, a.g.e., s. 431.

gösteren ortak noktalarına yönelik öne sürülmüş olan bazı görüşler ele alınmaya çalışılacaktır.

Ecrement ve Zarski, Bireysel Psikoloji esaslarının Pastoral Danışmanlığa katkılarını inceledikleri makalede, Adlerci psikoterapist Don C. Dinkmeyer'in her iki terapi yöntemindeki süreçlerin benzerliklerine dikkat çektiğine değinmişlerdir. Dinkmeyer'e göre her iki danışmanlık tarzında da başlangıç, terapist ve danışan arasında terapötik bir bağ kurularak yapılmaktadır. Bu aşama danışanın terapist tarafından tanınması ve yaşam biçimine ilişkin anamnez alınması ile devam eder. Danışanın yanlış inanışları ve davranışları ile başarısız olduğu yaşam olguları tespit edilir. Son olarak danışanın iç gözü kazanmasıyla birlikte alternatif çözümler keşfedilmeye, yeni hedefler belirlemeye, hatalı davranış kalıplarının değişmesine, yerine yeni tutum ve davranış biçimlerinin kazanılmasına ve danışanın yeni düzene adaptasyon sağlayarak bunu sürdürülebilir hale getirmesine uğraşılır. Dinkmeyer, Psikolojik açıdan her iki yaklaşımda da aynı süreçlerin uygulandığını, bununla birlikte Pastoral Danışmanlıkta din görevlilerinin her aşamada kutsal kitabı referans alarak Hz. İsa'nın öğretilerini azami şekilde sürece dâhil ettiklerini söylemiştir.¹⁷⁰

Ecrement ve Zarski, Bireysel Psikoloji'nin psikospiritüel yönlerini incelerken, her iki yaklaşımın da psikoterapi aşamalarındaki benzerlikleri Yeni Ahit'teki baplarla karşılaştırarak konuya farklı bir açıdan yaklaşmışlardır. Örneğin pastorum danışana hatalarını göstererek farkındalık kazandırmaya çalıştığı aşama, Ecrement ve Zarski'ye göre Yeni Ahit'teki Markos (10): 18-23 ve Luka (24): 25-26 bapları ile örtüşmektedir. Çünkü bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Hz. İsa, çevresindeki insanları gözetmiş kollamış ve onları hatalarıyla yüzleştirmekten çekinmemiştir. Ecrement ve Zarski, bu benzerlikleri dikkate almaları gereken pastorların, Bireysel Psikoloji eğitiminden faydalanabileceklerini belirtmiştir.¹⁷¹

Ele alınan iki sistem birbiriyle karşılaştırıldığında, Bireysel Psikoloji'nin terapi içeriğinin dini bir terminolojiyle desteklenmemesinden dolayı Pastoral Danışmanlığa nazaran daha seküler bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Pastoral Danışmanlık doğrudan

---

¹⁷⁰ Bkz. Ecrement & Zarski, **a.g.e.**, s. 464.

¹⁷¹ **A.e.**, s. 465-466.

kiliseye bağı kişiler tarafından uygulanırken, Bireysel Psikoloji üniversitelerde belli düzeyde psikoterapi eğitimi almış uzmanlar tarafından uygulanmaktadır. Bu uzmanlar danışanlarını teori ve uygulamada eğitimini aldıkları sistemlere bağı olarak yönlendirirler. Ecrement ve Zarski, Bireysel Psikoloji yaklaşımında seküler olan psikolojik kavramların Yeni Ahit'teki prensiplerle entegre şekilde kullanılabildiğı vurgulamışlardır.¹⁷² Tanrı'nın peygamberler ve kutsal kitaplar vasıtasıyla kullarıyla kurduğı psikolojik bağı, peygamberlerin insanlara yaklaşım biçiminin Bireysel Psikoloji'deki terapi aşamalarında da benzer süreçlerle uygulanabilmesi, kutsal kitaplarda verilen mesajların Bireysel Psikoloji terapisine entegre edilebilmesi, tek tanrılı dinlerin mesajının ulaştığı tüm insanlarda Bireysel Psikoloji metodunun uygulanabilirliğini, bu sebeple de evrensel bir psikoterapi metodu olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

3. Terapötik İlişkide Dini ve Manevi İhtiyaçların Entegrasyon Eksikliği

Pastoral Danışmanlığın yöntemsel açıdan yapılandırılmış bir psikoterapi metoduna nazaran pek çok eksiğinin bulunduğu ve teorik bir altyapıya sahip olmamasından ötürü seansın daha çok pastorun sorunu ele alış ve yaklaşım biçimiyle sınırlı kaldığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Kanz makalesinde, Dougherty ve Worthington Jr.'ın pastoral danışmanlık hizmeti veren din adamlarının muhafazakâr Hıristiyanların psikolojik ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kaldığını savunduklarından bahsetmiştir. Dolayısıyla dindar insanların, psikoterapiden fayda görme ile manevi değerlerini gözeterek kendisine anlayış gösteren bir pastoral danışmana başvurma arasında ikilem yaşadıklarında pastoral danışmana gitmeyi tercih ettiklerini, buna karşın pastoral danışmanların psikopatolojinin derinleştiğı psikiyatrik bozukluklarla karşılaştıklarında yeterli ölçüde sağaltıcı bir psikoterapi desteğı sağlayabilmelerinin mümkün olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat en az bu gerçeklik kadar, akademik eğitimini tamamlayan psikoterapistlerin büyük çoğunluğunun danışanların dini cevap arayışlarına, ruhsal ihtiyaçlarına, ölüm ve yok olma konusundaki endişelerden kaynaklanan varoluşsal çığlıklarına, ruhlarını tatmin

---

¹⁷² A.e., s. 462.

edip sükûnete kavuşturabilecek bir çözüm bulabilme konusunda pek çok eksik yönünün bulunduğu da önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bu yetersizlikler her iki terapi sisteminde de danışmaya gelen insanlara verilen terapi desteğinde önemli tatminsizliklerin açığa çıkmasına, dolayısıyla ihtiyaçları karşılanamayan danışanların zarar görmesine yol açmaktadır.¹⁷³

Psikoterapistlerin genelinin dini gelenekler ve manevi değerler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını belirten bazı araştırmalar önemli sonuçlar ortaya koymuşlardır. 1998 yılında yapılan bir araştırma, Amerikan toplumunun %95'inin Tanrı inancına sahip olduğunu gösterirken, buna karşın psikologların yalnızca %43'ünün Tanrı'nın varlığına inandığı sonucunu ortaya koymuştur. Ayrıca 1990 yılında 409 klinik psikolog üzerinde yapılan farklı bir araştırma, klinik psikologlardan yalnızca %5'inin dini ya da manevi değerlere ilişkin eğitim aldığı sonucunu göstermektedir. Muhafazakâr Hıristiyan danışanların dini eğilimlerinin kimi zaman psikoterapistler tarafından görmezden gelinebildiği, bunun sebebinin bazen psikoloğun dini konuları konuşmaktan kaçması bazen de psikoloğun dindarlık karşıtı bir tutum sergileyerek dindarlığı danışanın kendi çözmesi gereken bir problem olarak ele alması ve kendini bu konulardan soyutlaması olabileceği belirtilmiştir.¹⁷⁴ Günümüze kadar din ve psikoloji arasında bilimsellik söylemi altında örülen duvarların, her iki sistemin uygulayıcılarının da birbirinin eksikliğini kapamaya yönelik multidisipliner bir yaklaşım ortaya koyamamasına neden olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle ortak çalışmalar yapılarak yöntemsel gelişmelerin nasıl sağlanabileceği araştırılmalı, gerekli çözümler dayanışma ortamı içinde üretilmelidir.

2013 yılında yapılan Amerikan Psikoloji Birliği'ne (American Psychological Association: APA) üye olan klinisyen psikologların dindarlık ve maneviyat düzeyini inceleyen bir araştırmada öncelikle din psikolojisi alanında şimdiye kadar yapılmış birçok bilimsel çalışmadaki sonuçların, dine bağlılık ile ruh sağlığı arasında pozitif bir korelasyon ortaya koyduğuna değinilmiş, bu sebeple psikologların din hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları için önemli gerekçelerin bulunduğu bahsedilmiştir.

---

¹⁷³ Kanz, a.g.e., s. 343.

¹⁷⁴ A.e., s. 343-344.

Buna örnek olarak gösterilen çalışmalardan 1999 yılında yapılan bir araştırmada Amerikan toplumunun dindarlık düzeyi ele alınmış, yetişkin nüfusun %95'inin Tanrı inancına sahip olduğu, %85'ine göre ise dinin yaşamlarında belirleyici rol oynadığı; her 10 kişiden yedisinin kilise, sinagog ya da cami cemaati mensubu olduğu; 10 kişiden dördünün ise düzenli olarak ibadetlerini yerine getirdiği belirtilmiştir. Geçmişteki araştırma sonuçlarından verilen bir başka örnekte dinin, kültürel çeşitlilik açısından belirleyici bir faktör olmasının, psikologlar açısından incelenmesini önemli kıldığından bahsedilmiş Amerika'daki ırksal ve etnik azınlıkların dine bağımlılığının hispanik olmayan beyaz ırka göre daha kuvvetli olduğuna ve bu azınlıkların yükselişle değişen demografik özelliklerin din olgusunu daha da çekici hale getirdiğine vurgu yapılmıştır. 1977, 1980 ve 1990 yılında yapılan farklı araştırmalarda ise Amerikalı psikoterapistlerin dindarlık düzeylerinin toplumun geneline kıyasla çok daha aşağıda olduğundan, 1983'te Avustralya ve İngiltere'de yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşıldığından bahsedilirken, psikologların dini uygulamalarla ilgili bireysel düzeydeki yetersiz deneyimlerinin, dindar insanlarla yapılan psikoterapi sürecine olumsuz yansıdığından söz edilmiştir.¹⁷⁵ Dolayısıyla Amerikan toplumunda görülen dini eğilimin, ele alınan diğer araştırmalarda Avustralya ve İngiltere için de geçerli olduğunun görülmesi, dini ve manevi konuların yaşam üzerindeki etkisinin önemini göstermekte, bu durum ise psikoterapistlerin din ve maneviyat hakkında belli düzeyde yetkinliğe sahip olmasını daha fazla zorunlu hale getirmektedir.

Önceki anketlerin üzerinden geçen on altı yıllık süreç sonrasında, APA üyelerinin güncel eğitimlerinde manevi değerlerin ve dindarlığın üzerinde daha fazla durulduğu ve geçmişe nazaran daha fazla ön planda olması için çalışıldığı ifade edilmiştir. Klinik psikologların dindarlık ve maneviyat düzeyini ele alan söz konusu çalışmada, ankete katılan APA üyesi 258 psikoterapistten %31,7'sinin Tanrı'nın varlığına kesin inancının olduğu; %33,5'inin son bir hafta içerisinde tek tanrılı dinlerin ibadethanelerine katılım gösterdiği; %51,7'sinin dinin yaşamdaki yerini oldukça önemli bulduğu; %37,4'ünün her gün ya da neredeyse her gün dua ettiği, ayrıca

---

¹⁷⁵ Harold D. Delaney, William R. Miller, Ana M. Bisonó, "Religiosity and Spirituality Among Psychologists: A Survey of Clinician Members of the American Psychological Association", **Spirituality in Clinical Practice**, C. I (S), (2013), s. 95-96.

maneviyatın insan psikolojisi üzerinde olumlu etkisinin bulunup bulunmadığını 1 ile 9 puan arasında puanlayan katılımcılardan (1= hiçbir etkisi yoktur, 9= çok önemli etkiye sahiptir; maneviyat hayatımın merkezinde yer alır) %82,4'ünün 6 ile 9 arası puan vererek 'oldukça önemli' ve 'çok önemli' seçeneklerini işaretlediği sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷⁶ Burada da dikkat çeken, psikologların dindarlık düzeylerinin önceki yıllarda yapılan anketlere benzer şekilde toplumun genelini yansıtmaktan uzak olması, buna karşın katılımcıların yarısının dinin yaşamdaki yerini oldukça önemli bulması, maneviyatın yaşama etkisini ise %82,4 ile büyük çoğunluğun önem taşıdığına inanmasıdır.

Araştırmaya göre katılımcılar maneviyatın yaşamlarındaki öneminin dinin öneminden daha fazla olduğunu belirtirlerken, geçmişte yapılan bazı araştırmalarda da din ve maneviyat arasında benzer bir ayrım algısının görüldüğünden bahsedilmiştir. Amerikan toplumu açısından iki kavramın birbirinden farklı manalarının bulunduğu, 'din' kavramının daha çok tek tanrılı bir dini sistemi ifade ettiği, 'maneviyat'tan anlaşılanın ise dini tecrübeden çıkarılan öznel ve bireysel manalar olduğu, insanların kendilerini 'maneviyat sahibi ancak dindar olmayan' şeklinde tanımlayabildiği belirtilmiştir.¹⁷⁷

Rasgele seçilen APA üyelerinden anket gönderilenlerin %53'ünün anketi uygulayarak geri dönüş yaptığı, bunun geçmiş anketlerin katılımcılarındaki geri dönüş oranıyla benzer bir oran olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca geçmiş araştırmalardaki bulgulara benzer şekilde ankete katılım gösteren kişilerdeki manevi ve dini eğilimlerin, katılım göstermeyen kişilere oranla yaşamlarında daha öncelikli bir yere sahip olduğunu göz ardı etmemek gerektiği de vurgulanmıştır. Araştırmada Amerikan toplumu ile APA üyesi psikologların dindarlık düzeyleri arasındaki uçurumun, dindar insanları psikoterapi yerine daha çok kader inancını ön planda tutan destek hizmetlerine başvurmaya yönelttiği dindar kimliği ile maneviyat düzeyi ön planda olan psikoterapistlerin ise ayrıca tercih edilebileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu veriler psikologların eğitimlerinde dini inanç sistemlerine yönelik uygulamalar ve manevi

---

¹⁷⁶ A.e., s. 99.

¹⁷⁷ A.e., s. 101.

değerler hakkında bilgi sahibi olmaya önem vererek sosyokültürel yetkinlik düzeylerini yüksek tutmaya çalışmaları gerektiğinin de altını çizmektedir. Psikoloji lisansüstü eğitim programlarına dini inanç sistemlerinin, geleneklerin, dini ve manevi boyutlarının dâhil edilmesinin faydalı olacağına yönelik araştırmaların bulunduğu, 90'lı yılların sonlarına doğru Amerikan Tıp Birliği'nin (American Medical Association) hastalara gerekli bakımı sağlayabilmek adına psikiyatri ders programına kültürel çeşitliliklerin dini ve manevi boyutlarını da içeren bir eğitimi dâhil etme gereğini gündeme aldığı, bu kararı takiben ülkenin üçte ikisindeki 125 tıp fakültesinin yaklaşık on beş senedir programı uygulamaya koyduğu da ayrıca belirtilmektedir.¹⁷⁸

Nöropsikolog Jason Kanz muhafazakâr Hıristiyan danışanlar için uyumlu bir terapinin mümkün olup olmadığını tartıştığı çalışmada, yapılan bir araştırmanın psikologların %57'sinin Tanrı'nın varlığına inanmadığını gösterdiğinden söz etmiştir. Bununla birlikte Kanz, danışanın cennete gitme arzusunun terapist tarafından anlaşılmasına ve gereğince üzerinde durulmamasına bağlı olarak kendisine değer verilmediğini hisseden danışanın, terapiyi bırakma olasılığının da yüksek olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁹

Psikoterapistlerin seküler tutumuna yönelik bazı eleştirilere bakıldığında, dindar danışanların bir bölümünün, psikoterapinin ihtiyaçlarıyla çelişeceğine ya da kendilerini ikileme bırakacağına yönelik kaygı yaşıyor olması üzerinde durmayı gerektiren bir konudur. Din, maneviyat ve affedicilik üzerine çalışmaları bulunan psikolojik danışman Everett L. Worthington Jr., psikolog Graham G. Scott ile birlikte yaptığı çalışmada psikolojik danışmanlık hizmeti veren kişilerin muhafazakâr ya da seküler tutumunun, terapi sürecindeki dindar danışanlarla belirlenen hedefler üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada dini inançlarının terapist tarafından daha laik düşünceler ile değiştirilebileceğinden endişe duyan bazı dindar danışanların bulunduğu bahsedilmiştir. Maneviyat kavramı ve pastoral danışmanlık üzerine çalışmaları bulunan klinik psikolog Carole A. Rayburn ise bazı hastaların psikoterapiyi seküler terapistlerin beyin yıkama aygıtı olarak gördüklerini ve bu yüzden de

---

¹⁷⁸ A.e., s. 102-103.

¹⁷⁹ Kanz, a.g.e., s. 344, 346.

psikoterapiden kaçındıklarını öne sürmüştür. Bunun yanında din ve maneviyat konularında çalışmaları bulunan psikolog Vicky Genia, psikoloji bilimine olan güvensizlikten dolayı ruhsal desteğe ihtiyacı olan dindar insanların %40'ının bir ruh sağlığı profesyoneline gitmek yerine din adamından destek almayı seçtiğini belirtmiştir. Genia'ya göre bu güvensizliği oluşturan etmenlerin ilk nedeni danışanların problemin kaynağını psikolojik nedenler yerine ruhani nedenlere bağlaması, ikincisi ise dini inanca sahip olmayan terapistlerin kendilerini yanlış yola saptırabileceklerini düşünmeleridir. Nitekim bu konuda haksız da sayılmazlar; çünkü terapistler din karşıtı söylemler kullanmasalar dahi araştırmacıların çoğunun da gösterdiği gibi, efektif bir danışma sürecinde danışanın değer yargılarının terapistin değerlerine paralel şekilde değişim ya da kayma göstermesi olasıdır.¹⁸⁰

Adlerci psikolog Johansen, Yahudi ya da farklı bir dine mensup pek çok dindar danışanın terapistin dini bilgisinin yetersiz olmasını tolere edebileceğini, ancak dini değerlerine ve geleneklerine gerekli saygıyı ve dikkati göstermeyen bir terapist ile terapötik bir işbirliği geliştirmelerinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Örneğin Yahudilik'te kutsal sayılan Şabat ve benzeri dini günler ile senenin belli dönemlerinde kutlanan dini tatillerin terapist tarafından göz ardı edilmesi durumunda terapötik işbirliğinin zarar görmesi ve danışanın terapiyi bırakması yüksek bir olasılıktır. Yahudi bir danışan ile terapi odasında bulunan terapistin yalnızca Yahudilik hakkında temel bir bilgiye sahip olması yeterli değildir; aynı zamanda danışanın dünya görüşüne de saygı göstermesi gerekmektedir. Bu noktada Johansen, Adler'in terapötik ilişkideki eşitlikçi ve saygılı yaklaşımını hatırlatır.¹⁸¹

Ortaya koyulan bu ve benzeri yöndeki pek çok iddia, psikoterapi ekollerinin genelinde mevcut olan dini ve manevi eksikliğin, ruh sağlığı çalışanlarının büyük bir bölümü açısından ciddi bir sorun olarak algılanmadığını ve düzeltmek için harekete geçilmediğini göstermektedir. Din ve bilim ilişkisi konusunda seküler kalmayı uygun gören bu çevreler genellikle psikoterapi odasında danışanlarla yüz yüzeken birebir karşılaştıkları bu sorunu, her şeye rağmen görmezden gelmeyi tercih etmişlerdir.

---

¹⁸⁰ Bkz. **A.e.**, s. 342-343.

¹⁸¹ Johansen, **a.g.e.**, s. 114.

Psikoterapi ve din ilişkisi alanında çalışmaları olan psikolojik danışman Patricia Polanski ise terapi odasına din kavramını sokmanın insanlara pek çok alanda fayda sağlayacağından bahsetmiştir. Hayatının odak noktasına dini değerleri oturtmuş olan bir birey açısından yaşadığı ruhsal sıkıntılara ilişkin çözümün, tüm kalbiyle inandığı dinde bulunduğunu söyleyen Polanski, din konusunda eğitilmiş ve bilgili terapistlerin böyle kişilere danışmanlık yaparak onlara daha üstün faydalar sağlayabileceklerini belirtmiştir.¹⁸² Bu görüşe dayanarak terapistlerin, özellikle katı Freudyen ekolden gelenlerin din konusunda daha yumuşak ve anlayışlı bir tavır sergilemelerinin önemli bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Bahsi geçen diğer terapi ekollerinden pek çoğuna ait içerik ile yöntemin, dini motivasyondan uzaklığı ve dini değerlerden yoksunluğu Bireysel Psikoloji'deki terapi yaklaşımı ile kıyaslandığında, Adler'in teorisinin çoğu açıdan daha olumlu ve işbirlikçi bir yaklaşım olduğundan söz etmek mümkündür. Psikolojik danışman Leroy G. Baruth ile eğitim bilimcisi M. Lee Manning, Bireysel Psikoloji'nin yaşam görevleri kavramıyla din ve Tanrı ilişkisini inceledikleri makalede, Adler'in herhangi bir dini kendi terapi yöntemiyle bağdaştırmamasına karşın, dinlerin tüm insanlığı teşvik edici ve ortak bir unsur olmasının yanında, insanlar arasında sevgi, paylaşım ve dayanışmayı arttırıcı önemli bir fonksiyona sahip olduğunu düşündüğünden ve dine saygı unsurunun terapide yer alabilmesi için ciddi bir çaba sarf ettiğinden bahsetmişlerdir.¹⁸³

4. Adlerci Psikoterapi Yöntemi ve Tek Tanrılı Dinler Arasında Kurulmuş Olan Bazı Benzerlikler

Adler, yapılandırılmış bir psikoterapinin belli aşamalarının bulunduğunu, bunların başında ise danışan ile kurulması gereken terapötik ilişkinin ve iş birliğinin geldiğini belirtmektedir. Johansen, bu noktada tek tanrılı dinlerden Hıristiyanlık ilkeleri ile belli açılardan ilişki kurmanın söz konusu olabileceğini ifade etmiştir. Bireysel Psikoloji, her insanı birbiriyle eşit, saygıdeğer ve kıymetli kabul etmekte, danışan ile kurulan terapötik ilişki de bu esasa dayanmaktadır. Eski Ahit temelli Hıristiyan inancına göre ise, Tanrı her insanı kendi suretinde yaratmıştır.¹⁸⁴ Bu sebeple

---

¹⁸² Polanski, **a.g.e.**, s. 127.

¹⁸³ Baruth & M. Manning, **a.g.e.**, s. 430-431.

¹⁸⁴ Bkz. Eski Ahit, Yaratılış (1): 27.

her insan birbiriyle eşit ve değerlidir. Dolayısıyla her iki yaklaşım da insanı aynı şekilde ele almaktadır.¹⁸⁵

Adler, insanların ancak sosyal bir gruba dâhil oldukları takdirde kimlik kazanabilmelerinin mümkün olduğunu savunmuştur. Johansen ise çalışmasında, Hıristiyanlık'ta bireyin sosyal ilişkileri üzerinde durulduğunu ve sosyal sorumluluğun öneminin vurgulandığını belirtmiş, özellikle Eski Ahit'in önemli bir unsuru olan 10 emir içerisinde insanların toplumsal sorumluluklarına atıfta bulunulmasının Bireysel Psikoloji'nin temel görüşüyle oldukça benzer olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁶ Dolayısıyla insanların toplum içinde bir role sahip olarak aralarında sosyal bağlar kurması, hem Bireysel Psikoloji hem de tek tanrılı dinler açısından önemli bir gerekliliktir.

Adlerci psikolog Mosak ise, Hıristiyanlığın erdemlerinden olan 'inanç', 'umut' ve 'sevgi' gibi kavramların psikoterapide efektif şekilde kullanılabilmesinin gerekli olduğuna dikkat çekmiştir. Danışanın, terapist ve psikoterapinin faydasına yönelik duyduğu inanç, terapi sürecinin ilerleyen aşamalarının yaşamına katacaklarına yönelik danışanın içinde barındırdığı ümit ve terapistin kendisini önemseydiğini, çaba sarf ettiğini bilen danışanın kurulan sağlıklı terapötik ilişki çerçevesinde terapistin duyduğu sevgi, psikoterapinin oldukça faydalı dinamiklerindedir.¹⁸⁷ Psikoterapide bu kavramlarla ilgili sorun yaşandığı takdirde danışan-terapist arasındaki terapötik ilişkinin zarar görmesi, akabinde de danışanın terapiyi bırakması oldukça yüksek bir olasılıktır.

Daha önce de değinildiği gibi, Adler psikoterapi için gelen danışanlarının hasta olduğunu düşünmek yerine, onları yaşamlarında hayal kırıklığına uğramış bireyler olarak görmüştür. Toplumsal ilgi kavramının terapötik ilişkideki modelinin bireyi cesaretlendirmek olduğundan bunun gelişimi hızlandırıcı etkisinden bahseden Johansen, çalışmasında kutsal kitap odaklı Hıristiyanlık inancının cesaretlendirme kavramını oldukça önemseydiğine ve zayıf durumdaki bir toplumun cesaret kazanarak yükselmesinin bunu işaret ettiğine değinmektedir. Ayrıca bazı Adlerci terapistlerin

---

¹⁸⁵ Johansen, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁸⁶ **A.e.**, 73-75.

¹⁸⁷ **A.e.**, s. 77.

danışanlarına küçük hayat dersleri vermek amacıyla kutsal kitaptan kıssalar ve efsanevi hikâyeler anlattığına da vurgu yapan Johansen, kutsal kitap ve hikâyelerin Bireysel Psikoloji’de ele alınmasını inceleyen Pancner’in, bazı durumlarda danışanın farkındalık kazanabilmesi için hatalarını ya da olması gerekeni kendi davranışları üzerinden göstermek yerine hikâyelerle verilen örneklerin daha akılda kalıcı olduğunu, danışanların objektif bakabilmesine yardımcı olduğunu, böylece kendilerini olayın daha az içinde görmeleriyle savunucu tavırlarının ve tepkiselliklerinin de nispeten azaldığını, dolayısıyla daha kolay iç görü kazanabildiklerini savunduğunu belirtmiştir. Ayrıca hikâyelerin terapi süresince rafa kaldırılabilir, gerektiğinde ise yeniden analiz edilip kullanılabilir olmaları açısından son derece kullanışlı ve etkili psikolojik öğeler barındırdığı da Johansen tarafından vurgulanmaktadır.¹⁸⁸

İkinci bölümde ele alındığı gibi, Adler insanı holistik bir yaklaşımla, bütün halinde kabul ederek tüm duygu, düşünce ve davranışlarının kendi içinde tutarlı olduklarına vurgu yapmıştır. Hıristiyanlık tarihinde bir dönem beden ve ruh ikiciliği tartışılrsa da insanı ayrı ayrı inceleyen görüşün, yerini bütün bir sistem olarak inceleyen görüşe bıraktığına değinen Johansen, Yeni Ahit’teki ifadelerin de holistik bakış açısını destekler nitelikte olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁹ Konuya örnek olarak şu ifadeler verilebilir:

35- Onlardan bir fakih, İsayı deniyerek ondan sordu:

36- Ey Muallim, şeriatte büyük emir hangisidir?

37- İsa ona dedi: “Allahın Rabbi bütün yüreğinle, bütün canıyla, bütün fikrinle seveceksin.”¹⁹⁰

Geçmiş yıllarda Kuzey Amerika Adler Psikoloji Topluluğu’nun başkanlığını da yapmış olan psikolojik danışman Richard E. Watts ise, Adler’in terapide kullandığı hastayı şevklendirme ve motive etme unsurlarının Yeni Ahit ile temellendirilmiş olan Hıristiyan inancı ile bağdaştığından bahsetmiştir. Watts, tıpkı Yeni Ahit’te yüreklendirme üzerinde durulan kıssalarda olduğu gibi, Bireysel Psikoloji terapistinin

---

¹⁸⁸ A.e., s. 77-78.

¹⁸⁹ A.e., s. 72.

¹⁹⁰ Yeni Ahit, Matta (22): 35-37.

de terapide danışanı şevklendirmeye ve motive etmeye önem verdiğini belirtmiştir. Ayrıca Watts, Yeni Ahit'in bir perspektifi olan kendini sınaama davranışının Bireysel Psikoloji konseptine uyan, farklı bir nokta olduğundan söz etmiştir. Hem Yeni Ahit hem de Bireysel Psikoloji bireyin bilişsel gelişiminin ve farkındalık kazanmasının aynı zamanda davranışsal boyutta da değişimine yol açacağı üzerinde durmaktadır.¹⁹¹

Yahudi inancı ve Bireysel Psikoloji arasındaki bazı benzerliklere de değinen Johansen, Yahudilerin Roş Aşana¹⁹² ve Yom Kipur¹⁹³ adı verilen dini tatil günleri arasında kalan yaklaşık on günlük zamanı kendilerini analiz edebilmek amacıyla kullanmalarına, davranışlarını ve inançlarını gözden geçirerek özeleştiride bulunmalarına dikkat çekmiştir. Adler, Bireysel Psikoloji'de psikoterapi aşamalarından ikinci ve üçüncü aşamaya denk gelen iç görü ve farkındalık kazanma ile kendini değerlendirmeye oldukça önem vermiş, ayrıca tıpkı Yahudilik'te olduğu gibi bireyi hem şimdi hem de gelecek adına cesaretlendirmek için çaba sarf etmiştir.¹⁹⁴

11- Çünkü sizin için düşünmekte olduğum düşünceleri ben bilirim, RAB diyor, kötülük düşünceleri değil, ancak sonunuzda size ümit vermek için selâmet düşünceleridir.¹⁹⁵

Daha önce Hıristiyan danışanların psikoterapi süreçlerindeki psikolog tutumlarından bahsederken söz edildiği gibi terapistlerin yaklaşımının danışanların terapi hakkındaki fikir ve davranışlarını etkilemesi Yahudi danışanlar açısından da çekince yaratan durumların başında gelmektedir.¹⁹⁶ Terapistin danışandaki dini değer

---

¹⁹¹ Richard E. Watts, "Biblically Based Christian Spirituality and Adlerian Psychotherapy", **The Journal of Individual Psychology**, 56:3, (2000), s.323-324.

¹⁹² İbranicede yılın ilk günü anlamına gelen Roş Aşana, Yahudilerin yeni yılı olarak bilinmekte ve Eylül ile Ekim ayları arasında bir güne denk gelmektedir. Çalışmanın yasak olduğu bir gün olan Roş Aşana'da, günün büyük bölümü ibadetle geçerken Yahudiler aynı zamanda iç gözlemle geçmiş yılın hatalarını analiz edip gelecek yıla ilişkin planlar yaparlar.

¹⁹³ Roş Aşana'dan sekiz gün sonra kutlanan Yom Kipur Yahudilerin en önemli bayramlarından biridir. Bir önceki geceden başlanarak yirmi beş saat süresince oruç tutulan bu günde, yemek yenilmez ve herhangi bir şey içilmez. Kefaret, günah çıkarma günü anlamını taşıyan Yom Kipur, geçmiş günahlar için af dilenerek ruhun arındırılmaya çalışıldığı, ibadetle geçirilen, Tanrı'ya karşı işlenmiş günahların affolunduğuna inanılan bir gündür.

¹⁹⁴ Johansen, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁹⁵ Eski Ahit, Yeremya (29): 11.

¹⁹⁶ Johansen, **a.g.e.**, s. 114.

ve yargıları anlıyor olmasını oldukça önemseyen Adlerci terapi ekolündeki farklılıklara saygı gösteren, bireyleri olduğu gibi kabul eden ve eşitlikçi yaklaşımının terapide karşılaşılan zorlukları aşmada terapistleri doğru yönlendirdiğinden ve daha güçlü bir terapötik ilişkinin kurulabilmesini sağladığından söz etmek mümkündür.

Eğitim psikolojisi alanında çalışmaları bulunan Guy J. Manaster, Bireysel Psikoloji ve Yahudilik inancını ele aldığı çalışmasında, yüz yıllık bir psikoloji teorisinin, beş bin yıllık bir dine ait tüm manevi ve ahlaki unsurlarla ilişkilendirilebilmesinin mümkün olmadığını, ancak her iki yaklaşımın da kültürel, ahlaki ve manevi açıdan temelde pek çok ortak noktayı içerdiğini, insana ait benzer problemlere değindiğini, Bireysel Psikoloji'nin kişinin iyi ve doğru yaşamasını amaçlayan bir yaşam kılavuzu olduğunu, savunmuştur. Diğer yandan Yahudilik ve Bireysel Psikoloji arasında bir takım farklar bulunduğunun göz ardı edilmeyeceğini de belirten Manaster, sonuç olarak farklılıklara odaklanmak yerine ortak yönlerin görülmeye çalışılmasının farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılmasını pekiştireceğini, bakış açılarına zenginlik getirerek farklı görüşteki insanları yeni şeyler öğrenmeye teşvik edeceğini belirtmiştir.¹⁹⁷ Bu tarz girişimlerin muhafazakâr ve seküler bireyleri birbirine yakınlaştıracığı ve birbirlerinin bakış açılarını daha iyi tanıyarak empati kurma yeteneklerini arttırabileceği de düşünülebilir.

Bireysel Psikoloji'nin İslam inancı ile benzerlik gösteren bazı yönleri değerlendirilerek, psikoloji ekolünün Müslüman toplumuna yakınlığının anlaşılmasına çalışıldığı bazı çalışmalar da mevcuttur. Ancak bu konuda araştırma yapan Bireysel Psikoloji ekolü savunucularının, genellikle sosyokültürel açıdan Müslüman toplumuna uzak olmaları nedeniyle ortaya çıkan sonuçların Hıristiyanlık ve Yahudilik inançlarındaki kıyaslamalara nazaran yeterince isabetli olmadığı görülmektedir.

Bireysel Psikoloji yaklaşımına göre psikoterapideki önemli aşamalar, bireyin yaşam biçiminin değerlendirilmesi, tüm duygu, düşünce ve davranışlarının holistik bakış açısıyla ele alınması, üstünlük hedefindeki hataların ve faydasız eğilimlerin tespit edilmesi, bu hatalar konusunda bireyin farkındalık kazanması, yaşamın yararlı

---

¹⁹⁷ Guy J. Manaster, "Individual Psychology and Judaism: A Comparative Essay", **The Journal of Individual Psychology**, 60:4, (2004), s. 420-426.

tarafına yönelik yeni bir üstünlük hedefi belirlenmesi, bu doğrultuda bireysel ve toplumsal faydaya uygun yeni tutum ve davranışlar kazandırılması olarak sayılabilir. Bu aşamalar, İslam inancı açısından ele alındığında Kur'an ayetlerinin yaşam biçimine, hatalı davranışlara, hayra ve barışa yönelik salih amellere, bireyin yaşamının merkezine koyduğu üstünlük hedefine, eğilimlerine, ahlak, etik, toplumsal yaşam ve manevi değerler gibi pek çok konuya değindiği görülmektedir. Bireysel Psikoloji'nin temel kavramlarına ilişkin pek çok ögüde rastlanabilen Kur'an ayetlerinin, adeta terapist niteliğinde bir yaşam kılavuzu olduğundan bahsetmek mümkündür.

27- Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik.¹⁹⁸

Bireysel Psikoloji insanları ellerinden gelenin en iyisini yapmaları, topluma faydalı olmaları ve ortaya bu konuda bir mücadele koymaları konusunda desteklerken bireyleri çeşitli yollardan bu yönde motive etmeyi de esas almaktadır. İslam inancı, inananların birbirleriyle dayanışma içinde olması ve Tanrı'nın yolunda mücadele edilmesi gerektiğini vurgulayarak Bireysel Psikoloji yaklaşımıyla temelde benzeşen önemli bir ortak noktaya dikkat çekmektedir.¹⁹⁹ Kur'an ayetleri insanı doğru yola kılavuzlamak için motivasyonun en önemli iki unsuru olan ödül ve ceza kavramlarını ön plana çıkarır. Kur'an'daki nihai üstünlük hedefi olan Tanrı'nın rızasını kazanabilmek için belirli ibadetleri düzenli olarak yerine getirmenin haricinde salih amellerde bulunmak, gerektiğinde canı ve malı feda ederek Tanrı için mücadele etmek, sahip olunan imkânları sarf ederek özveride bulunmak Kur'an ayetleriyle teşvik edilmektedir.

59- Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.

60- Ancak tövbe edip inanan ve salih amel işleyenler başka. Onlar cennete, Rahmân'ın, kullarına giyaben vaad ettiği "Adn" cennetlerine girecekler ve hiçbir

---

¹⁹⁸ Kur'an, Zümer 39/ 27.

¹⁹⁹ Johansen, **a.g.e.**, s. 130.

haksızlığa uğratılmayacaklardır. Şüphesiz O'nun va'di kesinlikle gerçekleşir.²⁰⁰

Adler'e göre insan duygu, düşünce ve davranışlarının esiri değildir; gerektiğinde onları değiştirebilme gücüne de sahiptir. Johansen, Kur'an ayetlerinin bu noktada Adler'in görüşünü desteklediğini, Müslüman toplumunun genelinde insanların ılımlı determinizm kavramına uygun şekilde, davranışlarında seçim yapma özgürlüğüne sahip olduklarına inandığını ifade eder. Bunun yanında Müslümanlar, özgür iradeyle yapılan seçimlerden arzu edilen sonuçların çıkmasının garanti olmadığını çünkü seçimlerin sonuçlarının Tanrı'nın iradesiyle belirlendiğini düşünmektedirler. Mosak da bu görüşün Bireysel Psikoloji'deki seçim yapma özgürlüğü görüşüyle örtüştüğünü çünkü seçim yapan bireyin, kendi içine ve dışına dönük ortamını şekillendirse de kaderine kendisi hükmedemediği için tercihleri doğrultusunda başına gelecek olanı seçme şansının bulunmadığını savunmaktadır.²⁰¹

Johansen'in Kur'an'daki ılımlı determinizm kavramına yönelik bu yaklaşımı incelendiğinde aslında Kur'an ayetlerinden, bireyin seçimlerinin doğuracağı sonuçların Tanrı tarafından önceden biliniyor olmasının tam olarak yapılan seçimlere Tanrı tarafından müdahale edildiği anlamına gelmediği anlaşılır. Çünkü Tanrı dünyayı insanlara bir imtihan yeri kılarak doğru ve yanlış seçme hakkı tanımış kavimlere elçiler göndererek insanları doğru seçimler yapması yolunda teşvik etmiş ve gerekli durumlarda müdahaleleriyle sebeplere aracılık etse de insanlara zorla doğruyu ya da yanlış seçme konusunda bir müdahalede bulunmayarak tercihi onlara bırakmıştır.

74- Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında, adam (hemen) onu öldürdü. Mûsâ, "Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın!" dedi.

80- "Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk."

81- "Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik."²⁰²

---

²⁰⁰ Kur'an, Meryem 19/ 59-60.

²⁰¹ Johansen, **a.g.e.**, s. 130-131.

²⁰² Kur'an, Kehf 18/ 74, 80-81.

Bu ayetlerden de anlaşılabilceği gibi Tanrı, anne babanın küfre sapmasına engel olmak için bir elçisi vasıtasıyla bir oğlan çocuğunun öldürülmesini sağlamakta ve bu şekilde anne ile babanın imanlarını korumalarına elverişli bir ortam sunarak küfre sapmamaları için sebepleri aracı kılmaktadır. Ancak bu ortam içerisinde anne babanın bireysel tercihlerine doğrudan bir müdahale söz konusu değildir. Çünkü Tanrı doğrudan müdahale yapacak olsaydı çocuğu öldürmeden onlara uygun bir ortam sağlama gereği duymayarak doğrudan küfre sapmalarına engel de olabilirdi. Dolayısıyla ılımlı determinizm ilkesinin insanların kendi seçimlerini kendileri yaparken sonuçlarını belirleyemiyor olmaları açısından Kur'an ayetleri ile önemli ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Çünkü Tanrı sebeplere aracılık ederken sonucunu önceden bildiği halde hareket anındaki davranış tercihini insana bırakmakta ve bu sayede insanın davranışına özgür bir irade ile karar vermesi mümkün olmaktadır.

Johansen, Müslümanların psikoterapiye yaklaşımlarını ele alan klinik psikolog Zari Hedayat-Diba'nın, eğitim ve kültür düzeyine göre bakış açısı değişse de İslam toplumunda genellikle ruh sağlığı bozukluklarının inanç eksikliğine dayalı olarak ortaya çıktığı düşünüldüğünden ve bu sebeple genellikle Müslümanların ruh sağlığı bozukluklarına karşı olumsuz bir bakış açısının bulunduğu bahsettiğini belirtmiştir. Hedayat-Diba'ya göre Müslümanlar, inanç eksikliğinin kişiye lanet getireceğine, bunun ise ahiret hayatına zarar vereceğine inanmakta; bu sebeple psikiyatrik hastalıklara yakalanmaktan korkmakta, fizyolojik rahatsızlıkların ise psikiyatrik hastalıklardan daha fazla kabul edilebilir olduğunu düşünmektedirler. Johansen ise Müslüman toplumunda duygusal ya da psikolojik açıdan sorun yaşayan kişilerin psikoterapiye başvurmak yerine öncelikli olarak dini otorite olarak bilinen şahıslara başvurmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.²⁰³

Hedayat-Diba'nın savunduğu görüşü doğrulayabilecek nitelikteki Kur'an ayetlerinden söz etmek pek mümkün olmadığı gibi, inanç eksikliği yaşayan insanların tercihlerini gayet bilinçli yaptığına ilişkin bazı aksi yöndeki ayetlerin varlığının Hedayat-Diba'nın görüşünü yanlışlayabileceğinden de söz edilebilir. Bu konuda zihinsel işlevlerinde zayıflama ihtimali bulunan yaşlı ve hasta kişilere yardımcı

---

²⁰³ Johansen, **a.g.e.**, s. 137-138.

olunmasını, onları baş belası olarak görmeyip ilgiyle davranılmasını öğütleyen Kur'an ayetleri olduğu gibi bu kişilere dini yükümlülüklerde kolaylık sağlayan bazı ayetler de örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında ahirette hüsrana uğrayacak olan ve inanç eksikliği yaşayan kişilerin ise bu tercihi tamamıyla kendi isteğiyle yaptığı, dahası yaptıklarının farkında olmayan ve davranışlarından sorumlu tutulamayacak kişiler olmadıkları da Kur'an'da görülmektedir. Tanrı, inanç eksikliği bulunan ve bu şekilde yaşamı son bulan kişilerin ahirette tüm yaptıklarından sorumlu tutulacaklarını vurgulamaktadır.

70- Allah, sizi yarattı. Sonra sizi öldürecek. İçinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeye) hakkıyla gücü yetendir.²⁰⁴

23- Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.²⁰⁵

37- Onlar cehennemde, "Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar ki dünyada iken işlemekte olduğumuzdan başka ameller, salih ameller işleyelim" diye bağışırlar. (Onlara şöyle denilir:) "Sizi, düşünüp öğüt alacak kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar yaşatmadık mı? Size uyarıcı da gelmişti. Öyle ise tadın azabı. Çünkü zalimler için hiçbir yardımcı yoktur."²⁰⁶

Müslüman danışanlarla çalışan psikologların, İslam'ın temel konuları hakkında bilgi sahibi olması; evlenme, boşanma, ibadetler, yasaklar, alkol ve uyuşturucu madde tüketimi gibi hassas konulardaki muhkem Kur'an ayetlerinden haberdar olması gerekmektedir. Psikoterapiye gelen Müslüman bir danışan, karşısında dini yasaklar konusunda dikkatli davranarak hassasiyet gösteren, cennet ve cehennem kavramlarına yönelik ödül ve ceza sisteminin farkında olan bir terapistle karşılaştığı takdirde arada güven duygusu ve güçlü bir terapötik ilişki gelişebilir; yaşantısındaki dini unsurları ve buna ilişkin kaygılarını terapisti ile rahatlıkla paylaşabilir. Müslümanların adeta bir

---

²⁰⁴ Kur'an, Nahl 16/ 70.

²⁰⁵ Kur'an, İsrâ 17/ 23.

²⁰⁶ Kur'an, Fatr 35/ 37.

yaşam kılavuzu niteliği taşıyan kutsal kitabı Kur'an'ı anlayan bir terapist, bu sayede danışan ile işbirliği kurarak onu dünyaya ve ahirete yönelik hedeflere motive edebilir, cesaretlendirebilir; değişime ve iyileşmeye yönelik inancını arttırabilir ve varoluşsal kaygılarına çözüm bularak üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirebilir. Kendisine güvenilen bir terapist, danışanı ihtiyacı olduğu şekilde gereken yöne yönlendirmede önemli bir avantaj sağlayacak, ruhsal ve manevi ihtiyaçlarına karşılık bulan danışanın terapiyi yarıda kesme olasılığı da oldukça düşecektir.

Bilişsel Davranış Terapisi'nin büyükbabası olarak kabul edilen, Akılcı Duygusal Davranış Terapisi'nin kurucusu, klinik psikolog Albert Ellis, kendisini ateist ve seküler bir hümanist olarak tanımlamasına karşın manevi unsurların psikoterapide ele alınmasına ilişkin birçok çalışmayı gözden geçirerek olumlu sonuçlara ulaştığını ifade etmiştir. Psikoterapide danışana kazandırılmaya çalışılan işlevsel özelliklerin, sağlıklı bir bireyde bulunması gerektiğinden bahseden Ellis, manevi değerler psikoterapiye dâhil edildiğindeyse bu işlevselliğin çok daha sıra dışı, özel ve derin bir mana kazandığından söz etmiştir. Bilincin ve farkındalığın üst seviyelerine ulaşmak üstün bir entelektüel bakış kazanma, diğer insanlara karşı koşulsuz affedici ve sevgi sahibi olma, zorlukları şikâyet etmeden kabullenme, karşılık beklemeden fedakârlık yapma, yüksek bir toplumsal ilgi düzeyine sahip olabilme, yüksek ahlakı, sorumluluğu ve dürüstlüğü düstur edinme, geleceğe yönelik içten bir umut besleme gibi yüksek hedeflerin, manevi değerlerin psikoterapiye dâhil edilmesiyle birlikte danışana kazandırılmasının mümkün hale geldiğini savunmuştur.²⁰⁷ Doğaüstü bir gücün varlığını kabul eden insanların, ona yakın olabilmek için önemli bir çaba sarf edeceklerinden bahseden Ellis, üstün gücün her birey için farklı bir anlamı olabileceğini, kimisi bunu Tanrı olarak nitelendirirken kimisinin de Evren ya da farklı bir insanüstü güç olarak tanımlayabileceğini belirtmiştir. Ellis, her ne kadar manevi değerlerin bilimsel açıdan doğruluğunun ya da yanlışlığının ispat edilmesinin mümkün olmadığını savunsa da özellikle yardım almaya direnç gösteren pek çok danışan üzerinde önemli faydalarının dokunabildiğini belirtmiş, dogmatik ve duygusal açıdan zararlı bir inanç olarak gördüğü dindarlığın ise insanların ruh sağlığı üzerinde olumlu

---

²⁰⁷ Albert Ellis, "Spiritual Goals and Spirited Values in Psychotherapy", *The Journal of Individual Psychology*, 56:3, (2000), s. 277-278.

etkilerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Ellis, Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam dini mensuplarının, Akılcı Duygusal Davranış Terapisi, Bireysel Psikoloji ve diğer seküler terapi modellerinde danışana kazandırılmaya çalışılan kendi kendini toplama, tolerans gösterme ve rasyonellik unsurlarını içerdiğinden de söz etmektedir.²⁰⁸ Dolayısıyla Tanrı inancı olmadığını ifade eden ve bilimsel açıdan herhangi bir dini yargıya varılmayacağını savunan bir klinik psikolog olan Ellis, dini inancın temeline ilişkin herhangi bir görüş belirtmese dahi, mesleği gereği insan psikolojisi üzerinde etkisi olan unsurları incelemiştir. Ellis, bahsettiği gibi hem kendi psikoterapi seanslarında manevi değerlerin insanların ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerini birebir gözlemleyebilmiş, hem de psikoterapi ve maneviyat ilişkisini ele alan pek çok çalışmada da benzer neticelerin ortaya koyulduğunu kabul etmiştir.

Günümüzde manevi değerlerin ve dini inanç konusunda destek sağlamanın psikoterapideki önemi anlaşıldıkça psikoterapistlerin aldığı eğitim ve bilginin de zamanla bu doğrultuda düzenlenmesi, psikoterapi sistemleri ile dini inanç sistemlerinin benzer yönlerinin gerektiği gibi ele alınmaya başlanması, psikoterapi sistemlerine içerik ve metodoloji açısından terapi sürecini yapılandırabilecek, maneviyat ağırlıklı yeni teknikler ve donanımlar kazandırılması faydalı olacaktır. Bu avantajların psikoterapi yöntemleri içine entegre edilmesini sağlayabilmek içinse en önemli adım, tarihte günümüze dek bilimsellik kisvesi altında psikoloji ve din arasında örülmüş olan duvarların farkına varmak ve bu engellerin aşılması gerekli bir tabu olduğunu görebilmektir. Bu duvarların yıkılabilmesi, psikologlar ile din psikologlarının el birliğiyle çaba sarf etmesine, birlikte çalışılabilecekleri uygun şartların oluşturulmasına, psikoterapi ile dini ele alan multidisipliner yaklaşımların sorumlu enstitüler ile üniversitelerce desteklenmesine bağlıdır.

---

²⁰⁸ A.e., s. 279.

SONUÇ

19. yüzyılın seküler bilim anlayışının yoğun etkisi altında, mekanist ve determinist bakış açısıyla ortaya çıkan psikoloji ekollerinin arasında, 20. yüzyıl başlarında şekillenen Bireysel Psikoloji Teorisi'nin dini inanç ve maneviyat boyutunda bir takım sınırlılıklarının bulunduğu iddia edilebilir. Tek tanrılı dinlerin ölümden sonra yaşamın varlığı iddiasına istinaden Bireysel Psikoloji'de ahirete yönelik herhangi bir hedeften söz edilmemesi; en yüce nihai üstünlük hedefinin dünya üzerinde yaşayan bir topluma katkı sağlama olarak gösterilmesi; Adler'in ortaya koyduğu iş, toplum ve evlilik gibi yaşam görevlerinin dünyevi yaşam idealleriyle sınırlı olması; topluma karşı sorumluluğunu yerine getiren bireylerin tüm sorumluluklarını yerine getirmiş sayılması gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda Bireysel Psikoloji'nin dünya hayatıyla sınırlı bir düzene göre kurgulandığını, ölümden sonrasına, manevi ve varoluşsal arayışlara yeterli çözüm getiremediğini düşünenler olabilir. Ancak ahiret inancı ve Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanma ideali açıkça belirtilmemiş olsa da teorinin temel kavramlarının içeriğine bakıldığında yaşamın manasını arama, nihai yaşam amacı belirleme, kişisel sorumluluk alma, fedakârlık yaparak özveride bulunma, insanlara eğitimle doğru yolu gösterme, kişinin aşağılık duyguları hissederek yaratılıştaki zayıflığın ve aciziyetin farkında varması gibi unsurların, dini inanç sistemlerinde inananlara bir yaşam biçimi olarak tavsiye edilen unsurlarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bir psikoloji teorisinin, insanı bireysel ve toplumsal açıdan sağlıklı ve sağduyulu bir birey haline getirme yolu olarak ortaya koyduğu 'yaşam biçimi' ile tek tanrılı dinlerde inananların yaşamlarını düzenlemesi için tavsiye edilen davranış biçimi arasındaki bu yakın benzerlikler, teorinin aslında bireyin manevi ihtiyaçlarını büyük ölçüde ele alabildiğini göstermektedir.

Aristoteles, eşyanın tabiatını anlamak için dört unsurun nedeninden bahsetmiştir. Materyal nedenler eşyanın ne içerdiğine ve neyden meydana geldiğine, işlevsel nedenler eşyanın hangi süreçlerden geçerek son haline geldiğine, formel nedenler şekil ve nitelikle ilgili özelliklerine, nihai nedenler ise eşyanın varoluş amacının ne olduğuna yönelik soruları cevaplandırmaktadırlar. Adlerci psikologlar, çoğu psikoloji teorisinin ilk üç maddeye vurgu yapmakla sınırlı kaldığını bu sebeple nedenlerin tümünü birden ele almayan yaklaşımların holistik bakış açısına uygun

olmayan ve indirgemeci yaklaşımlar olduklarını savunmaktadırlar. Adler'in yaklaşımı ise çoğu psikoloji teorisinin değinmediği nihai nedeni ele alarak dört nedenin tümüne birden çözüm getirirken sergilediği teleolojik yaklaşımla pek çok psikoloji teorisinden farklı bir duruş ortaya koymaktadır. Bireysel Psikolojinin, determinist yaklaşımlardaki gibi davranışları insana içkin belli yasaların belirlediği sonuçlar olarak değil biyolojik ve çevresel faktörlerin yanında ağırlıklı bireyin yaşam izlenimleri olarak ve özgür iradesiyle istemli şekilde belirlenen, nihai yaşam amacı doğrultusunda ortaya çıkan neticeler şeklinde değerlendirdiği tezde önemle üzerinde durulmuş olan bir noktadır.¹

Bu tezde Adler'in insan davranışına yaklaşımı incelenmiş, Bireysel Psikoloji Teorisi'nin temel kavramlarından toplumsal ilgi, yaşamın görevleri, aşağılık duygusu, üstünlük hedefi gibi unsurlar masaya yatırılmış, ele alınan kavramlar tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplardaki bireysel ve toplumsal konulara yönelik yaklaşımıyla kıyaslanarak iki bakış açısı arasındaki paralellikler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal ilgi kavramı, bireylerin toplum içinde bir bütün halinde olmalarına, bu nedenle insan davranışının toplumdan ayrı ve izole bir şekilde ele alınamayacağına vurgu yapmaktadır. İnsanın toplumdan ayrı olarak hayatta kalamayacağını savunan Adler, toplumun varlığını bir önkoşul olarak kabul eder. Sağduyulu bireylerin toplum içindeki işbirliği düzeylerinin de yüksek olacağını savunan Adler, toplumun ihtiyaçlarını gözetmeden yalnızca kendi refahına yönelik hareket eden, işbirliğinden yoksun kişilerin ise yaşam sorunlarıyla başa çıkma kapasitelerinin sınırlı olduğunu iddia etmiştir. Yaşam sorunlarıyla başa çıkmalarındaki yetersizlikler zamanla daha derin psikopatolojilerin ortaya çıkmasına neden olarak bu kişileri problemlilik kişilik özelliği sergileyen suçlular, sorunlu çocuklar, nevrotikler, psikotikler, intihar eğilimliler, madde bağımlıları ya da cinsel sapkınlık gösteren kişiler haline getirebilmektedir.

Kur'an hayırlarda erginliğe ulaşmış, sağduyusu yüksek insan kavramını; Tanrı'ya, ahirete, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanan, akrabayı, yetimleri, çaresizleri, yolda kalmış, yoksulları, özgürlüğüne kavuşmak isteyenleri gözeterek onlara yardımda bulunan, hem bolluk ve refah içindeyken hem de zorluk ve sıkıntı

---

¹ Johansen, a.g.e., s. 26.

anında yardımı esirgemeyen, verdikleri sözü tutan bireyler² şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal ilgi düzeyi yüksek insan profili ile tek tanrılı dinlerin çizdiği inanan profilinin birbirine oldukça benzer davranışlar sergilediğini söylemek hata olmaz. Ayrıca, tek tanrılı dinler inananlara, toplumsal ilgi düzeyi gelişmiş bir bireyselliğin yanında, dayanışma içinde Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için mücadele edilmesini de öğütlemişlerdir. Dolayısıyla tek tanrılı dinlerde insanın topluma olan ihtiyacı üzerinde durulmakta ve sosyal bir birlikteliğin önemi vurgulanmaktadır. Özel mülkiyetin korunması, hırsızlık, adam öldürme, zinanın aleni hale getirilmesi, fitne çıkarma gibi toplumsal konulara ilişkin kural ve yasaklarla, tek tanrılı dinlerin toplum içindeki huzuru ve barışı sağlayacak hayati düzenlemeler getirdiği de tezde vurgulanan noktalardandır.

Tezin ikinci ve üçüncü bölümlerinde ele alınan yaşamın görevleri kavramı, hayat boyunca yüzleşilmesi ve yerine getirilmesi gereken üç temel zorluğu ifade etmektedir. Bir birey toplumsal yaşamın parçası olmaya karar verdiği anda karşısına topluma tutunabilmek için gerekli bir takım kurallar çıkar. Bireyin toplum içindeki rolü, kendisini ortaya koyuş biçimine göre konumlanırken her insan iş, toplum ve evlilik görevlerine yaşam izlenimleri ve özgür iradesiyle belirlediği nihai yaşam hedefi doğrultusunda ayrı bir çözüm getirir. Toplumsal ilgi düzeyi yüksek bireyler görevlere sağduyuyla yaklaşır sorumluluklarını yerine getirmede başarılı olurlarken; iş birliği yeteneğini geliştirmemiş, gelecekte ve yetişkinlikten korkan, tüm ilgisi kendisine odaklı, zorluklarla mücadele etme kapasitesi sınırlı, sorumluluktan kaçan bireyler ise yaşamın görevlerine kendilerince geçiştirici çözümler bulurlar ve hatalı davranışlarını meşrulaştırarak görmezden gelmeye çalışırlar. Tezde Adler'in toplumsal düzeyde ele aldığı yaşamın görevleri kavramı ile tek tanrılı dinlerin bireylere getirdiği görevler arasında toplumsal konulara yaklaşım açısından pek çok noktada bulunan benzerlikler masaya yatırılmıştır.

Tek tanrılı dinlerde tüm yaşam görevleri, Tanrı ve ahiret inancına yönelik toplumsal ve bireysel bazdaki çeşitli sorumlulukları, ibadetleri, ritüelleri ve davranış örüntülerini içermektedir. Adler'in ortaya koyduğu üç yaşam görevi de, bireyin çalışıp

---

² Bkz. Kur'an, Bakara, 2/ 177.

topluma katkı sağlayarak kendini gerçekleştirme çerçevesinde şekillenmektedir. Adler'in vefatından sonra teorisini geliştirmeye devam eden Adlerci psikologlar, Bireysel Psikoloji Teorisi'nin üç yaşam görevinin yanında kendiyi baş edebilme ve maneviyat görevi öncelikli olmak üzere farklı yaşam görevlerini de içerdiğini iddia etmişlerdir. Bu tezde özellikle akademik tartışmalarda en fazla konusu geçen kendiyi baş edebilme ve maneviyat görevleri ele alınmıştır. Yalnızca dindar insanların değil, ateist, deist ve agnostik kişilerin de hayatlarında yüzleşmesi gereken bir yaşam görevi olarak tanımlanan maneviyat görevi, yaşamın anlamının ve önceliklerinin ne olması gerektiği, diğer insanlara karşı yaklaşımda sergilenen tutum, ölümden sonra ahiretin varlığı ya da yokluğu gibi konulara çözüm bulmayı konu edinmektedir. Maneviyat, ontoloji, metafizik, metapsikoloji gibi çeşitli alanlarda incelenebilecek olan maneviyat görevinin multidisipliner bir yaklaşımla ele alınabilmesi için, din psikologları ve din eğitimi veren kişilerin, psikologlar ile bir araya gelerek ortak çalışmalar yapmalarının alana önemli katkı sağlayabileceği anlaşılmıştır.

Ayrıca Adlerci psikologlar, maneviyat görevini psikoterapi sürecine dâhil ederek yaptıkları gözlemlerde, aşkın bir varlık kavramının Tanrı inancına sahip olmayan danışanlara dahi oldukça olumlu etki ettiğini, terapi sürecine bambaşka bir perspektif katarak tedaviyi hızlandırdığını gözlemlemişlerdir. Manevi ritüellerini yerine getiren inançlı danışanların ise kendi bakış açılarıyla Adler'in yaklaşımı arasında kuvvetli bağlar bulmalarının terapötik ilişkiyi kuvvetlendirerek terapi sürecine olumlu etki edeceği görülmüştür.

Her ne kadar Adler, teorisinde Tanrı ve ahiret inancından açıkça bahsetmese de sonradan teoriyi geliştiren Adlerci psikologların gözlemleri, Bireysel Psikoloji'nin insanların manevi ve dini ihtiyaçlarını ele alabilen, yaşamın anlamını sorgulama ve varoluşsal sorunlara cevap bulmada çözüm sunan, danışanlarına umut ve güven aşılayan bir teori olduğunu ortaya koymaktadır.

Bireysel Psikoloji'nin tezde incelenen bir başka temel kavramı olan aşağılık hissi, bireyin doğduğu andan itibaren zayıf ve yardıma muhtaç pozisyonuyla hissetmeye başladığı, onu gelişmeye, güçlenmeye ve ilerlemeye iten motive edici güç olarak tanımlanmaktadır. Her insan yaşam süresince pek çok durumda aşağılık hissine

maruz kalabilmektedir. Bir yönüyle aşağılık hissini yaşayan birey, diğer yönüyle yaratılışından gelen bir mükemmelliğe ulaşma arzusu duyarken bu sayede zorluklar karşısında mücadele edebilme, gücü tükense dahi yılmayıp devam etme motivasyonunu kendinde bulur. Birey açısından kendini geliştirici unsur olan aşağılık hislerinin, aynı zamanda toplumun da gelişmesini ve ilerlemesini sağladığının önemi vurgulanmıştır. Bireyler kapasitelerini zorlayan durumsal stres faktörlerine hazırlıksız yakalandıklarında ya da uzun süreli yaygın strese maruz kaldıklarında, kendi güçleriyle çözüm bulmada yetersiz kaldıkları durumlardan kurtulabilmek ve refaha kavuşabilmek için aşkın bir varlığın korumasına ve desteğine ihtiyaç duyarlar. Tek tanrılı dinler, acziyet hisseden bireyin zorluk anında kendini sorgulayarak hatalarını görmeye daha fazla eğilim gösterdiğini savunurlar. Bireyin kendini sorgulaması ve hatalarını görmesi, Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmasını ve ahirete yönelik daha çok çaba sarf etmesini sağlayabilen bir unsurdur. Dolayısıyla dini inanç sistemleri açısından acziyet hissini, Tanrı'ya yaklaşmak için aynı zamanda motive edici bir unsur olduğundan da bahsedilebilir. Buna dayanarak bireye acziyet hissettiren aşağılık hislerinin yaşamın seyrine etki edebileceği, patolojik boyutta ve zarar verici düzeyde şiddetli olmadıkça, yani aşağılık kompleksi haline dönüşmedikçe, birey için son derece faydalı olduğu üzerinde durulmuştur. Tezde, Bireysel Psikoloji'nin aşağılık hislerine yaptığı vurguyla, tek tanrılı dinlerde bireylerin yaşamı açısından oldukça önem taşıyan bir noktaya değinmiş olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

İnsanı tüm fiziksel, duygusal ve bilişsel süreçleriyle birlikte, belirlediği nihai yaşam hedefine doğru hareket eden, her yönüyle tutarlılık gösteren bir bütün olarak ele alan Adler, holistik yaklaşımıyla tüm elementlerin toplamını dikkate alarak insan davranışına anlam vermektedir. Bütünü ile yaşam amacının etkisi altında bulunan insan, yaşamı boyunca başkalarından daha üstün ve güçlü olma arzusuyla çabalamaktadır. Tez boyunca ele alınan nihai yaşam hedefine yönelik hareket etme, bu amaç doğrultusunda her an daha yeterli ve mükemmel bir konuma gelme çabası, Bireysel Psikoloji'nin bir diğer temel kavramı olan üstünlük hedefini tanımlamaktadır.³

---

³ Adler, *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji*, s. 11.

Tezde üzerinde durulduğu gibi, amacı olmayan bir birey için yaşam boş ve anlamsızdır. Kalbini tatmin edecek bir anlam arayışı içindeki her insan, uğruna mücadele verecek ve çaba sarf edecek bir nedenin yaşamındaki eksikliğini derinden hisseder. Bireyler teist, ateist, deist ya da agnostik de olsalar, genellikle manevi ihtiyaçlarını kendi yaşam görüşleri doğrultusunda telafi etme ve kutsal kabul ettikleri bir inanca bağlanma ihtiyacı duyarlar. Bu noktada insanların hayatlarını anlamlandıran, uğruna mücadele edilecek kuvvetli bir neden bulmalarına yardım etmek ve yaşamları boyunca kutsal inançlarını koruyabilmelerini sağlamak oldukça önemlidir. Tek tanrılı dinler yaşamın anlamı, insanın yaratılış nedeni gibi önemli ontolojik soruların çözümünü ortaya koyarken, insanın sahip olmayı hedefleyebileceği en büyük nihai amacı ise ‘Tanrı’nın hoşnutluğunu kazanabilmek’ şeklinde tanımlarlar. Dünya hayatı ahiretin yanında oldukça kısa ve geçici olduğu için asıl mükâfat ahirette kazanılacak olmandır. Bu nedenle birey, yaşam biçimini sorumlulukları doğrultusunda düzenlemek, sağduyuyla kendisi ve toplumu için hayra ve barışa yönelik işler yapmak zorundadır.

Tezde Bireysel Psikoloji terapistlerinin kişinin özgür iradesiyle belirlediği, yaşamın yararsız tarafına yönelik hatalı üstünlük hedeflerini tespit ederek psikoterapi sürecinde danışanın farkındalık ve sağduyu kazanabilmesini, toplumsal faydaya ve işbirliğine yönelik yeni ve sağlıklı bir üstünlük hedefi belirlemesini amaçladıkları ele alınmıştır. Buna dayanarak yaşamın anlamına yönelik manevi kaygıları olan bireylerin kalplerini tatmin edecek manevi inançlarının gereğini yerine getirmelerini sağlayacak doğru ve anlamlı bir üstünlük hedefi seçebilmelerinde, kutsal inançlarını yaşam boyu koruyabilmelerinde Bireysel Psikoloji terapistlerinin oldukça olumlu etkilerinin bulunabileceği fikri tezde vurgulanmış olan konulardandır.

2. yüzyıldan itibaren Hıristiyan din adamları tarafından uygulanan bir danışmanlık sistemi olan Pastoral Danışmanlık, duygu ve düşünceleri inceleyerek bireyin zihinsel durumuna ilişkin değerlendirme yapan, ortaya çıkan ilk psikoterapi tekniklerinden içebakış metodunu kullanan, danışana Hıristiyanlık dini temelinde farkındalık kazandırmayı amaçlayan, köklü bir psikolojik yaklaşımdır. Din ve psikoloji ilişkisi üzerine temellendirilen bu metot ile Bireysel Psikoloji’nin terapötik yaklaşımı karşılaştırılarak aradaki benzerlikler incelenmiş ve tezin ilgili bölümünde bu

iki sistemin ortak noktalarına ilişkin literatürde ortaya koyulan bazı çalışmalardan bahsedilmiştir. İki yaklaşım arasında görülen benzerlikler, teze konu edinilen Bireysel Psikoloji'nin dini ve manevi unsurları yapılandırılmış bir psikoterapi sistemi çerçevesinde ele alabildiği savını kuvvetlendirmektedir.

Tezde Pastoral Danışmanlık'ın içeriğine, kökenine ve gelişim sürecine de değinilmiş, bu hizmeti veren ruhban sınıfının, tarih boyunca ortaya çıkan ve gelişen bireye yönelik yaklaşımlara kayıtsız kalmayarak danışmanlık sistemini reforme ettiklerinden, bireye odaklı bir yaklaşım geliştirdiklerinden bahsedilmiştir. Diğer taraftan insanların dini ve manevi gereksinimleri karşısında psikoterapi hizmeti veren danışmanların genel olarak seküler bir duruş sergiledikleri, ruh sağlığı hizmeti veren profesyonellerin eğitim sürecinin dini ve manevi konulara ilişkin gerekli yetkinliği kazanmasını sağlamadığı konu edilmiş, çoğu psikoloji teorisinin din olgusuna yönelik seküler yaklaşımının bu sonucun ortaya çıkmasında hayli etkili olduğuna değinilmiştir. Pastorların Hıristiyan toplumunun tüm psikolojik ihtiyaçlarıyla başa çıkmalarının mümkün olmaması, yöntemsel açıdan yapılandırılmış bir psikoterapi metodu kullanmamaları, bilişsel, duygusal ve davranışsal tedaviyi sağlayabilecek teorik bir altyapıya sahip olmamaları sebebiyle danışmanlığın pastorun sorunu ele alış yeteneğiyle sınırlı kaldığı vurgulanırken diğer taraftan psikoterapi hizmeti veren danışmanların ise bireylerin yaşam amacı, ölüm ve yok olma konusundaki varoluşsal ihtiyaçlarına çözüm bulmada yeterli olamamalarının üzerinde durulmuştur.

2013 yılında Amerikan Psikoloji Birliği üyesi psikologların dindarlık düzeyi ile Amerikan toplumunun dindarlık düzeyini kıyaslayan bir araştırmada, psikologların dindarlık düzeyinin oldukça düşük çıktığına, aradaki yüksek farkın özellikle dindar kesim üzerinde yarattığı algıya, dindar insanların psikoterapi yerine kader inancını ön planda tutan destek sistemlerine başvurmayı tercih ettiklerine değinilmiştir. Tezin bu bölümünde, terapist tarafından cennete gitme arzusu anlaşılamayan, psikoterapinin ihtiyaçlarıyla çelişeceğini, kendisini ikilemde bırakacağını, düşüncelerinin daha laik fikirlerle değişebileceğini düşünen dindar danışmanların psikoterapiden çekindikleri, terapiye başlasalar dahi seküler bir danışmanla karşılaştıkları takdirde kısa sürede sonlandıracakları anlatılmaya çalışılmıştır. Dindar olduğu bilinen psikoterapistlerin bu kesim tarafından daha çok tercih edilebileceğine dikkat çekilmiş, psikoterapistlerin

sosyokültürel yetkinlik düzeylerinin yeterli olmasının önemine vurgu yapılmış, Amerikan Tıp Birliğinin 90'lı yılların sonuna doğru psikiyatri branşındaki ders programına kültürel çeşitliliklerin dini ve manevi boyutunu içeren bazı dersleri dâhil etme gereğini dile getirdiği ve son on beş yıldır 125 tıp fakültesinde bu derslerin eğitim sürecine dâhil edildiği belirtilmiştir. Ancak her ne kadar psikiyatristlerin bir bölümüne yönelik dini ve manevi eğitim verilmeye başlanmış da olsa aradan geçen on beş senenin özellikle dindar halkın psikoterapi algısında ciddi bir değişikliğe sebep olmadığı, psikologların eğitim sistemi açısından herhangi bir eğitim takviyesinin halen yapılmamış olduğu, terapide uygulanan çoğu psikoterapi sisteminin büyük ölçüde seküler bir yaklaşım sergilediği, tezde eksikliğine değinilmeye çalışılan önemli noktalardır.

Dini inanç sayesinde bireyin karakterine, varoluşuna ve içinde bulunduğu topluma yönelik bir takım dini duygu, düşünce ve tutumlar oluşmaktadır. Din psikolojisi bireyin duygu, düşünce ve davranışına yansıyan her türlü belirtiyi, nedenleri, gelişimi ve bunun kişilik üzerindeki yapılanmasını konu edinmektedir. Ontolojik problemlere çözüm getiren, varoluşsal konularda akla gelen en karmaşık sorulara yanıt veren tek tanrılı din inancı, yaşam sorunlarıyla baş etmede bireye güçlü kaynaklar sağlayarak bireyin direnç gösterebilmesini aynı zamanda ruhun da huzura kavuşmasını sağlar. Adler'in ortaya koyduğu Bireysel Psikoloji Teorisi ise tez boyunca ele alınan pek çok başlıkta belirtildiği gibi varoluşsal ihtiyaçlara cevap arayan bireylerin yaşama yükledikleri öznel anlamı sorgulamasını, nihai yaşam hedeflerindeki sağduyuya yakınlık düzeyini görmesini, üstünlük hedeflerindeki hataların farkına varabilmesini, bu çıkarımlar doğrultusunda farkındalık kazanarak topluma katkısını ve işbirliği yapma düzeyini geliştirmesini sağlamaktadır. Adlerci psikoterapistlerin din psikologlarıyla bir araya gelmesinin ve Bireysel Psikoloji Teorisi'nin manevi yönünü geliştirmeye yönelik ortak çalışmalar yapmasının, tez boyunca vurgulanan benzer unsurları birlikte ele almalarının, psikoloji ve din ilişkisi açısından ruh sağlığı alanına önemli katkı sağlayacağı söylenebilir. Ortak çalışmalar neticesinde yeni psikoterapi tekniklerinin ortaya çıkmasıyla dindar insanların Tanrı'ya yaklaşım biçimleri, dini obsesyonlar, varoluşsal ihtiyaçlar konusunda farkındalık kazanmaları, ateist, deist ve agnostik bireylerin anlam arayışlarına ve kutsala

bağlanma ihtiyaçlarına yapılandırılmış bir psikoterapi metoduyla pek çok açıdan tatminkâr yanıt alma imkânına sahip olmaları, beklenebilir.

Daha önce değinildiği gibi, çağlar boyunca bilim ve din ilişkisine yönelik değişen yaklaşımın bilimsel teoriler üzerindeki etkileri, bilimin seyrini de ciddi şekilde etkilemiştir. Psikolojinin ayrı bir bilim olarak ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar geçen yaklaşık yüz elli yıllık zaman diliminde ilk ortaya çıkan psikoloji teorileri, sonradan geliştirilen yeni teorilere çoğunlukla temel teşkil etmiş bu nedenle ilk teorilerdeki seküler bakış açısı sonradan ortaya çıkan teorilerde de kendini derinden hissettirmiştir. İnsanların varoluşsal ve manevi ihtiyaçları birçok teoride görmezden gelinmiş, Pastoral Danışmanlık gibi dini temeli esas alarak danışanla terapötik bir ilişki kuran bazı yaklaşımlar, teorik yetersizlikleri sebebiyle bir kenara itilmiş, bilimsellik kisvesiyle bilim ve din ilişkisi arasına örülen duvarlar yüzünden psikoterapi eğitimleri dini ve manevi öğelerden arındırılmıştır. Seküler bir eğitimle yetişen ruh sağlığı profesyonelleri ise bu eksiğin gereğince üzerinde durmamış ve eksiği gidermek için kayda değer bir çaba sarf etmemişlerdir.

Bunun yanında gerek bilinçaltı süreçlere ehemmiyet vermemesi gerekse deterministik akımın etkili olduğu dönemde biyolojik ve çevresel faktörlere karşı indirgemeci bir tutum sergileyerek benimsediği ılımlı determinist bakış açısıyla Bireysel Psikoloji Teorisi'ni ortaya koyan Adler'in, döneminin ilerisinde ve radikal bir teori oluşturduğunu söylemek hata olmaz. Günümüzde ortaya çıkan, bilim ve din ilişkisini güçlendiren, evrenin bir başlangıcı olduğunu ispat eden Big Bang gibi teorilerin etkisiyle bilim ve din arasında örülmüş olan duvarlar kökten sarsılmıştır. Eğer ki Adler, Bireysel Psikoloji Teorisi'ni böyle bir dönemin şartlarında ortaya koymuş olsaydı, teorinin içindeki manevi öğelerin çok daha belirgin olabileceği, din ve Tanrı olgusunun psikoterapi sürecinde çok daha temel bir rol oynayabileceği düşünülebilirdi.

Tüm evrene olağanüstü bir düzen getirerek içindeki her bir canlıya yaşamı bahşeden Tanrı'nın, insana yaklaşımının yeryüzündeki tecellisi ve yaşamın kılavuzu mahiyetinde olan tek tanrılı dinlerin kutsal kitapları, insan psikolojisi hakkında çok önemli ipuçlarını içermektedir. İnsanı yaşamı boyunca imkânları doğrultusunda ortaya

koyduğu iyi ve kötü tüm amelleriyle bir bütün halinde değerlendirerek holistik bir yaklaşım ortaya koyan tek tanrılı dinler ile holistik bir psikoloji teorisi olan Bireysel Psikoloji başta olmak üzere, ruh sağlığı alanında uygulanan psikoloji teorilerinin her birinin dini ve manevi konularla paralel yönleri bulunmaya çalışılmalı, bu doğrultuda yeni sağaltıcı teknikler geliştirilmelidir. Kur'an'da insanın fitratından gelen temel bir ihtiyaç olarak tanımlanan aşkın bir varlığa sığınma gereksinimi⁴, günümüz teorileri açısından üzerinde çalışılması gereken, insanın varoluş temeline inen, inancı ne yönde olursa olsun tüm insanlığı kapsayan, oldukça değerli bir ipucudur. Bunun gerçekleşmesi için en önemli nokta, daha önce de değinildiği gibi din psikologları ile ruh sağlığı çalışanlarının bir araya gelerek psikoloji teorilerinin manevi ve dini eksikliklerini geliştirici ortak çalışmalar üretmelerine imkân tanımaktır. Bu sayede geliştirilecek yeni teknikler ruh sağlığı çalışanlarının eğitimlerine yansıtılabilir, din ve maneviyat konusunda gerekli terapötik desteği verebilecek yetkinlik kazanmaları da sağlanabilir.

---

⁴ Bkz. Kur'an, Rûm, 30/ 30.

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred, (1988). **Understanding Human Nature**. New York: Garden City Publishing.
- Adler, Alfred, (1997). **Understanding Life: An Introduction to the Psychology of Alfred Adler**. Ed. Colin Brett. Oxford: Oneworld Publications.
- Adler, Alfred, (2003). **Yaşamın Anlamı**. Çev. Ayşen Tekşen Kapkın. İstanbul: Payel Yayınları.
- Adler, Alfred, (2006). "The General System of Individual Psychology: Overview and Summary of Classical Adlerian Theory & Current Practice." **The Collected Clinical Works of Alfred Adler**. Ed. Henry T. Stein. C. XII. Washington: Alfred Adler Institute.
- Adler, Alfred, (2008). **Psikolojik Aktivite: Üstünlük Duygusu ve Toplumsal İlgi**. Çev. Belkis Çorakçı. İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, Alfred, (2009). **Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji**. Çev. Dr. Halis Özgü. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Adler, Alfred, (2010). **İnsan Tabiatını Tanıma**. Çev. Ayda Yörükkan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Adler Alfred, (2011). **Social Interest: A Challenge to Mankind**. Digital Version. Ed. Henry T. Stein. Washington: Alfred Adler Institute of Northwestern Washington.
- Adler, Alfred, (2011). **Bireysel Psikoloji**. Çev. Ali Kılıçoğlu. İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, Alfred, (2013). **İnsanı Tanıma Sanatı**. Çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, Kurt, (1981). "A Personal Autobiography." **The Journal of Individual Psychology**. 37:2. s. 196-204.
- Akdoğan, Ramazan & Ceyhan, Esra, (2014). "Adleryen Grupla Psikolojik Danışmanın Yetersizlik Duygusu ve Psikolojik Belirtiler Üzerindeki Etkisi." **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 5:42. s. 280-293.
- Akdoğan, Ramazan & Ceyhan, Esra, (2014). "Üniversite Öğrencileri İçin Yetersizlik Duygusu Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri." **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 5:41. s. 117-126.
- Ambrus, Zoltán, (2007). "Applying Alfred Adler's Principles And Ideas To Religious Studies." **The Journal for the Study of Religions and Ideologies**. C.XVI. s. 30-39.
- Bagby, English, (1923). "The Inferiority Reaction." **The Journal of Abnormal Psychology and Social Psychology**. 18:3. s. 269-273.
- Baruth, Leroy G. & Manning, M. Lee, (1987). "God, Religion, and the Life Tasks." **Individual Psychology**. 43:4. s. 429-436.

- Bottome, Phyllis, (1939). **Alfred Adler: A Biography**. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Carlson, Jon & Slavik, Steven, (1997). **Techniques in Adlerian Psychology**. New York: Routledge.
- Delaney, Harold D., Miller, William R., Bisonó, Ana M., (2013). "Religiosity and Spirituality Among Psychologists: A Survey of Clinician Members of the American Psychological Association." **Spirituality in Clinical Practice**. C. I (S). s. 95-106.
- Ecrement, Eugene R. & Zarski, John J., (1987). "The Pastor-as-Counselor: Adlerian Contributions to the Process." **Individual Psychology**. 43:4. s. 461-467.
- Ellis, Albert, (2000). "Spiritual Goals and Spirited Values in Psychotherapy." **The Journal of Individual Psychology**. 56:3. s. 277-284.
- Hall, Calvin S., (2010). **Freudyen Psikolojiye Giriş**. Çev. Ersan Devrim. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hoffman, Edward, (1994). **The Drive for Self: Alfred Adler and the Founding of Individual Psychology**. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Johansen, Thor, (2010). **Religion and Spirituality in Psychotherapy: An Individual Psychology Perspective**. New York: Springer Publishing Company.
- Kanz, Jason E., (2001). "The Applicability of Individual Psychology for Work with Conservative Christian Clients." **The Journal of Individual Psychology**. 57:4. s. 342-353.
- Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit, (1993). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi. (Çevirmen adı yok).
- Köse, Ali, (2012). **Freud ve Din**. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kur'an-ı Kerim Meâli, (2011). Çev. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Leak, Gary K., (2006). "An Empirical Assessment of the Relationship Between Social Interest and Spirituality." **The Journal of Individual Psychology**. 62:1. s. 59-69.
- Leeming, David A., Madden, Kathryn & Marlan, Stanton, (2010). **Encyclopedia of Psychology and Religion**. New York: Springer Publishing Company.
- Manaster, Guy J., (2004). "Individual Psychology and Judaism: A Comparative Essay." **The Journal of Individual Psychology**. 60:4. s. 420-427.
- Mansager, Erik & Gold, Leo, (2000). "Three Life Task or Five?." **The Journal of Individual Psychology**. 56:2. s. 155-171.
- Mansager, Erik, et. al., (2002). "Spirituality in the Adlerian Forum." **The Journal of Individual Psychology**. 58:2. s. 177-196.

Mehmedoğlu, Ali Ulvi, (2004). **Kişilik ve Din: Dindarlık Düzeyi ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Mosak, Harold H. & Dreikurs, Rudolf, (2000). "Spirituality: The Fifth Life Task." **The Journal of Individual Psychology**. 56:3. s. 257-265.

Murdock, Nancy L., (2014). **Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla**. Çev. Füsun Akkoyun. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Peker, Hüseyin, (2000). **Din Psikolojisi**. Samsun: Aksiseda Matbaası.

Polanski, Patricia J., (2002). "Exploring Spiritual Beliefs in Relation to Adlerian Theory." **Counselling and Values**. C. XLVI. s. 127-136.

Rietveld, Gert, (2010). "Similarities Between Jewish Philosophical Thought and Adler's Individual Psychology." **The Journal of Individual Psychology**. Trans. by Eeuwe Ham. 60:3. s. 209-218.

Shulman, Bernard, (2003). "The Political Science of the Ten Commandments." **The Journal of Individual Psychology**. 59:2. s. 166-175.

Shultz, Duane P. & Shultz, Sydney Ellen, (2005). **Theories of Personality**. California: Wadsworth.

Shultz, Duane P. & Shultz, Sydney Ellen, (2007). **Modern Psikoloji Tarihi**. Çev. Yasemin Alsay. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Storr, Anthony, (2001). **Öteki Peygamberler**. Çev. Aslı Day. İstanbul: Okuyanıs Yayın.

Sweeney, Thomas J., (1989). **Adlerian Counseling: A Practical Approach for a New Decade**. Indiana: Accelerated Development Inc.

Türkiye Psikiyatri Derneği Psikanalitik Psikoterapiler Bilimsel Çalışma Birimi, (2011). **Psikanalitik Psikoterapiler: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Yöntemler**. Ed. Ali Algın Köşkdere. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayını.

Wakley, Bernard Dale, (1995). **Alfred Adler and the Pauline Doctrine of Justification By Faith: A Model For Christian Psychotherapy**. Graduate School of the Union Institute, Ohio. (Doktora Tezi).

Watts, Richard E. & Holden, Janice Miner, (1994). "Why Continue to use "Fictional Finalism"?" **The Journal Of Individual Psychology**. 50:2. s. 161-163.

Watts, Richard E. (2000). "Biblically Based Christian Spirituality and Adlerian Psychotherapy." **The Journal of Individual Psychology**. 56:3. s. 316-328.

Weiss-Rosmarin, Trude, (1990). "Adler's Psychology and the Jewish Tradition." **Individual Psychology**. 46:1. s. 108-118.